

NYÍRŐ JÓZSEF

HAVASOK
KÖNYVE

Harminchatodik ezer

RÉVAI

Copyright by Révai, 'Budapest, K>37

Ó377-4 — Révai nyomda· Budapest

A TAVASZ

Sót viszek nyalatni az üssőknek a havasba. A tél óta nem jártam az erdőn és azóta minden megváltozott idefenn... A hegyek a fényben megnőttek és virágba borultak a fák. Fehér virágba, piros virágba, kék virágba, mintha menyasszony volna mindenik. Erintetlenek, hamvasok és leírhatatlanul szépek. A friss levelekből szinte kicsordul az élet s alattuk kerek, meleg, kicsiny fészkeken behúzott nyakkal, szendergő szemekkel kotlának az anyamadarak. Fények üzik egymást a gyepen és a földi virágok is olyan nagyra nyíltak, mintha tátott szájjal kiáltanának. A vércse nem győzi leszítálni szárnyairól, olyan dús a napfény s a földből feltörő titkos erők megemelik még a nehéz sziklákat is.

Juhnyáj mellett haladok el. A frissen ellett báránykák szédelegnek a kábulattól s úgy ragyog a juhok gyapja, mintha kivirágzott volna és megeredt emlőbimbóik a füvet érik.

Kökénybokrok közt visz itt az ösvény. Ezek is szinte fehérebbek, mint az Isten arca és mellettük tejről álmódik a kecske.

Él, mozog, boldog minden. Még az eltemetkezett

vakond is felébredt és örömében magasra hánja a fekete, zsíros földet. A búza meztelel szárában, mint üvegcsőben, úgy látszik a lüktető élet és az elbódult hangyák nem tudják, hol kezdjék a napi munkát.

Korán van még.

A sasok a szirtek csúcsa körül keringenek és elhajtják a felhőket a durva, száraz gallyakból vert fészkekben tátogó vérpiros, nagyszemű, szennyesszürke fiókáik fölül és vijjogva kacagnak le hozzájuk. A fülemilék teljesen meg vannak bolondulva és-szinte felgyújtják a bokrokat énekkkel. Csak még a száraz ágon ülő bagoly alszik az erdőszélen, míg a szürkére piszkolt gally letörök alatta. A könnyelmű fecskék a levegőben csókolóznak. Szemérmetlen, drága kis cigányok!

Gyorsan jött idén a tavasz.

Tegnap még ezt a sziklát úgy fogták körül a szívós, fekete fagyökerék, mintha az Ördög ujjai dermedtek volna rá, hogy dühében az egekbe hajítsa; mára eltűnt az is, mintha a szirtdarab kihullott volna az átkozott ujjak közül. A fű belepte. A fű... Édesízű, zamatos, drága titok minden szál.

Meghalt az ördög, éljen az Isten, ki meghintette harmatával és megváltoztatta a világot!

Végre eltűnt a gyilkos kezekre, fogakra tapadt vér, kihültek a mardosó szájak és elerőtlenedtek a karmok.

A pásztorok mondják, akik látták, hogy hajnal-tájban a medve felcammogott a Kustaly oldalán s a Nagy Pál András keresztle alatt úgy ült, mintha gyón-nék a keresztnek.

A farkas is elhatározta, hogy új életet kezd és a sűrűbe vonult új életet kezdeni.

Vak kicsineit dajkálja a vadmacska is és ha csak rájuk is gondol, feje ráhull a repedezett faágakra.

Az ártatlan állatoknak: nyulaknak, özeknek, madaraknak, mókusoknak, bogaraknak végre feljött a napja. Játszadoznak, örvendeznek. Isten segítse őket!

De mit akar a zugban ez a rejtőző öreg férgek hó? Különben csak percei vannak és úgy elcsurran, mintha soha itt sem lett volna.

Úgy vagyunk ezzel a tavasszal is, mint a falusi leány a férjhezmenéssel. Míg az Isten észreveszi, három asszony esszeteszi, ahogy mondani szokták. Olyan hirtelen jött.

Elgondolkodva lépek be a kékhomályú fenyvesbe. Édes ingertől reszketnek, sodródnak itt is a falevelek. 'A fenyők hegyén temérdek újulás, friss bojtak ingának és zöld por felhőzik rám, hacsak madár is elrepül fölöttek.

Igazuk volt a pásztoroknak. A medvét én is láttam, de meg se rezzenem. Ott, ahol a vad sziklákat kezdődnek, úgy ült a fenekén, mint egy aranyhasú bankigazgató az íróasztal mellett. Kacagva ráztam feléje a kalapot.

— Jó reggelt, méltóságos uram!

Oda se bólint. Vastag a feje, mint általában a gazdag embereknek.

Lihegve mászok felfelé a hegyládon, de még a lehelletem is aranyszínű.

Végre felérek a tetőre és kissé megszusszanok.

Hatalmas fennsík kezdődik itt, közel az éghez. Ez a havasi legelő, rajta a csorda. A tehenek alázatosan legelnek, távolabb az egyetlen nagyúr, a bika. Olyan

magasan vagyunk, hogy a felhőktől állandóan nedvesek a szarvai.

Megérkeztem. Ez a Mózsi bá csordája.

— Vájjon ő maga merre van?

Már vagyom az emberi szóra. Valakinek el kell mondani, hogy sohasem volt ilyen szép az élet. Nem fér bennem a szó. Úgy vagyok vele, mint a madarak. Beszélni, kacagni, csacsogni kell.

Megindulok a kalyiba felé.

A csordából kiválik egy fiatal hófehér tehén és bámuló szemekkel hozzámm jön.

— Te vagy az, Virág?

Kedveskedve megvakarom a fürtös homlokát, tenyerrémmel ráütök a farára és úgy küldöm tovább.

— Hé, Mózsi bá! — kiáltok előre a pásztornak, de senki se válaszol.

Csendes a kalyiba, tűz se ég előtte. Ma nem is égett, mert látom, hogy a helyén harmatos a holtszén.

— Hé, Mózsi bá! — hajlok be az ajtón.

Máskor mindenkor élém szokott jönni.

— Biztosan ágat szed az erdőben! — gondolom, mert látom, hogy a tüzelőfája is elfogyott.

Az erdő felé fülelek, de nem hallszik fejszecsapás.

— E hol a fenében van? — ütközöm meg.

A kutyát se látom.

Mégis disznóság, hogy így magára hagyta a csordát. Ki felel, ha valamelyik állatnak baja talál lenni?

— No, állj meg, Mózsi!

Azért is bosszant a dolog, mert éppen én erőltettem a birtokosságnál, hogy az idénre is megfogadjuk meddüpásztornak. Ugyan kifogásolták, hogy már kivé-

nült a pásztorságból s mióta a felesége meghótt, tán még az esze sincs helyin; de én erőltettem, mert nyomorult, szegény ember volt s addig sírt, míg megesett rajta a lelkem.

No, szépen meghálálja a jóságomat!

Különben minek mérgelődjem. Majd előkerül.

A sót leteszem a kalyibában és kicsit nézem a csordát.

Az állatok legelnek. A friss fű harsog a szájuk alatt. A szarvak csillognak a napfényben. Alig mozdulnak. Fehérek és szépek.

Csak a bika nem eszik. Áll, mint a szobor. Tajtékos nyála a földig nyúlik. Feje, széles szügye füstös és a messzségbe néz. Ki tudja, mire gondol... önkéntelen lábujjhegyen haladok el mellette és újra belépek az erdőbe.

Pillanat alatt mindenről megfeledkezem.

Talán még szébb minden, mint az előbb. Dúsabb, melegebb, színesebb. Folyton változik az erdő és olyan fenséges, hogy áhitatra tisztul az arcom, mint a templomban.

Kábultan megyek, jóllakott lélekkel.

Nincs az a szép imádság, mely méltó volna ehhez a fenséghez. Talán az az egy szó, melyet léptem dobánásából kihalllok:

— Szent! Szent! Szent!

Szent, szent, szent minden, ami él.

Már azt se tudom, hol járok, mikor hirtelen kutya ugrik fel a bokor mellől és dühre torzult pofával rámvicsorog.

A Mózsi bá kutyája,

— Csiba te! — riasztom, de nem tágít. Úgy feszül felém borzolt szőrrel, mintha megveszett volna.

Kikerülöm, de alig teszek pár lépést, szinte fölbe gyökereznek a lábam.

Arccal előre esve, az ösvényen fekszik az öreg Mozsi bá, mintha leborult volna a tavasz szépsége előtt.

Halott.

Mellette száraz galló. Fát hozott a frustukjához, mikor utolérte a halál.

Fölötté szép szál fenyők őrzik, a csendet.

Egyetlen tekintettel meglátok mindenent rajta: a vedlett, égett, sáros condrát, a fényesre kopott bocskortalpákat, gyér, szürke haját, öreg fejét, mely mintha kírtatóan azt lesné, hogy mi történik a földdel.

Tényleg, mi történik a földben?

Vájjon mi történik a levegőben?

Tudom, hogy bolondság, mégis odakiáltok neki:

— Keljen fel, Mózsi bá! Nem látja, nem hallja, nem érzi, hogy mi történik?

Furcsa., ingerlö áramok járnak át mindenent és nyugtalan minden test. Él, ujjong és alkot minden. Még a kőnek is gondolata születik, a rög lábra kél és az arany i hegyekből kicsordul a földre. Talán a sírok is kivilágosodnak ilyenkor és a halottak akkorát nyújtóznak, hogy megreped sárga, hideg testükön a penész.

— Keljen fel, vén lator! Nem látja, hogy sohase volt ilyen nagy a mindenseg és ilyen boldog?... Most már kied is kedvére szökdöshetnék aszott lábain, mert nincs teher, nincs fáradtság, nyomorúság, szegénység, könny, nincs halál, gyilkolás, félelem, aljasság, se bűn; — de vagyon öröm, élet, újjongás, fény és dal, megúju-

lás, teremtés, kacagás és békesség... Meleg, teljes, osztatlan, szép piros béke és olyan szép világ, hogy látára — aki teremtette — még a Jóisten is megtántorodik örömében.

A csiga is, mely egy évig megy fától fáig, kimeresztő két szarvát a csodálkozástól.

A tücsök is elkáprázva áll a fekete lyuk szájában és elégedetten veszi számba a világot:

— Ez már igen!

Ki mondja, hogy nehéz az élet?

El kellett jönnie ennek az időnek és a legsúlyosabb percben érkezett. Már nem bírtuk tovább.

De most már nincs semmi baj.

— Fel a földről, öreg!... Ilyenkor kell meghalni ?!

Néhány pillanatot mégis szentelek neki. Leveszem a kalapomat és arra gondolok, hogy miért kellett ennek a szegény öreg embernek meghalnia. Miért?...

Csak most lep meg, hogy itt milyen végzetesen nagy a csend. minden élő elhúzódott a közeléből, a madarak, bogarak messze elkerülük és mintha a fák is szereznének elfutni onnan.

Hát ezért a csend és azért halt meg, mert menthetetlen volt.

Menthetetlen volt, mert ember volt...

Komoran igyekszem hazafelé, hogy jelentsem az előljáróságnak az esetet. Nyugodtan hagyom a kutyára a halottat. Nem fogja bántani semmi, mert a tavaszban minden elhúzódott tőle.

Mikor leérek a patak partjához, szinte megrémülöök, olyan lecsendesíthetetlen a dal, gerlekacagás, vadgalambbúgás, kakukkiáltás, erdőzengés, neszezés és forró

lesz a szemem a sok színtől, káprázattól. A magasból omlik a fény és soha nem sejtett ízeket érzek nyelvemen.

Különös ötlettől elragadva lehúzom csizmáimat és belefűrősztem lábaimat a patakba. A vízcseppek is mintha terhesebbék volnának.

Kár, hogy a rákok kijöttek a kövek alól. Sehogysem találnak ebbe a világba. Olyanok, mintha temetésre öltözöködtek volna. Két lomha kezükön fekete kesztyű. A víz kétségeesetten sodorja hegyesre bajuszukat, hogy valamiképpen ember elé valók legyenek,

Egészen kijózanítottak.

Ott never elhagyottan a halott is.

Sietnem kell.

Ingerülten rántom fel a csizmáimat.

Vissza kell mennem az emberek közé.

Múló pillanatra, mégis visszatart a patak és olyan kedves érzés fut át rajtam, mintha a lelkemre rálehetek volna.

A mederben sűrűn, egymás mellett fekszenek a halak, mintha ők tartanák a patakot és a víz új ezüstöt rak a hátukra.

II.

MIHÁJ

A fák duzzadtan nyújtóztak, a kelő napfényben madarak szárították harmatos hátukat. A távolban báránykák reszkettek erőtlen lábukon és a ködtől ezüst bajcsa lett a pásztornak. A favágók füstje kéken csavarodott fel az ég felé. A fatetők között járt a szél és remegtek a frissen rügyező ágak a fejszék csapása miatt. A favágók felnéztek minden fára, hogy a dólés irányát kiszámítsák s ilyenkor hideg ködeső hullott fekete arcukra. Távol a szirtfalak mögött megzavart medve vonult tova alázatosan, mintha olvasót mondana. Finom tavaszi nesz kélt mindenütt, mintha az alig hajtott füvecskék híreket suttognának egymásnak. Illatok kábítottak és édes lett a nyál az ember szájában. A csorda a csiki oldalon a vályúknál állott s a nagy fehér állatok magasra tartott fekete szájáról hosszan csurgott le a víz, mikor elbődültek:

— Jó vizet ittam!

Az özek indokolatlanul megfutamodtak és hirtelen megállották, mintha eszükbe jutott volna valami. Finom orrocskájukat egymáshoz értették és azt mondták:

— Semmi sem esik olyan jól ilyenkor, mint a csók!

Arról azonban senki, semmi sem tudott, hogy az

éjszaka a Szabandi Miháj kalyibájában meghalt Julika, a leánka. Csak akkor ijedtek meg mindenek, mikor Miháj kiállott a kalyiba szájába és rekedt-keservesen elbődült:

— Meghött!

A favágók lassan, kényelmesen odacammogtak, megnézték, fejcsőválva valamit mormogtak és újra visszamentek a fák közé és újra vágni kezdték a fát.

Julika pedig ott feküdt a puszta földön. Színes, szőttes rokolyácska volt rajta. Lenhaján még csillogott a halálverejték, arcocskája piros volt s a nyakára kötött pántliká gyűrött volt a küzdelemtől. Szelíd, szép harmatleányka volt, mintha csak aludnék. *Még egy kis napfolt* is hullott rája, ami még szébbé tette.

— Hát elménél te es édesanyád után! — panaszolta Miháj s szárazon gondolkodott.

Esztendeje sincs, hogy meghalt az asszony, fiatalon. Nem is hitte, hogy beteg, hiszen olyan volt az arca még a ravatalon is, mint a rózsa. Egyet sikoltott azon az éjszakán és vége volt, mintha nagy mennyei csodát látott volna s attól dermedt volna meg. Nem is biztos, hogy meghalt. Ha rágondol Miháj, ma se hiszi.

Most aztán odaleve a gyermek is.

Kicsit nézi. Áll. Olyan nehéz megmozdulni. Valami mindig visszahúzza a testeeskéhez. De mégse lophatja a napot mellette. Tempósan leballag a csörgőhöz, vizet hoz, hogy megmossa a halottat. Igen, de mivel?... Nincs más mód, leveti füsttől fekete ingét s annak az aljával gyengéden megtörülgeti az arcocskát. Egyszerre megdöbben:

— Mit csináltam!

Egészen elcsúfitotta az ártatlan, szép gyermeket. A hamvát lemosta a víz. A homlok megsárgult, arcáról el-

tűnt a pirosság és két fehér penészfolt támadt rajta. A félíg zárt, kialudt szemekskék nem villantak fel többé kedvesen ...

Ejnye, mit csináltál, Miháj!

Az ember megtántorodott, mintha csak most eszmélt volna rá igazán a halála.

Foghatta már hatalmas, repedezett markában *oz* apró kezeket, csókolhatta a kiesi, sárga homlokot.

— Lehetetlen, hogy meghött -volna!

Nem akart belenyugodni. Ide-oda forgatta a testet, tapogatta nehézkesen, mogorván, mint a medve, mégegy-szer meghallgatta, hogy hátha mégis dobog a szíve. Fejcskéjét is emelgette, próbálgett, hátha mégis van kevés erő a nyakában, de a fej ernyedten hullott rá a vállára.

— Mindegy nó! — sóhajtott.

Rávetette a szürke kozsókját, hogy ne fázzék, aztán — nem tudta, hogy mit csináljon.

Eszébe jutott, hogy még nem frustokolt.

Leakasztotta a faáról a szőrtarisznyát, leült, a lábai közé vette a szalonnát, kinyeret, tűröt, egy fej hagymát és nyugodalmasan falatozni kezdett a halott mellett. Még nem is kérdezte, ahogy máskoj szokta:

— Nem instáltsz egy falatot?

Lassú, széles mozgással járt a szája, ahogy evett, kezében a feltartott hegyű bicskával. Csak a szeme meredezett, mikor nagyokat nyelt. Száraz, égő volt a torka, Hamar jól is lakott. Nem kellett se testének, se lelkének az étel, de evett szakadatlan. Félt abbahagyni. Gondolkodott is, de a következő pillanatban nem tudta, hogy miről.

Társai, a favágók ellenségesen nézték, hogy amíg ők

ölik magukat a nehéz munkával, Miháj csak eszik, akkorákat nyel, hogy nyuvad meg tőle. Ami nem járja, az nem járja! A fa közösben van felvállalva, a pénzt egyformán, kapják, hát legyen a munka is egyforma. Oda is kiáltottak neki:

— Mi lesz hé, Miháj?... Az Istenödöt, meddig hévízálss!

Miháj megrázkodott, de még kikortyogtatta a maradék pálinkát, ránézett a leánykára s mintha mentegetőznék úgy mondta:

— Fát kell vágni! Te csak maradj itt szépen, mert mindenjárt jövök!

Fogta a fejszét. Ujjúval végigpróbálta az elit s ő is odaallott az egyik fa tövébe. Foga megcsikordult, arca keserűvé rándult, a fejsze hatalmas lendületétől száján fútyült a lélekzet s az ütés megdördült a fán. A szép, bő virics, a fa duzzadó tavaszi nedve szétföcesent és a fejsze is nedves lett tőle. Ügy dolgozott, mint a marha, hogy behozza, az eltöltött időt. Recsegő, ropogó mennydörgéssel zuhantak a fák és morajlott a fadöntéstől a tavaszi erdő.

Csak ozsonnakor pihentek, amíg faltak valamit.

Miháj nem szolt, nem evett, csak nézett maga elé és beesett szemei, elkníldott, kihezett arca, elapadt férfi teste olyan volt, mint maga a megtestesült nyomorúság.

A vad favágók is megenyhültek.

— Te most hagyd abba a munkát, Miháj, — mondotta egyikük — úgy sem vesszük sok hasznodat... Eridj, csinálj valamit azzal a leánykával... Ügy is a félszemed mindig rajta van.

— Abbiza igaz! — enyhült meg Miháj. — A falu messze van. Késő lesz, mire hazárek. ? Ha eltemettem,

majd kipótolom, amivel elmaradok... Az én részemet majd eligazítom... Mit csenáJjak, ha már így van?...

— Assúj egye meg az életjt! Neked es eléggé kijut belőle — mutatta a részvétet Lázár Dénes. — Az egész heti kereseted se lesz elég a temetésre.

— Nemigen! — ismerte el Miháj.

— Osztán miből élsz azután?

Erre Miháj nem tudott válaszolni, de a harmadik favágó kisegítette. Nagyot káromkodott:

— Avval te ne törődj! Amíg nekünk lesz, neked es lesz!

Emmá szép volt. El kell üsmerni. Mihájnak könny tört a szemibe az indulattól. Meleg, drága könny.

— Köszönöm!... — makogta forró szájjal. — Az életben sohase felejtem el!

— Jójó! — szégyelték a többiek a meghatottságot.

Miháj szédült, mikor visszament a leánykához.

— Ejisze indulunk! — mondta szeliden a halottnak.

Felpakolódott, és felöllelte a földről az apró testecskét.

— Hajtsd szépen a vállamra a fejet!

Balkézzel még óvatosan el is helyezte a vállán.

Megindult. A Tepej alatt nyaktörő, veszedelmes út vezet a faluba. A fejszét botnak használva ereszkedett rajta. Sietnie kellett, hogy el ne sötétedjék teljesen.

Ment, törtetett előre. A halott feje sokszor előre csuklott, kalimpáló kezecskéit lehorzsolta a sziklafal, de ilyen kicsiségre nem nézhetett Miháj. Még arra sem volt ideje, hogy megszusszanjon.

A gyermek könnyű volt, mint a pehely, Miháj mégis

alig bírta. Térdei reszkettek, a verejték hullott róla s a falu végén le kellett ülnie.

Emberek, asszonyok jöttek haza a mezőről, akik lát-ták, hogy Miháj ott ül az árok martján a leánykával. Barátságosan, kedvesen, ahogy illik, megszólították:

— Elaludt a lelkem?

Miháj elgondolkodva bóllogatott, válaszolgatott:

— Elaludt!...

Az emberek tovább mentek. Siettek, mert már este volt...

III

A SZÉNÉGETŐ LEGÉNY

Idehátra a sűrű bükkösök homályos mélyén égeti a szenet Hegyi Laji, ez a szerencsétlen félszeg, éktelen csúf legény. Ügy elhibázta Isten szegényt a teremtésnél, hogy még az állatok is alig veszik emberszámba. Mégis elégedett, boldog, vidám volt tegnapig. Estefelé azonban különös változásban ment át. A hegyek már egymáshoz hajlottak, a fáradt fák már lábon állva aludtak. A legény maga is pihenőre tért, de nem tudott aludni. Az éjszaka hódító és furcsa volt. A csillagok közel jöttek, mintha az ág hegyén ülnének, a hold telten feküdt az erdő tetején és ömlött belőle a fehér fény, mintha tejeső hullana szakadatlan a fák közé. Szinte még az illata is érzett. Kínzó és nehéz vágyakat keltett. A havas sehogy sem bírt elpihenni. A madarak álmukban nyöszörögtek. A holdfény felhúzta a halakat a patak fenekéről a víz színére, ájult rákok sodródtak tova s a vérszemjas éjjeli vadászok: medve, hiúz, farkas lihegő torokkal térferegtek hegyről hegyre. A legény hiába hunyta be szemeit, mint a csapás előtt a róka: zavart, ingerlékeny és annyira nyugtalan tolt, hogy fekhelyéről fel kellett ugrania. Meleg áramok cikáztak át rajta is. Arca ólomszínű volt, mintha béka-

húst evett volna, hosszú haja kékesen fénylett, mint az acél, névtelen vágyak, zavaros képek kínozták. Nem tudta, mi van vele, hiszen effélét idáig sohasem érzett, de sejtette homályosan, hogy mindez a tavasz teszi.

Elsőnek egy alig felsaradt, kicsi özsuta sikoltott forró fejjel a harmatos levelek közé:

— Szeretni!

A kiáltástól minden megrázkodott és boldogan elmosolyodott:

— Boldognak lenni!

Az élet örök törvénye szólott a havasnak, füveknek, fáknak, oktalan állatoknak. A levegő áramában eddig nem érzett illatok úsztak, amiktől a szívek kinyíltak, mint a piros virág és villogó szemekkel, villogó szőrrel megkezdődött a nagy futás. Még a máskor hideg szarvak hegye is forró volt. Rekedt bögések, morgások verték fel az erdőt s a szálerdők mélyén, sejtelmes tisztások rejtent foltjain egymásnak dobbantak. A földig tartott szájak erős fűjásától szérepült a száraz avar, a megfeszült lábak belefűródtak a puha tavaszi földbe, a farkak vonaglottak, a szájak tajtézkottak, homlokok csattantak össze, a fehér fogak véres sebeket vágtak és sötét vér fröccsent a falevelekre: Élet-halálra ment a küzdelem, mint minden boldogságért. Aki nyer, az boldog lesz, aki veszít, az valami csendes zugban beássa fejét a földbe és meghal. Ennyi az egész.

A félszeg legény együtt futott a vadakkal és a fák háta mögül leste, hogy mi történik a tisztásokon. A küzdelem végén szomorúan lehorgasztott fővel veszett bele az erdők mélyébe.

Csak neki nem rendeltetett senki, csak ő a kitaszí-

tott, hiszen aki ránéz, a borzalomtól elsikoltja magát. Pedig érezte, hogy benne is van valami vágy, éppen olyan vágy, mint a nap, a hold, a csillagok, az egész világ, éppen olyan szép, mint a mennyország, csak nem tudta, hogy mi. Még néma volt, nem volt neve.

És ment, ment, járta az erdőt ő is megfeszített homlokkal, önmagával küzdve, hogy megtalálja, ami benne is olyan nagy, mint a kerek világ és olyan szép, mint a mennyország; de a belső kinyilatkoztatás, a felismerés fenséges pillanata nem akart eljönni. Észre sem vette, hogy az éjszaka eltelt, már virrad és ő ott jár a hetedik határban, a szélső, hatalmas hegyek gerincén.

Akkor kélt a nap.

önkéntelen megállott és tátott szájjal belebámult a nap tányérjába, mintha soha az életben napfelkeltét nem látott volna. Csúnya arca széttártult, szemei elnyíltak és aprókat lihegett, mint a fáradt kutya. Egész teste reszketett. Félelmében-e, gyönyörüségében-e, nem lehetett azt tudni. Hiába! Az áldott, a szent, a hatalmas nap se mondotta meg, hogy mi benne nagy, mint a világ és szép, mint a mennyország.

Mégis megérezte, hogy ő is és körülötte minden megváltozott.

Már maga a föld sem az volt, mint tegnap. Illatok párologtak belőle, amitől az ember teste elerőtlenedett, jóleső fáradtság lepte meg és húzta, húzta magához a föld.

Kicsit mégis meglepődött, mert szinte testi szemekkel láta, hogyan száguldanak végig a fákban az édesfanyar teremtő nedvek és olyan izgalomban voltak, hogy az ágak pillanatig sem tudtak megnyugodni. A füvek

hegye szinte izzott s a nászra kelt bogarak a nyálukkal ragasztották össze a faleveleket, hogy fészkük legyen.

A legény érezte, hogy a nappal tavaszi mámora tisztább, szébb és igazabb, mint az éjszakáé, mert nem fertőzi meg a vért a tépett, borzolt, halálos körmű és fogú vadállatok bűnös morgása. Ami most körülveszi, az a járni nem tudó világ szerelme és álma. minden átszínesedett a vágyaktól. A virágok piros, zöld, kék, fehér, arany kábulatban szédülnek a lábukon. A porzók úgy hajlanak egymáshoz, mint két szomjas száj. Az ártatlan napfényben virág oor-felhők lengnek a rétek, kaszálók fölött s a fenyők átvilágosodott tetején friss fenyőbojtok harangoznak szüntelen. A mohák a fák lábain üdék és boldogak voltak. Fiatal, szenny nélküli és érintetlen volt a nászra kélt természet és a boldogság örökkévalóságát érezte minden. A levegő zengett az újjongó bogarakról. A gyíkok a harmattól részegen nyújtóztak s a fekete földmorzsákból teremtett hangyák már alig vonszolták drága terhüket kicsi játék sugárútjaikon. A levegőben olyan súlytalanul pilinkáztak a hímes lepkék, mintha az égből hullottak volna alá.

Hát még a madarak!

No, azok egyenesen meg voltak bolondulva.

Ez a szerencsétlen legény le se tudta venni róluk a szemét. Valahogy megsejtette, mi megy végbe ilyenkor a madárban. A téli fagytól, éhségtől, sok szigorkodástól megkopott kicsi állatot mintha észrevétlent kicserélték volna. Új szívet és új tollat kapnak a madarak minden esztendőben, de olyan ékeset, hogy a színek szinte gyúlnak meg a hátukon. Egy ilyen kicsi semmiség-madárnak, ki alig látszik ki a gyermek markából, a vére belefér egy

kávéskanálba és mégis olyan dúsan elárasztja érzéssel, hogy vele az egész világot be lehetne oltani szerelemmel. Ilyenkor mintha nem is a szárnya, hanem az érzései emelnék a magasságokba, hogy kifogyhatatlan dalával betöltött mindeneket. Semmi sem lehet szébb ezen a világon, mint mikor két madárka a nap arany külliőibe kapaszkodva csókolózik.

Annyira átélte ez az elszalasztott világcsúfja a madarak örömet, hogy maga is úgy érezte, mintha idéten teste súlytalanná könnyebbülne és magától a levegőbe emelkednék, hogy ott hanyatt fekve érezze behúnyt szemein a fény édes, langyos súlyát.

Még kacagott is örömeiben a boldogtalan, hogy ezt ilyen szépen kitalálta.

A legszebb mégis a sasok dolga volt. Két széditionen magas sziklacsúcson ültek szemben egymással, büszkén, királyian. Nem beszéltek, csak egymásra néztek és erre felváltak az egekbe, de olyan magasan, ahova elő szem látása el nem ér, ahol ismeretlen világok és égitestek gördülnek egymás nyomában. Ki tudná Istenen kívül, hogy mi történt itt az ismeretlen világok árnyékában, de mikor órák múlva ismét lelebbentek a sziklaszírtre, hideg, titkos szemcsillagukban különös fény égett. Valami kimeríthetetlen, mély, szótalan és halhatatlan, furcsa fény: a titok, melyet teljességeben csak a sasok ismerhetnek.

— Igen. Az egészen bizonyos, hogy ők rászállottak a mennyország kapujára! — mormogta a legény, mikor elgondolkodva hazafelé indult. — Miért más a havas ma, mint tegnap? ...

Mert más lett a havas, mert megváltozott minden, de minden benne.

Csak azt nem tudta, miért.

Csak azt nem tudta, hogy a havas minden tavasszal újjáteremti gyermekéit. minden pillantással látnia kell. A békák — akármilyen tájszólásban is beszélnek — örömkben teletúrták fehér gömbtajtékkal a tavakat, pocsonyákat. A kígyó már megette tavalyi bőrét s még a szükszájú bogár is úgy újjong a boldogságtól, hogy hasad el a szája. A faágról rápillantó mókus olyan mozdulatlanul teszi kezét a szívéhez, mintha azt mondáná:

— ó, ha tudnád, hogy mi van idebenn!

A nagy vadak a föld felé bögnék, a szemek boldogságban úsznak, lábak magasra pattannak, a hiúz már vőlegény, a nyúl már tépi duzzadt emlői körül a szört, hogy kicsinyei könnyen hozzáférjenek. A vadkan kifent agyarral pislog fel a magasba, az özek egymáshoz tartják arcukat a bokrok fölött s még a tücsök is vadonatúj frakkban citerázik a lyuk szájában.

A legénynek mosolyognia kell, hogy mindezt látja. Az ő szíve is megkönnnyebbült. Már nem bántja semmi, csak valami édes ingert érez, hogy ő is daloljon, fütyüljön, fusson, kacagjon. Napok óta nem dolgozott, alig is evett. Nem törödik vele. Csak ezt a különös újjáteremtett világot látja és sápadt lesz az izgalomtól, amikor eszébe jut, hogy meg fogja örökíteni.

— Meg fogom csinálni! — így mondotta.

Hiszen unalmában eddig is formálhatott sárból madarat, fát, kicsi medvét, ökröt, bikát, de az mind semmi. Most már tudja, hogyan kell. Ez lesz az igazi!... A sasok, akik ülnek a mennyország kapuján, a szívére tett kezű mókus, az egymáshoz érettetett arcú özek, a nap aranykülliőin csókolózó madárkák ...

Alig várta, hogy hozzá kezdhesse.

Agyag, sár volt bőven. Egész hegyre való.

A szénégetésről teljesen megfeledkezett. Igaz, hogy három baksára valót vállalt fel a hét végére, de egyetene fene!

Olyan öröme volt, mint — bűnömül ne rójják fel — magának a Jóistennek abban a pillanatban, mikor eszébe jutott, hogy megteremti a világot.

Ez az ő kicsi világteremtése azonban ügyetlen, kezdetleges volt. A sasok bizony lefordultak a mennyország kapujáról, a kissé otromba, nehéz testű madárkák nem akartak megállani a nap aranykülliin, hogy kívánatosán csókolózzzanak, komoly ember megszidta volna, hogy felnőtt legény létire ilyen hiábavaló jádzásokkal tölti a drága időt; de ő gyönyörűségesen szépeknek találta s cseppeit sem csodálkozott volna, ha agyagmadarai hirten felröppennék.

Azalatt a pár hét alatt, míg ezekkel bajmolódott, a legényt is mintha tisztatökéletesen kicseréltek volna. Nem érzett semmi testi félszegséget, hogy durva kezei térdén alul érnek, kékhegyű púp ül a nyakán s még a víz tükre is megrázkódik a borzalomtól, ha belenéz. Erős, öles, szép legénynek érezte magát. És a szeme közé kacagott volna annak, ki mást gondol felőle. Valljuk meg az igazat, a szemei valóban szépek lettek. Mélyek, mint a tenger, nagyok és tiszták, sugarasak, mint az ég. Lélekzete boldog volt, mintha illat szállna el ajkairól.

Azt kellene mondานom, hogy az Isten megkönyörült rajta s elvette az eszét, mert mikor Bak Józsi keresztpápméék Kádár Alberttől a „Vízityák“-kai lószekérrel hátramentek a havasba, hogy átvegyék a szenet, akkora szenet se kaptak, mit a fogukhoz verjenek, de az egész

tisztás tele volt efféle sár-dolgokkal: sár-madarakkal, sár-állatokkal, még a fák is akkuráatosan meg voltak csinálva sáról s köztük egy akkora szép sárlegény állott, hogy keresztpámnak úgy kellett felnéznie rá, pedig magas ember ökeme.

Az első pillanatban szemük-szájuk tátva maradt a bámulattól, de mikor látták, hogy ez a tekergő, országos gazember mivel töltötte a drága időt s lopta ki a pénzt a zsebüköböl, megmérgeződtek s felruggosták az egészét. Kádár Albert felhúzott fejszével kereste Hegyi Lajit is, hogy szecskába vágja, de szerencsére ismét valahol az erdőn tekergeti s nem tudták kézbe kapni.

Hogy osztán tovább mi történt a legénnyel, nem tudom megmondani, mert mikor a bátyja, Hegyi Dénes két nap múlva a kisbíróval kijött, hogy megkötözze a szerencsétlen bolondot, nem kapták sehol.

Valami pástor-gyermekek mesélik, hogy látták, mikor sírva áment a Fitód gerincén s egy töröttzsárnýú sár-madarat cipelt a karján.

Az egyik sas lehetett, amely örökre lehullott a mennyország kapujáról...

IV

A NÁDI EMBER

A múlt tél farkán toppant a nádi ember a favágók közé, kik éppen a vacsorát főzték az erdei szálláson. — Stét! — döfött az ujjúval a sapkája felé. — Csak meggyűltem!

— Pedig nem emlékszem, hogy hívtunk volna, — kacagott Bara József keresztapám, ki egyetlen pillantással végigmustrálta a jóképű, rongyos légenyt — de ha már „meggyüttél“, hát ülj le nálunk!... Vacsoráztál-e?

— Ippeg ez a.z! — restelkedett a legény, amin újra muszáj volt kacagni.

— Aztán kífiaborja vónál? — firtatta keresztapám, mialatt a markába nyomott egy darab forró túróspuliszkát.

— Csak affile célszerű szegin ember — váltogatta egyik markából a másikba a puliszkát a vándor.

Az erdei népek nyúltak el a tűz mellett, úgy kacagtak. Hogy az Isten haragiába ne! Ki hallott affélit, hogy szegény embernek lenni célszerű volna.

— Enni célszerűen tudsz! — intett a szemivei a többinek keresztapám, hogy ne sértsék meg a jövevényt. — Osztán pénzed van-e?

— Piz, piz! — vakarta szomorúan a fejét a vándor.

— Ippeg ez az úgy-e? — tréfálta meg a saját szavaival az öreg, kinek tetszett a legény. — Ha a zsebed is úgy tele vóna pénzzel, mint a szájad „i“ betűvel, hát nem járnál gyalog úgy-e?

— Maókás embör kend! — adta meg magát a fuisabeszédű legény, ki az „a“ betűt se sajnálta a szótól, a lónak meg aszonta, hogy „lú“.

Később kitudódott, hogy Tyúkodból, valahonnan Szatmár ból indultszerencsét próbálhi, afféle alföldi, lápi magyar s mivel sürgősen végezni kellett a fával, mert a törvényes időből így is kiestek kereszttapámék, hát fel fogadták a legényt és már másnap fejszét nyomtak a kezébe.

A fához azonban nem sokat értett a lápi magyar s már harmadnap saját magát vágta le a lábáról fa helyett, mire kereszttapám se sajnálta az „i“ betűt a káromkodásból, kinek mindenössze annyi haszná lett a legényből, hogy a többiek is „Jaóska bácsi“-nak szólították, meg „maókás embör“-nek.

A szerencsétlenség után már azt sem lehetett tőle kérdezni, hogy: — Innen te hova indulsz? — Ki kellett várni, míg talpra all a legény, akit Józéfa kötözgetett.

— Szerencséje van kiednek, Jóska bácsi! — csúfolódtak a többiek kereszttapámmal. — Legalább van, aki vel megszámláltassa a pénzit!

— Te úgy látszik, erőnek erejével a tenyeremnek akarsz futni! — mérgelődött az öreg, de estére kiderült, hogy a lápi legény ülve többet ér, mint állva.

— Tartásdíjat szeretnék én kendnek fizetni, Jaóska

bácsi! — aszondja nagy elköppedésre még aznap este keresztapámnak.

— Mi az anyád örömit akarsz te nekem fizetni? — bökken meg keresztapám.

— Tartásdíjat!... Arra az időre, míg lábra állhatok.

Szerencsére a többiek nem hallották, hogy mit ígért a nádi magyar keresztapámnak, aki sietett megmagyarázni, hogy erre felénk csak a szerencsétlenül járt leánynak szokás efféle díjazást adni. így is jót kacagtak rajta mind a ketten, de csak akkor esett le az álla keresztapámnak, mikor hallja, hogy gyékényfonásra, nádi munkára szeretne berendezkedni a magyar, kenyeres, cőkös kasokat, méhkasokat, székérre való kóbért akar kötni. Anyag bőven volna hozzá Bükknyaka rétjén, azon a mocskos, ingoványos tósagon.

Igazából azonban csak akkor jött meg a nádi ember becsülete, mikor meglátták a kezcmunkáját.

— Kincset ér ez a legény! — ismerték el a többiek is.

— Mondtam én, hogy nem bolond ember! — dicsekedett keresztapám is vele, aki szerette volna, ha Józefával, a leányával megértik egymást.

Józefa azonban nem sok hajlandóságot mutatott a legény iránt, pedig eleget magyarázgatta, hogy milyen náluk otthon a lápi világ s az jött ki a szavából, hogy annál semmi sincs szébb a kerek földön, mint csónakon úszni a lenyugvó naptról megvérzett rónavízen a szőke nádrengeteg édes susogásában, vagy a rádhajló nádüstökök alatt, a vadforma fehér virágai közt megbújva nézni az Isten majorságát: feketelábú szárcsákat, zöldfejű ré-

céket, melyek előbb a vízben megmossák az elfogott halat vagy csőrrel a vízbe támaszkodva hímes feneküket mutatják a lenyugvó napnak, mialatt zajgó lúdcsapatok húznak észak felől a tóra. Amott, fák homályában, a feketén csillgó partvíz szélén kígyószemű, ösztövér, üres mellű gém lesi a csíkot, kárász-halat órákig mozdulatlan, mintha ki volna tömve. Ha feltekintesz az égre, látod, hogy valahonnan a zöld rétről felszállott kócsag emelkedik a magasba, úgy lebeg a tóság fölött, mint szélhajtott, könnyű selyem, aztán beleolvad az égbe s— úgy magával húzza az ember szemét, egész lelkét, hogy észre sem veszed a fölé gyűlt szúnyogfelhőt, amely úgy örvénylik, mintha az emberfő füstje volna.

— Hát szép, szép az mindenkiéppen! — sóhajtja a legény s utána úgy elhallgat, mintha lápi kútba esett volna s csak a lelke szövögeti tovább az ezüst hálót, mint a nádi pón.

Valahol ott járt ilyenkor ez a szegény vízibogár az otthonában, a csúcsos nádkunyhóban, melyet az ingó lápra, alig pár araszos földre épített a mocsárfűz árnyékába, melynek gyökerei a vízben áznak. Szinte még a leányról is megfeledkezett ilyenkor. Ott volt a pusztán, lábolta a lápot, ügyelte a liba-csapást a nád közt, madzag-hurkot vetett a rucák útjába, csíkvarsát állított a barnafenekű vízbe a menekülő csíborok, vízibolhák közé. A nád, sás zizegett az esti szélben, a zsombékok megduzzadtak s fehér víz serkedt a lába nyomán. Nem kellett sok az életből ennek az árva legénynek. Egyetlen ürgebörbe belefért egész boldogsága, minden kincse.

— Ide kellene eljönnöd, Józéfa, ides kis kaócsagom!

Bizony ide, Jozefa, a lápi földre, hol jajgat a bibic, kacag a lengő sirály, örvénylik a tavi sas... Hogy futnának a kezed nyomán a halász-csapásban az apró vízicsibék! Mennyi mesét mondana a nád, hogy csobbanna a víz és tied volna minden tavi rózsa...

A leány lassan megrázta a fejét:

— Nem lehet!... A nád elvágna kis kezemet, bölömbika megijesztene, a nehéz sárga ködök megölnének, ingovány a mélybe húzna, a kenyér megpenészednék a kezemben, míg a szájamhoz viszem, fehér lábam elrotthatna a pocsolyában, meghalnék a vizen... Inkább te maradj itt!... Szebb itt!...

— Félek az erdőtől! — borzadt össze a legény. — Milyen komorak, vadak, zordak, magasak ezek a hegyek!...

— Ne félj tőlük, hiszen csak lépcsők a mennyországból!

Ha vijjogó, gyönyörű aranyasas húzott el fölöttük, a legény összerandult és szerette volna lelőni.

— Miért bántanád, — szomorodott el a leány — hiszen ez az én sasom!

— A te sasod?

Józefa megmagyarázta:

— Az úgy volt, — tudod — hogy amikor én még kiesi leányka voltam, édesapám elküldött ágat szedni az erdőbe, de a közelben nem kaptam száraz ágat, csak korhadtat. Akkor jött a sas s hogy édesapám meg ne verjen, a magasból rázuhant a fák száraz ágaira, úgy tördelte le nekem...

A legény szemében azonban nem engedett fel a gyűlölet azután se, hiába mondta a leány, hogy annál szébb semmi sincs, mint mikor ez a nemes, szép vadmadár a

magasban körüljácodja a felszálló füstöt vagy némán ül a faágon, mintha maga az öreg tiszteletes úr ült volna fel palástosan a száraz galyra és éppen mondani akarná: — Beszédemnek alapigéje meg vagyon írva... — Hát, amikor este felemelkedik fészkéről a sok madár, hogy a hold tojásaiakra süссön.

— Ezt kéne látnod!...

— Félek az erdőtől! — újra csak azt mondja a; legény. — Idegen föld ez nekem!

A havas valósággal gyötörte, — a vadállatok rémítették, a szilaj, alattomos harc kínozta s megremegett még attól is, ha fekete felhő árnyéka esett rá. Megérezte, hogy küzdelem és halál itt minden lépés, köböl kellett volna születnie, hogy elviselhesse ezt az életet és este el nem mozdult volna a tüzfény-köréből. Hiába küzdött magával. Más volt neki itt még a virág is, hidegebb a hajnal is, kígyók lappangtak a fűben és orozva ütött az ágvessző is. Neki pusztta kellett, a béke, a csend és af látás végtelenisége. Kicsordult a könny a szeméből, ha csak rá is gondolt.

Észrevétilen távolodtak el egymástól a fiatalok. Elvette egymástól a föld. A leányt az erdő, a legényt a láp. Féltették egymástól a maguk kincsét s hogy a tavasz kinyílott, alig is látták meg egymást. A lápi legény ugyan még nem ment el, de látszott rajta, hogy itt nállunk csak éjjel jelezik, mint a varjú a fán. A lelke otthon jár a tóban, hol már sütkéreznek a halak: rézpontyok, ezüstpénzü kárászok, sodrottbajszú, kántorszajú harcsák, komorfényű csukák, fehér villámlású csíkok és egyéb furcsa vízinépek, mintha az ősvilág rég elsüllyeszett kincseit vetette volna fel a víz. Olyan lesz a legény

arca, mintha a nádfal bronz fénje vetődött volna rá és nem bír egyhelyben maradni. Naphosszat járja a tavaszi kiöntésekét és lesi az eget, mintha valahonnan valamit várna. Keresztapám aggódva látja a nádi ember dolgát. Tudja, hogy mi történik benne és aszondja az erdei embereknek:

— El fog menni!

— Tán nem bolondult meg, hogy itt hagyja a jó keresetet! — nem hiszik a többiek.

— Ha a rárómadár fészke alatt levágják a fát, elköltözik az erdőből! — aszondja bölcsen keresztapám.

Ezen van mit gondolkodni.

A legény csak tovább lesi az eget és pitymallatra meg is jön, akit várt.

Gólya libben rá a rétre és járás közben a nádi ember felé bólíntat a fejével és az is felrikkant örömében, mintha ismernék egymást.

Délre más vendégek is érkeznek.

Vadrucapár úszik felénk a magasból sűrű csapásokkal és függőleges testtartással, mintha gyalog jönnének a mennyországból. Rászállnak a kiöntésre pihenni.

A szürke és furcsa csőrű kanalas gémek meg se állanak. Nyújtott nyakkal úsznak tova. Sietnek.

— Haza sietnek! — fehéredik el a legény.

Tavaszi friss zöldben pompázik az erdő, — meg se látja. A leány ujjongva énekel benne — meg se hallja.

Otthon a friss nádhajtás már kiütötte fejét a vízből, már kacagnak a sírályok, jajong a bibié, motoz a csíkos fejű nádi veréb, evezgetnek a szárcsák, korrogva jár a gém, vörösük a cankó lába, a rekettyék ága vízbe hajlik a rászálló sok madártól. Már újra él a láp, a jég-

gel összekötözött nádszálak kiegyenesedtek és susog a sás, csurrannak az erek, haragoszöld a vadfű, buborékot vet a pipáló hal, nyugtalan a millió színes vízibogár és békésen száll a füst a karcsú, csúcsos nádkunyhóból...

Otthon!...

Jóformán el se búcsúzott senkitől. Olyan volt, mint a megszállott. Nem is tudta, mikor az elemőzsiás tarisznyát a vállára akasztották, kopott vándorbotját a kezébe adták, a neki járó pénzt belekötötték az inge aljába s az irányt megmutatták keresztapámék, hogy merre tartson. <5 csak azt láta, hogy estefelé a két vadréce nagy szárnyverdeséssel újra felemelkedik a kiöntésből és vergődve igyekszik arrafelé, hol lenyugszik a nap.

Keményen, összehúzott szemekkel jól megnézte az irányt, amelyben a vadrucák eltűntek és ő is elindult.

A hegy mögül a lenyugvó nap sugarai úgy vertek fel, mintha felgyűjtött, égő nádas fénykévéi volnának és körül piros volt az ég.

— *Szél lesz!* — jegyezte meg keresztapám és bekiáltott Józéfának az erdőbe, hogy jó volna már a vacsora után látni.

V

AZ ÉJSZAKA

Idefenu, a legnémább havasban, ahol sohasem jár ember, görcsös, öreg, repedezett bükkfaághoz lapulva pihent a hiúz és hallgatta a fák fölötti szelet.

Esteledett.

Mindig különös hatással van füvekre, fákra, madarakra, állatokra, ha j Ön az éceaka.

A füvek hirtelen egymásra lankadnak. A virágok kelyhe behorpad, mint az ijedt leány arca. A fák a fáradtságtól már alig bírják tartani súlyos ágaikat. A vadgyümölcs nem bír tovább megkapaszkodni az ágacskában és tehetetlenül esik le. A kígyó kihül és meredten elnyúlik útjában. A madarak a fák közé hullanak némán, bénult szárnyakkal. A halak a vizekben elerőtlenednek és ezüst hasukra fordítva felveti őket a víz. A vadak futása megszűnik, lábuk mereven a földhöz tapad, szemük helyébe tűzcsepp csordul, amely nyugtalan fénnnyel világolni kezd a bokrok sátra alatt. Rémülten lesunyják fejüket, mintha azt várnák, hogy minden pillanatban rájuk rogy az ég. Lassan szürkül. Láthatatlan helyekről sötétség gomolyog elő, mintha a föld ontaná magából meghalt lelkét vagy az újra semmivé vált világ hamva

hullana szakadatlan. Elviselhetetlen ez a mozdulatlanság, mintha a föld forgása egyszerre megállóit volna. A hegyek borzasztó magasságokba nőnek, fokozatosan sötétednek és lassan a megsemmisülésbe hátrálnak. A sziklák elvesztiük öntudatukat és lennebb süllyednek ágyukban. Élettelen, fojtó, dermedt, vak homály a minden séges csupán, mintha az Isten próbálná, hogyan lehetne még egyszer a semmiből újrateremteni a világot.

Este van.

Beteljesedett...

A föld elrejtőzött az idő penészes kebelén.

A hiúz mozdulatlanul fekszik az ágesúcson és így várja meg, míg minden számba vesz a halál.

Nem tudni, hogy meddig tartott ez az állapot, pilanatig-e, vagy időtlen hosszan, míg végre felrémlett az első bizonytalan fény, de ez is csak valami sejtelmes, fekete világosság, a holtak napfénye, melyben úgy feküdt a föld, mint egy összeszorított hatalmas ököl.

Lassan kialakul az éjszaka.

Az ég újra szilárddá boltozódik, de még csak siket fekete ércbura az ismét felködlő hegyekre borítva s lomhán, bizonytalanul mozdul meg ismét a föld.

A hiúz óvatosan felemeli a fejét. Halk neszek kelnek és valami bizonytalan, különös, mély fekete élet. A szemhatáron néhány csillag és pásztorok tüze gyűl fel. Nyugtalan, kicsi tűz. Múló feltámadás. Alig látszik pár kövel megtámasztott fészkében, de a nyomán arasznyi vörös nyílás támad a semmiben, a fák köze megvilágosodik és ijedten felébrednek a falevelek.

Mintha ez a tüzecke vett volna erőt a megsemmi-

sütésen, a dermedt minden ség lassan élni kezd. A tücsök — kis játék-mefisztó — kényesen ciripelni kezd, a sötéten röpködő fagyos denevérek egymáshoz ütődnek és a völgyek vad zsombékjaiban a vízzel telt hasú békák kérlik az esőt. Az állatok felsóhajtanak és megkönnyebbülnek. A hiúz végignyújtózik az ágon, végighúzza körméit a kérgén és fehér fogait belevicsorítja az éjszakába. Ez az ő ideje. Az egész állat belevesz a sötétbe, neszten, puha minden mozdulata, csak sóvár, sárga szemei élnek, alattomos, könyörtelen, vad gyilkos, szívós és elpusztíthatatlan, mint maga a vérszomj és a gyűlölet. Éhes. Örökkön éhes. Szimatoló orrát a levegő áramába tartja és bajsza apró fintorokra torzul vörös ínye fölött a mohóságtól és sűrűn megrázkodik teste, mintha pilla-natonként villamos ütések érnék. Ahogy az éjszaka vénül, úgy érik benne a düh. Már nem bírhatja soká egy helyben. Vörös káprázatok játszanak vele és forró vére szinte felgyűjtja a testét, őrjítő ez a békesség és mozdulatlanság, görcsök, erőszakos ingerek vonaglanak végig rajta, de még nincs itt az ideje. A láthatatlan törvény meg a faághoz köti.

Mert külön törvénye van az éjszakai erdőnek. Döbbenetes és elkerülhetetlen, mely minden élő lénynek kiszabja a maga idejét.

A korai est és a hajnal a madaraké, nyulaké, egerékeké, hangyáké, bogaraké, remegő özéké, védetlen kicsinyeké. Ezalatt csak nekik szabad nyüzsgeniük, neszeznienök, aznap utolsót dalolniok, kacagniok, rebbenniök, napot bevégezni, játszani, ficánkolni, könnyelmünök és boldognak lenni, ajkukat csókkal, hús vízzel enyhíteni, elálmosodni, a következő perccel nem törődni. Mielőtt

a hold feljönne azonban, el kell rejtőzniük. Az erdő időt ád rá és addig a vadaknak nem szabad támadniok.

Szinte szemvillanásnyí idő alatt változik meg minden. Az apró kis állat-zajok elmúlnak, a kiesi lények némán, ijedten simulnak odúikba, vackukba, fészkekbe, földbe, fába, lyukaikba, kövek alá, vizek, sziklák rej tékebe, vagy mozdulatlan fatörzshöz, levélhez, gyökérhez hasonulnak és szívökét hozzányomják, hogy elcsitítsák és semmi meg ne hallja ijedt dobogását.

Most teljes csend és némaság' következik bizonyos ideig, mint mikor a templomban a szentséget áldásra emeli a pap.

Ilyenkor szokott feljönni a hold. Néma, hideg, éjjeli bakterlámpás a Jóisten kezében, ki mielőtt lefekündék, még egyszer végigmegy vele az „élet“-en. A csendes fény érintésére a fák felrezzennek. Alig szundítottak szegények valamicskét. Ernyedt ágaikat újra felkapják, míg a hold elhalad fölööttük. A farkasok, rókák, medvék, vaddisznók, a vérszemjás vadak tisztelettel lehajtják fejüket és bárgyún nézik a földet, mintha semmi rossz szándék nem volna bennük. A hiúz láthatatlanná lapul az ágon. A kukoricalopni indulott borz is úgy cammog, mintha csak azért jött volna ki, hogy sétáljon egyet a levegőn, mert megfájdult a feje.

Jóformán bele se melegednek a madarak fészkeikbe, az éjszaka újra változik. Merev, élettelen lesz, mintha ravatal fölött állana mozdulatlan. A fákról is mintha sürü gyászfátyol hullana alá. Megborzong minden és a kicsinyek felsírnak álmukban. A hegyekről mezteken kísértetek indulnak szerteszét és eltorzítják az erdőt. Púpot, golyvát rakkák a faágakra, megmérgezik a gomba-

kát, az anyja alól kirántják és földhöz sújtják a madárfiókákat és szemfájós lesz az az élőlény, ki ilyenkor be nem hunyja a szemeit. Ijesztően ülnek a csutakok hegén, fekete, kocsonyás piszkot hullatnak maguk körül, villámütött fába öltöznek, minden rosszat elkövetnek, de hirtelen odalesznek, mihelyt a hold a nehéz, vastag felhők mögül előbúvik és az is némann lehanyatlak a hegyek mögött.

Végre komor, érett s teljes az éjszaka. Végtelen és hatalmas. A felhők is eltakarodnak és a csillagok megmérhetetlen magasságokba húzódnak hátra. A havas eggyé és áthatolhatatlanná folyik össze. A csend nyomasztó. A pásztorok tüze elszomorodik, mintha megszidták volna, fokozatosan halványodik, gyengül és az utolsó lángocska is semmivé pattan. A vörös parázs még sír egyideig a ráhulló harmat alatt, majd az is elalszik.

Ejfél körül lehet. A havas kábultan alszik.

Nem sokáig tart azonban az álom tudatlan önkívülete, alig verődik az arcokon az első meleg mosoly, édesedik meg a nyál a szájakban, a jeladó farkas a szinten hosszú pofáját beletartja az éjszakába és felüvölt:

— Lehet ölni menni!...

Még sötétebb lesz, mintha az éj is hátat fordított volna és azt mondáná:

— Nem tudok semmiről semmit! Csináljatok, amit akartok!

A ragadozók felpattannak fekhelyükről, a karmok kinyúlnak, a szájak lihegni kezdenek, az orrok szimatolnak, az éhség és a düh átborzong rajtuk és szinte piros lesz forró leheletüktől a nyom, melyen elindulnak. Sietniük kell, mert kurta az éjszaka, nehéz a vadászat és rövid az idő.

Elsőnek a hiúz ugrik föl. Már alig várta a pillanatot. Az izgalomtól robban szét a teste és megránduló szájából fehér tajtékkal fröccsen a fára, melyen pihent. Ágról ágra ugrik, egyik emeletről a másikra lendül borzolt szőrrel és a félhavast befutja, míg, annyira csillapodik, hogy zsákmánya után nézhet. A róka álltában gondolja el a tervet és farkával nagyon csavarintva puhán elsiklik a fák között. Vörös, zöld, sárga szemek kutatják az éjszakát, szájak hörögnek be a bokrok közé, ugrások dobbannak, megölt nyúl sír föl, csontok ropognak, vér permetez az avarra, özek ébrednek fel és bénulnak meg a félelemtől, lélekzetét visszatartva retteg, ami gyenge és szinte belehullanak a madarak a ragadozók szájába. A farkas futtában kapja el a könnyű zsákmányt, dobja nyakára a törött testű özetet. A vér csak még jobban felizgatja és új álmokat sző. Alig hederít a megszokott húsra és sóváran üvölti:

— Embert ölni volna jó!

Bizony, embert ölni!

Minden porcikája ég a vágytól: leteríteni az embert, belemarni a káromkodástól füstös torokba, szétmarcangolni a gázságtól, gyülölettől, szerelemtől, jóságtól, vadásgtól, ezer büntől fertőzött tiltott buja testet, furcsa ízekben füröszteni az orrot, megrészegedni a sűrű, mérgezett vértől, a lelket kiereszteni belőle, hadd fázzék meztelelű a fa tetején, míg a fogak a különös, rejtelmes titkokat felfedik. Kimondhatatlanul kábító valami. Egy-szer volt része benne, azóta nem bírja feledni.

— Embert ölni volna jó!...

Úgy belevesz még a látása is a vágyba, hogy az itt-

ott heverő néhány fehér követ is a holdvilágra kiterített emberi agynak nézi.

Utolsónak a medve indul el. Lustán nyújtózik, mint a paraszta, aki ujjasát veszi fel és odaszól a párjának, mikor kilép a barlang száján:

— Te csak pihenj tovább és vigyázz a kicsikékre, mint a szemed világára!

Az mégis utána néz és nem bír visszamenni ágyába. Valami nyugtalanítja, de csendesen élvezи az éjszakát. Később neszt hall. Felveti a fejét. Egy másik medve cammog elé illeldelemesen:

— Ténsasszony! Gondolja meg a dolgot!.. 8

Az anyamedve mérgesen felhorkan:

— Hordja el innen magát!... Megmondtam már, hogy meg vagyok az urammal elégedve!...

— Én csak aszondon!... — fenyegetőzik a másik, de sötét morgással ő is eltűnik a rengetegben.

Az idő telik, az éjszaka utolsó fordulóhoz érkezik. A mohóbb vadak már jóllaktak és elhúzódnak a váltón a vízre. A hiúz is ott kuporog már egy kövön és véres lesz a víz, ahol száját belemártja. Rémült bagoly huhog el fölötté:

— Szörnyű! — hörgi.

Pontosan annak a fának hegyére ült, amely alatt a medve két elkódorgott tehenet leütött. Pillanat alatt ki-csavarta a nyakát mind a kettőnek.

— Szörnyű! — fázik most is a bagoly.

A hiúz nem tudja, hogy mi az a „szörnyű“, hiszen az ölös, a halál szép, egyetlen valóságos cél, amiért ember, állat él. így volt ez mindenig, így lesz ez mindenig.

Buta bagoly!...

Még fénylik a vízcsepp a bajsza tövében, mikor

elégedetten újra felfekszik a vén bükkfa ágára és jól-lakottan elnyúlik rajta. A vér és meleg hús piros ködös illata leng át az erdőn. Még egyszer felparázslanak szemei, mint a hajnalhasadástól megfázott csillag és bol-dogan elsimítja szörpamacs füleit.

— Mégis szép az élet!

Szép!

Az éjszaka egy árnyalatot világosodik. Mindjárt hajnal lesz. A medve a sűrűben most ássa el a két meg-ölt tehenet. Ügy elrekentette, hogy csak a halott szarvak látszanak ki a földből. Nehéz munka volt, mégis kielégülve törli meg izzadt homlokát. Jóllakott. Körülnéz. minden rendben van. Haza indul. Ügy tántorog a fák közt, mintha részegen a kocsmából jönne. Az éber hiúz rápíllant az ágról, míg elhalad alatta. Friss, új, tiszta harmat gyöngyözik finom bundáján.

Az ölösnek vége. Boldog, akit álmaiban ért a halál.

Holnap új halál következik.

A fülemüle a fészek peremére támasztott fejecskevel elgondolkodik:

— Mire való az élet? ... Miért is kell élnünk? ;,«

Aztán mégis felkél és dalolni kezd.

Alant a makkos erdőben érzéketlen vaddisznók dörzsölöznek a fatörzsekhez és hosszú, fekete vonalban elindulnak a szakadék felé.

A rettegő kicsi állatok megnyugszanak, mert a füle-müle már énekel.

A homály hirtelen szétszakad, a csillagok elmerülnek, új szél indul, az elkészett medve farára fény vetődik, Virrad.

Az erdő ismét felkacag.

LEÁNY-KÉRÉS

Minden érezte a tavasz veszett, bolond, szép nyugtalanságát. Az erdön a fák titkon, búgni kezdték, belső tűz égette a vadak szemét, a madarak teste elbágyadt és boldog, kábult meleg fényt vetett maga körül. A friss falevelekről nehéz, édes harmat csepegett és zajt ütött a várakozó csendben. A medvét, farkast izgatta a saját szőre s még a ködök sem tudtak megnyugodni. Arany felhöként széttárulva, egyik szakadékból a másikba szálltaik.

Péter, a legény ásított s bunkós pásztorbotja is izzadt a tavasztól. Forrókat nyújtózott s füleiben lüktetett az elviselhetetlen meleg vér. Az erdő egyik fele még fekete volt az éjtől, a másik piros a fénytől. Olyan korán volt. A reggeli szél csikorgatta a fákat és az özek ijedten lapultak, futottak a tisztásokon a feltörő élet ingere elől.

Péter óráig állott egyhelyen a fenyő alatt és mozdulatlan nézett a messzibe. Végre elszánta magát, káromkodott egyet, megesikordította fogait és elindult.

— Elhozom Marit! — morogta maga elé. — Elhozom!... Törik-szakad, elhozom!

Nem látott, nem hallott. Még a talpa, szíve is fájt az ingertől. Kábult, álmos volt egész teste.

Magas, szépszál, erős, barna legény volt Péter. A föld, amerre ment, behajlott a súlya alatt. Itt született a havason, viharok keresztelték, hideg, meleg, zord hegycsúcsok nevelték, még a vadállatok is becsülték erejét, mert félmarokkal fojtotta meg a farkast, ha az éhség miatt ráugrott. A betűt nem ismerte, de csodálatos dolgokat tudott az erdők, mezők titkaiból s talán az állatok beszédét is értette.

— Elhozom Marit! — lobogtak a szemei.

Toronyiránt haladt. Nem gyorsabban, nem lassabban, mint ahogy járni szokott, de ellenállhatatlanul. Széttaposta a bozótot, beleveszett a szakadékok kékesfehér ködébe, a patakok vize átsuhant lábai fölött, a komor meleg fák alatt a vaddisznó fújva, szuszogva túrta, hánnya szét a földet, majd felpattant és elcsörtetett, mint a kilött ágyúgolyó; — nem látha. Kúszó növények, indák, ágak fonódtak karjaira, derekára. Nem érezte. A fatetők nyögtek, inogtak fölötté. Nem látha, nem hallotta, csak ment és morogta:

— Elhozom Marit! Elhozom Márit!

Tegnap eső volt és vízcseppek hullottak a fákról meztelem fejére, ahogy áthaladt az Őserdő sűrűségén, amely néma, sötét és titokzatos volt, mint a mély kutak torka.

Hangja rekedt és szenvédélytől fátyolos volt, de átjárt csontot, velőt, mikor kiáltott:

— Mári!

Ahogy közelebb jött, mindig erősebben bőgte:

— Mári!

A leány a kósteleki legelőkön lakott. A szolgálója volt Csedő úrnak. Apátián, anyátlan árva pásztorleány. Apró, pendelyes leányka kora óta őrizte a Csedő úr csordáját, maga is féligr elvadulva, de szép, arányos, színes testű és élettől lihegő. Acélos és büszkenézsű, mint a vadmadár. Puha mégis, de karmos és könnyű, kényes és gyors, mint a hiúz. Melle, teste féligr kiesett a színes rongyokból, de tiszta volt és érintetlen, mint a szűz, ki megnöött hajával takarta be szemérmetességét. Nézett a távolba a vén cserefa iránt, melynek tetején egy harhattól ázott csóka mondotta el a többinek az éj történetét. Hirtelen felriadt. Tompa, vad s szomjas hang ütődött füleihez.

— Maári!

Megrázkódott. A csókák felrebbentek a legény zajától s az öreg madár kiáltott a többinek:

— Halál! Halál!

Bent a láthatatlan sűrűben farkas áll a hús fölött. Fölemeli fejét a hangra és szimatolva figyel. Szemei kigúlnak, inai megremegnek, mikor hozzá ér a hang:

— Maári!...

Kényszeredetten felveti a leütött özet a farkas a nyakára — a hideg lábszárak verik az oldalát — és fél-szemmel hatra lesve bennebb sompolyog a sűrűbe, ahol soha sínes fény és féligr vakok a falevelek. A hegyormon, a régi vágottban egy szürke, Tévés csutakon sütkérező róka cselt vet a farkával és hirtelen eltűnik, mert az is megérezte a dühöngő testű legényt.

Csak a csorda áll szilárdan és komolyan. Fehér testük a kelő napfényben fürösztve legelnék a tehenek

a fű levétől zöld szájjal. A fű hullámzik merre lépnek és a lehajtott fejek árnyékai beborítják a földet.

A legény futtában kibukkan az erdőből és megtorpan a legelő szélén. Forróságtól vörös fejét ernyedten feltartja, de csak ködben látja a leányt.

— Maári!

A leányon félelem borzong végig. Érzi a veszedelmet, hogy sorsa beteljesült és menekül. Senki sincs, ki megvédelmezze. Futtában odakiált a bikának:

— Kormos, ne hagyj!

A bika — rügyező szarvú kis borjú volt még, mikor a leány keze alá került — büszkén felnéz és körülhor-dozza egyenesre nyújtott fejét s lassan megindul a leány felé.

Egyszerre toppan oda a legénnyel, ki visszahökken.

Pillanatig egymásra néznek, a legény és a bika.

Látszik, hogy vérontásig gyűlölik egymást.

A bika tudta — akárki akármit mond, igenis tudta, — hogy mit akar a legény és dühösen felfordult. Csa-varosán megvonagló farkáig végigmerevedett testén a sötét harag s a homlokán az izgalomtól borzongott a kor-mos szőr és lassan csepegni kezdett szájából a tajtékok. A teste kezdett elsötétedni, mintha fekete felhő árnyéka esett volna rá, homloka megdermedt és rettentő súlyos lett az indulattól, mikor a vér belefutott a sze-meibe. Megrázza szarvait, kurtán felbödül és alattomo-san nézi a legényt.

— Kormos! Mit akarsz? Az Isten... a dógodot! — szól rá a legény, de ő se mozdul.

Mindaketten tudják, hogy meg kell küzdeniük.

Tavaly is így volt. Akkor a legény elfutott. A féllelem megriasztotta és menekült.

— Most nem!... Ha megdögölöm, sem hajtasz el! — és megragadja a bika fényses szarvait.

A nagy, nehéz test súlya és ereje miatt a föld nem tud lélekzetet venni, mintha a bika a mellére lépett volna.

A leány tekintete a borzadástól repülni és szédülni kezd.

— Péter, Kormos! — szól rájuk ijedten.

Akkor már küzdöttek. Nem láttak, nem hallottak. Besötétedett körülöttük a világ.

— Kitekerem a nyakadat! — hörgi a legény az erőtől és vadságtól felfűjt testű bikának.

A legény markában vonaglanak az állat rövid szarvai, de a hatalmas test meg se mozdul. Az erőfeszítéstől véres lesz a legény két orralika és forró a háta a verejtéktől. Markában áttüzesednek az állat szarvai, de ő se tágít. Tudja, hogyha elengedi, a bika nem nyugszik addig, míg a beleit ki nem tapossa. Életrehalálra megy a küzdelem. Kicsit bánja már a dolgot, de érzi, hogy nincs menekvés. Ha az istennyiila sújtana a bika elé, az se tudná visszatartani, hogy őt meg ne ölige... Aki tovább bírja, az megmarad, aki elernyed, az meghal.

A csontok recsegnek, a fogak csikorognak és már alig bírja nyelni a legény a vastag levegőt.

Ha csak pillanatig megpihenhetne! — rémlik az eszébe, de tudja, hogy nincs megállás a halálig.

A két test még jobban összekeveredik.

Nyögve, alattomosan küzdenek.

Vér cseppeg a bika orrából is, mert a legény a földbe szorította, Erre a reménység felujjong benne és

összeszedi minden erejét, de az arca már el van torzulva, feketedve a túlzott erőfeszítéstől és egyszerre érzi, hogy valami a levegőbe emeli, lábai elhagyják a földet s mellén éles fájdalom hasít végig. Még hallja a leány sikoltását: — Kormos! — Legalább is úgy rémlik, mintha hallotta volna és elmosolyodik, mikor szédülten lezuhan a földre...

Mikor magához tért, csodálkozott, hogy él. Feje lasan kitisztult, de a bozontos haj hideg volt a fején. Eltiprott, gyenge, tehetetlen. Kínosan lábra áll, de elszéddül és visszaroskad.

— Mi az?... Mi történt?... — makogja bambán.

Szomjas, halálosan szomjas.

— Kicsi vizet!... Vizet! — hörgi halkan és ránéz a leányra, ki reszketve áll a fa alatt a bika mögött. Az állat szakadatlan mennydörög dühében és nem mozdul el a leány mellől, kit utolsó lehelletéig őriz. A leányon látszik, hogy szeretne rajta segíteni. Kétségbesen nézi a legényt, most már a lelkét is odaadná, hogy megmentse, de a bika kérlelhetetlenül rázza szarvait és véres szemekkel lesi a legény minden mozdulatát.

A legény nem érti és csodálkozik, hogy miért nem rohan ra. Már ő se az, aki előbb volt: a félvad, szenvedélytől forrongó, durva, asszonygázoló őember. Már nem akarta a test kábulatával bírni a leányt, az erő és szenvedély mámorában összetörni a karjai közt. Ráeszmélt, hogy árva, elhagyatott, kivetett, magányos szegény ember ő is csak, akinek senkije, semmije sincsen, csak az ifjúság féktelen indulatai, túlzott önbizalma; de mindez most összetört benne. Kijózanodott, Szégyelte magát.

De a leány!

A leányt mégis szereti. Nem úgy, mint az előbb. Valahogy másképpen.

— Szegény Mári! ō is csak olyan elhagyatott, árva, emberek kutyája, mint én ...

Jól esik, hogy így gondol rá.

Töprengve ismét felemelkedik és pár lépést tesz a leány felé.

— Mári!

A bika az útjába toppan és szörnyű, teste fenyegetően végig vonaglik.

— Nem csenálok semmit, Kormos! — szólítja a legény szelíden. — Ne bolondulj meg no!

Még tetszik is neki, hogy így védi az állat a leányt.

— Jó nagy kutyád van! — tréfál a leánnyal, de az válaszolni se mer, csak néz riadtan, remegve, mert a bika hirtelen előremozdul. A legény megnyugtatónak legyint:

— Most nem küzdünk meg, Kormos! Egyéb bajom van!

Az állat ránéz, mintha kérdezné, de nem bízik a legényben.

Péter szóba áll vele, mintha emberrel beszélgetne.

— Az úgy van, — tudod-e — hogy én szeretem Márit... Szeretem... Az előbb kicsit meg voltam bolondulva, — néz félre szégyenkezve, mert a bika nagyon fűj, mintha értené, hogy miről van szó — de azért harag ne legyen közöttünk, Kormos...

A bika még mindig sötét és komor. A legény azonban most egyébre gondol.

— Úgy van az, Kormos, hogy mindenketten elég szerecsélenek, elég árvák vagyunk, Mári is, én is... Nem élet ez a miénk! Neki sincs senkije, semmije, nekem sincs

senkim, semmim... Ha mégis Mari úgy gondolja, esszetehetnők az életünket... Én még ma bémennék a faluba a jedzőhöz, a paphoz... Megbecsülném Marit, ha hozzám jönne... Valahogy tám az Isten es jobban megsegítene ... mert én szeretem Marit, Kormos... Szeretem, mint a tulajdon életemet... Hát ezért mondomb!...

A bika nem szól, csak mélyen lehajtja fejét egészen a földig, mintha gondolkodnék, majd ránéz előbb a legényre, aztán a leányra és csedesen félremegy az útból.«

A legény azt mondja:

— Mári!

A leány azt mondja:

— Péter!

És csedesen megfogják egymás kezét.

Az erdő köröskörül piros a fénytől...

VII

A FÜLEMÜLE

Kissé megkésett a költéssel a fülemüle. Fiatal és tapasztalatlan volt. Tiszta testű, kerek szemű, szép, barna leány. A rajta lévő egyszerű ruhán kívül egyébe nem volt, mégis olyan korán férjhez ment, hogy az ébredező rügyek alig futottak végig az ágakon. Boldogok voltak. Az erdő népe mosolyogva nézte csendes, titkos életüköt, hogyan futkosnak a bokrok alatt egymás mellett, szedik a száraz lapít, finom gyökereket, füvek lenge kalászát a fészekhez, vagy csodálkoznak el a föld alá vivő sötét egérkapukon. Mindenképpen jól ringatta a szél bölcsőjüket. Mire a tavasz kinyílt, készen állott a sűrűségen a földre rejtett fészek a patak közelében, ott, ahol a bokor lehajlik a néma göbő fölé. A fehérfejű öszapó — ki ágról-ágra szállva izeg-mozog, bujkál, végigkeresi az erdőt himbálódva függögetve: — egy ágacska mögül megleste, hogy a két ösztövér madárka hogyan surran, mint a vetőllő a zöld füfonalak között, hogyan hord, építget, rakosgat, fonogat, nyomogat, tapasztat, hogy a finom moha szírom-fészek puha, tartós legyen. Az apró pihetollak közé még pókhálót is rejtett a fészek belső csészéjébe, s a külső peremébe még néhány

korai virágot is befont. Aztán édes nyállal leragasztott néhány száraz, borzas szirmot és készen volt a hajlék.

Hamar megfeledkeztek azonban róluk, mert közben kiteljesedett a tavasz és valósággal megbolondította a madárnépet. A vörösbegy reszketett az ágon örömében és hullott róla a szín. Az ágvizsgáló cinke megnézett minden friss falevelet, a pintyőke, az erdő csengetyűje állandóan szólott, felhőjárás magasságban fityeretek a cikázó fecskék, a harkály megdöbbenvé hallgatta a szárazon maradt fákát, mint az orvos a beteg mellét, az ökörszem a bokrok közt „Köd előttem, köd utánam“-ot játszott, a kék, piros lábak, zománcos, színes madártestek minden gallion reszkettek az izgalomtól, a bárázdabillegető minden lépésnél bologatva ugrált a patak meleg kövein. A fák olyan szépek voltak, hogy a jámbor, becsületes, de szegény pipiske nem mert egyikre se rászállani. A kövér, ragyogó új fű már elfedte a gömbölyű fűrjet. Igaz, hogy nem nagyobb, mint egy összeszorított gyermekököl. Még a seregély is, ez a ravaszképü madár, ki óvatosan mindig az árnyékot keresi, megfeledkezett magáról és hangosan csárogott a tavasnak. Csak egyedül a bagoly fintorgatta az arcát, mert a nagy magafeledkezésben senki se akarta észrevenni feketével szeggett új fátyolét. Hát hiszen nem is volt különösebb látnivaló rajta, mert a tavaszbemutatóra ragyogóan kiöltöztek a madarak. Egyik fehér pettyes volt, mintha hópelyheket hordozna a hátán, a másik, mintha kicsi korában ibolyára esett volna, a piros pirókot a hajnal színezte, a fekete rigót az éjszaka. Csőrcskeje olyan, mintha arany-cigaretta állana ki szájából. Szárnyát, farkát teregette minden és káprázott az ember szeme, úgy ragyo-

gott a sok kék, zöld, arany, sárga zománc, mindenféle színű tükor a melleken s még a vén, mogorva gavallér, a holló is ünneplőbe öltözött, de a sok Isten remeke közül ő se tudott volna választani. Az ölyv magasan lebegett fölöttük a kék azúrban, de úgy látszik, valami szokatlant láthatott, mert mint lehulló ólomdarab jött közelebb a földhöz és elképedve kiáltozott:

— Ki ő, ki ő, ki ő?

A mindig kíváncsi, nyughatatlan cinke mindenjárt megnézte. Rongyos, félmeztelen cigányasszony orozkodott el a bokrok alatt. Barna emlője kilátszott.

— Kinn csicse! Kinn csicse! — Csúfolódott a madárka, de hirtelen elhallgatott, mert észrevette a fészkén ülő fülemülét. Nem szabad ilyenkor zavarni a teremtés nagy pillanatait.

— Szerencse! Szerencse! — mentegetőzött elröptében.

Már hogy a cigányasszony szerencsét hoz a fülemülének. Az azonban talán meg se hallotta, mert az előbb az öt apró, olajzöld felhős tojáskáit átvizsgálva, csodálatos dolgot tudott meg. A vékony burok alatt mind az ötben finom kis erek futottak össze egy pontba és ez a pont elkezdett mozogni, dobogni. A szív! Kicsinyei szívecskejé! Az élet!...

Szemlesütve, szemérmesen suttintotta meg a titkot pájrának, ki úgy elszédült a boldogságtól a híre, hogy lábacskáival alig bírt megkapaszkodni a bokron és szinte felragadt az ágacska végére.

— Fiú lesz! Fiú. — biztatta a szürke rigó átfutva alatta.

A kicsi fülemüle azonban behúnya szemeit, még jobban beburkolózott a falevelek közé és arany-hullá-

mok borították el agyát. Szinte túlvilág! könnyű volt, hogy alig hajlott meg a vessző alatta. Tiszta fehér lehelt reszketett szája körül.

óráig ült elmerülve, mozdulatlan és észre se vette, hogy lassan besötétedik. A szalonka már belefürta hoszszú csőrét a puha, nedves földbe, hogy az erdő nehéz, hűvös illata felszállhasson. A zsibbadtlábú fák elszenederdek és már álmosan csüngöttek a gyenge falevelek. Határtalan, mély lett az ég, furcsa lények lopakodtak a fák közé, a pubi moha elnyelt minden neszt és hihetetlen mozdulatlanságba dermedt az erdő.

Ekkor tért magához a fülemüle és túláradó boldogsággal belekiáltott az éjszakába.

— Tyűhaj, tyűhaj, tyűhaj ?...

Ránézett a pájrája, kinek pőrére kopaszodott a mellecskeje, olyan magát-odaadónan melengette születendő kicsinyeit. Vére áttüzesedett, feléje nyújtotta csőröcskéjét, nyelvére édes harmat hullott:

— Judith! Judith! Judith!... Csók! Csók! Csók!...*

Még küzdött magával, még nem tudta teljesen ki-fejezni magát, de érezte, hogy piros vers árad szét benne, benyomul a szemeibe, drága ritmus rázza egész testét, fellebbenti nyelvecskejét, álommá szépül a világ, mert kicsinyei lesznek, akik fűzérbe kiülnek majd szorosan egymás mellé az ágra és még olyan gyengék, mint eső után a vesszőn egymásmellé sorakozott ingó vízgyöngyök. Kicsinyei lesznek!... Előre láitta, hogy fogja dugdosni őket minden jó falattal ez az önfeláldozó, gyenge madárasszony, ki itt ül előtte lehellet-hosszra, beleveszve a homályba és csak két őrködő, tiszta szeme látszik meg-nedvesedve az anyaság fenséges titkától és valósággal

belesorvad a puha fészekbe, hogy minél jobban odaadhassa testét, lelkét kicsinyeinek... Vájjon mire gondolt Isten, mikor így rendezte?...

— Judith! Judith! Judith!...

Felpillantott az égre és lelki szemeivel szinte előre látta, hogyan fog majd szelíd aranymarok lenyúlni az ő kicsinyeiért:

— Mutasd, milyenek!

És a megtiszteltetéstől felére olvadt, remegő madárrasszony gyengéden kirakja majd mindenöt erre az aranymarokra, mialatt ő kalaplevéve kucorog mellettük,

A holdfény ráhull és ezüsttel permetezi be a madárka hátát, de ő nem lát, nem hall semmit a külvilágból, mert most érik benne a vers, a dal. Soha nem látott, soha nem sejtett képek futnak át aranyban ködlő agyaeskáján, 'áramok, ingerek, édesek, ékesek, színesek, erdőből, mezőből, égből, földből, e világóból, túlvilágóból, nedves rügyből, falevérből, alvó virágból, színból, sárból, vízből, szélből, csókból, ki tudja miből valók, de érzi, hogy nehéz szíve majd lehúzza az ágról, és bódultán hullana a földre, ha az alvó erdő lélekzete félíg felemelt szárnyainál fogva fenn nem tartaná.

Maga se vette észre, mikor tört ki belőle önkéntelen a dal. Elébb nehány halk „csitt, csitt“ pöptyén ki a torkából, mintha csendre intené a világot, aztán halkan, mintha fuvola kezdene szólni lágyan, mint az éj ajkára lehelt csók finom csattanása, szinte láthatólag gyöngyöznek fel torkába az ezüst buborékok. Kacag-e vagy sír örömében, ki tudná azt megmondani, de elvarázsol minden maga körül. Piros harmat hull az erdőre, a késői rügyek kicsi bódult fejéből illatok áradnak, a vadak ál-

mot változtatnak, a kövek — a fekete föld fehér szemei — világolnak, a moha felkúszik a fák lábaira, hogy jobban hallja, a falevelek feléje fordulva nézik, hogyan tüzesedik át a forró daltól a madár csőrökcskéje. Szinte arannyá változik és dicsfénnyet vet maga körül, melyben a lehúnyt szemek alatt folyton lebegő halvány nyelvecske látszik. Mit mond, nem lehet azt tudni, mert minden hang más és más, de szüntelen árasztja magából a ritmust, amely a földön kezdődik és valahol a csillagok között ér véget. Áthatol mindenben, mint a megdiesöült Jézus-test, hogy meghallják a tojásban fészkelődé kicsinyei, kiket edepő dalával — ime — hív, szólít az életbe ...

És eljön az idő, hogy egy éjszaka a teremtés lázában fekvő madár-édesanya alatt öt kis kopogás hallszik és a feltört tojásokból reggelre kibuggyan öt kis vaksi, csóré madárfióka.

Meghasadt a hajnal, meghasadt a tojás és meghasad a fülemüle szíve is, olyan boldog. Az ujjongó daltól szinttől önkívületbe esik és reggel kilenc órakor is úgy kell leszidni az ágról, hogy pihenjen valamit.

Aztán alszik egy kurtát az ágba vájt hideg lábacska-kákon kucorogva és szellő borzolja pelyheit. Testében csak lassan hal el a dal, mint a megütött harangban.

Már újra él az erdő, mikor kábultan felébred. Fehér hőnyi sereg madár úszik az égen. Szétterjed, tömörül, hullámzik, lebeg, kereng, függöget. Az agyagszínű fűrj már lapul, lippeget a buja fű között, a zajgó mátyás lármaszik a fák közt, a gerle fekete-fehér kalárisát nézi és kényesen lépked vérvörös lábain, a cinke már újra bújja az odúkat, zugokat, a gyalogmadarak titkon lappanganak, a légykapó próbálga a szárnyait, hogy rendben

vannak-e, amott lopott tojást iszik a mókus, „*lili*“-t kiált a poszáta, a vén bagoly hamis bizonyítványt állít ki a vörösbegynek: „*magaviseleté egyes!*“ — Felháborító ez a korrupció!

Szóval minden a régi: a gyomorfájós, mogorva hegyek, a lármás erdő, a nap az égen, a karcos, büszke fák, a szakadékok, fények és árnyékok. Semmi újság, csak a medve pofozta meg az éjszaka hűtlen feleségét. Jól tette! Erről is csak futtában értesül a fülemüle, mert éppen most vitatják az esetet a patakmenti égerfán a seregélyek, hiába recscent rájuk nyersen a sárga rigó, hogy: „Eltakarodjatok a házam tájáról, cigányok!...“

— Menjen innen asszonyoság, még jó dolga van! — fenyegetik meg, de különben nemtörődnek vele.

A fülemüle nesztenül lopakodik a fészkéhez és oldalára függeszkedve kérdőn ránéz a pájára.

— Öt jött! — suttintja boldogan a vékony madáresszony és óvatosan felemelkedik kicsinyeiről, hogy az apa rájuk pillanthasson.

Melegen süt a nap és mégis megborzongnak a szellő érintésétől a pici, csupasz testek és sárga szájszélük megremeg.

— Öt jött! — melegedik el ő is és szemei előtt pillanatra szívárványszínű lesz az erdő.

De csak pillanatra, mert hirtelen ráereszkedik öt kicsinye gondja, komoly, acélos fényt kapnak barna szemei, testében feszül az akarat, szívében a szándék és a titkos változás végbemegy benne is. Életgond, kötelességek várnak rá és ő állja szilárdan, lankadatlan. Tudja miért. Értelme van az életének. Más ember lett. Apa, férfi, ki sokat nem teketőriázik. Dolgozni kell!...

Úgy vágódik be a bokrok közé, hogy a falevelek szinte forrnak a nyomában.

Párja szerelmes ellágyulással néz utána ...»

Otthon se volt, mikor a szomszédok bekukkintottak. Rigóné még radinát is hozott.

— Pü-pü, meg nem igézlek! — pökdösték meg a kicsinyeket és dicsérték, hogy az anyukra ütöttek.

A kicsi madárasszonyka a betegágytól sápadtan, lesoványodva, félszegen izgett-mozgott. Kicsit szégyelte is magát, hogy ilyen fiatalon már öt fiókája van és a férifiak vaskos megjegyzéseire el-elpirult; de mégis jólesett az érdeklődés, a dédelgetés és dicsekedve újságolta el az urának, hogy ki volt itt, mit mondott.

Aznap különben mintha az egész erdő csak értük lett volna, felséges és ragyogó volt minden. Az enyhe tavasz egészen elborította őket. A fény szüntelen volt, fák, füvek zölden tártultak szét, a víz üde hűs, a madarak ragyogtak és olyan könnyen szálltak, mintha a nap színá magához valamennyit. ízesebbnél ízesebb illatok kavarrógtak és az élet árama szinte kicsapott a fák hegyén. Sürgető ingerek feszültek a testekben és nem gyözte ki nyilatkoztatni minden önmagát.

így tartott egész nap.

A föld és ég változásai olyan észrevételek voltak, hogy szinte meglepődtek, mikor egyszer csak este lett Az apa-fülemüle még akkor se akarta abba hagyni a munkát. Egész nap hordott, gyűjtött szakadatlan. Fejecskeje forró volt a boldogságtól, drága gondolatktól, a holnapra szőtt színes élet-álmoktól. Boldogok, kik hinni tudnak benne!...

Ő pedig hitt. Teste mar fáradt volt, hiszen jófor-

mán egészen meg is feledkezett magáról. Egész nap eszébe se jutott, hogy vízre szálljon és minden falatot sajnált magától, csakhogy övéinek minél több jusson.

— Pihen! — bíztatta a madárasszonyka, de boldog és büszke volt az urára, ki tréfásan behajlott a fészekbe:

— Lolololololotyi! — esúfolódott kedvesen és ismét elsurrant, mert eszébe Jutott, hogy tud egy helyet, hol akkora hangyatojások vannak, mint a feje. Igaz, hogy messzi van a hely, erősen szürkül is, de akkora hangyatojások!...

És akkor történt a baj.

Alig járhatott túl a tizedik fakörön, vörös, ravarasz, fintoros, kegyetlen, vad fej nyomult a fészek fölé a falevelek közül és a habot csepegő fogak rácsaptak.

— Fülöp! Fülöp! Fülöp! — sikoltott kétségeeseten a madárasszonyka az ura után, de hiába sikoltott. Annyi ideje se maradt, hogy széttárja szárnyait kicsinyei fölött...

Az est egy árnyalattal sötétebb lett.

Néhány pihenő madár a borzalomtól megdermedve fiit az ágon.

Csak percek telhettek el, mikor duzzadtra tömött szájjal hazalibbent a fülemüle.

Előre élvezte övéi örömet... a fiókák nagy sárga-öblü szájukat magasra tartják idétenül és úgy fog eltünni benne a hangyatojás, mintha fenecketlen aranyzsákba fehér gyöngyöt dobtak volna. Alig várta, hogy lássa... Mindjárt... Még egy pillanat...

Az ágon pihenő madárkák elfordították a fejüket, hogy ne kelljen látniok, mikor a fülemüle fészkéhez ér...

Döbbent, néma csend lett.

A madár pillanatig bénultan, felborzoltan, félőrülten bámult bele a szétdúlt fészek vérfoltos kelyhébe, széddülve ingadozott és amikor megértette, hogy mi történt, a fájdalomtól kétségbeesve felpattant az ágra és ő is besikoltott az éjtől szörnyű, néma erdőbe.

— Judith! Judith! Judith!... Kicsinyeim! Kicsinyeim! Judith!...

Utolsó dala már félíg önkívületben fogant. Végtelen, mély, halálos, fekete dal volt, mintha az éjszakából fonta volna. Mintha gyászfátyollal leterített fuvola szólana ... Mintha fekete fészket rakna övéi lelkének.. M Mintha...

A fák lehajtott ágakkal sírtak tőle.

Az álmukból felköltött madarak bedugták füleiket, hogy a szívok meg ne szakadjan.

A hegyek menekülni szerettek volna előle.

De a dal csak tovább vert a fekete varázsba borult erdő komor mélységeiben, míg a moha megőszült tőle. Vert, vert szakadatlansz...

Az idő nem mert tovább menni.

A sziklák bánták, hogy e világra jöttek.

— Miért is van halál! — sóhajtották az őzek és felnéztek az égre, hogy vájjon a Jóisten hallja-e, hogy mit dalol az ő madara.

A Jóisten pedig hallotta, mert könyörületesen lenyujtotta kezét az égből és a dal folyton gyengül, gyengül, mintha a hangok fekete buborékai egymásután pattannának szét és aztán megszűnik, belefullad a fekete semmibe.

Egy csillag lehull az égről.

Aztán feljön a hold.

A hold...

Ezüst kép a végtelen fekete falon.

VIII

EZ MÁR A NYÁR

A földben, fákban, füvekben, emberben, állatban száguldó friss tavaszi áramok megcsendesedtek. A születés ártatlan zsengesége eltűnt. Kiérett, kiteljesedett minden. A szédelgő, gyenge testek megerősödtek. Az özek meggömbölyödtek és a korábban még alig rügyező szarvacskák keményen ültek a homlokon. Lábuk vékony, hosszú, mintha négy csontvonalat húztak volna a levegőbe. A kerek emlők, barna tőgyek megduzzadtak, a fekete körmök fénysesen ragyogtak. A medve a vágottban eprészik, mint valami bozontos, vén cigány, ki már túl van a szerelmen. A farkas békésen, unottan dől neki a lombfálnak, a vaddisznók az iszapban alszanak, az özollók, szarvasborjak tejes, sárga szájburka megfeketedett. A lovak tikkadtan pipálnak a legelőn, a fehér csorda neszteletlen, a gömbölyű juhok zsíros gyapjút izzadnak és áldott, drága béke ül mindenben. A keményderekú bükkök büszkén állanak a helyükön, a hegyek a tiszta levegőben a végiglenne vesznek és alig látszó ködkáprázatok lebegnek fölöttük. A hegycsúcsokról látszik, hogy messzi a völgyekben a gabonák nagy táblákban sárgulnak, a

kalászok lehellik a hőt és sárga lélekzetük ott libeg fölöttük.

Ez már a nyár. Holnap kezdik kaszálni a havast, de ma ünnep van, valami jeles nap, ha jól tudom Urunk színeváltozása, amikor vétek dolgozni. Ezért Péter, az Incze Dávid fia, becsületes nevin Incze Péter ott ül Szépaszó havasának a fejiben a Bartis Ignác leányával, Józéfával, akit ugyan tiltanak tőle, de ők egymás kézit fogják s el vannak bódulva, mert mióta az eszemet tudom, ilyen szép nap több nem volt a havason.

Kék és mély az ég, tiszta & zengő a benne ujjongó élettől. A bogarak sárga és fekete húsa ragyog a napfényben, a hernyók hátán puszta szemmel is látni lehet a szív lüktetését, fényt lélekzik minden és az illatos levegőt szétárasztja testében. A méhek, ércesen csillgó legyek tánca szüntelen a levegőben, mintha drágakövek fényjátéka volna. — Az arany órarugók, a pillangók nyelve édes a méztől, szép, színjátszó szivárványpillangók kék, violaszínben, aranyrajban, fecskék farkúak, narancsszinű hajnalpillangók, fehér, vörös csupaszem-lepkék himbálóznak, játszanak az árnyékukkal vagy tétnen pompáznak a virágokon és a szárnyuk Isten ablaka. A füvek madárkái ők és a rengeteg virágai. Illatos lesz a hely, ahol elhúznak.

A legény és a leány elkáprázva nézik a havas csudálatos színeváltozását.

Az erdők bunkóscsápú lakói, a gyöngyházas pillangók iromba csodabetűket hordoznak a szárnyukon s a napfényben fürödve felhőként rajozzák körül a kakukkfűvet, szárnyuk libbenését hallani lehet. Tűzpillangó villan el az orruk előtt, mintha susogó lángocska szál-

lana tova. Alig kéznyúlásra a targalyon gyönyörű pávaszem pihen vörösbarna bársonyán kék, fekete, sárga, zöld foltokkal, felhőzött citromlepké ujjong a döngő legyek között. Fejük körül nagyfejű, virágbúvó, reszkető legyek nagy serege verődnek, de Péter és Jozefa talán nem is látja, talán nem is tudja, hogy játék, ragyogás, pompa minden körülöttük; égő arccal a földet nézik, mintha a keréknyom árnyékában hüslő, párba kapcsolódott zöld „szerelembogarat“ irigyelnék, ki a boldogság után sírkónek választ egy követ és alája fekszik, hogy a szép napot örökre megőrizze.

Soha ilyen szépen fel nem pezsdułt az élet.

A virágok szíromteste reszket, a fűszálakra kötözött selyemháJóingecskék, a gubók fityegnek, sárga portizzadnak ki a dudvafűrók, mintha apró bepúderezzett kínaiak volnának s ha a szellőtől a növény alattuk megremeg, összehúzzák térdüket és leejtik magukat. Amott vén, kopott bogár lassú gyalogfutással vonszolja testét, komor, pajzsos bogárleventék, bakszarvú cincérek a hegédösök s az ezeresztendős, kopott, öreg tölgyre különös keleti betűkkel vési rá a hőscincér a saját történelmét. Még a bimbólyukasztó bogár is felébredt erre a napra, amely pedig tizenegy hónapig alszik, mint a fakir. Cserjén, virágon, égen, földön turkál, motoz a sok élet, szárnyak, lábak, tapadó talpacskák nyugtalanon, a színtelen, sárgás, vagy zöldes vér felforr, az alig látszó millió harmatnyaló nyüszög, kacag, vagy saját színeivel játszik, mint a szivárvány, a meleg fényben, vagy a föld, fű zöld áradásában. Fekete, zöld és bronzbarna széptestű futrinkák finom csápokkal simogatják egymást, vagy zászlóikkal hadonásznak, szétnyitják, mint színes le-

gyezőt. Kacagnivaló kicsi rovarok bolondulnak meg, kiknek nagyobb a fegyverük, dárdájuk, tüskéjük, mint önmaguk. Már a bábokra se ügyeiknek, melyek úgy, vannak a fűszálakhoz támasztva, mint bepólázott múmiák; annyira hemzseg az élet és ahogy a nap emelkedik, mind elviselhetetlenebb lesz a tele szív és az érzés. Maga Péter, a legény is úgy liheg már, mintha ő is nagy utat tett volna meg a levegőben önfeledt, boldog keringéssel és úgy néz a leányra, mint a keringő bogár, mely egyszerre néz a vízbe és a levegőbe. Párszor némán mozdul a szája, mikor ki meri mondani:

— Józéfa!

A leány szemei is felragyognak:

— Péter!

Több beszéd nincs, de nem is kell, hiszen drága, kedves, pirosszájú fénybogárkák ők is csak és azok se beszélnek, csak a testük és a lelkük tündöklik a foltos, égett, rossz condragúnya alatt.

— Józéfa!

— Péter!

A szóra a hangyák, a föld és élet egyensúlyának munkásai pillanatra megállanak és felnéznek rájuk, majd örömmel futnak haza a hírrrel és egyszerre a boly is megmozdul, a fényesfekete és sárga arany-rögök kavarogni, örvényleni kezdenek:

— Hát én szeretlek tégöd, Józéfa!...

— Én es igen tégöd, Péter!...

Telt, kerek arcuk elpirul, úgy piroslik, mint a felettük lengő gubacs arca.

Aztán összehajtanak, hogy megcsókolják egymást, tisztán, igazán,

Utána fejük lehull és újra némaságba merülnek.

A havas színeváltozása kiteljesedik, mintha minden élet a két fiatal köré gyűlne.

A hintázó, lengő, lebegő méhek, pillangók, legyek fölöttük zengenek, szitálnak, dongának. A bundás, esetlen dongó, a rovarok medvéje is meghökken a levegőben. A lódarázs is ott köroz (osztrákszinü teste mintha vékony sárarany fonállal volna hozzákötve), a kékdongó páncélos teste megcsillan a levegőben, a pókok, a nagy gömbhasú pókok is lennebb ereszkednek. Olyanok, mint ha a földgömböt cipelnék magukkal, hogy utolsó cseppig kiszíjják a vérét. A cigány, a tücsök is előterem, hogy rázendítzen, a sáskák, szöcskék tátott szájjal felfelé térdelnek, a lepkék szájából selyem fonál csurog ki s még a reszketeg, csillámló szitakötő is odazirren kíváncsian.

— Holnap kezdjük a kaszálást, idefenn a havason, — magyarázza Péter. — Eltart a hónap végéig, míg végünk véle. Úgy kapok belőle kétezer lejt, mint egy krajcárt. Télire favágást vállalok. Jó kereset.

— Az! — bólint örömmel Józéfa.

— A birtokosság ígérite, hogy a tavasszal a kezemre adná a meddücsordát, — sorolja tovább Péter.

Olyan nagy hír ez, hogy még a tetűje is táncol örömeiben a szegény embernek.

— Hát neked volna-e valamid? — tapogatózik restelkedve Péter, mert nem illendő dolog a fehérnep vagyonára támaszkodni, de ebben az esetben...

— Az a háromezőr kétszáz, amit a szolgálatban szereztem, megvan! — bíztatja a leány.

— Akkor hejös! — rikkant meglepetve a legény.

— Akkor a házhoz is hozzákezdhetnénk még az összel.

A boronafálm már megvan hozzá... Mire a hó lehull, összeüthetjük s legkésőbb Szentandrás napjára egyesülhetnénk, ha te es úgy gondolod...

— Csak édösapámék bejegyezzene! — riad meg a lány, de a legény bátor.

— Azt bízd rám! Én apádékat eligazítom!

Büszkén kihúzza magát. Olyan boldog erőt érez most, hogy egymáshoz tudná verni ezeknek a hegyeknek a fejét.

— Csak te kitarts, Józefa!

Szemmel látható, hogy abban hiba nem lesz, de az effélét mégis csak meg kell pecsételni.

— Eresszen! — lihegi boldogan a leány és utána egymásban gyönyörködve nézik egymást.

Semmirivel sem többek szegénykék most, mint a fölöttük lebegő összeöllekezett szitakötőpár, mely úgy száll tova gyöngyös csillámlással, mint smaragdzöld repülő szív. Addig fognak emelkedni szédülő öntudatlanságban, míg hólyagos homlokukat a napba ütik... ök is ilyen karcsú, kékkel, zölddel írott lelkű kis szitakötök csak, akik a szárnyukból háztetőt építenek maguk fölé. A fátyolkák, ezek az aranyszemű, recés szármányú, világoszöld lenge kis állatok úgy raj ózzák körül a két fiatalt, mintha a havas most tartaná esküvőjüket és ök volnának a nyoszolyó-lányok.

Mindenképpen szép nap ez a mái.

Észre sem veszik, hogy hanyatlóban van. ök csak egymást látják.

Pedig alig egy árnyalattal borul az idő. Már előjöttek a szőke darazsak, ezek a csupasztestű, zabolátlan, vad, rabló barbárok, kik a sötét zugokban, odvakban

papíros-kastélyokat építenek maguknak. Már szállanak a gyászlepkék is és előtörőben kikandikál a kövek alól, nyirkos lyukakból, odúkból a sötétbüvő népsöpredék, mert az ő idejük, az éjszaka következik. Ijedten húzódnak a lomb alá a lepkék, bogarak és hosszú csápjukat a hátukra simítják. Mások sietve pályává göngyölítik a falevelet és abba rejtőznak. A virág gombján árván búsl a zománcos fénybogár, míg le nem szédül a földre.

— Menjünk mi is, Péter lelkem!...

Kár, hogy nem lehet örökre így maradni !...*

Menniük kell, mert már a madarak is csapatostól hullanak rá az erdőre, a kígyó is elvonaglott a köről, melyen egész nap hiába akart felmelegedni, a hegyek is ismét forogni kezdettek. A fák már emelik ágaikat, a vadak megelevenednek, a tolvajbogár lopni indult, a rejttefűjük ismét elrejtik fejüket, a finomtestű, hajszál-vékony szúnyogok már előjöttek, a víziskorpiók már borzolják a vizet, csíkbogarak, fényes csíborok testük körül kristálybuborékkal a mélybe buknak és a pontszernek lassan kialszanak.

Az esteledés elfogódottsága lepi meg a leányt, legényt, ahogy haladnak az ösvényen, ök azonban tovább álmodnak:

— Ha az Isten éltet, esztendilyenkorra fejős tehenünk is lesz!... A legelő jogot kikötöm a birtokosságnál! — bölcsködik a legény.

— Jaj, édesapám már tüzet gyújtott! — ijed meg a leány.

Bizony megkéstek. Idefenn a havason hirtelen sötétedik s a szállás még messzi van.

Jaj, csak baj ne legyen! — renyekedik a fehér-nép.

Pedig baj lesz. Érzik, tudják mindenketten. Megriadnak, mint a gyermekék, kik rossz fát tettek a tűzre. Osonva bújnak át az ágak, lombok kárpitja alatt és egyszerre kijózanodnak, megállanak, felfigyelnek, mert az oldalon fejszés ember csörtet be keményen, elszántan, haragtól füstösen.

— Édesapám! — rebogi a leány és görcsösen a legény karjába kapaszkodik.

— Ne félj, — súgia Péter, de maga is elfehéredik, mikor a fejszés ember elibük toppan.

— No, gyalázatosok! — & durván elrántja a leányt a legény mellől.

— Haza takarodj!

A leány szegény mocanni sem mer.

Az apa fehér fogai csikorogva villannak ki, mikor öklét a legény felé rázza:

— Szecskába váglak, ha még egyszer szemet mersz vetni erre a leányra, te rongyos, senkisemmi tekergő!

A legény sápadtan a leányra néz, hadd lám, mond-e valamit, de az csak szipogva elindul az ösvényen.

Messzi járnak, mire szóra nyitná a száját. A fák közül komor sötétség gomolyog közibük, mintha mély szakadék vágna el a keskeny ösvényt.

Az árva legény állva marad lehanyatlott fővel. Haragszik is, de inkább szomorú.

— Vájjon Józefa miért nem szólott? ...

Üres, kietlen és szomorú lesz egyszerre minden körülötte. A setétség mélyebb, sűrűbb lesz és lassan elfogy az ösvény lába alól.

— Jozefa miért nem szólott?.

Az éjjeli lepkék szemei világítani kezdenek. Vastag, nagytestű, gyapjas szenderek zúgnak el a füle mellett. Se látnak, se hallanak. Messzi hallszik a zúgásuk. Olyan színű a testük, mintha halottak bőrébe öltöztek volna. Szennyesbarna, bolyhos, vad pillangók bojdúlnak elő, komorak és esetlenek, mintha a hideg földtől megbulultak volna és üvegszárnyakon a kelő hold felé repülnek, vagy ott táboroznak a fészek-tüzek körül. Kénnel írott testük sejtelmesen villózik és kékes, sárga vonalakat húznak a sötétsége. A hangyák már temetni viszik halottaikat. Az emberen kívül csak a hangya temeti el halottaikat. Ott cipelődnek tova a legény lábai mellett, ki mereven áll, mint a fák és tompán panaszolja:

— A boronafám megvolna a házhoz... Józefa vágjon miért nem szólott?...

A hold lassan felkél. Az is olyan, mintha aranygyászjelentést szegeztek volna ki az égre. A legény felnéz rá s azt mondja csendesen:

— Este van!

A szíve megrándul, mintha bolond éjjeli pillangó ūtődött volna hozzá, és ő is sóhajtva elindul a szállása felé.

IX

VIHAR

Hirtelen elszédül minden és mozdulatlanná lesz.

A havas készül a viharra.

A hegyek megdermednek, gerincük feldudorodik, a szakadékok szemlátomást tágulnak.

A fák megvetik lábukat, ágaik görcsösen egymásba fonódnak.

A füvek még jobban a földbe kapaszkodnak.

A kemény cserfák odaszólnak egymásnak: — „Az Isten legyen velünk!“

A vadméhek, bogarak fejvesztetten menekülnek.

A megboldtult hangyák mentik, ami menthető.

Az egerek ki- és befutnak likaikon és egymást szidják.

A vakond megtapogatja, hogy elég szilárd-e fölötte a föld.

A halak az iszapba süllyednek.

Az anyamadár ijedten huzigálja csőrével kicsinyei fölé a faleveleket.

A mezőről hazafutó elkésett magyarotyúk minden pillanatban megáll és sírni kezd.

A bagoly morcosan szidja a fákat: — „Miért nem költöttetek fel!... Most ki vezet haza?“

A seregélyek izgatottan csárognak, mint a cigányok,

'A nyulak holttá tétezik magukat.

Az özek azt sem tudják, hová legyenek.

A mókus saját farkával kötözi magát a faághoz és szédülve eltakarja szemeit.

A róka kárörvendve kiszimatol zegzugos likából: „Lesz itt világ mindjárt!“

A farkas ledobja nehéz zsákmányát és úgy menekül.

Az anyamedve összeteszti kicsinyei kezét: — „Imádkozzatok szépen, hogy a jó Isten fordítsa el tőlünk haragját.“

A csorda dübörögve száguld le a hegyoldalon. Szarvak csattognak, vér futja alá a szemeket és tompán bögve gázolja a bokrokat. Nincs hatalom, mely meg bírná állítani. Csak a kormos, fehér bika nem mozdul a tetőn. Szembe mered a készülő viharral, kurta bömböléssel rázza szarvait és a véres indulattól arasznit sülyyed a földbe. A pásztor nem meri bántani és rekedten, idélenül a csorda után futva, elkalimpál mellette.

Hideg szél lehel át az erdőn. Éppen csak megmozdítja, nyugtalánítja a faleveleket. A felhők futása megáll. Aztán csend. Rettentő csend. Egy pillanatig. Mindössze annyi ideig, míg a haragvó Isten végignéz a világ fölött. Háta mögött a veszedelem és vak, baljós, villámtalan moraj.

A gombák kalapjukat jó erősen a fejükbe húzzák, A vadmacska borzongva köpik szembe az éggel.

Az odúkból ijedten lesnek ki a kísértetek.

Csak, a kövek bíznak magukban.

Hirtelen nagyon dördül, mintha az Isten ökle zuhant volna rá a legmagasabb szilda fejére.

— Jól békágá Szentpéter a kaput! — aszondja a székely, ki szénát hoz le a havasból két remegő, rongyos tehénnel.

Alig ér le azonban az aljba, a súlyos felhők ráomlanak a havasra. A hegyek eltűnnek, mintha elsodorták volna. Vak, nyugtalan és pusztító éjszaka lesz.

A szél előrohan.

A sziklák jajgatni kezdenek, az odúk fütyülnek, a fák egymást csapkojadják.

A sas, mely a veszedelem szépségétől megigézve élvezte a vihar készülődését, háromszor próbál felvágni a magasba, de a vihar háromszor csapja vissza a földre.

Villám cikázik végig az égen és a fényénél látni lehet, hogy a szénásszekér feldölt, gazdája pedig átkozódva rázza fel a háromágú vasvillát az égre.

A sas borzadva fordítja félre a fejét:

— Megint az ember miatt! #

Minden baj a világon az ember miatt van. Jól tudja.

Gyors, szaggatott csattanások rázzák meg a mindeniséget, mintha Isten szólott volna:

— Hát ezért teremtettelek!... Rajta!

És felbödül a vihar.

Megzendül az ég, megrendül a föld. Sűr villámok járják keresztül-kasul és szüntelen a dörgés. Az eső omlik. Lélekzetet se vesz a vihar, csak ontja a tüzet, vizet, tarol, zúz, füstöl, nyög és sivít. Recseg, ropog a föld, mintha fellázadt holtak vernék a halál koponyáját az örök éjszakában. Sudármagas fenyőszálak fordulnak ki tövestől,

vagy a lábukon törnek darabokra, becsapó villámtól lángra lobbannak és szurokszagú fenyőktől piros lesz a vihar hasa. Az égő erdőre vörös vízfonalak hullanak a kínosra torzult, szömyalakú felhőkből, mint a vér, mintha a magánosán a tetőn rekedt bika az ördög belét ontotta volna ki és ez most ráhörgné szennyes lelkét a világra.

Szenved és retteg minden élő.

A medve-anyá reszketve kiáltja ki a komor, szörnyű világba:

*„Uram, irgalmazz nekünk!
Kriszts, kegyelmezz nekünk!
Menny béli Atyaisten!...
Megváltó Fiuisten!...
Szentlélek Úristen!..*

Kicsinyei hozzásimulva nyögik:

— Irgalmazz minekünk!

Az apamedve lemondóan legyint és magába mélyül, mintha a végrendeletén gondolkodnék.

Nincs kegyelem, nincs megállás és reménység semmi. Szüntelen és kifogyhatatlan a vihar.

Rettenetes, mikor az élettesek élni kezdenek. A megszaggatott föld omlik, kövek robajlanak le a szakadékokba, szennyes vizek zúgnak, a rejtek ről felragadott állatkák feje szétloccsan a fatörzseken, a szél a fészekestől felragadt csóré madárfiókákat a felhők közé vágja.

Tombol, rombol az égháború és nincs határa és nincs idő és nincs gondolat és nincsen világ és nincs semmi, csak bénult félelem, rettegés, halálvárás, tobzódó sötétséor, mintha a semmi megőrült volna.

A farkas megőszül a borzalomtól, majd dühében kivicsorítja fogait:

— Az ember miatt van! Az ember miatt I

A hiúz fogaival is kapaszkodik az ágban, csakhogy megmaradjon.

A sas némán ráhorgasztja fejét a pusztuló világra:

— Ha meg kell halnunk, halunk meg férfiasán, büszkén!

Híabavaló minden. Akkora a vihar dühe, hogy még az elköltözö lélek is visszahull az égből. Elviselhetetlen ez a szörnyűség. minden elő felfohászkodik, könyörög a maga nyelvén:

— Fáradj ki vihar, könyörülj Isten!

A vérszemjas ragadozók földhöz vert homlokkal fogadkoznak:

— Nem, nem, soha többé!

De még sötétebb, még borzasztóbb az örökk haragnapja.

— Csak egy kicsi világosságot! — szomjúhozza minden.

Legalább annyit, amennyit egy bogárka szeme elnyelni képes.

Csak egy kicsi reménységet, hogy vége lesz e rettentnek!

Reménységet, ha csak addig is tart, míg a halott tátott száját kivilágítja a villám-fény!

Az általános kétségebesben csak a földhöz nyomott, remegő, finom, kicsi özek nyugodtak és — ki hitte volna — nem magukat, hanem ezt a nyomorult világot siratják.

De mi az a pár könnyűcsepp a vízzuhutagok között, me-

lyek szennyes áradattá nőve tombolnak és háznagyságú sziklákat görgetnek?

Már-már beletompul minden elkerülhetetlen végzetebe és kábultan már-már belenyugszik, mikor a vihar utolsó dühkitörése még rettentőbbé fokozódik és mégegyeszer egymáshoz veri a hegyek fejét. Recseg, ropog az egész föld eresztekeiben. Már nem bírhatja sokáig. Bódultán szédül és vész el a végtelen sötétségben. Csak ez a sötétség ne volna, mely semmivé süllyeszt minden, mintha minden fény elpusztult volna, minden szem lezártult volna és nincs többé semmi, ami újra bevilágítja a mindeniséget. önmagát se látja semmi és csak a rettegésünkön tudjuk, hogy még vagyunk és a folyton cikázó villámok tartanak életben, melyek sűrűn átszövik az eget. Olyanok, mint felrobbant arany-kígyók, melyek tüzet sziszegnek rá a világra.

Ez már a vég, dehát mindegy. Úgyis már csak élettelnen, puszta testeket kínoz a vihar. Mindössze pár pillanat és minden megsemmisül...

És ekkor jön a szabadulás. Váratlanul, mikor már alig volt, aki higyjen benne.

Még egy utolsót csattan és a vihar ahogyött, olyan gyorsan el is vonul.

Az égő erdő-részlet még egyszer fellobban, aztán kilobban, elalszik a tűz is.

Lassan derengeni kezd. Beteg, szürke kis világosság támad, de végre világosság, mely alig észrevehetően erősödik.

Minden megkönnyebbülten sóhajt fel:

— Fény, világosság, újra élet!

Elsőnek a tetőn a furcsa, tejszínű ködlésben hatal-

mássá nött bika tetszik fel, ahogy leszegett fővel mozdulatlanul áll, míg a terhes felhők zúgva elmorajlanak fölötté. Aztán lassan felemeli fejét és a felhők után néz, de csak villámoktól véres hátuk látszik, ahogy a láthatár mögé torlódnak folyton gyengülő, de szüntelen dörgés közben, míg az is lassan elhal és a világ végére megnyugszik.

Nem mer azonban semmi mozdulni, csak a bika rázza meg bőmbölve vizes szarvait és körülnéz a tájon.

Csend, némaság.

Híába süt ki újra a nap.

Először a barna medve lép ki a barlangjából. Vészjósóló, haragos. Látszik rajta, hogy nagy elhatározás támadt benne és az Isten legyen irgalmas annak, ki ma vele találkozik!

— Az ember miatt volt! — dörmögi maga elé.

Az ember miatt, ki felrázta vasvilláját az égre a feldőlt szénásszekér miatt.

Most leszámol vele a sok rettegésért, veszedelemért, mit a havasra hozott. Nem lesz addig békessége az erdőknek, míg ember fertőzi meg.

Amerre megy, megrendülve látja a pusztulást.

A hegyek már csak sírhalmok a világ fölött.

A víztől csurgó sziklák agyonverve fekszenek, mint meztelen óriások, kiken még rajta van a halálverejték.

Elalélt minden.

Ezek a megkínzott fák talán már nem is élnek. Törötten, tiprottan, csonkán merednek fel a törzsek, vagy tövestük kitépve, messzi dobva hevernek szétszórtan és egész erdőrészeket égett fel vagy tarolt le a vihar. Még

azok is földig csüngő ágakkal erőtlénül egymásra borulva hallgatnak, melyeket megkímélt az Isten ítélete.

A füvek, virágok vízbe, iszapba fulladtak. Az eper merő véres seb, a hangyák földönfutó koldusokká lettek és zúrzavar az egész havas. A villámok korma bemocskolt minden,

Megölt, ázott állatok dülledt szemei ijesztik lépten-nyomon. Holt madárkák fekszenek hanyatt és hidegre dermedt, vékony cérna-lábacskaikat mereszti az ég felé. Megrendítő, ahogy haját tépve futkos, keres a rigó a bokrok közt és félörülten kiáltoz:

— Nem láttátok a gyermekemet?.. i

A medve fogesikorgatva megy tovább!.

— Az ember miatt!... No megállj!.,³

A halak még most is némák és hidegek az ijedtség-től, mint a háromnapos halott.

A rákok, ezek az öslények, alig bírják vonszolni kövektől összevert, dagadt ollóikat.

A szerencsétlen kicsi gombák is kitört nyakkal hevernek, mintha a szél fejestől elfújta volna kalapjukat.

— No megállj, ember!

Szinte kővé mered a medve azonban, mikor kilép az utolsó bokrok közül és látja, hogy hült helye van embernek, szekérnek. Csak a letaszított, ázott széna hever az útmarton.

— Megmenekült! — lihegi sötéten.

Nem akarja elhinni, hogy mégis megmenekült az ember. Bután pislog a távolba, hol még nyúlánk, fehér ködök állnak a szakadékok fölött, mint egy szál ingben kimenekült síró asszonyok és összeráncoolt homlokkal dörgi:

— Nincs igazság a földön!

És mérgesen visszafordul.

Az őzek éppen akkor jöttek elő szerényen a bokrok sátra alól, mintha szégyelnék, hogy életben maradtak.

A hangyák újra építeni kezdik összerombolt palotáikat.

A magyarótyúk odakottyan valakinek: — Hiába! Élni kell, komámasszony! — és visszafut a mezőre.

A levegő ismét zengeni kezd a méhektől, bogaraktól.

A nyúl vizes ülepét szárítja a napon.

A róka oldalt pillant és mohón ráugrik az első állat-hullára.

A farkas előóvakodik és új ölösre feszíti izmait.

A hiúz ragyogó bundában újra kifekszik leshelyére, a faágra.

A bika a tetőn megadással lehajtja fejét és békésen legelni kezd.

A medvében felforr az indulat, az undor és sötéten, megvetéssel, káromkodva tántorog vissza barlangjába.

Az élet újra megindul.

A sas sietve felnyilall a magasba és megkezdi őrállását a világ fölött.

X.

NAPTÚZGYÚJTÁS

Egész áldott nap Reginával, a vén Üdő Márton unokájával játszadoztam, mókáztam, töltöttem az időt kellemesen. Úgy vettetem most is, mint gyermeket, hiszen úgy-szólvan a térdemen nött fel; bár három esztendő óta, amikor utoljára láttam, szép, melles, gömbölyű, tüzes leánya fejlődött. Üdő Márton nem szólt bele a helytelenkedésünkbe, nem is igen látott sokat belőle, mert vén, mint az országút ja s az idő régen kitördele a fogait. Valamit ugyan morgott kétszer is, de számba se vettük.

Estefelé azonban látom, hogy az öreg öltözködni kezd. Lecammogott a patakhöz, megmosdott, fejért vett, innapi harisnyát, lájbit, kürtit s két szennyesfehér hosszú bajszaszálát keményen kiserítette.

— Tán leálynézőbe készül? — boszontom.

— Jobb, ha tü es készültök, — mordul Réginára — mert indulni kell. Holnap János napja, a napfordulás ideje s meg kell a naptüzit gyújtani I

Akkora ünnepélyességgel mondja, hogy egyszerre elfeledkezünk játékról, tréfáról, kacagásról, mert nagy dologról van szó.

Rövidesen érkeznek is a havasi népek: Ugrai Nőrinc,

Rab Péter, Ádám Emri bá, az erdőpásztor, Ülkei Ádám, Márton Feri vénlegény s mások.

— Maga is itt van? — köszönnek nekem is.

— Részt veszek én is! — bólinton s éppen olyan komoly vagyok, mint ök, éppen olyan szótalán, elmelýülő.

Együtt megyünk fel, csak ide, a Nyílonk tetejére az óreg, messzitekintő nyírfa alá. Ez alatt szokás a nap tüzit meggyújtani. Nagy időket látott fa. Félig már ki van billenve a földből s olyan, mintha az ördög kapaszkodott volna a gyökerébe, hogy végkép ki ne dőljön. Az erdei emberek leveszik a fővégüket s éppenúgy köszöntik, mint az élő embert.

Mert ez a vén nyírfa az áldott nap fája. Ezt onnan lehet ilyen biztosan tudni, mert az öregisten megjelentette Üdő Mártonnak, lehet annak nyolcvan esztendeje is.

Az úgy volt, hogy a régi aldozófa elpusztult s az akkori emberek nem tudták, hogy mitévők legyenek. Akkor történt, hogy Üdő Márton éppen pihent ez alatt a fa alatt, mikor egy sas megölt galambot dobott az ölibe. Ebből lehetett tudni, hogy ezután ez lesz a naptüzgyújtás fája, amit azóta egyszer sem mulasztottak el a havasi népek, mert az ember a lelke üdvösségeit nem kockázthatja.

S még ha csak a lelkünk üdvösségeiről volna szó!

Igaz, hogy az sem kicsi dolog, de sokkal nagyobb baj származik abból, ha a naptüzgyújtás elmarad. Erdő, mező, füvek, fák, minden elveszíti „foganatját“. Hiába vetnek, a földre esett mag még feljajdul s ami kikelt, megnőtt, abban sincs köszönet. A virágot, termést akárki átcsalhatja más határra, a fű olyan keserű lesz, hogy semmiréte állat meg nem eszi, a mező borzongás pusztar

sággá változik, a víz elveszti ízét, mintha halott ivott volna bele.

Az erdő nemkülönben. A fák megodvasodnak, mintha az ördög lehelt volna beléjük, vagy hirtelen, váratlanul minden igaz ok nélkül egyszerre csak tűz jön ki az ágakból.

Nem hiszik?

Emlékezzenek csak arra a nagy erdőégésre a csiki szélen, ami a félhavast elpusztította!

Hát az vájjon mitől volt?

Ha ez nem elég, hát az jut-e eszükbe, hogy ugyanazon nap három embert holtan kaptak meg a nap fája alatt. Pontosan azokat az embereket, kiket a somojói barátok küldtek volt ki, hogy ne engedjék meg senkinek a naptűzgyújtást. S mi történt? Azon az éjszakán a fáról lehulló harmat megölte őket. Pedig bikaerős, kemény emberek voltak, nem afféle sovány, sápadt, szárazagyú városi népek.

Tanolt ember vagyok, de nekem is el kell hinnem, ahogy az öreg Marci bácsi ezeket a dolgokat előadja, mert őkeme saját szemeivel látna.

— De ne töltök az üdőt, mert ebbehelybe besötétedik s mire a nap lemenne, a tüznek égne kell! — ijed meg Üdő Márton s egyetlen pillantással megállapítja, hogy van-e elég fa, mert ha nem volna, az nagy baj volna. Elszárad a keze annak, aki naplemente után egyetlen száraz ághoz is hozzáér.

Isten őrizzen tőle!

Még a gondolatára is reszket a Marci bácsi keze, mikor szikrát üt az acéllal s a tüzes taplót bedugja a száraz

lapi közé, nekihajlik s fújja, fújja, hogy lobot vessen a tűz.

Egytől egyig igaz hittel s félelemmel nézzük a fellobogó tüzet s várakozunk.

Üdő Márton összeseti bogos, vén kezeit s fejét a füstbe horgasztva elrebegi az ősi imádságot:

*„Áldj meg minket...
kiőrződ a fenyőket,
kiőrződ a tölgyeket, bükkököt
és a fehér nyírfát...
az erdőt,
amezőt,
oktalan állatot...“*

Rohamosan sötétedik és fekete lesz az Üdő Márton imádkozó szája. Alig van már valami a napból. Elmeredő arccal nézzük, hogyan tűnik, fogy el és moccanni se mer senki, míg utolsó sugara is ki nem alszik.

— Most van Isten legközelebb a földhöz I — suttogják megrázkódva az erdei emberek és ebben van is valami.

A különös hangulat engem is megkap.

Körülnézek és látom, hogy áhitatot tartanak a fák is, az esteledésben lassan egymásba fonódnak, majd a tűzverésben könnyűek, lebegők lesznek, mintha elengedték volna a földet. A bokrok viszont a földbe bújnak, elfognak, elenyésznek. Csakhamar egyetlen összefolyt mély homályá lesz az egész havas. A tűzünköt megvilágított öreg nyíra a lángoktól arannyá változik, néhány közel- éső, törpe fáról ezüstösen lóg le az angyalok cérnája, néhány tavalyi iszalaginda. Komor sötétség van és az éjjeli

havas ma nem olyan borzadályt keltő, mint miskor. Nyilván érzem, hogy a füvek, fák, minden tele van természetfölötti erőkkel és hatalmakkal. Szeretnék a bennem hullámzó, belső ingerektől felkiáltani, hogy: — Ki beszél ilyenkor a fák zúgásában? — de Üdő Márton, mintha észrevette volna, hogy mit akarok, — csendre int a szemével és én is a többiekkel együtt a tűzbe bámulva hallatok, míg megvastagodik a nyelvem a szájamban, mint egy fasarus, temérdek barátnak a sok szillenciumtól.

Valahogy megsejtem, hogy ez az az időpont, mikor a kíváncsi virág a füben alvó ember fölé hajlik, hogy megtudja a gondolatát. Egyszerre édessé válik a levegő s az erdő sítra alatt merengő őz ráfújja illatos lehelletét a fára, mintha gyónnék vagy ő is imádkoznék s a fa suttogása Istenhez viszi szavát... A következő pillanatban minden vidám, friss és mozgókony lesz. Érzem magamon és társaimon is látszik. Meg vagyok győződve szentül, hogy az örömtől piros még a farkas nyála is, csillagfénynyel játszik a róka, a gómszarvas hátán mókus lovagol, a madarak nem tudnak aludni és táncol szemeik előtt az erdő, az összes virágok hirtelen kinyílnak s úgy látszanak a szirmok, mint ég felé tartott leány-ujjak. Különben a varázs- és gyógyítófüveket ilyenkor termi a föld. Tisztán érzem, látom, hogy minden nő, nyújtózik, gyarapszik, megtelik áldással, erővel, élettel, kedvvel, drága vágyakkal, különös zamattal és meg mernék esküdni rá, hogy virágot termik még a koporsó is.

Valamivel később feljön a hold. Saját fülemnek sem akarok hinni, mikor hallom, hogy a fa hegyében megszólal egyszer-kétszer az elült kakuk.

— Lehetetlen! — töröm meg a csendet.

Öreg Üdő Márton mosolyogva mondja:

— A kukuk a hold állatja!

— A hold állatja? — álmélkodom, mert még ilyent nem hallottam életemben.

— Az! Szentkereszt legyen velünk!

Osztán előadja, hogy a hold-állatok: a vaddisznó, a nyúl, a kukukmadár, a haris, a vízikígyó, a pónk.

— Hát ezért szolt a kukuk!

A hold járásához van kötve az életük. Ha telik a hold, az ő vérük, velejük, erejük is gyarapodik & együtt fogynak, gyengülnek vele.

— A holdé a töngör es! — magyarázza Üdő Márton bácsi. — Mert az úgy van, — tudja-e — hogy minden, ami a földön van, még mi is emberek, fel vagyunk osztva a nap, hold és csillagok között. Ezért kell háromféle füvet vetni a jánostüzibe.

— Ezzel is többet tudok! — tetszik nekem a háromfélé áldozás.

Újra elcsendesedünk s virrasztunk tovább. Egyszer csak aszondja Ugrai Nőrinc:

— Éjfél van!

A többi bólint.

Máig sem tudom, honnan tudhatták olyan biztosan, hogy éjfél van, de rajtam kívül mind tudták.

Most Marci bácsi int:

— Hozhassátok!

Két ember szökik, megragadja a földre fektetett hat-öles lajtorját s a szent nyírfának támasztja.

Megtudom, hogy kilencféle fenyőből vannak a fokai s aki ezen felmegy a fa hegyibe, meglátja a jövőjét. Bizonyosan meglátja. Nincs is kívülem senki, aki erről meg ne

volna győződve. Olyan izgalommal néznék rá az emberek, hogy szinte kipattan a szemük az arcukból. Hogye! Sok baj történt a múltakban a lajtorja miatt. Megtörtént, hogy a kíváncsi holtan esett le róla. Nem szerencsés dolog Isten kísérteni! Az izgalom, a kíváncsiság azonban lát-hatólag gyötri őket. Mégis jó volna tudni, hogy mit rejt a jövő.

— No, Marci bácsi! — bíztatják a vén Üdő Mártont. Egyetlen ember köztünk, kinek nem árthat meg a jövendőbenézés. Izgalomban lesik, hogy megteszi-e, megkísérli-e, de az öreg csak aszongya bölcsen:

— Minek? Ha az utolsó levél a fáról a vízbe hull, megfagy a víz!...

A fáról a vízbe hulló utolsó levél az élet utolsó perce. Az is lehull egyszer. Esendő, műlandó semmiség az ember, mint a tűzbe esett légy hamma.

Az emberek lehiggadnak. Most már inkább csak idő-töltséből bíztatják egymást:

— No Péter! No Nőrinc!

— Ügyes úgy lesz, ahogy lesz! — von vállat Rab Péter.

— Mit érek vele, ha tudom a jövendőmet? — mérge-lődik Ugrai Nőrinc is, mert mostanában éppen elég baj érte. — Annyi az csak, mintha az ember a fogfájást cér-nával a fához köti.

Neki is igaza van. Ott hadd üljön az a lajtorja! Hinni hisznek benne, de senkinek sincs bártósága megkísérelni. Belenyugosznak, hogy jobb így, ahogy van, ahogy „ren-dőltetött“. Minek előre tudni, hogy mi lesz. Inkább tréfából mondóm én is:

— Egye fene, én megróbálom!

Az emberek elhülnek s úgy néznek rám, mint akinek elment a szépesze.

— Meg kell gondolni az effélit! — figyelmeztette üdö Marci bácsi is.

— Eh! — s már lépem is a létrához.

Ekkor odaszokik Régina s megfogja a karomat.

— Jaj, nem! Jaj, ne! — sikolt.

Annyi rémület, annyi féltés van a sikoltásában, Hogy meghökkenek.

— No! Mi az, Régina?

És kedvesen megbillentem az állát.

Jobban megnézem s hát látom, hogy fehér, mintha jégből született volna. Szeme tele könnyel, furcsa meleg titokkal és egész teste csak úgy izzik felém. Az élet, a lélek, szerelem, az odaadás minden vágya, fénye, szemérme sugárzik róla.

Hát ezért nem engedett fel a létrára, hogy ne tudjam meg, sohase tudjam meg, hogy ő engem mennyire szeret...

Kedvesen megfogom a kicsi kezét.

— Ejnye Régina!... Nem is sejtettem!.. -. Kicsi Régina!...

Az emberek szedelődzködnek, de előbb szerencse-gallyat vágnak az áldott nyírfáról, hogy az Isten őrözze meg tüztől, víztől, égi háborútól, gonosz ember szándékától, kártól, bajtól, betegségtől.

— Hát te, Régina?... Jere, vágjak neked is szereneseágat!... Milyen kár, hogy nincsen aranybicskám!

A szép leány azonban szégyenkezve kiszakítja kezét a kezemből és pirulva, remegve elfut.

— Már úgyis mindegy! — bólinton utána. — Immár futhatsz, Régina, szegény kicsi Régina!»i

— H   maga nem jön ? — h  ivnak a többiek.

— M  g maradok egy kicsit!

Nem is hallom a b  ucs  z  sukat, csak komoran, elgon-dolkodva nézem a napforduló szent, hamvad   t  z  t, mely fényességével megvilágítja az   g, föld és élet nagy, nehéz titkait.

XI

HAZUG ISTVÁN

Egy sebzett kant nyomasztunk az öreg Hazug István-nal egész áldott délután. Sok mocsok helyet, szakadékot, száraz patakfeneket, bozótos sűrűséget összemásztunk utána, de csak estefelé kaptuk lövésre a vágott völgyében, fenn a havas fejében. Fáradtan, lihegve, szuszogva kapom a puskát, de az öreg István megrántja a karomat:

- Hó! Itt nem szabad lőni!
- Mit beszél? — hárítom félre a puska útjából. — Nem szabad lőni?
- Nem! — támad rám az öreg konokul.
- Miért?
- Mert ez a kicsi Jézus völgye!
- A szenvédély, harag elfut.
- Én nem bánom, ha...
- Az öreg azonban újra ráveti magát a fegyverre.
- Amíg én itt vagyok, addig nem lő a tekéntetes úr!
- Addig húzoszkodtunk, míg a disznó odalett.
- Megette a fene! — mérgelődtem, de ezt a nyolc-vaneszendős apró öregembert mégse vethettem le az oldalon. A disznót se üldözhettük tovább a setét miatt:
- Verjünk szállást! — mondом mogorván.

Az öreg tűzrevalót gyűjtött, fenyő-csereklyét vagdalt ágynak, párnának, de nem szolt hozzáám, csak magában morgott, míg a lombkalyibával bíbelődött:

— Jöjjön közelebb, öreg! — veszem elő a jó fenyővizet.

Ettől ő is újra barátságos lett. A tarisznyából jól laktunk, ami meghozta minden a kettőnk lelki egyensúlyát. Teljesen megbékélve nyújtózom el a tüzeeske mellett. Akkor jut eszembe a különös név, hogy ez a *Jézus völgye*.

— Hallja, öreg! — mosolygók feléje. — Mióta lett erdőbirtokos Jézuska a havasban?

Az öreg a pogány, illetlen tréfától megbotránkozva néz fel:

— Hát maga még nem hallotta ?

— Mit?

— Hogy Bolond Mózsi idehozta!

— Kit?

— Hát a kicsi Jézust!

Tudom, hogy az öregnek egyetlen szavát se lehet elhinni. Azért is nevezik Hazug Istvánnak.

— Mesélje el! — buzdítom és rápislantok, de István bácsi halálos komoly marad, sovány arcán nem táncolnak a mókázás ravrasz ráncai, mint máskor.

— Ezzel a két saját szememmel láttam, hogyan ült kicsi Jézus azon a csutakon.

— Hol?

— Azon a szürke csutakon, amihez hozzáköözte volt Bolond Mózsi, hogy le ne essék róla. Mintha most is lát-nám... Hogy az milyen ékes, szép szobrocska vala!... Festett, piros orcája, arany haja, gömbölyű karocskái,

lábacskái. A két ujját áldásra tartotta s úgy kacagott, mint a napfény.

— Aztán hogy került Bolond Mózsihoz?

Az öreg vörös szempillái sűrűn pislognak, ahogy bele-néz az estbe vesző rengetegbe.

— Az úgy volt, — tudja — hogy Mózsi a kicsi fia halála miatt bolondult volt meg, lehet annak tizennyolc-húsz esztendeje. A nagy fájdalom elvette az eszit.

— Azt már hallottam!

— Hát azt hallotta-e, hogy azóta télen-nyáron me-zítláb, hajadon fővel egy nagy bogos cserefakaróval a havast járja s keresi a fiát, mert a gyermek itt veszett volt el a havason.

— Ezt is mondta!

— De azt már nem tudja, hogy — már elfelejtettem — melyik csíki templomban, ahova bévetődött, meglátta a Mária ölében kicsi Jézust... Azt hitte szegény bolond, hogy az ő fia. Ott, a népek előtt felfutott az oltárhoz és össze-vissza csókolta: — Hát itt vagy, Jánoska? Hát te vagy, Jánoska? — Négy erős ember alig bírta kivinni a templomból.

Az öreg rámnéz, hogy csodálkozom-e és csak aztán folytatja:

— Azon éjszaka ellopta a kicsi Jézust az anyja öléből... Hét nap, hét éjjel kereste az egész falu, de Mózsi szobrostól úgy odalett, mint a kámfor... Én azonban még aznap éjszaka találkoztam vele a Benék-kútja mellett.

— Kied láttá? — lepődöm meg, hogy az öreg annál jobban belemelegedjék a beszédbe.

— Mint a tekéntes urat!... Kicsi Jézus ott volt az Öliben., Ne érjem meg a reggelt, ha nem így volt!

— Elhiszem! — nyugtatom meg, mitől az öreg még bizalmasabb lesz.

— Még hozzá is szólott szegény: — Megvan a fiam! Megvan a fiam! Megkerült! — Mielőtt a számat feltáthattam volna, el is tünt a szoborral a sűrűben. Az erdő elnyelte.

— S kied nem ment utána?

— Várjon! — dugja fel az ujját az öreg, hogy ne szóljak bele, mert most jön a java.

— Egy hét múlva méges megkaptam.

— Bolond Mózsit?

— A szöme világát!... Kicsi Jézust!... Akkor már oda volt kötözve a csutakhoz.

— Maga pedig leoldozta s hazavitte! — hamarkodtam el a dolgot, de az öreg István megvetőleg legyint:

— Vóna esze a tekéntetes úrnak, de az a baj, hogy nincs kezeügyibe!.., Annál sokkal szebb dolog volt!

— No?

Kissé nehezen tudja elkezdeni. Hol a tűzbe néz, hol a földre, hol a magosba. Végre felcsillan a szeme.

— Üsmerte úgy-e, Bokrászt, a kutyámat!

Bólintonk, hogy üsmertem.

— Az olyan kutya volt, hogy egy alkalommal a medvét készen hazahozta a házhoz s felszorította az asztalra. Úgy ült az asztalon a medve, mint egy nagy bihaj...

— Tudom, tudom, de mi lett kicsi Jézussal? — téritem észre az öreget.

— Éppen azt akarom elbeszélni... A kutya vezetett hozzá...

— Ugyanbiza!

— Virradatkor kijöttünk, hogy széjjelnézzek. A

kutya felvert ott az aljban egy vén kant. Komótosan mentem a nyomában, mert tudtam, hogy ha kell, egész nap ott tartja, ahol lefogta. Még gyönyörködtem is benne, hogyan hörög, morog Bokrász, de hirtelen úgy elhallgatt, mintha késsel vágták volna el a szavát...

— Csak nem ölte meg a kan? — ijedek meg.

— Futok oda, kapom a fegyvert, de alig érek ki a sűrűből, akkora csodát láttam, hogy szinte sóbálvánnyá változtam.

Mélyet lélekzik az izgalomtól.. Sápadt, komoly.

— A kicsi Jézus körül volt véve vadállatokkal.

Az öreg szentséges komolysággal lelkendezett.

— Annak a bokornak a tövében feküdt két lihegő farkas — mutogatta. — Velük szemben két anyamedve, a fa tövében nyulak, távolabb özek, vaddisznók, szarvasok. Ami vadja van az erdőnek, mind ott volt s mind elhozta a kicsinyeit, hogy jácodjanak a kicsi Jézussal...

Olyan meglepő volt, amit mondott az öreg, hogy nekem is elállott a lélekzetem. Az éjszakai erdő a tűz varárzsában fürdött, illatozott. A kicsi keresztekből összerakott fenyőlombok meg se moccantak. Az ég mély és fenséges volt. Az öregember nekipirulva beszélít, hosszú, fehér haját lengette a tűz melege, száraz, aszott teste fénylett, mint a prófétáké.

— S a vadak kicsinyei jácodtak vele...

Hangja meleg, ködös, elfogult és halk lett a szeretettelől. Mocskos condrája, szakadt, durva kendervászon inge aranylott s az egész ember fénylett, mintha a szívében, az élet házában lámpát gyűjtött volna. Olyan vontatottan beszélít, mintha az agyán, lelkén átvonuló drága képek nyomában gyalogolna.

— A rókafiak szökdöstekek előtte és bojtos farkukat csóválták. Egy farkaskölyök felugrott melléje a csutakra és végignyalta az arcát. A párhetes, barázdás vadmalaeok felesivogtak hozzá, a nyúlfiai a fűbe lapulva bajuszukat, szájukat fintorgatták, az özgidók egymáson szökdöstekek át, hogy kedvet csináljanak kicsi Jézusnak. Két kövér medvebocs szakadatlanul mórikázott neki. Még a fákra is felmásztak a kedvéért. A mellette ülő farkaskölyök játékosan běharpta kövér kacsóit. Az egerek felfutottak a vállára. A mókus fenyőtobozt hajigái le neki. A madárkák egy hosszú ágon úgy ültek fölötte, mint vasárnap a leányok a templomban. A felnőtt vadak gyönyörködtek és szelíd tisztelettel őrizték őket... Volt ott — mondom — mindenféle állat. A tisztás hemzsegett tőlük. Az anyák még a most született kicsinyeiket is elhozták a szájukban. Az egy hiúz nem mert közel jönni, de az is ott lappangott azon a vastag fán. Kilógó piros nyelve olyan volt, mintha tűz égne a szájában. Soha efféle csodát az életben nem láttam!... Nem én, pedig ennyire megvénültem!...

Kurta szünetet tartott az öreg, míg az izgalomtól lobogó lelke kissé megpihen, de utána mindenjárt úgy nyílt ki a szó a száján, mint a virág.

— S a kiesi Jézus áldásra tartott két ujjal mosolygott reájuk...

Maga elé mélyed a vén ember, úgy ismétli:

— Mosolygott reájuk ...

— S azok visszakacagtak, vinnyogtak, sírtak, magukon kívül voltak örömkükben ...

— Amennyi virág, fű, fa, még az is mind feléje fordult...

— Soha ilyen csodát!.. s

Szinte elgyengül a vén székely most is az emlékezéstől.

— Mikor megláttam, valami furcsa melegséget éreztem, a puska kiesett a kezemből s csak éppen annyit tudtam mondani: — Jó reggelt adjon az Isten! —azzal a szó megfogant bennem. Kicsi Jézus mintha a szemeivel mutatta volna, hogy húzódjam közelebb s én le is ültem az egyik medve mellé... Akkor látom, hogy a kutyám, ez a vérengző, vad, veszett állat békességgel hever a farkas mellett s hűséges szemeit Jézusra függesztve könnyezik a meghatottságától, mint egy vénasszonys.

— Lehetetlen! — csudálkozom, hogy én is szóljak valamit.

Az öreg megrezzen, de mindenből bizonykodni kezd, hogy abban nincs semmi lehetetlen.

— Ha hiszi, ha nem, ott semmi sem bántotta egymást ... Én se őket, ők se engem. Még csak nem is gondoltunk effélre. Eszünkbe se jutott. Tudj' az Isten, hogy volt, mitől volt, de így volt!... Olyan ártatlanok s tiszták voltunk, mint a csecsszopó gyermek, mikor elalszik az anyja mellén. Olyanok!... Egyebet sem csináltunk, csak néztük kicsi Jézust. Sem éhesek, sem szomjasok nem voltunk egész nap. Észre sem vettük, hogy telik az üdő. Mintha nem is ezen a világon lettünk volna... Nagy dolog volt, annyi szent! Az áldott nap olyan enyhén, lágyan égett az égen, hogy szinte kézzel meg lehetett volna fogni a sugarait, mintha a Mária hosszú aranyhaja hullott volna a szemünkbe a memiyeországból.

A Mária aranyhaja! — ismétlem magamban megéjtve, megbabonázva.

Az öreg székely száraz kezei remegnek, míg megigazítja a tüzet, bennebb tolja a leégett hasábokat s csak azután folytatja nagyot sóhajtva.

— Csak este ne lett volna!.., Sajnos, hogy bésététedett, vége lett mindennek.

Olyan szomorúan mondja, mintha kedves halottjától búcsúznék a sír partján.

— Haza kellett mennünk... A vaddisznó röffengett malacainak, a medve előtt kézenfogva ment a két bocsoscska, az özgidók úgy kényeskedtek az ösvényen, mintha pipászár-lábú városi úrficskák volnának. Farkasanyó tiszteletből félrehajtott fővel ment közel a szoborhoz, hogy egyik erőtlen kölykit a szájába vegye. A másik a Jézuska nyakába kapaszkodott és semmiletteképpen nem akart hazamenni. A madarak a szobrocska fölött lebegve csicseregtek jóéccakát. A nyúlfiakat, egereket a fű elnyelte. A mókus hátára már javában hullott az éj korma, mikor a fák tetején odújába szaladt.

Az öreg feje előre csuklik és olyan csedesen beszéi hogy alig hallom a hangját.

— Magam maradtam — pihegi bánatosan maga elé — és egyedül néztem Jézuskát... Szegénykénék az arcája már nedves volt a harmattól, arany haja is, kicsi teste is megfakult az esteledésben; de ő csak tovább mosolygott ... Néztem, addig néztem, míg egyszer csak távolodni, kisebbbedni kezdett, mintha a csutakkal együtt úszna a messzeségbe, a fekete ködben. Amerre elhaladt, a fák ráterítették ágaikat... Aztán arra napnyugat felől egy fekete homály felkerekedett az égre s végleg eltakarta.*»

A tűzbe bámulva elhallgat az öreg. Csak félve merem megkérdezni:

— Hát aztán?

— Azon vettet észre magamat — rezzen fel ismét,
— hogy a kutyám húzza az ujjasomat, hogy mi is menjünk haza...

— Az eszem azonban ott járt kicsi Jézuson. Alig várta, hogy reggel legyen. Jóformán ki sem virradt, ismét itt voltam, de kicsi Jézus nem volt sehol>

Megsajnálom, olyan szomorúan mbndja:

— Nem volt sehol... A szürke csutakon ott volt az eloldott istráng, de ő eltűnt végleg... összekerestem a fél havast, de híre-pora se maradt. Csak későre fedeztem fel, hogy Bolond Mózsi odajött az éccaka s elvitte magával.

— A letaposott füvön tisztán látszott, hogy merre ment. A szálerdőben azonban végkép elveszett a nyoma. Ki tudja hova, merre lett. Azóta nem láttam sem őt, sem kicsi Jézust.

Erőszakosan megrándul, mintha azt mondaná, hogy most már minden mindegy és mintha mély álomból ébredne, kicsit szégyenkezve mondja:

— Hát ezért nem szabad ebben a vőgyben semmiré reálóni, semmit bántani!... Most már tudja, úgy-e, tekéntetes úr?...

— Igaza van, öreg! — bólinton elkomolyodva.

Több szó nem is esett köztünk. Későn is volt, hát elnyültünk a tűz mellett. Az öreg István mindjárt el is aludt, nekem azonban nem jött álom a szemeimre. A harmat lassan permetezett, a keresztlevelű fenyők

susogtak fölöttem. A szürke csutakra, melyen egykor a kicsi Jézus ült, ráesett a tüzünk világa.

Megpróbálom lerázni az igézetet.

— Milyen szép volt! Kár, hogy nem igaz. Akkora tekergő nincs az egész földön, mint ez a vén bolond itt, mellettem. minden szava hazugság.

Futó pillantást vetek rá, mielőtt a fejem lehajtanám az illatos csereklye-párnára.

Az öreg álmában mosolyog. A ránkos, fekete, öreg arc tele van mosolygással. Lapos, sovány melle olyan, mint a süppedő sír. Nem sok van hátra neki se az életből.

De azért mosolyog.

Lehet, hogy megkapta a szürke csutakhoz kötözött kicsi Jézust s ennek örvend, de lehet, hogy álmában is hazudik.

Milyen kár, hogy hazudik!

AZ ANYAMEDVE

Rekkenő volt a hőség. A zöldderengésű erdőben egyetlen falevél se mozdult. A nap lángverésében minden álomszerűnek látszott. Az állatok földre horgasztott fejjel lihegték. A mókus az ághoz lapulva aludt s csak a teste végén kunkorodó nagy kérdőjel, a farka látszott, mintha azt kérdezné: „Ki vagyok?“ A gyíkok fehér gyöngyökkel kirakott, tátott szája izzóvörös volt, mint a tüzes kemence. A farkas kábultan a bokrok zöld falához dölt és oldalt tartotta a fejét. Két szeme két vörös csöppé olvadt a hőségen. Az éneklőmadarak alatt gyűlt meg a fészek és még az erdő rabszolgái, a hangyák is alig lézengtek. A fák meggörnyedtek s a durva, fekete bogok, mint a beléjük szorult kísértetek kínlódó feje látszottak. Amott egy, a lepkék himporától megfulladt béka mozgatlan, kidagadt szemekkel ült a száraz fű között, mint valami sároshátú hindu-szobor.

Csak a mogorva borz, az erdő orvosa, ment sétálva betegéhez, a földhöz közel tartott orral, mert rövidlátó volt. Szuszogott, szimatolt mindenfelé és mellső lábat egyre a szeme elé tartotta, hogy védje a nap-sugaraktól.

— Bolond német! — pillantottak rá a vadak.

— Brúnó, Brúnó! — csúfolkodtak a gerlék.

Semmiféle állat nem szerette önző, gyanakvó, mogorva, magával meghasonlott természete miatt, de tisztelték tudását és titokteljes életét.

Oda se figyelt az állatok gólyolódására, buta parasztoknak tartotta és megvetette őket. Futó pillantást vetett a hiú fecskékre, kik a víz színe fölött röpködve néztek magukat a tükrében és nyugodtan beváltott a sűrűbe, hol az erdők őre, a hiúz nesztelem ugrással top-pant az ágról a földre valami egér után. Itt is olyan nagy volt a hőség, hogy teljesen eltűnt a víz a levelek hónáljából és még a barlangból is meleg csapta meg, mikor pillanatra bekukkintott, hogy megfigyelje a denevéreket, melyek úgy csüngtek le a falakról, mint bocsukott kis, fekete esőernyők. Különben ezek a furesa, hideg ördögfiókák voltak egyetlen szenvedélye. Hosszasan tanulmányozta őket, miközött rájött, hogy mindenikük egy-egy élő rádió, kik a levegőnek, elektromos és láthatatlan fényáramoknak legfinomabb kis hullámát is megérzik és ezért van, hogy a vak denevér éppen olyan biztosan röpköd, mint a látó.

Aztán komótosan felmászott a csapáson, mely a medve fészkéhez vitt és ezüstderes pocakját kidüllesztve tekintélyesen köszöntött be:

— No, mi van azzal a boccsal?

Az apa mogorván fogadta:

— Eleget mondomb, hogy ki kell tekerni a nyakát!

Az anyamedve fájdalmában öklével a földet verte, de erre a szóra felkaptá a fejét és villámló szemei gonosz

dühvel tapadtak emberére, ki vállat vont és lomha ren-géssel elindult a málnavész felé.

Szegény kis bocsocská — alig hat hónapos, kedves kis fiúcska — megtört szemekkel didergett a fák gyökerei alá rejtett vackon. Hasacskája felpuffadt, homlokán verejték gyöngyözött, testecskéje reszketett, szájásszéle elfebéredett, orra gombja száraz és szürke volt, mint a föld, a bőre már kékült és görcsök rángatták belső részét. Mikor anyja ölébe vette, vinnyogva bujt a melléhez, reszkető karocskáját átvette a nyakán és a világ minden panasza benne volt esdeklő szemeiben.

A borz első tekintetre láta, hogy menthetetlen.

— Mérgezés! — morogta egykedvűen. — Valami mérges bogyt evett...

— Mentse meg!... Csak maga mentheti meg!; ∵ — esdekelte az édesanya.

Csodatevő híre volt a borznak az erdőben. Azt mondják, hogy ha akar, képes megfordulni a saját bőrében. Hát ez természetesen afféle szamár beszéd, mint az, hogy a párduc az illatával csalja magához a zsákmányát, a kígyó nézésétől lehull az érett gyümölcs a fáról, a béka szerelmében arannyá változik s a halott emberfejtől megrémülnek az összes vadak. Rémülnek ördögöt!

— A Jóistenre kérem! — pihegett az anya.

— Ki vért iszik, megbutul! — kapta félre az orrát lenzézően, mert a borz volt az egyetlen istentagadó a havason. Az anya fájdalma is inkább csak tudományos szempontból érdekelte. Most sem érzett különösebb részvétet és inkább csak azért szólt oda az asszonynak, hogy lerázza a nyakáról:

— Jöjjön velem asszonyság! Majd adok valami csillapítót!

Öröm nyilallt végig az anya szívében.

— Oh, hogy az a jóságos Isten fizesse meg!...

Durván rámordult a borz és a szegény együgyű medve-asszony mukkanni sem mert egész úton. Sóhajtva, könnyezve cammogott a borz után, aki csak sétált, minden lapi alá bedugta az orrát s az anya siettetni se merte.

Jó óra is beletelt, mire a szálláshoz értek.

— Várjon! — surrant be a lyukon a borz.

— Vájjon megmarad?... Vájjon használni fog az orvosság? — szagolta türelmetlenül az anya kétség és reménység közt a borz-lyukat.

Eszre sem vette, hogy ezalatt az erdő derekából sűrű füst tört elő éppen azon a tájon, hol a fészke van és az ide világító vörös tűzfal alattomosan már kezdi bekeríteni az erdőt.

Valaki, arra járó pásztorgyermek égő gyufát dobhatott el, attól gyűlt meg az erdő.

A füstszagra rémülni felkaptá a fejét a medve, de akkor már a figyelmeztető ordítás is végigharsant a havason. A rémülettől megbénultan nézett az égő erdőre az anyamedve és észre sem vette, hogy a borz egykedvűen már ott áll mellette, csak nézte rettentően a veszedelmet. Már az első menekülő vadak, özek, rókák, véresorrú farkasok elhúztak mellettük, a füst fehér tejében madarak küzdöttek és ájultan hullottak vissza. Mások menekülni se bírtak, a tüzvész rettentő szépségétől megigézve hozzádermedtek a faághoz, fészkeikhez. Tüzet

lehellnek be a tehetetlen fiókák és holtan hullanak ki a felrobbant fészekből. A meglepett kígyók kínjukban megeszik saját farkukat és szétpattanva, kunkorodva sülnek. Foltonként terjed a tűz, majd itt, majd ott izzik fel, mintha az arrajáró Isten lábanyomának arany foltja volna. Pillanatok alatt különben minden arannyá változik. A fák aranyfák, az ágak arany-karok, a bokrok arany-fészkek, az égő falevelek arany pénnaként szállnak az erdő fölött. Ha egy-egy fa ledől, a nehéz fekete füst közt égig porzik a szikra. A megrepedt fenyők égő nedve pirosán folyik le törzsükön, mintha a vérük hullana, majd tetőtől-talpig hirtelen lángbaborulnak és távolból úgy látszanak, mintha hatalmas égő fáklyákat tartó vörös angyalok kara síró énekszóval vonulna a hegygerinc felé, hogy itthagyja ezt a szerencsétlen földet. Nyomukban a hőség égő ágakat sodor a magasba és valami vad, tompa zúgás morajlik, mintha a gomolygó füstfelhők között az ördög párzanék a halállal.

A borz elborzongva gyönyörködik a látványban.

Csak a szegény medve-anya nem lát, nem hall semmit, mi körülötte történik. Eltorzultan mered rá még mindig az égő pokolra, mintha nem volna magánál, majd megvonaglik, mintha óriáskígyót tépne le melléről, bőszülnen, eszelősen felordít:

— A fiam!

Gonosz, vad, vérengző, bosszúálló indulat önti el, szemei szikráznak, fejét mélyen behúzza vállai közé és nekiront az égő erdőnek.

A borz bámulva néz utána.

— Lehetetlen!

Nem akar hinni saját szemeinek.

A sarj-erdőben látható utat vág a rohanó medve és tisztán látszik, hogy a lángfal előtt kissé megtorpan, de ismét felordít:

— A fiám!... — és eltűnik a vörös, fehér, fekete zűrzavarban.

— Vége! — mondja a borz és visszahúzódik hűvös barlangjába, mert neki is türhetetlen a hőség.

Tényleg, a medve összerogy. Szőre cserszeg és valami éles, fehér fénnyel belevillámlik a fejébe s a következő pillanatban szemei szétpattanva, véresen ömlenek ki. Megvakult. Fogait összecsikorgatja a fájdalomtól, de mintha éles, tüzes késbe harapott volna bele, úgy röppen torkába a lángcsóva. Felpattan a földről és előre rohan, de vakon újra átesik az össze-vissza zuhant égő fatörzseken. Égett seb egész teste és már-már megadja magát végzetének, de ismét a tudatába villan: „A fiám!“ — és tombolva száguld tovább.

Végre a lángokból kikerült. Kissé megenyhül.

— A fiám! A fiám!

De hol keresse?... Hiába nyomja bele orrát a forró perjébe, hamuba, hogy a szagot felvegye. Forró, repedt, égett, halott az egész föld. Szédülve, tüsszögve, fulladozva téteváz a füstben. Tüdeje sípolva lüktet, száját véres hab veri ki, majd vérhányás fogja el, amitől kissé megkönyebbül. Isten csodája, hogy még nem esett össze holtan. Már csak a rettentő indulat tartja ébren:

— A fiám!...

Hangja is elégett a tűzben s a hatalmas száj némán vonagliik fájdalmában. Mégis megy, keres, imbolyog

vakon, félholtan, tapogatva, míg végre boldogan rogy rá egy szénné égett fekete csutakra:

— A fiam!...

Szerencsére szél kerekedett és nekihajtotta a tüzet a sziklafalaidnak. Ezeken megtört az ereje. A füst eloszlott, az ég kitisztult s hamuba roskaadt, szenes csonkokká sorvadt a leégett erdő. Élölény sokáig nem mert a közelébe menni, a repülő madarak is elkerülték. Semmi sem láttá tehát, hogy a szerencsétlen anyamedve hogyan küzdött napokig a haláljal. Azt hitték, hogy elpusztult a lángok között. Gyorsan meg is feledkeztek róla. A havas népe nem érzeleg. Az ilyen kis erdőégés minden össze múló baj ócska csak. A nagy fekete folt is majdnem elveszett a rengeteg zöld tengerében. Néhány kitépett hajszál csak az egész a föld hatalmas fején. A vadak, madarak új tanyát vertek és újra megindult az élet.

Csak akkor rendült meg minden, mikor hosszú idő múltán a megégett, vak medve újra megjelent az állatok között. Lassan, révetegen tapogatózott az erdőben, vigázva, óvatosan ment, mert karjai közt szenes facsutakot tartott.

— A fiam! — lihegte boldogan.

Haragosan fenyegette meg, ha valaki zajt ütött körülötte:

— Csend!... Alszik!...

— Megőrült! — döbbent meg a hiúz, ki elsőnek találkozott vele és bársonyos, puha talpain finoman lappongva, borsódzó háttal tünt el az ág-emeletek között.

Minden állat kerülte. A farkas mukkanni sem mert, a róka tiszteettel elkerülte, az özek síróra görbült száj-

jal keresztet vetettek a félelemtől s még a vizek hideg cigányai, a békák is elhallgattak, mikor a vak, őrült medve arra járt, karjain a szenes csutakkal és csak merev, kiülő szemük látszott ki a pocsolyából. Elnémult az erdő, merre járt, de szegény medve-anya nem tudott róla. Új fészket keresett fiának egy széldöntött fenyő gödrében és elhelyezte benne jó kényelmesen, mert jött az éccaka. Már elhangzott a farkas vadászatra ingerlö kiáltása, a harmat is hullani kezdett és ő is valami legyőzhetetlen ingert érzett, hogy ölni menjen. Testét, izmait kéjes erő rántotta össze, szomjas nyelvén a vér íze és maga is csodálkozott a lényét ingerlö furcsa változásón. de nem mozdult.

— A fiam! — hullott vissza ismét a fészekhez és szeretettel megtapogatta a szenes fadarabot s minden érzékét megfeszítve őrködött fölötté a baljós éjszakában.

A mellette elhúzó vadak borzadva látták, hogyan ül mozdulatlan a holdfényben messzi világlo vörös szem-gödrökkel, orrát a levegő áramába tartva, szimatolva, rettentő elhatározással védve kis fiát.

— Bár az Isten megkönyörülne rajta és elvenné!

Csak a borz merte meglátogatni. minden éjszaka oda-szimatolt pillanatra a holdféynél és minden alkalommal megdicsérte a bocsocskát:

— Mindössze pár nap és olyan egészséges lesz, mint a makk!

— Úgy-e, úgy-e? — örvendezett az ijesztőre torzult eszelős anya.

— Eleinte kissé aggódtam a kölyökért, — áltatta könyörületből a borz — de most már nincs semmi baj!

— Tudtam én azt!... Tudtam én azt! — mozdult hangtalanul a szája, de tisztán látszott, mit akar mondanival és a borz töprengve, szégyenkezve sütötte le szemeit, mikor a szegény medve-anyá világítan szemeivel hálásan, átszellemülten felnézett a magosságokba.

Áldott legyen, aki ott lakik!

XIII

CIGÁNY AZ ERDŐN

Ma olyan különös, édes nap volt, hogy egyebet nem tudtam csinálni, csak sétáltam az erdőben puskával a vállamon. Élveztem, hogy minden minden csendes, békés, nyugodt és hogyan tobzódik mégis az élet körülöttem. Saját lélekzetük piros párájába burkolva állnak a virágok, füvek, a falevelek szinte hallhatóan lihegnek a rekkenőben, elárad a meleg élet a fákban. Fölötttem a világtérben kis felhőfoltok úsznak, fejlődő világocskák csírai, a megsuvadt hegyoldal homokjában arany-morzsza csilllog, a daloló pacsirta emelkedik fel a földről a magasba, az ég kék üvegburája millió zengő méhet, bogarat, lepkét borított le és úgy megsürűdött az élet alatta, hogy a kissé távolabb legelő csorda megszédül tőle s a duzzadó, édes füvek zöld teje lecsurog a tehenek fáradt szájáról.

Meglepetve látom, hogy a közelemben ribirongyos lepedős-cigány lopakodik. Fénylező fekete haja vállára hull, füstös arcából kivillogó éles szemei kékes fényt vetnek maguk körül. Csupasz mellén bodros fekete szőr. Izmos, hajlékony, fiatal és nyugtalan. Gondtalan, szabad feketerigó. övé az erdő, mező, patak s a nap az égen. Csak a mának, a percnek él. Bú, baj, gondolat nem bántja, ér-

zékei kinyílt fekete virágok és csak játszik a mindenseg-gel. Jól teszi! Ez az ő napja. Mindig irigyeltem ezt az életet. Hej, ha én is ilyen cigány lehetnék, akinek csak megszokásból van a rézüst a hátán, de olyan vele, mintha a világ boldogabb felét ellopta volna és most azt fürkészne, hogy hová rekkenthetsé. Az én zsebemben is cifra, rezes, csillagos bicsak volna és semmi egyéb. Egyetlen vagyonom, mit az utókorra hagyhatok.

Nem vett észre, de én innen, ahol állok, tisztán látom minden mozdulatát. minden fát, bokrot, zúgot megles és csupa izgalom az egész ember, mintha megsejtett, homályos csoda után futna. Könnyű, mint a üdere és ösztönösen óvatos, ravasz, lappangó, mint a vadak. Fehér fogai kivillognak az élet túláradásától. Hogyne lenne boldog ez a szabad, fekete nomád, kinek se gondja, se dolga, azt se tudja, van-e Isten — talán nem is hallott róla — s nem is sejti, hogy az országok merev határfalán dögkeselyük ülnek és — várnak... Egyetlen, mire gondolnia kell, az, hogy éhes, mert dél már eltőt s a nap is erőst fenn van. Fára akasztott rongyos kabátjának tátott zsebébe madárka búvik, de hiába búvik, mert morzsa sincs abban. Semmije sincs a cigánynak, de minek is! Az egész havas készen fel terített asztal. Ha kedve szotyan, halat fog a gübűben rózsatövis-horoggal, vagy csak puszta kézzel s pillanat alatt megsüti földbe szúrt kicsi akasztófa-nyárson. Szedhetne gombát, áfonyát, málnát, vagy kövel vad-galambot hajíthatna magának az ágról, de ma tejre vágyik. Alig hajításnyira legelnek a tehenek, a pásztorok bokor hűsében szundítanak, a kutyák valahol a szakadékön túl, a másik erdőben kódorognak. Ritkajó alkalom. A cigány vigyorog és elsurran a fák közt. A kiszemelt

állat — nagy, bámosz, piros tehén — együgyűen bámul a cigányra. Hatalmas, zsíros tőgye szétfeszítette lábat, emlőbimbói végén csillog a tej.

— Me! Merne! — hízeleg a cigány.

A tehén megrázza szarvait, de nem menekül el.

Fene tudja, mit csinált, mit mondott az állatnak, de olyan nyugodtan, bizalommal várja be a tekergő cigányt, mintha ő volna a gazdája.

Kíváncsi vagyok, hogy mibe feji meg, hiszen semmi edénye nincs. Csak nem a zsíros, mocskos sapkájába!

A cigány azonban a tehén nyaka alá nyúl és elfogja a rajta lógó nagy kolomp nyelvét, hogy ne verjen jelt. Másik kezével fürgén leoldja. Mégegyszer körülfürkész és bebúvik a tehén alá.

Már suhog is a harangba a tej és percek múlva fehér habja ráfoszlik a cigány barna kezenyelére.

Olyan ízes, meleg, szép a tej, hogy magam is megkívánom. A cigány száját a habjába túrva issza, issza. Kicsit vasízü a harangtól, de annál jobb.

Kétszer, háromszor újra feji a tehenet és addig iszik, míg gömbölyű csokoládés-hasa kifordul a gatya korcából. Végül a tehén farkabotjával kitörli a kolompot, hogy a rászáradt tej el ne árulja és újra visszafüzi a tehén nyakára.

Jókedvűen felvicog, mert arra gondol, hogy holnap a pásztor, mikor a gazda vasvillával fenyegeti, mennyire földre esküdözni fog, hogy saját szemeivel lássa, mikor egy tízöles rézkígyó felkandarodott a fűből és kiszopta a tejet. El is hiszik neki.

— No megállj, gazember! — háborít fel engem is

a tejlopás. Tudhattam volna, hogy rosszban sántikál. Semmirevaló, tolvaj, tekergő! Egy szeg sem jó bennük.

A cigány azonban nem törödik vele, hogy mit gondolok róla. Kényelmesen, jóllakkottan leballag a szakadék széléhez és elnyújtózik a fű között az árnyékban, hadd jácodjék szemeivel az álom.

Magam is kényelembe helyezkedem egy öreg bükkfa alatt s falatозом, de alig nyitom ki a bicskámat, hát hallom, hogy a szakadékon túl a pásztorkutyák éktelen hajtásba kezdenek.

Valami nagyobb vad van előttük, ahogy a csaholásukból hallom. Három oldalról szorítják neki a szakadéknak. Az ilyen kuvasz addig abba nem hagyja, míg meg nem botlik a saját kilógó nyelvében.

Ijedt, rémült böffentés hallszik. Tehát öz van előttük.

A vadászszenvedély elfog s izgatottan lesem, hogy mi lesz.

Egyszerre a kutyák hangja eltompul, mintha üres hordóba ugatnának bele. Ahá! Belekerültek a mély útba. Akkor pedig vége az öznek. Ismerem a helyet. Kétfelől meredek part, elől a mély, széles szakadék. Izgalmamban észre sem veszem, hogy a cigány is felgörbüл a fű közül és rámered a szakadék peremére. Időm sincs felkiáltani, olyan gyorsan bukkan fel az öz. Hirtelen megtorpan, iszonyodva hátrál, de az izzadt kutyák a nyomában. Nincs más választása, le kell ugrania. Mégegyszer fel-sikolt és kétsége besett ugrással beleveti magát a szakadékba.

Önkéntelen keresztet vetek, olyan megrendítő ez a halálugrás, olyan gyorsan átvillant rajtam a szegény

állatka rettegése, kétségebesése, utolsó borzongása. Mintha a szívem verése is pillanatra megállott volna.

— Vége szegénynek! — suttogom leverten s most még jobban gyűlööm a vad cigányt, ki mohón fut oda a szakadékhoz. Még a tetűje is táncol örömében, hogy ilyen könnyű zsákmányhoz jutott.

Majdnem belelövök első felindulásomban, de hallom, hogy az öz hirtelen sírni kezd a szakadék mélyén. Öröm fut át rajtam és megindulok, hogy lássam, mi van és hasrafekve kúszom ki a mélység fölé egy kiálló szirtdarabon.

Megkönnyebbülök. Szerencséje volt a drága kicsi öznek. Egy vihardöntött, hatalmas fa ágai felfogták, de ott függ tehetetlenül a mélység fölött.

Mégis jobb lesz, ha lelövöm. Úgyis ott fog pusztulni étlen-szomjan. Mit kínlódjék szegényke!

De mit akar az az istenkísértő, bolond cigány, hogy lemászik a meredeken!

— Hé! — akarom kiáltani, de már késő. A cigány már ott lóg ég és föld között egy kimosott fagyükéren.

Még a lélekzetemet is visszatartom, nehogy megrezzenjen és elveszítse az egyensúlyt. Segíteni nem tudok rajta, csak nézem és együtt kínlódom a szakadék fölött küzdő emberrel. Engem is éppen úgy kiver a verejték, mint őt, éppen úgy érzem izmaiim lankadását, éppen úgy szédít, szív magához a mélység, mint őt. Nem bírhatja sokáig. Márás olyan sápadt, színtelen fekete arca, mint a füst a téli hidegben. Ide hallom fütyülő lélekzetét és behúnyom szemeimet, mikor egy-egy biztosabb ponton megpihen. Sorvasztóan hosszú az idő, füleim zúgnak és meg vagyok győződve, hogy le fog zuhanni, de úgy kell

neki! Megérdemli, hiszen ő is csak azért megy, hogy öljön, megfojtja, vagy elvágja a torkát az ártatlan állatkának. Piszkos emberfarkas!... Mégis megkönnyebbülök, mikor merész ugrással a kidölt fára pattan.

— Hálistennek! sóhajtom önkéntelen, de újra csak setétre törödik homlokom, mikor látom, hogy milyen féke-veszett vággyal kúszik és ragadja meg a tőrbe esett őzet... Spárgadarabokat szed elő a zsebéből és boszorkányos gyors-sággal kötözi össze az öz lábait, majd gyakorlott mozdulattal a nyakába ölti az ijedt, néma állatot.

— Hát persze! — jut eszembe. Élve több pénzt kap az őzért. Van esze a gazembernek!

Már-már beleeresztem a jobb csőből a madárserétet, olyan dühös vagyok. Hogyne! Amíg én itt az aggodalom-tól lehelem ki a lelkemet, addig ennek az akasztófára-valónak a mocskos pénzen jár az esze. Na várj, cigány! Az ujjamat se mozdítom meg érted!

Nem is kell! A cigány izmos, hajlékony és kitartó. Hihetetlen erővel kapaszkodik vissza a nyaktörő úton. Ágról ágra, köröl köre, fagyökérről fagyökérre kínlódik, sokszor egyetlen fücsomóra bízva életét. Végre sikerül felvetnie magát a partra.

Rossz az ember! Szinte sajnálom, hogy megmenekült. Valahogy úgy érzem, mintha becsapott volna azzal, hogy nem zuhant a mélységebe.

No, de alaposan megdolgozott, mondhatni, az életével váltotta meg azt a szerencsétlen őzet, amely karikába kötve ott hever mellette. Fájdalom és rémület lüktet a bőrén. Nagy szemeit le nem veszi a cigányról, ki odahajlik és mond valamit a riadt állatnak, aztán előveszi a bicsakját

és — nem akarok hinni a saját szemeimnek — hirtelen elvagdalja az öz kötelékeit.

— Lehetetlen! — képpedek el és csak nézek hitetlenül, bámulok, mikor ez a vad, országkerengő, nyomorult cigány, ki semmivel sem különb a vadállatoknál, ahelyett, hogy megölne az özet, piszkos, kérges kezével dörzsölni kezdi a kicsi, sebes lábakat, furcsa cigány-nyelven dédelgeti, simogatja, nyugtatgatja, még meg is csókolja óvatosan, lábra segíti, támogatja, míg megjön az ereje, édes fűvel kínálja, istápolja, ajnározza és búsan vakarja a tetves fejét, mert nehezen tér vissza az élet az állatkába.

Hát én — mondom — ilyent életemben nem láttam!

A végén már azon se csodálkoztam, hogy az öz később se menekült el, hanem megült a cigány mellett és csendesen néztek a havast.

Én pedig csak álltam fölöttük levett kalappal, míg a rám boruló bükkfa levelei megszűntek zizegni, elfoglalták éjjeli állásukat, a havas lassan nyugalomba süllyedt és a cigányt özestől elborította édesanyja, a setétség...

XIV

FARKASOK

Az a nagy szégyen érte Rab Péter havasi pásztort, hogy egy évesforma szép szőke üszőborjú elveszett a keze alól. Valahová elbódorgott s úgy látszik, a farkas elütötte. Előbb jól elnégyelte a kutyáját s aztán keresésire indult egy hosszúnyelü baltácskával a kezében. Sok mocsok-helyet össze járt, benézett minden bokor alá, leereszkedett a szakadékokba, de a borjúnak híre-pora se volt. A farkabojtja se maradt meg belőle.

Keresés közben messze elvetődött s fenn Kútpataka fejiben véletlenül ráakadt a farkasfészkekre. Két gömbölyű, alig kéthetes, kedves kicsi farkaskölyök vinnyogott benne. Játékosan még oda is hemperegtek a Rab Péter lábaihoz s kedveskedve beleharaptak a bocskorába. Ügyes, eleven állatka volt mind a kettő, nedves orrocskával, tüde, piros nyelvecskevel, kövérek, mint a hájfalat, ravrasz pofácskájukon a gyermekek kedvessége, ártatlan-sága derengett és éhesek voltak, mint minden. Még tán a farkacskájukat is csóválták Rab Péternek, de a durva, vad ember mérgiben rájuk káromkodott:

— Dögöljetek meg ronda férgek!

És pillanat alatt minden kettőt agyon taposta.

A két kiesi ártatlan állatka holtan nyúlt el az avaron, testecskéjük összeroncsolódott s Rab Péter még messzi be is rúgta őket az erdőbe, ahogy az ember útközben felszokta rúgni a bolondgombát.

Mikor az anyafarkas estefelé összeszedte a nyakunknál fogva halott kicsinyeit és egymás mellé tette a fészkeben, kíméletesen s fájdalmában borzalmasan kornyikálni kezdett; Rab Péter már ereszkedett le az oldalon az öreg Üdő Mártonék tüzihez. Kicsit megrázkodott a farkastüvöltésre, de külsőleg nem látszott semmi rajta. Tempósan, nyugodtan kívánt jóéstét.

— Tán a bornyúért jöttél? — azzal fogadta Üdő Márton.

— Hát itt van? — lepődött meg Rab Péter.

— Ide verődött az én csordáamba! — Nyugtatta meg Üdő Márton.

— Akkor jó! — örvendett Péter s letelepedett ő is a tűz mellé.

Az üstöcskében buzgott a víz, Ugrai Nörinc, a Marci bácsi legénye megfözte a puliszkat, a Csóré Dávid fia, ki itt inaskodott, egy fenyőfát ródalt el, hogy legyen éjjelre mit a tűzre vetni.

A vacsora elkészült. Hozzájárult Péter is.

— Csak tessék Isten áldásával, — köszöni Péter — az enyém megvolt. Nincs félórája, hogy falatoztam.

A tűz bevilágít az erdő mélyébe s a láng aranyverésében tündökölnek a hatalmas szálfák, melyek felnyúlnak az egek mélységébe és olyanok, mintha csillagos éggel volnának leterítve.

Általában kevés szó esik. Hallgatag népek az erdei emberek. A fák se beszélnek, a sziklák is hallgatnak s ők

sem fehérnépek, hogy sokat szaporítás a szót. Férfiember kicsiből is eleget ért.

Éppen csendesen szivarozgattak, mikor újra felhangzott a távolban a farkas panaszos üvöltése.

— Nem tiszta doleg! — jegyezte meg Üdő Márton, ki az állatok minden hangját ismerte s úgy értette, mintha könyvből olvasta volna. Volt ideje megtanulni, mert van hetven esztendeje, hogy kinn él a havason. — A farkas valakit gyászol!...

Olyan panaszosan vert a farkassírás, hogy a kutyák is dideregek tőle a tűz körül, a vacsora után lihegve. Rab Péter nem szólt, csak összerázkódott.

Kicsit feltűnt, hogy így megüli magát s nem igyekszik haza, de azt gondolták, hogy meg akarja vární, míg pitymallik, hogy a borjút haza hajthassa. Üdő Márton azonban tudta, mi a tisztességes azt mondta:

— A borjú miatt ne töltsd az üdőt, Péter, mert reggel hazaküldöm! Dávidka haza hajtja.

Rab Péter elvörösödött s lesütött szemmel megköszönte.

— Hát akkor ne sokat szokotálódjál — tanácsolta Üdő Márton. — Nehogy valami baj érjen otthon! Jő pásztornak a marha mellett a helye.

Rab Péter fel is állott, hogy menjen, de ekkor harmadszor is felvert a farkas sírása. A kemény, edzett, durva ember megrázkodott és esdő pillantást vetett a vén Üdő Mártonra:

— Ne küldjön el, Marci bácsi!... Én... én... félek!

Ha az ég leszakad, akkor se lepődnek meg jobban a pásztorok. Ilyen hihetetlen dolog nem történt, amióta a

világ fennáll, hogy Rab Péter féljen valamitől. Ez a kemény, vasból való ember, ki képes puszta öklével leütni a marhát!

— Vagy én bolondultam meg, vagy a te eszed ment el! — jegyezte meg fejcsőválva Nőrinc, de az öreg Üdő Márton elgondolkodott s merően ránézett Rab Péterre:

— Te akkor valami rosszat csináltál, Péter!

— Én elég rosszat! — ismerte el az ember.

Hallgattak, hogy mondja tovább. Rab Péter felházaszkodott:

— Tudják-e, miért sír a farkas?

— No?

— Az azért, mert odakünn Kútpataka fejiben összeipttam a két kicsi kölykit!

— Hijj a Ponciussát! — ütődött meg Üdő Márton.

— Hol volt a szépeszed? ... No, ez elég baj!

— Eléggé restellem! — bánta Rab Péter. — Megvoltam haragudva a borjú miatt. Azt gondoltam, hogy a farkas pusztította el.

Türelmetlenül intette le az öreg pásztor.

— Gyilkos vagy, Péter!

— De hiszen csak farkasok!

— Igen, de ártatlanok! — csattant fel vén Üdő Márton. — Magatehetetlen kölykök, még csak gyermekek... Nagy bűn, amit elkövettél!

— Az! — hebegi Rab Péter. — Most is hallom a vinnyogásukat, folytonosan a szemeim előtt vannak. Nem bírok szabadulni tőlük ... Pedig szép kicsi állat volt. Alig kéthesek ... Még játszadoztak is a bocskorommal... Hol volt a szépeszem?... Adjon tanácsot, Marci bácsi! Most mit csenáljak?

Az öreg pásztor komoran belenézett a tűzbe, hosszan figyelte a lángverést és hallgatta a farkas dühöngő jajongását. A többiek feszülten várták ítéletét. Későre azt mondta az öreg pásztor százesztendős bölcseséggel:

— Köztetek csak az Isten ítíhet!

— Az Isten! — rettentek össze a félvad emberek, mert nem kicsi doleg, mikor az Istennek kell valamibe beleavatkozna.

— Más mód nincs! — hánnya-vetette meg rangosán az ügyet a vénember. — Meg kell küzsdenetek! Valamelyiketeknek meg kell halnia! Vagy neked, vagy a farkasnak. Ez a törvény... Aztán Isten döntsön közietek!

Senki sem mert ellenmondani. Mind a négyen tudták, hogyha elhal a farkas gyászüvöltése, teljes dühhez megindul a gyilkos nyomán, hogy bosszút álljon. Senki és semmi, sem ember, sem állat addig nem bánthatja, míg el nem igazította a dolgát Rab Péterrel, ki megölte kicsinyeit.

— Hát ez így van jól!

— Nincs pardon! — dördül fel Üdő Márton. — Senki meg ne próbáljon segíteni sem egyiknek, sem másiknak!

Némán hajtják le a fejüköt az emberek. A kutyák se mozdulnak, csak szomorúan maguk elé néznek. Pedig érzik a farkasszagot, hallják üvöltését, de azok is tudják, hogy ez a farkas védelem alatt áll. A furcsa varázs mindenkit megejt.

— Akkor megyek! — hebegi Rab Péter és tétovázva párral lépést tesz.

— Várj! — állítja meg Üdő Márton. Már-már azt hiszik a többiek, hogy visszavonja az ítéletet és a Rab Péter szíve megdobban az örömtől, de az öreg pásztor

sovány, kietlen arca zord marad. — Van-e valami hagykóznivalód? — azt kérdei.

— Tudhatják, hogy senkiin és semmim sincs a rajtam levő gúnyán kívül! Ha mégis úgy fordulna, hogy otthagym a bőrömet, a csordát adják számba s az apróságon, mi a kalyibában van, osztozkodjanak meg testvériesen.

— Jó, jó! — morogják a pásztorok.

— Hát akkor csendes jóccakát!

— Adjon az Isten!

Rab Péter téteváz.

— A testemet reggel keressék meg!

— Eridj csak nyugodtan!

Az ember tovább szaporítja a szót, csakhogy maradhasson.

— A kutyámot itthagyom. Ha mégsem kapnának meg, bízzák csak reá magukat, az elvezérlí!

— Kösd csak oda a fához! — egyezik bele Üdő Márton.

— Kötöznivaló bolond vagyok! — dühöng magában Péter, amíg a kutyával bajlódik. — Ketten biztosan elbántunk volna a farkassal.

Most már restelli ott nem hagyni a kutyát.

— Nekem es előbb jár a szájam, mint az eszem!...

Sötéten, loppal nyúl a hosszúnyelü baltaeska után, hogy legalább valami fegyvere legyen, de vén Üdő Márton mérgesen rászól:

— A szekörcét hadd itt!... Annak a két ártatlan állatnak se volt fejsze a kéziben, mikor megölted... Ha kés van nálad, azt es tudd le! Az az igazság, hogy egyformák legyetek.

— Hiszen nem es azért! — szégyenkezik Rab Péter, mialatt ledobja bicskáját a földre.

— Sokat ne szokotálódj! — fenegeti a másik két pásztor is. — Ha vétköztél, hát bűnhődjél!

Ebben megnyugodva ülnek a tűz mellett és az ujjukat se bírnák megmozdítani az érdekében. Sejtik, hogy a halálba megy, de ha az Isten úgy akarja, akkor menjen.

Rab Péternek ködöséen eszébe jut, hogy felmászik egy fára a farkas elől, de mindenjárt le is tesz róla. A farkas ott órizné úgyis a fa alatt s addig az Istennek se mozdulna onnan, míg meg nem ölte.

— Nincs más mód! — sóhajtja. — Meg kell küzdenem vele.

Lassan, nehezen indul. Mikor a tűz fénykorén túl ér, már nem is látszik semmi belőle, csak a távolodó léptek recsegése, dobbanása hallik. A sötétség szinte megfullasztja. Nem bírja a rengeteg bénító hatalmát, szinte összeroskad alatta és félelem futkos a háta gerincén, minden íze reszket.

— Miért félek? — csodálkozik maga is. — Soha életemben nem féltem!

Szerencsére felkél a hold, amitől kissé megkönnyebbül, de azért reszketve kéMLELI a fák közét és riadtan siet, fut közöttük. Hátra nem mer nézni és minden pillanatban úgy érzi, hogy no most zuhan a nyakába a dühös farkas. Behúzott nyakkal rohan előre. Előtte tiszta, melyet előttölt a holdfény. Szép, tiszta, hideg, ezüst holdfény. Csak azt elérje épsegben! Azt sem tudja, mióta fut, lehet egy órája is, mert lábai fáradtak, ernyedtek. De minek menekül? Az erdőből kifutni úgyse lehet. Be Csíkszeredáig minden erdő, kietlen rengeteg erdő... A két

farkaskölyök is állandóan ott vinnyog a fülében és kis holttestük ott lebeg előtte ... Bár azok elmaradnának! Bele lehet bolondulni ebbe ... Legjobb, ha mégis leszámol az anyjókkal. Nincs más mód!...

Elfulladva áll meg egy óriási bükkfa mellett. Nekitámaszkodik, hogy legalább a háta védve legyen és esett fövel, meleg párat fújva áll és rémült szemeit várakozva belefűrja a sötét bokrok szövedékébe, a veszedelmektől terhes erdő mélyébe.

Bár jönne az a farkas, hogy legyen vége!

A végtelen erdőben azonban sehol semmi nesz. A gyászoló farkas üvöltése is megszűnt.

A pásztortűz mellett ülő emberek se mernek lenyugodni ezen az éjszakán. Feszülten várják ők is, hogy mi lesz. Mozdulatlanok és némák, mint a fák, melyek felettük állanak. Mind arra gondolnak, hogy ma éjszaka kialszik egy élet. Az izgalomtól tele szájjal nehezen lékezenek és gyilkos indulattal fénylenek a szemek. Lehetetlen kibírni a nyomasztó várakozást. Olyan siket a csend, mintha sírjában feküdnék a világ. A falevél se mer rezdálni. Vájjon mi van Rab Péterrel?...

— Méges menjünk s keressük meg! — moccan meg nyugtalankodva Ugrai Nőrinc.

Üdő Márton tiltakozva rázza a fejét.

— Még nincs itt az ideje!

Kicsit hallgatnak. Nőrinc, a legény azonban nem bír az izgalmával.

— Én nem féltem Pétert! — aszondja, hogy megnyugtassa magát. — Tíz farkassal is megküzdik, amilyen kemény ember.

A vén Üdő reámorcan:

— Elfelejtetted, hogy ott van az Isten es!

— Hogy? — kételkedik. — Az Isten a farkas mellett volna? ... Effurcsa!

— Az neked, de nekem nem! ~ Az Isten örökké a mellett van, kinek igaza van.

— No, akkor megette a fene Pétert! — adja fel a reményt Nőrinc.

A pásztorfiú a beszéd alatt titokban vacogva tekint fel az égbe, hogy valahol nem látja-e az Istenet.

A másik két pásztor is rajta felejti az értelmét az Istenen. Nőrinc fejcsőválva taszítja bennebb a fenyőrönköt a tűzbe, hogy jobban világoljon s maga elé dermedve virraszt tovább. Futó pillantást vet a marhára, amely a közelben fehér foltként nyugszik a borókatövisből vert karámban.

— Bárcsak már reggel lenne! — óhajtja. — Hátha már vérébe fagyva hever Rab Péter? — irtózik át rajta a gondolat és újra feszülten lesik mindhárman az erdő minden neszét.

Az erdő azonban csendes.

Eltelik fertájóra, s akkor borzasztó farkasüvöltés hasít bele az erdő némaságába.

A pásztorok felugranak és egymásra merednek.

— Kezdődik! — mondja sápadtan Ugrai Nőrinc. — Én megyek! Én nem hagyom!...

— Ülj le! — parancsolja üdő Márton. — Úgyis hiába mennél!

— Hát ez igaz.

Leroskadnak ismét a tűz mellé, de a lábuk reszket alattukc

— Isten, Isten! — villog bele az Isten neve a legény agyába. — Jól ügyelj, hogy mit csinálsz!...

A vadállat üvöltésére Rab Péter is kiegyenesedik. Tudja, hogy a nyomát szagolva jön a farkas és nincs hatalom, mely eltérítse a nyomtól. Pattanásig feszült idegekkel figyeli a bokrot, ahol kilépett. Ott fog kibukkanni a farkas is, és valóban, a bokor csakhamar megrezzen. A vad az ember láttára megtorpan s csak két sóvárgó zöld szem fénylik vele szembe.

Az ember és a farkas némannézik egymást.

Az ember szemei is ugyanúgy villognak, mint a vadéi. Egész teste forróságban fürdik, a düh ugyanúgy gyűl benne és primitív ösvadság lesz úrrá rajta is.

— Jere no, ha mersz! — morogja a bokor felé.

Most, hogy látja halálos ellenségét, félelme elmúlt, egészen felszabadult. Az ő fogai is fehéren villognak, szőre borzolódik, olyan, mint egy második farkas. Bel-sőleg most már nincs különbség köztük. Rekedten kacag, mert látja, hogy a farkas megborzongott, mintha vesztét erezné. Aki pedig ilyenkor fél, az meghal.

— Mi az, kutya? — hörgi a farkas felé az ember.
— Te félsz? ... Jobb lesz, ha dógodra mégy!

A hangra a vadállat felhördül, fogai fehér habban fürdenek és furcsára szabott, ravasz pofája megrándul, orrát feltartja és pirosán lángoló innyel felvonít. Eszébe jutottak kicsinyei és egy ugrással kiszökik egy tisztásra.

— Hát méges meg akarsz dögleni? — komorul el Rab Péter.

Hiába dühíti azonban magát, maris átvilan rajta a gondolat, hogy hátha neki kell meghalnia.

Halál!

Ilyen állapotban semmiség a halál. Valószínűtlen, homályos, alig derengő kicsiség. Az ölös, a harc, a felszabadult erők kéjes boldogsága és az ezentúli, primitív szabadság borzongása a fontos. Az a pár pillanat, ami még hátra van, megéri az egész életet Szinte jól esik látni, hogyan csúszik feléje minden porcikájában feszülő testtel, a dühtől borzadó, a bőr szíkrázásától felmeredő rőt szörrel a vadállat. Szája lángol, fogai fajnak a halálos harapás túlhabzó vágyától, lábaiban, izmaiban annyi az erő, hogy képes volna a csillagokig felugrani.

Az ember megigézve önkéntelen előre görbüл, hasát behúzza, két szörnyű markát kimereszti, csontos állát éléveti, háta felpúposodik és szilárddá merevül, mint a szikla. Haja tövében verejték gyöngyözik, de nem tud róla és szennyes vad teste nehéz emberszagot áraszt.

Már csak egy-két pillanat és összecsapnak.

Hirtelen, mégis mozdulatlanul megáll mindenkitő.

Ez a pillanat a végső meggondolás ideje, melyet minden halál előtt mindennek megád az Isten: embernek, állatnak. Sokszor megtörténik, hogy ilyenkor megfordul a két ellenség és feloldódva, rémülten menekül el egymástól.

Az élet, halál szédítő határvonala ez a pillanat.

Ők azonban nem borzadnak vissza. Hangosan lilegnek, szemük valószínűtlenre tágul, megterhelt szivük alig fér el széles mellkasukban és már-már fáradtak saját túlhajtott erejüktől, mely muzsikálva zsongizmaikban.

De miért nem támadnak? ...

A támadás, a kirobbanás semmiségeken múlik.

Most is így történik.

A farkas hátára ráhull egy kis súlytalan falevél, amitől gyorsan végigborzong és a következő pillanatban elsötétült aggyal, vakon repül át a levegőn az ember torkának.

Elkéssett.

A Rab Péter hatalmas karjai egy szemvillanásnyival gyorsabban mozdultak és a két kemény marok, elkapja a farkas torkát. A fának tántorodik és bűzös lehellett csap bele arcába.

— No, kutya, az enyim vagy! — hörgi irtózatos erőfeszítés közben és már-már diadal villan a szemében, de ugyanakkor éles fájdalom hasít bele a gyomrába, combjaiba. Ronggyá tépett fehér harisnyáján páráivá végigcsurog a vér.

A farkas karmairól megfeledkezett.

Csikorgó dühvel maga alá gyűri az állatot és egymás arcába fújják a szájukon foszladozó fehér habot.

— Mi? A beleim kellenének? — bőgi bele Rab Péter a farkas pofájába vadul és irtózatos szorításra kapcsolódnak a fekete ujjak.

A két pusztta test szörnyű erőfeszítésben vonaglik, hánykolódik a földön. Mindkettőnek acélból vannak az izmai és a halálos tusa rémületében roncsolják egymást.

Minden azon múlik, hogy melyik bírja tovább.

Méltóak egymáshoz.

Szinte jól esik az embernek a vadállat hasogató körmeitől feltépett test kéjes fájdalma.

— Ahá! — újjong fel bensőleg, mert érzi, hogy az állat hatalmas torkának ellenállása gyengül, csontjai ropognak és véres nyelve sebzetten, dagadtan, sötéten fordul ki a dühtől ragyogó száj meleg fészkéből.

— Méges megdöglöttél! — üvölti szaggatottan és feketére erőlködött, duzzadt arcán végigrándul az újabb utolsó erőhullám görcse.

A vadállat teste elernyed, ellenállása, rettentő elevensége megszűnt. Hátsó lábaival utolsót rúg, a tüdő utolsót sípol, a fényes karmok hidegen visszahúzódnak pólýájukba és verejték ver ki a bőrön, mintha szennyes vízzel behintezték volna. A vonagló lombos farok is tehetetlenül nyúlik el a földön.

Meghalt immár minden szőreszálá.

— Meg ... dög.. Jöttél! — gondolja boldogan az ember, mert még beszélni nem tud.

Halálos fáradtan fordul le a vadállatról. Sápadt és véres, tüdeje pattan szét a túlfeszítet erőlkodéstől, karjai, ujjai elviselhetetlenül nehezek és nem bírja mozdítani, mintha megbénultak volna. Behunyja szemeit és szédül, mozdul, az egekig lendül vele a föld, mintha gyermekhintán végletesen lendítették volna. Jól esik ez a tehetetlen lendület.

Fekszenek egymás mellett a farkas és az ember.

Időbe telik, míg annyira visszatér a Rab Péter ereje, hogy felkönyökölhet a földön. Maró fájdalom hasít bele a testébe a mozdulattól. Altestét teljesen összetépte a farkas.

— No, ez csúful megmászott! — pihegi és megpróbál felkapaszkodni, de tehetetlenül zuhan vissza. — Mind elfoly a vérem! — rémül meg és kétségelesen felordít:

— Segítség!...

Semmi válasz.

Üjra ordít:

— Se-gít-ség!...

Megint nem jön válasz.

Csak most veszi észre, hogy hang nélkül fütyül a torka és a gége töve fel van tépve.

Irtózatos gyűlölettel vicsorog rá a farkasra, de rémülten döbben vissza. Mintha megmozdult volna a farkas. Legalább a szemek, a zöld kegyetlen, szívós szemek még élnek... Miért nem alszanak ki?... Csak azokat ne látná!... Félre fordítja fejét, még se bír szabadulni tőlük... Csak a szemek hányódnának be már egyszer!... Valami visszahúzza a tekintetét. Semmiletteképpen nem bír szabadulni tőlük.

— Én győztem, — súgja neki kérőleg. — Becsületesen jártam el veled szemben, farkas... Most kvittek vagyunk. Nem mondhatsz semmit. Osztán tovább harag ne legyen köztünk!

A halál fagya magvetőre vicsorítja a farkas száját, mintha morogná és kilátott fekete-véres torkába bele-süt a hold.

Rab Péter kénytelen nézni, mert elhúzódni sem tud mellőle. Lábai hidegek és érzéketlenek, mint a fa, halvány belei kilátszanak. Gyomra piros, fekete, kék, tépett hústömeg. Most már fájdalmat sem érez. Tompult, néma lüktetés egész teste, de nem sokat törödik vele. Nézi a farkast. Valami feltűnhetett rajta, mert egészen bele-hajlik szúrósfafájába és elhülve rebegi:

— Szentséges Úristen, ez mit jelent!... Könnyes a szeme...

Tényleg a halott farkas két szemébe könny szivárgott.

— Sír! — ámul el az ember. — Bizonyosan a kölykeit siratja! — jut eszébe és az előbb gyilkos, vad

erdei ember elérzékenyedik. A könny legyőzte. Emberré változott újra. Levert, gyenge, gyámoltalan és szomorú. Homályosan sejtí, hogy a testi harccal nincs jóváteve semmi. Maga elé nézve, gondolkodik. Megpróbálja a dolgokat eligazítani a lelkében. Valahogyan — úgy látszik — sikerül zöldágra vergődnie, mert lassan újból a farkas felé fordítja fejét és szégyenkezve azt mondja:

— Hé, testvér! Hallod-e?... Bocsásd meg, amit ellened vétettem!

Most már teljesen nyugodt, tekintete szelíd és értelmes. Mióta rájött a doleg nyitjára és elvégezte magában, hogy kibékül a farkassal, mintha más ember feküdnék ottan... Az nem baj, hogy a farkas halott és nem érti, amit ő mond... Az a fő, hogy mondja... Egészen megkönnyebbül minden szótól, ahogy gyónik a halott farkasnak.

— Én, testvér, elűsmerem, hogy nagyon vétettem ellened, mikor a te ártatlan kölykeidet megtapadtam... Hát azt nem kellett volna!... Dehát haragudtam a borjú miatt. Az ember gyarló no! Eleget bántam azután, de ezzel nem támaszthatom fel szegényeket. ... Ezt neked es bé kell látnod!

Egy szikrát várt, mintha időt akarna hagyni a farkasnak, hogy belássa, amit mondott.

— Abba es belégyőzőtem, hogy emiatt valamelyikünknek el kell pusztulnia. Üdő Marci bátyám es aszonta... Nem mondhatod, becsülettel megküzdöttem veled. Azt mondottam: ítíljen az Isten köztünk. Az elébb még azt gondoltam, hogy az én javamra itilt, mert a kezembe adott, de most bélátom, hogy a mi dolgunk a halállal nincs eligazítva... Lásd bé tétes, hogy ez így

van! Sült bolondok voltunk mindaketten!... Mindegy! Ha már így történt, hát így történt!... Én csak az Istenet nem értem. Igazság szerint úgy kellett volna, hogy te ölj meg engem, s te megmaradj ... Hát ez furcsa? — tűnődött az ember. — Semmiképpen nem értem az Istenet.

Teljesen megfeledkezett halálos sérüléséről Rab Péter és csak azon törte a fejét, hogy az Isten megértse.

A fák némán állottak fölötte és siket, mély csend volt az erdőben. Vad nem vadászott, ág nem mozdult, csillag nem pillantott, harmat nem mert hullani, a madár lába a faághoz fagyott rémületében. Megfeledkezett a testéről, pedig már alig vert a szíve, viasszá változott a színe, állva leesett a gyengeségtől. Minderről — mondomb — nem tudott semmit, csak tovább fürkészte az Istenet, hogy megértse.

Hát az nem könnyű dolog, de a végén mégis csak kellett sikerülnie, mert mikor pitymallatkor rátaláltak a vén Üdő Mártonék, reszkető kutyája után menve, a Rab Péter halott arca földöntúli, békességes, mosolygó volt.

Az ember és a farkas, mint két megbékélt édestest-vér, úgy feküdtek egymás mellett.

A havas lassan ébredezett.

A KÍGYÓK

Éppen a szállásra készülődött a favágó erdei ember, mikor az eltévedt utas elcsigázva, fáradtan odaért. — J'estét adjon az Isten! — köszönt barátságosan.

— Adjon az Isten! — nézett fel bizalmatlanul a favágó. — Mi járatban vagy, földi?

— Én elég nagy bajban vagyok! — panaszkodott az idegen. — Most jövök a szentmártoni vásárról, s nekivágtam a havasnak, hogy az útat rövidítsem, de ágylátszik, valahol elvéttem az ösvényt, mert van négy órája, hogy csak bojogok az erdőben, de sehogy sem tudok kivergődni belőle... Ehejt el is esteiedéin!

Az erdei ember felkacagott.

— Jól megjártad!

— Én meg!

— Aztán legalább volt-e jó vásár? — villant meg a szeme a favágónak.

— Nekem mindegy volt! — int lemondóan az idegen.

— Hogyhogy?

— Az úgy, hogy el kelle prédálnom két tehene-

met!... Adtam, ahogy kérték. Még örvendek így es, hogy az ötezört megkaptam értük.

— Ötezört?

— Annyit... Mi a sújt csináljak! Muszáj volt oda-adni!... Az asszonyt bé kell, hogy vigyem Szeredába az ispotályba. Az adó miatt is fűrt nyúznak...

Az erdei ember oda se ügyelt a beszédre.

— Ötezör!... — járt az eszében. — Annyi pénz van nála!...

Elgondolkodva vetette a szőrtarisnyát a vállára, a fejszét a karjára.

— Ha kivezetnél a havasból, megszolgálnám, — beszélt a másik. — Sietős volna, hogy hazakerüljek. Ha reggel nem viszem az asszonyt, azután vihetem, aszonta a doktor... négy árva maradna utána... Csúful bérántott engem is ez az operáció!...

— Aztán — szavadot ne feledd, hová való vagy? — kérdezte az erdei ember.

— Én ajnádi!

— Az elég baj!

— Miért?

— Az csak azért, mert nincs teremtött ember, ki éccaka kivergődnék ebből a havasból... Muszáj meg-hálni!... Reggel — nem mondom — magam is kikalauzollak ...

— Hát akkor nincs más mód! — adta meg magát az ajnádi ember.

— Nincs!

Elindultak a szállás felé, a havasi embernek azonban nem ment ki a fejéből az Ötezer lej.

— Nagy pénz! — vágyódott utána. — Hogy kéne megserezni?...

Megrázkodott, mert eddig tiszteles-becsületes ember volt, de ötezör... Nem is igen látott életében annyi pénzt... a havason vannak, félnapi járóföldre, élő embernek híre-pora sincs... A kutya se jön ilyen hátra!... Egyetlen ütés a fejszével... Úristen, ne hagyj el! Hova súlyedtem!... De ötezör!... Mit kéne csinálni, hogy kéne csinálni, hogy az ötezer is megleyen s neki baja se legyen...

Hirtelen eszébe jutott. Szinte felkiáltott örömében:

— A kígyók!... Ez az!

A hegyen túl, a Lapos-bérce alatt a tisztás tele van kurta kígyóval. Viperafészek az egész... Ha ezt az embert a kígyó megmarná, rajta senki sem keressné... Ötezör!... Két tehén ára!... Úrul élhetne belőle. Át is léphetnék vele Móduvába... Eleget kínálódott életében ... A kutya se tudná...

Mégsem mert felnézni a gyanúltan emberre, ki bízott benne, mert égett a két szeme, mint a parázs. A hangja is rekedt, bizonytalan volt, mikor ajánlotta:

— Csak ehejt a hegyen túl van egy szép tisztás, ott éccakára szállást verhetünk... Én is ott szoktam hálni.

— Ahogy gondolod! — egyezett bele a másik.

Kényelmesen átcammogtak a hegyen. Az ajnádinak is tetszett a hely.

— Kicsi tüzet kuporítok! — szorgoskodott a favágó és hirtelen egész halom száraz ágat hordott össze. — Ez elég is lesz egész éccakára!

Száraz cserelapiból, vékony galyóból ügyesen feszket kuporított a tűznek és halmot rakott rá a héjafoszlott

vörös ágakból, de reszketett a keze, mikor a gyufát hozzá értette.

A kicsi tűz felvert a tisztáson.

Az erdei ember megkönnyebben fellélezett. A bűnnél csak az első lépés nehéz.

— Elé a tarisnyát! — biztatta a másikat is kedvesen és jóízűen falatoztak. Utána barátságosan elbeszélgettek.

Jól tőt az üdő, mert értelmes ember volt az ajnádi, s jól üsmerte a világ dolgát.

Mire a hold azonban feljött, nagyokat ásított.

— Két éccaka nem aludtam! — restellette az álmososságát. — A múlt héten az asszon miatt kellett virrasztani, s nappal ott a sok dolog... Ejiszen elteszem magam holnapra!

A havasi ember mohón biztatta:

— Azon nincs mit szégyelni!... Én es lefekszem ... Egész nap csak töri magát az ember hiába...

— Az úgy van!

Kényelmesen leheveredtek a tűz két oldalán

— Hát... nyugodalmas jóéccakat!

— Neked es!

Tették magukat, mintha aludnának.

Sokáig azonban nem bírta az eltörödött, holtfáradt ajnádi ember a figyelést, a kábult, nehéz havasi éccaka is elnyomta, s nem tőt bele félőrá, úgy aludt, mint a tej.

A másik a szemeszőre alól leste, de nem mozdult. Várt, hogy a társa jól bonyolódjék bele az álomba.

— No most! — gondolta későbben és óvatosan felkunkorodott.

Lassan széthúzta az ágakat, hogy a tűz kisebb le-

gyen és vigyázva újra visszaereszkedett a földre. Az aráca harmat hullott.

— Ez az éjjeli kígyók ideje!

A harmatban szoktak fürdeni az éjjeli kígyók.

Mozdulatlan fény ült a tisztáson. Falevél se moccant. A havasi ember megfeszített érzékkel figyelt, majd óvatosan, lágyan fütyentett. Riadtan kémlelt át az alvó emberre, de az nem mozdult... Most ismét belebújt arccal a fűbe és újra belebugyborékolt a halk, meleg, izgató füty a tisztásba.

Várt, de sa írni nesz.

Harmadszor akart nekihajolni a csali fütynek, mikor egyszerre öröm futott át az arcán. Halk neszezés hallatszott és láttá, tisztán láttá, hogy nehány kígyó a fű fölé emeli a fejét és járgánytól kábult tekintettel belenéz a holdba, melynek fénye átsüt hideg üvegtestükön.

Az ember önkénytelen megborzong. Rettenetesek ezek a féligr lehúnyt, gondolatnélküli szemek. Mintha a világ kezdetének zürzavara és üressége volna bennük, az egytagú hangok kezdetleges világáé, mikor még sokezer esztendőn keresztül állandó vörös eső verte a hegyek hátát.

Az erdei ember gyorsan összeüti a tenyerét, mert tudja, hogy tapossal hívják a kígyót.

A fejek most a tűz felé merednek pillanatig, mint-ha meg volnának babonázva, de nem bírnak ellenállni. A tűz fénye dühíti, izgatja, magához vonzza, képtelenek szabadulni tőle és olyan gyorsan kúsznak feléje, hogy testük látható barázdát vág a fűben. Sikoltva röppen fel útjokban egy megmart madár és holtan hull vissza a földre, de a kígyók nem állnak meg érte, hanem szaka-

datlan kúsznak a fény felé és egymásután vágódnak ki a bokrok, fű közül és hemzsegve veszik körül a tüzet.

Az erdei ember megdermedten nézi, hogyan vonalának kéjesen a harmatcseppektől, gyűrűznek folytonos ritmusban és vörös nyelvük villámgyorsan kisziszeg, mintha apró, gyors villanyos tüzekek csapkodnának ajkaik körül. Fehér és fekete torkuk megvillan, felfújt-márványozott testük, zegzugos hátsalagjuk mozog az izgalomtól, mintha szél lebegetné. Nyelvükre méreg cseppen és dühükben megharapják az árnyékukat. A nagy, kerek, tüzes szemek kitágultan, dacasan égnek az előreugró, sárgás szempajzs alatt. Bámulva csúsznak egészen a tűz aranyvonalköréig és felemelt fövel ingatják feléje testüket, villámló nézéssel követve a láng szeszélyes mozdulatait, ahogy a tűzvirágok egymásba pattannak, fellobognak, lehanyatlanak, ágról-ágra ugrálnak, vagy a gallion végigfutnak. Nyelvükkel feléje szúrnak, mintha meg akarnák csókolni mindeniket. A tűz forrósága azonban hiába ver át rajtuk, az üveges testek mégis hidegek maradnak, mint a jég.

— Nyolc, tíz... — olvassa a félelmében mozdulatlanná bénult ember és csak a szemével állapítja meg, hogy még mindig jönnek, mintha az erdő ontaná őket.

Résszínű siklók surrannak elő, fényes, fekete férgek vonszolódnak oda, mintha mindenik az ördög köldökzsínöra volna. Mások olyanok, mint a megelevenedett fagyökerek. Nyáluk rothatást okoz és akit lehelle-tük ér, elveszíti szemvilágát.

A tűzféhyben káprázik a sok szín s a lihegő szájakból halványkék, sárga, piros, zöld párák szállanak fel, mintha mérget lehelnének. Furcsa kedvük nöttön-nő, a

tűz varázslata fokozódik, az imboldygás, sziszegés minden erősebb lesz és úgy hallszik az éjben, mintha fekete ércre hegyes tük hullanának. Álmosító, finom zene ez, a halál lélekzetvétele. Nehéz-fagyott vérük mintha a hösségtől felforrna, szilajon keringene testükben, mely ismét olyan, mint egy-egy kivilágított üvegcső.

A tűz most teljességen áll. A folytonos síkos gyűrűzések nem szünetelnek, a lángkóstoló nyelvecskek nem pihennek, a különös tánc tovább tart a tűz ritmusa szerint, s a felgerjedt borzasztó szemek addig ki nem hülnek, míg az utolsó parázs is szürke hamuvá nem alszik.

Az erdei ember tudja, hogy míg a tűz tart, menekülhetne, de nem bír mozdulni.

— Ötezör!... — hebegi maga is megigézve és érzi, hogy őt is szomjas vágy ragadja meg és kinyújtja kezét, hogy a fényzürzavarban imboldygó, gyűrűző, tekergőző kígyók közé nyúljon. Valami vak, érthetetlen és legyőzhetetlen vágy ez, amitől neki is ki kell tátania száját, hogy a tűz és hold belesüssön. Az ő félmeztelen, barna, szíjas karja is gyűrűzni kezd és ujjai előremerednek, mint tíz földszínű, vak férgecske. Ö is sziszeg, mintha tátott szájának sötét üregén át a lelke nyújtotta volna ki a nyelvét.

— Ötezör! Ötezör! — hebegi majdnem magánkívül és nem veszi észre, hogy szél húz át az erdőn és pillanatra füst lep be minden. A füstben ködlő kígyók most olyanok, mintha karcsú, félmeztelen cigánylányok tancolnának.

— Ötezör!

És nem látja a hidegszájú, borzasztó éjszakát, csak a kígyók felé káprázik a lángtükörön át, hogy megra-

gadja és az alvó ember arcába csapja. Szinte csodálkozik, mikor a kígyó kezéhez kap és szúró fájdalom nyilall benne végig.

— Megmart! — bámul bambán maga elé. — Meghalok! — rendül meg, de nem akarja hinni, mikor az alig tűszúrásnyi sebet látja.

Érezte azonban, hogy szinte a marás pillanatában kábul el. Gyönge szédülés fogja el és... mintha a tűz távolodnék. A kígyók mintha százszorosra nőttek volna és vad táncban kavarognának a tűz fényében, a füleiben puffogó dal tompa hangjára. A nyeltek villogó nyugtalansgága feje körül játszik és a kígyótestek folytonos gyűrűzés közben forró színeket lövellve borzasztó magasságokba nőnek.

Borzadva tátorog hátra és érzéketlenül leroskad. Sebéről fekete vér folyik, arca pillanatok alatt beesik és felismerhetetlenné torzul. Alig hall, alig lát, de nem bírja tekintetét elvonni a borzasztó férgekről, melyek most a földre zsugorodnak vériszamos szájjal, vicsorgó dühvei belemarnak a moh-csomókba, a fogak megfeszülnek és bosszúsomjasan kapkodnak a széltől mozgatott füvek felé.

— Ötezör! — jut megint az eszébe halványan és üres ájulásba süllyed.

Rettentő kínakra ébred, mintha láthatatlan villámok járnák át testét és félíg még még öntudatlanul bőgi egyetlen gondolatát: „Ötezör“ — de hiába akarja megragadni a kígyó testét, mert egész teste tehetetlen, dagadt kékesszürke és hiába ordítja, hogy „Segítség“, mert csak szája tátog hang nélkül, szörnyű szorongás és nyomas fekszik rá, hogy felnyög bele és minden izmát pat-

tanúsig feszítve birkózik önmagával, mintha a saját rettentő terhét akarná ledobni önmagáról és hiába ... Aztán átmenet nélkül esik össze minden ellenállása, mintha minden feszült idegeszálát egyszerre harapták volna át ezek a pokolbeli férgek. Már lélekzeni is alig tud, csak szorong, szemei kidüllednek és piszkos, sárga habot ver a szája.

— Bárcsak a halál jönne! — vonaglik át agyán a gondolat, mert már beszálni sem tud, se nem akar, olyan kimerült, gyenge.

A halál azonban nem jön. E helyett furcsa görcs fogja el a gyomrát. Nem fáj, de olyan különös, fullasztó és undorító, mintha belek helyett hideg kígyók tekergőznek benne.

Erre újra ájulásba esik.

órák telnek el.

Mikor ismét felébred, úgy érzi, hogy megkönnyebült. Lélekzete felenged, a fájdalom csak zsibong benne, hanem elviselhetetlen szomjúság gyötri és dermesztő hideg kínozza. Egészen meg van fagyva, mintha az ő teste is kígyó-test volna. Fekete szemesül agai álmossá változtak, de most mintha jobban látna ... Igen, igen!... A tűz leszakadt, s az utolsó parazsak fölé hajlik nehány kígyó, s az ajnádi ember is itt fekszik békesen, szelíden, zsebében az ötezörrel... Legalább most nem tudja, hogy az adó miatt nyúzzák... a feleségét be kell vinnie az ispótályba operációra ... s négy árva gyermek marad utána... Ötezör 1... Még Itt volna alig arasznyira a fejsze, ha már a kígyókkal így szégyent vallott, de... négy árva gyermek!... Énvétkem, énvétkem, énígennagyvétkem!... Jobb is, hogy így történt, legalább nem kínlódom tovább az

életben ... Nekem már elég volt!... csak az a háromszáz lej ne maradna benn a zsidóknál, amivel a favágás után még tartoznak!... Vájjon mi baja lehet az asszonynak?... Mégis ötezör, az sok pénz!... csak ne fáznám annyira!... Bár már a nap feljönne!... Soha többet az életben efféle szamárságot nem csenálok!... Csak az Isten megbocsás-son!... Vájjon van-e másvilág és Isten? ... Isten!... Vájjon megbocsát-e?... Az Isten! Az ... Isten!... Én ígennagyvétkem!... Milyen jó, hogy nincs senkim, se asszony, se gyermek!... Négy árva maradna utána!... Hát sohasem akar megvirradni!... Ni, milyen puffadt a hasam, mintha jöllaktam volna kígyókkal!... Ki ül azon a csutakon! Csak nem az Isten maga? ... Lehetséges! Az Is... ten!... Ébredj, földi! Itt van ... az... Isten!...

Mikor hajnalosan az ajnádi ember felébredt, a tűzhelyen csak szürke hamu foszladozott s úgy kapta társát holtan a tüztől távolabb egy villámütött csonkfa tövében.

Két füstös, inas, hideg karjával akkor is úgy ölelte a kemény csutakot, mintha az Isten térdét szorítaná kétégesbeesetten ..,

XVI

BAJVÍVÁS

Kútpataka tetején, ezen a felhők járta fennsíkon, hol eső helyett nyáron is inkább hó pilinkézik, békésen legelt a csorda. Két pásztorgyermek ügyetlenkedett mellette. Már estére hajlott a nap, mikor egy vén, kivert, borzas vérmedve megrohanta a csordát és leütötte az erdő szélén magánosán legelő kicsi piros tehenet. Elhurcolni már nem tudta, mert a kutyák elverték róla és a gyerekek is rekedtre ordították magukat.

Ekkor történt, hogy a túlsó szélen merengő bika megvadulva, bömbölve odarontott és úgy dühöngött, hogy még a kutyák is remegve vinnyogtak el a közeléből. Rázta a szarvait, meküzdött a földdel, szagolta, nyalta a tehén ömlő piros vérét és dühében ökleléseivel megszaghatta a feje fölött vonuló felhőket. Leánya, kedvence volt a kicsi tehén és nehéz fájdalmában össze akart rontani eget, földet.

A tehénke még élt, de már az utolsót rúgta. A bika mereven állott fölötte és nekiszegzett fővel nézte, hogyan álmossodnak el leánya szemei, fordul ki széles nyelve és nyúlik el végleg. Földig éró szügye reszketett,, fújt, kapált tehetsélegében a bika és mikor láta, hogy a

tehén párája fehérén ott marad a füvön, bömbölve felvágta kormos fejét, tajtéket csepegő szájjal, folytonos morgással az elmenekült medve csapásán beváltott a rengeteg súrűségébe.

— Vájjon hová megy? — futottak oda a pásztorgyermek, de nem mertek utána menni. A kutyák is vonakodtak. A csordát is át kellett hajtani a hegyen a szállásra.

— Reggelre lecsendesedik s akkor megkeressük! — nyugodtak meg a gyermekek.

Máskor is megtörtént, hogy a bikára rájött a vadász s napokig járta a havast, de mindig visszatért a csordához.

— Menj bolond, menj! — eresztték útjára.

Tudtak, hogy minden kitér előle, semmi se meri megtámadni. És ha megtámadná? ... Máskor is jött haza a megölt farkas kiontott beleivel a szarvain.

Ki tudhatná, hogy a havas királya ilyenkor mit forgat a fejében?

A bika pedig ment büszkén, ellenállhatatlanul, szétpírt sarj-bokrokon át, vén, szakállas, egymásra görnyedt fák fekete szálai között, vadak nehéz szagától ingereleve, félelmes zugok, baljós lombbarlangok savanyú lehelletében, sóvárgó vadak rátapadó, villogó szemétől kísérve, az ősvadon kísérteties földjén dübörögve. Aki rálép erre az útra, az az érzése, mintha a halál görbe hátán járna. A föléd hajló sziklák örökkön vizesek, a fal levelekéről mérges nedvek csepegnek, mintha a kísértetek türüléke hullana folytonosan a magasból, kik minden tüntalan a sarkadba harapnak. Vannak itt olyan helyek, hogy amíg áthalad rajtuk, megőszül a félelemtől még az állat

is. Dermesztő hideget lehelő szakadékok, különös köd-kutak, napfényt soha nem látott zugok ijesztenek, hol nyáron is úgy rothatnak a sárga hófoltok, mintha sok-eresztesdős csontok várnák a világ végét.

Valahová ide rejtőzött az erdők sátánja, az önmagával és a világgal meghasonlott, magányos, dögevő dúvad, a vérmédve. Valahol itt kell lennie az elégedetlen dörögésétől folyton kongó, öreg faodúnak vagy gyökérbarlangnak, melyben él és átkozza a fényes napot az égen, szüntelen szomjúsággal álmodva a feketére rágott szája szélén lecsurgó vér kéjes ízétől, mialatt a halál kék tüze lobog ereiben.

A hold már kelőben van, mikor a bika ide ér, de a medvebarlang üres. — Csak a szag maradt meg benne. Az orrfacsaró, dühítő medveszag, mely belevette magát mindenbe: földbe, fákba, bokrokba, kövekbe. Szinte testi szemmel látható ez a szag, mintha az örökök ölés és aljas bűnök ijesztő lelke volna. A bika maga is borzongva bődül fel tőle. Valamelyik áldozatát ide hurcolta és itt fogyasztotta el, mert a félreszort csontok közt állatszarvak is odvasodnak.

— A kicsi piros tehén! — jut eszébe a bikának és nem bír tovább magával. Nekiront a széldöntött fák alatt vájt barlangnak és szarvával széthányja az egészet.

Ez valamennyire megnyugtatja és előre úszó fejjel tovább törtet az erdő sűrűjében.

Szinte meglepetésszerűen lyukad ki egy váratlan szép tisztsásra. Meghökkenve megáll, mintha hirtelen templomba jutott volna.

Csak most, a holdfényben látszik, hogy milyen gyönyörű állat. Hatalmas testén, izmos, hosszú hátán lecsu-

rog a fény, emelt, nemes feje a fák alsó ágai közé ér, szügyének a nehéz golyót rejtő fekete lebemyegje a földig nyúlik. Igazi fehér óriás. Idegesen figyeli a tompán morajló havasi éjszakát, de nem lát, nem hall, nem érez semmi gyanúsat. Már-már megnyugodva belemeríti száját a térdígerő kövér fűbe, de háta mögött halkan a bokor meghozzad. Villámgyorsan fordul arra és meglátja, akit keresett, a medvét. Nehéz fejét idétenül lógotva, gonosz, vad dühvei lopakodik feléje. Gubancos szöre izzik az indulattól. Nehéz, barna óriás ő is, a havas igazi ura. Ravasz, bizalmatlanság gonosz. Bárdolatlan, nehéz teste mintha rozsdás vasból volna durván kikalapálva. Két lábra állva kémlel át a bokor fölött. Most, ha vasporos bőrkötényt kötné, olyan volna, mint a fűtő a halál vonatán.

Semmi kétség: két végzet találkozott az erdei tisztáson.

A bika előtt még egyszer felfrémlik a haldokló, kitört nyakú kicsi tehén és mély bömböléssel rázza meg szarvait. A bosszúállás elsötéti egész testét, hatalmas eleje felpúposodik és lesunyt fejét szembeszegzi a közeledő dúvadval. Ellankad a fű azon a helyen, aholá pusztító lehellelt belefújja.

A medve csontot, velőt átjáró gyilkos morgással Ml előtte.

Egyikük se tudja, hogy mi a félelem.
De a fák tudják, mi készül alattuk és beleremegnek
A virágok szeretnének elfutni onnan.

Csak a hideg, fehér, halott holdnak mindegy. Érzéketlenül, lassan úszik tovább a saját temetésére.

A két vad érzi, hogy a halál megérett bennük. Ne-

héz, fojtó szívük a torkukba ugrik, agyuk vörös ködben úszik, majd hirtelen villáin cikázik végig bennük és elvakultan egymásra rontanak.

A medve fogait csattogtatva pattan fel és átrepül a levegőn, hogy egyetlen ütéssel kitörje a bika nyakát s szemig belemarva magát a szétszaghatott nyakerek közé, megigya a torkába csapó piros, sűrű vért.

A bika csak a fejére zuhanó nehéz test súlyát érzi és már a következő pillanatban felvágott homlokával messze röpíti. A vadállat nehéz zuhanással hull a bokrok közé, de kétszeres dühvei pattan fel és mielőtt a bika megtiporthatná, belevájt karmokkal ott lóg az állat széles nyakán. Marja, zúzza, sújtja hörögve, mancsai vérben fürdőnek, de a nemes állat megint lerázza magáról s a dúvad felhasított oldallal a földön hempereg. A fájdalom bömbölése tör ki mindenktől és messzi felveri a rengeteg csendjét. Most már semmiképpen nincs kegyelem és még a halál se váltja meg a legyőzöttet. A pusztítás és rombolás veszettsége tör ki rajtuk. A medve fákat tör ketté, köveket morzsol szét csikorgó fogai között, ahogy a földet marja, a bika tör, zúz minden maga körül. Már nem is igen látanak a szemükbe hulló vértől, gondolatuk nincs, csak újra összeroppannak és hull az ütés, tépnek a karmok, marcangolnak a fogak, ropog a bika szarva, omlik a vér és rettentő sebek nyílnak minden két állaton. Szakadatlan morognak, bömbölnek, térdre rognak, forognak, küzdenek s a két szörnyű test közül egyik se gyengül, erejük elpusztíthatatlan. Szívósak, vadak, rettentsek. Egyik fehér ördög, másik fekete sátán, de mindenktől az erdők hatalmas fia, kinek meghalni igen, de tágítania nem szabad. Tüdejük sípol, lábuk már reszket, a szemek kidüllednek,

ször borzolódik, véres tajték csepeg mind a kettőről és alig lehet szemmel kísérni az ádáz tusa fordulatait. 'A' szúrás, marás, sebesülés titkos és alattomos. Csak akkor vesznek lélekzetet, mikor eltán tor ódnak- egymástól, hogy újból egymásnak rontsanak. Egyik se akarja hinni, hogy a másik még él, de jön az újabb fekete-vörös kábulat s mintha a pokol ösztökélné őket, tovább rontják, ölik egymást. Ha múló percre valamelyikük felülkerekedik, dia-dalmasan bődül fel, de nem telik annyi idő bele, míg a falevél a szárán megfordul, újjongását a hasító fájdalom üvöltése váltja fel. Ha a hold felhő mögé búvik és sötét lesz, hogy egymást is alig látják: akkor sines megállás.

— Most! Most! — súgja minden pillanat és tompán dördül a bika homloka valamelyik szálfa törzsén, mert ellenfele félre siklott, de bűzös lehellete már ott van és a dúvad beleharap orrának fekete burkába.

\ Hiába!

A régi farkas-fogás nem használ. Mégis odahullott a bika lábaihoz. Az állat előredobban és érzi, hogy meleg, puha húsba tiprott bele.

— A kicsi piros tehén!... A szelíd kicsi piros tehén!... — vonaglik át rajta és utolsó támadásra szedi össze minden erejét, de — hát van Isten? — a sátán megint kisiklott alólá.

Érzi, hogy már nem bírja tovább. A föld mintha ki akarna futni alólá ... Nem, nem szabad elesnie!... Pedig milyen jó volna elnyúlni a hüs földön a hímes fű között!... Az a vég volna!... Homályosan érzi, hogy valami kialvóban van benne. Feje sötét és burkolt, nehéz, szédülő és agyában már csak annyi a világosság, mintha a leg-

távolabbi csillagocska pislogna csak benne... De erre most nincs idő! Semmire sincs idő! Kilógó, érdes nyelvére felmart orrából csepeg a vére. Felnyalja és mintha saját vérétől megújult volna. Irtózatos erőfeszítéssel felmagasodik és fújva előretántorog, hol a medvét sejti. Vörös medve lett már az is a vértől... Alig lépésnyire vannak egymástól. Nézik egymást. Vérszomjuk nagyobb, mint erejük. Mégis ugrik a medve, de fáradt testtel előreesik. Végzetesen nehéz teher hull rá és eltört gerincéből vakító kín nyilall egész testébe. Tudja, hogy nincs tovább. Hátsó része tehetsélenél elomlik a földön, de még van annyi ereje, hogy megforduljon és hanyatt fekve várja be, ami még hátra van... A következő pillanatban a bika is ráomlik. A dúvad mellkasa összeroppan. A csontok recsegnek: vége!

A medvének már csak a feje él. A vad, iszonyú, otromba feje, a pusztító fogak s az apró, gonosz szemek. A száj piros harmatot hörög ki magából és utolsó mozdulattal mégis ledobja magáról ellenfelét, mert megkezdődött a haláltusa, a harc mindeneknél nagyobb ellenféllel, a halállal. Végső kínjában karmai a földet hasogtatják, karjai fákat, bokrokat tördelnek, ugató morgása, fogcsikorgatása, utolsó tombolása még egyszer megrázza a rengeteget. Nem akarja megadni magát. Még egyszer felveti testét a magasba, de szemei mind szúkebbek lesznak, bömbölése halk morgássá enyhül, hosszasan ásít, erőszakosan kinyúlik a földön, szájának finom kis csettintése hallik, mint mikor a kis gyermek megesókolja az anya kezét...

A bika elfordítja róla szemeit és kinos erőfeszítéssel. lábra áll, hogy tovább menjen, de alig pár lépéssel odébb

Összerogy. Már nem dühöng. Némán emeli fel büszke, királyi fejét, hogy még egyszer megnézze az erdőt...

... Szép volt a havas és jó volt benne élni. Édes volt benne a fű és hüi a víz, puha a moha, áldott az árnyék...

Milyen csendes, békés ez az éjszaka is. El tudná nézni reggelig, de fáradt, almos... Hát csúnya dolog volt ez kettejük között!...

Szájából vérfonál nyúlik le, de észre se veszi. Nincs fájdalma semmi, csak...

Csak mintha a piros tehén a fák fölött jönne szembe vele és intene, hogy menjenek együtt!...

— A piros tehén!...

A büszke, királyi fő lehanyatlík a fűbe, a nehéz sebekben feketére alvad a vér.

— Ah, semmi az egész!

És szemei megüvegesednek.

Csend van a havason. Néma csend.

Honnan tudja minden, hogy ilyenkor csendnek kell lennie?...

Aztán a fák ismét kiegyenesednek, a félelmükben lelapult hegyek újra felemelkednek.

A hold-koporsó megáll a tisztás fölött és felveszi terhét...

XVII

ELSŐ LESEN

A kölyökfarkas ma nem akart anyjával játszani. Szőre felborzolódott, vad szeméből sárgás-zöld fény csappott ki, dühösen rámorgott testvéreire, majd hirtelen előreborzadva beleüvöltött az erdőbe. Az anya meg se moccant, csak mozdulatlan szemeiben csillogott fel az öröm, szájaszéle vicsorgó ránkokba türödött. Tudta, hogy fiában most ébredt fel az első vadászat szom ja. A vak, ingerlő, nyugtalan szenvédély: ölni. Az ő farka is meg-rándult a földön, testét átjárta az arany tűz, de mozdulatlan maradt. Élezte a fiát. Arányos, szélesmellű, fiatal farkas volt, tele erővel és vadsággal.

Máról holnapra változott meg a kölyök.

Tegnap még kedves, játékos gyermek volt, együtt hancúrozott az erdő többi gyermekével: nyúlfiaikkal, özöllőkkal, vadtehén-borjakkal, medvebocsokkal, a szemeiben szeretet volt, ajkán csók, eszében öröm és boldogság, könnyelműség. Az orrára szállhatott a madár a nélkül, hogy bántotta volna. Alig figyelt oda, mikor anyja valászni tanította. Még nem láitta a vér kiontását és borzadva menekült a halászikoltásoktól, a végső vonaglásban küszködő, vicsorgó, hörgő, véres áldozatok látásától.

Ma egyszerre megváltozott. Maga se tudja, hogyan történt, csak, mintha mérges bogyót evett volna, arra ébredt, hogy gyűlöl mindenkit. Olyan túlhabzó volt benne a gyűlölet, hogy feleimében megrázkódott a falevél fölött. Testvérei remegve húzódtak el a közeléből és harapásra fent fogakkal, dühös morgással védekezve lesték mozdulatait. A kölyökfarkas azonban észre se vette őket. Az agyában lángoló furcsa képekkel küzdött, melyek sárgán és vörösen gomolyogtak elő. Félönkívületben nehéz, buja őserdőket látott óriás fákkal és a nehéz ágakról súlyos, kövér levelek csüngtek alá. A tisztásokon akkora lángoló vörös virágok nyíltak, mint a nap arca s furcsa illatuk ölni készítetett. Ebben az erdőben láta önmagát. Testére hatalmas harmatcseppek hullottak, amitől elviselhetetlen szomjúságot érzett a vér után.

» A vér!

Csodálatos vágya támadt utána. Torka, szája égett érte, gyomrát összehúzta az éhség, látása elváltozott és már-már az anya torkának ugrott, de a lábai mintha ólomból lettek volna, visszaroskadt és megrészegedett a saját szenvedélyétől.

Milyen jó volt ez az érzés!

— Ölni!... ölni!... Ölni!...

Emberek, állatok örök ösztöne és titkos vágya ez. Bundája, bőre alatt kábító áramok pezsdültek és időbe telt, míg annyira feloldódhatott, hogy a levegőbe pattanva felüvölthetett.

Érezte homályosan, hogy akaratán kívül kell elrhoznia a nagy vadászatra, de valami mégis visszatartotta. Talán a nap, a fák, az árnyékok, az erdő, az idő furcsa mozdulása, valami lappangó, láthatatlan tiltás, felhők

ijesztő alak- és színváltozása a magasban, ki tudja mi?... Még legyőzhetetlen erők nyomták el, melyek elvágták lábai erejét, borzasztó súlyossá tették testét, tüdeje nehéz lett, fogai erőtlenek és kéjes szédülést érzett, látása sárga-vörösbe borult, mintha állandó langyos véreső hullána agyára.

— Mi ez? — csillant fel néha az öntudata s bár nem tudta megfejteni, boldogan szenvedett miatta egész nap. Nem kellett az étel, nem kellett az ital, csak feküdt rendületlen alkonyaiig, míg a nagy átalakulás végbement benne. Mire az első szellő végigborzolt az erdön, a fiatal farkas is felszabadult. A nyomasztó látomások eltűntek. Friss, éber, újjongó és erős volt. Még egyszer üvöltött hosszan, diadalmasan és felpattant vackáról. Szabad é\$ boldog volt. Oda se mordult anyjának, testvéreinek, csak átugrott a bokron és beváltott az erdőbe. Többé vissza se nézett. Mire kiért az ére, teljesen elfelede régi világát. Többé nem volt senkije, se szülei, se testvérei. Az első találkozón egymásra fognak törni, mint az idegenek.

A csúcson megállóit és körülnézett. Ez a hatalmas és szép világ most az övé. Ura lett az erő jogán. Észre se vette, hogy egy alacsony ágon a kis vörösbegy csodálkozva sűrűn billeg, mintha a farkával pislogna. Mikor a nap lebukott a hegyek mögé, a fiatal farkas szembepördült vele és futni kezdett. Nem is futott, hanem ugrott végig a hegyormon, olyan szédülettel, hogy szürke, alaktalan köddé kavarodott előtte az egész világ. Nyitott szájából fekete lábaira ráfröccsent a tajték, szemgolyói vérbe borultak, füleiben halkan muzsikált a szél s repült olyan gyorsasággal, hogy az egész állat egyetlen valószínűtlen vonallá nyúlott a lassan besötétedő világban. Azok az

erdők, melyeket befutott, mától kezdve az ő birodalma. Halál lesz ezentúl azon a fekete körön belül, melyet lábnyomával meghúzott.

A kör kész, kezdődhetik az élet.

Mikor az utolsó csúcson lihegve, lüktető horpasszal megállít, a hold már besütött a szájába. Lüktető, kilógó nyelvvel pihent sokáig. Végre szája kaffantott, éhes, sárgás fogai összecsattantak.

Kész! Már tudott uralkodni magán. Kezdődhetik a vadászat!

Az idő gyönyörű. Fekete síkká folyt össze a fák teteje g csak a közeli törzsek merevedtek egymás mellett némán, a lábukon állva. Itt-ott holdfény csurgott le rajtuk. Néha sejtelmetesen felsusogott az erdő, mintha végtelen, fekete szárnyaibl lendítette volna meg. A minden ség álmosan sóhajt. A csillagok még erőtlenekek. Alig mozdulnak az égen. Az avaron semmi nesz. Puha, ijedt, hangtalan, néma az erdő mintha minden élet megbénult volna benne.

Most!

A farkas óvatosan feldugja orrát a széljáratba és figyel. Még a szemeit is lehunya, hogy a sötétben ne világítsanak. Már ravasz, lappangó és óvatos, pedig pattan meg minden idegszála a türelmetlen vágytól: ráugrani a zsákmányra; de a közelben nincs semmi. Nesztelenül beugrik a sűrűbe és észrevéltlen oson tova az ágak sátra alatt. Néha megáll, figyel. Távol a hegyhálatban szemek csillannak fel a falevelek között, majd hirtelen ismét eltűnnék. A farkas tompán felfordul. Tudja, hogy elkésett. Észrevették. Félre tartja a fejét és ügy lopakodik fától fáig. minden érzéke feszült. Azt is meghallja, ha valahol egy bogár sóhajt és azt is meg-

látja, ha valamely alig született csillag elpattan. Még sincs sehol semmi. Teste végigrándl a türelmetlenségtől, mert az egész nap visszafojtott éhség egyszerre szakadt rá. Fekete szájaszélén kék fény izzik, belei égnek, mintha parazsat nyelt volna. Szinte elviselhetetlenek a pillanatok, mert a szél ingerlő szagokat hoz. Élő testek különös, fanyar, kicsit édes, kicsit keserű, sajátságos, elemezhetetlen illatát, melyek gyötrik szakadatlan, de a vadászó vad a földön a legtürelmesebb. Csak élvezи mohón, tágult orrlikakkal, de vár.

Jól választotta meg a helyet. Ezen az élen van a vadváltó. minden útjuk itt fut össze. A vízre is itt kell leereszkedniök. A sziklák között bujkáló patak öble alig pár ugrásnyira fénylik. Az éjszakai víz lomha és hideg, szürkén csillámlik és siket, mintha ólomból volna. Partján kis, zárt tisztás térdig éró fűvel, édes lombokkal.

Mindenképpen jó hely ez!

A vadászó fiatal farkas mozdulatlanná merevedik. A vadak megindultak éj feli, út jókra. Semmi el nem árulja. Faág nem reccsen, fű, levél nem mozdul, szemek nem látszanak, de a farkas tudja. A széljárás minden pillanatban más szagot hoz. Egyik olyan, mint a korhadt falevél, csiklandó, puha, alig lengő, alacsonyan járó és szaggatott ritmusokban ér az orrához. Az ugráló nyúl szaga. Szinte látja szennyesfehér színét is. A másik keserű, orrfacsaró, dühitő, szinte suhog a levegőben. A róka ment el, ki a farkával kormányozza magát. Amott mintha eleven körom futna: egér jár. A medve édeskés döglehellete percekig megfertőzi a levegőt. Az emberé sötét, kiállhatatlan, piszkos és verejtékes, tele bűnnel, gázsággal, mintha az ördög gondolata úszna a levegőben. A farkas megremeg,

inikor valahonnan, távolról az orrához ér, kék-piros ínye megrándul, vicsorgó fogai összeverődnek és kitágult szemei annyira izzanak, hogy egy éjjeli lepke körülkörözi, mintha fény volna. Időbe telik, míg megnyugszik és újból átadhatja magát a szél járásban áramló illatok élvezetének, melyek ingert, álmokat és vágyakat keltenek benne. minden élő a lelkét a száján és a bőrén hordja. Ember, állat, madár, növény, fa, szikla és maga a föld is a lélek hangtalan megtetestesülése. Egész bensejét kiárasztja és szakadatlan árasztja magából minden ajkán és testén át: a testét éppen úgy, mint a lelkét, gondolatait, vágyait, belső titkainak minden megrezzenését. Kutyta, farkas és más, finomorrú állatok a szagból, illatból maguk előtt látják annak hordozóját testestől, lelkestől. Azt is tudják, amit mi alig sejtünk, hogy ez a belső lényeget rejtiő szag és illat színezi a növényeket, állatokat. A fekete hiúz maga a fekete gondolat. Más a színe minden élőlénynek, a szíve körül is más, ahova az agy sugarai, a gondolatok érnek. így öltözik fel a legdúsabb lelkű lény, a tarka madár. Szárnya piros, mint a szerelem, illata édes, mint a méz, feje fehér, mert ártatlan, vagy a dala szerint változó, ha fekete, a dal is szomorú, ha színes, mint a szivárvány, a különböző érzések pillanatonként színezik a dal illatával. Belső világának hangulatváltozásai szereint, az áradó lélek illata szerint egymásután gyúlnak ki testén a különböző színek. A farkas tudja, hogy a legszebb madaraknak a legjobb az élő húsa. Éhes nyál gyűl a szájába, mikor ezekre gondol és válogat a lakoma illatában, a végsőkig izgatja magát, mielőtt az elhatározó Úgrást megtenné. Ezért van, hogy minden vadászat megéri magát az életet.

A vad annyira elkáprázott a lesen, hogy észre sem vette, mennyire eltelt az idő. Csak akkor tért magához, mikor a szakadékokból ijedt, iszapszagú vaddisznók törtettek elő és rémülten átmenekültek vicsogó malacaikkal a tisztáson.

— Mitől ijedtek meg?

A farkas lekapja orrát és a földre lapul.

Éjfél van, a föld holtak szagát árasztja: a nagy figyelmeztetést minden élő és minden ország számára.

A havas behunyt szemekkel alázatosan várja meg, hogy a minden nap megújuló, de minden nap elfeledett rettentő intelem elvonuljon fölötte. A testek elerőtlenednek, az orrok és puha talpak hidegek lesznek, mint a sír. Aid megfigyelte, tudja, hogy az ég is műlő változásra elborul, nem felhőktől, nem külső erőktől, csak, mintha pillanatra a csillagok lehajtanák fejüköt és az ég finom gyászfátyolt dobna arcára — értünk. Senki és semmi nem tudja, hogy ebben a lemérhetetlen pillanatban mi történik.

Szerencsére az erdő illatai újra áramlani kezdenek és a farkas ismét magához tér. Mikor megint nesztenül felemeli orrát, egész lénye megtelik szenvedélytel. A vágyva vágyott illat árad feléje, amely mintha tejből, tiszta vízből, ártatlanságból, galambok himéből és gyermekkacagásból volna összetéve és pillanatról pillanatra erősödik. A farkas érzi az irányát és feszülten előremered. Szinte felüvölt örömében, mikor látja, hogy neszten özék ugranak be a tisztásra.

Többé nem bír uralkodni magán, a talpába mintha villám ütött volna, előugrik leshelyéről, hogy támadjon. Földet sem ér azonban a lába, az özek már eltűntek. Mire

felocsúdnék, hogy mi történt, már messzi járnak. Hiábatoló volna az üldözés. Szégyenkezve már-már visszakullog rejtekére, mikor meghökkenve megáll. A különös, ingerlő illat az özekkel nem tünt el, csak gyengébb valamivel. A vak szenvédélytől elborult szeme kitisztul és akkor látja, hogy alig néhány lépésnyire tapasztalatlan kicsi özolló, félignött ártatlan borjúcska remeg dermedten a fű között. A rémülettől menekülni se tudott. Pillanatig késsett, aztán a szíve megbénult.

A farkas közelebb megy, lopózik a fű hullámzásában és közvetlen a kicsi öz előtt meghökkenve megáll.

Felismerik egymást.

— Hiszen ez az én játszótársam!

Tegnap még együtt játszottak. Az özike a nagy megkönyebbüléstől elmosolyodik. Odabólint a farkasnak:

— Te vagy?

Már nincs semmi baj. Öröm fut át a bőrén, Böfftent egyet-kettőt:

— Játszunk?

Ártatlan nagyszemű kicsi leány. Fejével, alig két araszos, finom testecskéjével pár bolond, játékos figurát vet:

— Jere, játszódjunk, mint tegnap!

Csodálkozva néz a komor farkasra, hiszen olyan szép ez a tiszta és — ni, milyen tejfehér a holdfény.

A farkas csak áll, mintha villám ütötte volna meg. Valami rémlik benne: az elfeledett tegnapi világ, a jáék, a tiszta, gyűlöletmentes, ártatlan és szép gyermek-ség, a szeretet. Mintha még egyszer átvilágosodnék a sává tőle... Mi is volt? Hogyan volt?... Küzködik ma-

gával. Tegnap volt. Olyan régen volt, hogy alig is emlékszik rá. Múló fényecske volt csupán: olyan kicsiny, mint a tűnő napnak alig villanó utolsó fényecskéje, mely meghal a pici falevélen. Kellemetlen a farkasnak, hogy ha homályosan is, de felvetődött benne az emlék. Morogva, dühösen rázza meg a fejét. Szemeiből süt az éhség, a vadság, az erő, a durva erő, a hatalom érzete, amely megvakít embert, állatot egyaránt. Hogy kissé felmordult a jobb fele, a lelkismerete is: annál dühösebb. Az erdő az enyém, megfutottam a halál körét és te ezen belül vagy, őz. Visszasunyja testét az utolsó ugásra, homloka megtűrödik, szőre felborzolódik, sárga nyál csillog vicsorgó fogain, mint a sárga méreg, a megtestesült éhség.

Az őzike meghökken. Csak most látja, hogy mi történt.

— Te, te!... — hebegi. — Hát nem játszunk, mint tegnap?...

A farkas nem hallja. Vérkőd száll a szemeire, izmai forró ütést kapnak és felpattan a levegőbe...

Azt se tudja mondani szegény ártatlan őzolló, hogy: „Jajistenem!“ — az éles fogak belemélyülnek a torkába s a rőt bundácskán végigesurog meleg, piros vére. Már nem hallja, hogy a távolból édesanyja sírva hívja, már nem hallja, hogy válaszul a fölötte álló farkas diadalmasan felüvölt, nem érzi, mikor testét vállára veti, hogy vékony lábacskái zörrenve csördülnek össze, csak megdermedt, üveges szemei fordulnak fel az égre a farkas hátán, mintha még mindig csodálkoznék:

— Hát nem játszunk?...,

XVIII.

HULL IMMÁR A FENYŐTOBOZ

Völgyek torkában, patak mellett, tengő-lengő árnyékok műlő, apró fények közt húzódik meg az erdei szállás. Jó hat óra járás a falutól. Farkasfogba ereszttet, gerezdes, gömbölyű fenyőgerendákból összenagyolt, magasüstökű zsendelyes kunyhó két ablakkal, keskeny ereszettel.

Mellette rozzant pajták, szénacsürök, beromladozott tetejű odrok, baromnak vert borókatövis-körök. Itt él a zsellér sorba került ember elhagyottan, a maga külön örömeiben és sírásában.

A hegyek felnyomultak az égi jelek szomszédságába és aranytüzbe borítja a vállukra emelt rabonbán, a nap. Borongó felhőket, reszkető ködöket hordozó magas és súlyos kőhomlokok a keskeny vízfolyások fölé tornyosulnak, óriási fáknak, sűrű bokroknak szövédéke minden oldalon. A vágásokat virág foltozza eleven színekkel, mintha széttépett piros, fehér madárkák pihetollai lebegnének az avar zöldjén.

Jártköt emberek beszélnek, hogy szörnyűséges hegyek vannak másfelé is, de — ott suvadjanak meg — azokban elvadul az ember, havasi betegség lepi meg.

Ez a havasi betegség primitív formája az ösztönöknek.

A szénánhálástól és erdők terhességétől telített ősparasztvágy, mely csendes morgással várja magára a sötétet. A lapos homlok tudása, mely nem terjedhet a tíz ujjon túl, a juhtej művészete. Kutyarágta, füstös ajtók megett lanknak. Ormótlan, féreggyanús, aligmosakodott lények, kiknek a gondozatlanságtól sárgák a fogai, mintha hullába, vagy halott népek viaszgyertyájába haraptak volna. A vegetatív élet hülyéi, kik lustaságukban lyukat ülnek a földbe. Megkuporodnak a lopott holmi felett, a fényes pénzről vigyorogva számlálják át egyik markukból a másikba. Rendesen túlszaporítják magukat. Az ibolyaszínűre csíppet gyermekek a szalmán vánnyadoznak. A sárga penész-asszony merészen rántja térdi közé a forró fazekat, hogy gözében elborultan fürödjék az örökkön éhes vágy. Ezer hely van, hol a széldöntés lejtőjén megülnek a vadak és sokáig visszamarad az átható szag. A ferdén járó emberek világa ez, a havas nyomorultjaié.

A természet csak látszólag kedves. Valójában ádáz és gyilkos, minden gyengét elnyom és megöl, az erős embert még súlyosabbá teszi. Az ilyen erdei szállásokon vaskos és egyszerű dolgok folynak. A fák közt járó minden székely koponya más törvényektől fénylik az ághtetők alatti félhomályban, amit nem határol el sem kereszt, sem fegyver.

A patakban avult, fekete, moszatnyálas özönfa akadott fenn. Rajta szitakötő ingadozik. Szereti, hogy a víz a fával együtt ide-oda siringeti.

Ember sehol.

Egyszercsak a meredek oldalon hangos baromcsendesítő hóhahóval leereszkedik egy székér.

Idős ember üti fel az ostornyletet a tehenek előtt, hogy

helyben maradjanak. Félig sírba rokkant, törpe alak. Hunyorgó szeme alá véres kört vont a vénség, a szakadozott pillák be se fedik teljesen. Mérgesen tekintget az erdei szállás felé. Tatyakos harisnyáján a piros zsinór feslett, rojtos és piszkos. Az ellenzőrészek kiszakadoztak, a száj vége szomorúan csüng alá, mint a esíksomlyói barát-korda.

Eltelt annak az ideje, mikor híres dullók aránylikat, csatot verettek a harisnyaszíjra, paszománttal meghányatták, gyöngyszemekkel meghullatták. A legényfiak azonkívül ezüstbojtos csapót ereszttetek a végébe királyléány kilenc sárgra hajszálával összefonva.

Az ezüst kender s a királylányok megritkultak, a m®d csúnyán meghanyatlott, a nadrág szíján az utolsó likhoz értünk.

A tehenes ember bezörget a szállás-ajtón.

— Uzon Farkas, állj elé, ha mersz!

A hetykén vetett szóra semmi mozdulat. Kis kém lyukat határol a kezével a szemének az ablakon. A ház üres. Legénykedve a rengeteg felé bődül az öreg.

— Uzon Farkas, te kászoni tolvaj!

Kérkedő állásban vár.

Settenkedő alkonyi árnyékok kelnek útra. A madarak pittyenve szállnak le a levegőből fákra, földre, szirtrepedésbe. A marhajárás távoli ösvényein cammog a jószág.

Újra megismétli a számonkérő hívást.

— Uzon Farkas, jere, hogy feszítselek fel!

Rekedtes hang zúg vissza később, hogy szinte sűrűbbé vilik a levegő tőle. Uzon Farkas gallayat recsegéssel eresz-kedik le.

Magas, erős ember, munkára vetkőzve. Érzéketlenül szilárd és elveteműlten nyugodt.

— Apró szóval es megjárna a beszéd! — dörgi.

— Mit csináltál a leányommal, te, te? — pattog a vén ember.

— Láthatta, ha szeme van!

A szekérre tekint Uzon.

— Szedje a perefemumát — látom, azért jött — s arra hágón ki, lütön bé, de osztán futtába, mert kiedet es hamar elnégyelem, ha sokat szokotlódik.

Az ajtón furfangos fa-zár. Rovások, lyukak özöne rajta. Érti, aki csinálta.

Uzon érti, de most mégis betaszítja siettében és dobálni kezdi ki rajta a tarkafejű párnákat. Feldobja a varrógépet, az ösztörüről hozzáveri a cserépedényt. A falról undorodva leöleli a tarkaszöttes rokolyákat. Sifonyérnak lába törik, úgy dolgozik. Végül csúfondárosan lenézi a tehénkéket.

— No most zödágazza fel a bogarait, s ahajt mint a fergeteg kifelé az életről, akar mozsikaszóval, akar a nélkül.

— Hát a leánka? — követeli az öreg.

— A leánka nem perefernű.

— A gyermek az anyáé törvény szerint! — jogászcodik az öreg.

— Csak legyen türelemmel — rikolt Uzon a nagyothalló ember fülébe. — Törvény nélkül es megjő mahónap! Ahogy én azt a zsandárt nezem, nem háttá a nélkül. Eleget megportyázták a házamat.

A szekér oldalán fejsze galandozik a lajtorja vas-karikájába fűzve. Az öreg azt szemléli.

— Lennék csak a régi erőmben.

Az esze több, mint az ereje. Elindítja a szekeret.
Uzon Farkas csak azért is megséríti.

— Ájonsza meg! Anyósom hagyatékát ittfelejtette.

A vénség a tehén szarvának kap.

— Hó te! — Mi bajod anyósoddal?

— A szekér mehet! — inti Uzon. — A lelkire vegye kied, hogy a fejérnépvel úgy kell bánni, mint a tojásvá!

— Egyebet nem is hagyakozott anyósom.

— A kirisztus! — dűlőig tovább a szekér.

A fenyőesücsök belesodródnak az akadálytalan magasságokba, a gyantás, fűszeres levegőhullámok közé. Az ágak közt a víg létnek dala ver át, valósággal trillázva gyöngyözik a fatörzsekhez verődve. A hegyek rózsás ködből szőtt zekéket viselnek.

Uzon Farkas görbe gerincsel visszaindul az ösvényen a kis leánya után és hogy a jóságot hazaterelje. Útjában gombát fordít fel. A törés helyén, s az éles, számtalan sugarak közt tejgömböcsekéremegnek. Ingó-bingó mókusok ébenfekete virágmag-szemekkel mellső lábukban gyönyörködnek, fenyőtobozzával harangoznak. Majd a sűrűbe menekülnek az Uzon zajára, ki aggodalommal fontolgatja, nem lett volna-e jobb a gyereket a faluba ereszteni. A leányka beteges, gyönge és csak nyűg a nyakán. Csak-hamar elszéled az ej. A havasok vén tanácsurakká lesznek, kik észrevették országgondjukban, hogy a dombok mély bánattal a lábukhoz omoltak.

A gyerek látja az üres házat, megérti az árváságot, öt-hatéves pöttön teremtés. A vak és néma setétségen csendesen sírni kezd.

Apja kihozza a sajtár tejet. Kínálja. A gyerek szepege és fél. Uzon belül sötét, indulatos, de mégis ajnározza.

— Csinálok holnap osztovátát, zergős sulykot, csak ne búszulj lelkem.

A gyerek könnyesen felragyogott.

— Hát kicsi vetőllöt ?

— Azt es.

— Hát veres guzsalyt ?

— Még azt es.

Ha fiú lenne, most faökröt, szekeret, festett jármot, igó-fiát, kalitkát, madártojást ígért volna.

— Mert a gyereknek játék kell, — bölcselkedik magában.

Hogy fog ennek megfelelni. Feje lekonyul. Ha medvét kellene lehozni pusztá kézzel a málnavénszből, könnyebben megtenné, de játékot teremteni, angyalszárnyból tollat tépni, hogyan kell?

A leányka ettől kezdve felpendült. A levegőn az ökröknek dicsekedett:

— Kapok kicsi vetőllöt, osztán osztovátát!

A nagy, fehér állatok között ténfergett, játszott és az ökrök gyöngéden őriztek. A lenyomott füvet kiegett a lába alól a nélkül, hogy a könnyű test észrevette volna. Embert, állatot összetipranának, ha kis pásztoruk felsikoltana.

Néha ráult a legelő állat fejére, de kitárt karocskái nem érték el a szépen hajlott szarvak fekete hegyét.

Az ökörfejről körülhözve, világítása nem lehetett nagyobb, mint egy kerek virág karikája, mely az emberi terhek felett öntudatlan, boldog súlytalanságban lebeg. Az az élet-zaj is, mit a földön ver, bizonytalan és elenyészett,

vagy még érthetetlenül nyugszik benne, mint a zúgás a fában.

így látva ki hinné, hogy ez a semmi kis leányka, ez a tarkarongyos félmeztelenség, kiéhezett szegénység, már ivott az élet mérgezett kútjából. A borzalmak látásra kényesztétték korán és sokszor nyöszörgött a fertőzött szalmán. Sejtelmekben élő lénye már ilyen hamar rettentő titokba zárult.

A kicsi vetőllő, — a szíve, — sötét fátylat szőtt fölébe.

Az alkonyban meglebeg a fák levele.

Uzon Farkas megfelelő fát keres a játékportékához. Semmi kedve hozzá. Emlékei keserítik. A cifra holmit már mind megcsinálta legénykorában a szeretőjének.

— Osztováta, veres guzsaly, istenharagja! — dörögí.

Kényelmetlenül szélesre mozdítja a száját, de látható erővel ismét összezára. Elfakul, dacol, megátalkodik, élete odúiban titkok villognak éhesen. A lelke didereg és visszavonja a kezét a játéknak szánt fától.

Leül és sokáig emészti magát, mint a róka a mérget, vérző nyelvvel.

Az erdők mélyén már árnyalakok, suttogások ébredeznek. A szakadékok ásítanak. A fák reszketve, borzongva csapkodnak ágaikkal a rémek felé. Érthetetlen zavar, buta félelem rázza. Panaszok sírnak, szaggatott, darabos mozdulások neszennek.

— Mi azl — rémül Uzon Farkas.

Születnek a kísértetek.

A különös szürkeségen minden torzalakot ölt.

Az ágakból, bütykökből, göcsök ből sutafejű, sötét-

színű, szabálytalan, beteges korcsalakok szövődnek. Hárromujjú, töröttnyakú, süvegfejű madárcsörre hegyezett apró szörnyek. Babona fiai, földevők, erdőszélen ágon ülök és szemnélküliek, tudatlan, ijedségből táplálkozó, álomnehezítő rémek, kárhozatos gesztussal. Csak a kén-szag hiányzik.

Asszony meg ne lássa, gyermek fel ne sírjon!

A leselkedő omladékok, megrémítő, siket szálfák, alatt-tomos patakok a sötét láncával kerített erdő kísértet-tombolása nem ijesztette meg Uzon Farkast. Szokva volt hozzá. Erősebb is volt és szembe fordult.

— Felgyújtom az egészet!

Haza botorkált. Az asszony miatt nem bírta rászánni magát, hogy játékot tervezzen.

A szálláson a kisleány félelmében elszunnyadt. Rá-terített egy tűzön, földön megviselt, kopott piros esergét. Fogta a kését és gondolkodva zsendelyt kezdett hornyolni.

Kívül még mindig vergődtek az erdő fantomjai.

Az alvó gyermek arca lázas fénnyel égett. Hirtelen felült ágyában, apjára merevitve tekintetét, felsikoltott és visszaesett piszkos vackára.

— Megijedt valamitől — morgolódott Uzon.

Csítítgatta, csak onnan a kis székről.

Mégis félredobta a zsendelyt. Cseréptányért kotort elő. Öntött fenyőszurok volt benne, csepübéllel. Meg-gyujtottá a primitív lámpát. Síma gyertyánfadarabot vá-lasztott, lapos ácsplajbászt kerített és kirajzolta a játék-vetőllő kedves határait.

Ügyes famunkás volt.

Pitymallatra kész lett a hajóforma játék, oldalán fa-ragással cifrázva és a kis guzsaly is. Ökölnyi csepü rajta.

Letette füstös, goromba gyöngédséggel az alvó gyermek mellé.

Maga lekönyökölt az égő szuroktányér mellé. Csontos, tatáros arcára könny cseppent. Egyébként érzéketlen, durva parasztnak látszott, ahogy fertályórára elnyúlt a fenyődeszka asztalon.

A faktól az ablakig kékesen, hűvösen, gomolyogva, vízpárákkal szentelt fénnnyel virradt. A nyílások, ágak köze is megtelt lassanként. A színek madárkiáltáskor ébredeznek.

Azon mogorván felült.

Az ágy bontatlan, a ház feldült, az ablak tompa világosságában feltünedezik a piszok, a nyomor. Elvert felesége szitkai egy szál ingben kúporognak a szögletekben.

A férfi szétkotorja a hamut, gyújtja a tüzet. Gyerekén vizsgálódik.

A kislányt hevesség, gyors lélekzés, testreszketés kínazza. Vacog a fogá is. Az érintésre megrezzen félénken, ébred és tájékozódik. Meglátja a játékot. Magához szorítja a kicsi vetőllöt s a guzsalyt.

Uzon elfordul, lágyan kilép az ajtón, mintha csendre intené a felkelő napot.

Fejeshez lát, de nyugtalan. Sürgősen jön vissza a fehérén ködlő tejel. A tehenet csak megcseppentette.

— Egyél lelkem!

A gyerek fáradtan rázza a fejét.

— Nem istálok!

Uzon erőlteti, vigasztalja, ül mellette komoran.

A jószágot a legelőre kellene verni, a gyereket nem hagyhatja ilyen betegen. Tökét is kellene faragni. Ma-

holnap kijönnek a számbavevők. Az asszonyra gondok Most jó volna.

— Csak azért sem!

Csergébe takarja a leánykát, ölte veszi. Karocskái nyakára fonódnak, feje apja homlokára hajlik a füléhez. A pokol kulcslyukán hallgatkozik.

Le se tette többé az öléből.

Hordozta csordaőrizni, kaszálni, gerendát faragni. Ágból, fűből ágyat vetett bokor tövébe, vagy fához támasztotta gyöngé hátát. Gyógyította tüzzel, vadgyümölcs-csel, virággal, madárszóval, minden erdei jóval. Hiába ígért neki ünnepi gúnyát, kis csizmát, pántlikát, gyermekizsgató nagyszerűségeket. Lenhaját simogatta, a beteg harmatot törülgett homlokáról. Az elnehezedett szemek ettől sem lettek fürgébbek, feje rágyöngült a vállára.

Napokon át őrizte embertől, haláltól. Nem tágított mellőle.

Leste az ösvényeket, hogy jönnek-e az emberek a tökét átvenni. Azok pénzt hoznak, ötven krajcárjával fizetik darabját.

A legelő jóság a fák közé szóródva legelt.

Végre őt kiáltották. A gyerek aludt. Ott kellett hagynia. Zekéjét a nap ellen védőleg állította.

A gerendák átvételenél baj volt. Mérégettek, számítgattak s az idő telt. A szóváltásban el is feledte a gyermeket.

— Két peculát szálankint lehúzunk, mert nyolc cól hibázik, — akadékoskodtak a gazdák.

— Nem colra vót az egyesség. Osztán itt vőgye van a fának, ezt esment ki kell ejteni!

Csak létrejöttek egymással, Uzon a repedezett tenye-

réte nyújtotta, hogy átszámolják a pénzt. Bangóba fizettek, az ezüst pénzt szépen kikerültgették ujjaikkal.

Uzon egy koronás papírt kinyálazott a többi közül.

— Ezt cseréljük meg.

— Azt miért?

— A leánkának!

Egymásra hunyorogtak a gazdák. Szamár ember ez az Uzon. Ekkora pénzt nem hánynak gyermeknek. Mégis megtették.

Ekkor szörnyű és sok állatbődülés harsant fel, mint mikor medve lepi meg az ökröt. Felugrik a nyakára s úgy nyomorítja meg. Vad igézetet vert a kilátón.

— Valami baj van.

Uzon rohant a fák közé, heverő sziklák, csonka tönkök között.

A gyerek halott volt már a piros csergén.

Halálküzdelmet könnyen oldhatta meg. Egy pillangó rásszáll az örökkévalóság falevelére és néhány szárnyelndíttéssel egyensúlyozza magát rajta. Ennyi az egész.

Az ökrök körbeverődtek, körül e. Szagolták és tompan bőmböltek, vörösre tágított szemekkel. Szarvuk összecsattogott. Az állati ösztönnek ez a megnyalvánulása nem ritka a havason.

Uzon Farkas lihegve verte szét a csordát. A borzalmás állatfejek iszonyatra tartva nyugtalankodtak, fehéren bámulva, szilajul, a férfi lábnyomára szegzett szarvukkal szántották az ösvényt.

A tőkeosztó emberek elborzadva nézték az ős, halotti pompát.

Uzon számba sem vette az egész világot. Dologhoz látott. Fűrészelt, gyalult. Újra elővette a lapos ácsplaj-

bászt és reszketve rajzolta az elhunyt gyermek rövid hatarait a deckán. K ödös szeme előtt sokszor elgörbült a fekete vonal.

Csak akkor szepegett, szipogott kissé, mikor egyik felől a kicsi vetőllöt, másik felől a veres guzsalyt tette melléje.

Aztán ört állott, míg mindenestől elmerült a sötétségen.

Nagy későre síró árnyék suhan be az ajtón. Az anya. Uzon nem szól, csak a szurkos tányért gyűjtja meg a kis lány fejéhez. A cserepesbe tüzet tesz, a csüngő kormos láncra felakasztja az üstöcskét a vízzel és tovább bámul.

Inge szétnyílt. Bozontos mellén játszik a cserepes lángja szép vörösen.

Szívénék fekete sugarai most változnak pirosra.

A hallgatásban koppan a háztetőn valami. Felpillantanak.

A ráhajló szép fenyőfáról ráhullott egy toboz. Semmi más. — Csak egy kicsi toboz.

Csakhamar megérkezik a vénember is. Morog, sóhajt a kis halottnak, aztán csendes csoszogással ő is beül a gócalá a veje mellé. Szenet kotor, a tenyerén mérlegelve, a pipájára teszi, görbén gunnyaszta hallgat, míg feje, az igazság örvénye elszenderedik a hunyorgó zsarátnok felett.

Az élők szájvonala elhalványodik a némaságtól. Időnként koppan a háztetőn a hulló fenyőtoboz.

Közeledik Szentmihály napja.

XIX

HALAK

A napokban beállít a kalibámba Dávid Mózsi bá, ez az ázsiai képű vén orvhalász, aki csak ehejt fennebb lakik feleségével a Csinod túlsó oldalában s akinél jobb pisztrángász nincs egész Európában. Sokszor ígértem nagy pénzt neki, hogy vezessen be a tudományába, de Mózsi bá csak a fejét rázta s csak kacagott rajtam, mikor látta, hogy napokon keresztül hiába kínlódóm.

— Vótak itt valami angolok es, akik az oskolában tanolták a halfogást s olyan gyári legyeket hoztak, hogy repültek el az ember tenyeriről: de azok es hiába mesterkedtek! — vigasztalt.

— Mi lehet az oka? — törtem a fejemet.

— Annak az, hogy én ezeket a halakat kitanítottam, — hunyorgott Mózsi bá.

Arról tudtam, hogy ha a pisztráng sokszor látja az embert, semmi fifikára nem kap a horog után, de az a „kitanítás“ teljes lehetetlenség. Mégis később el kellett hinnem, mert saját szememmel láttam, hogy a halak a szavára feljönnek a vízből, úsznak a keze után, játszodznak az ujjaival s még álmukban is oda mennek, ahova Ö akarta, vagy lesüllyedtek és mozdulatlan ragyogtak,

mintha ezüst bicsakokat dobáltak volna a patak fene-kére. Ilyenkor hiába röpködött fölöttük a sok ízes, színes rovar, mintha a víz virágzanék, egyet se moccantak. Ha azonban odaszóltek nekik, hogy „no most jácodhattok“ — egyszerre megbojdult a sok hal, szántotta a *vizet*, pipált, szipákolt, nyelt, barangolt, szétriadt, siklott, iramodott, felvetődött; piros szironya villogott, fénylő nyomot vágott, hasított olyan villámgyorsan, hogy porzott tőle a víz. Ilyen csudát azóta sem láttam, de más is keveset. Hát még hogy gyűlt a nyálam a gyönyörűségtől, mikor — néha — az ő sejtelmes módján a halról beszélt. Nem a buta iszapszopókról, hanem a nemes halról, a holdszeműről, a titokzatosról, aki fél a mennydörgéstől és aggódásában a szájába rejt el kicsinyeit, akinek arany-zöld színben csillámló fény a nászruhája, ha ívás-kor, holdvilágos éjszakán kibocsátja tejét, vagy farkával fészket ver a fenéken s lerakja homályos ikráit a kavicsokra, vízi növényekre, míg elerőtlenedik és meg kell küzdenie a közelgő halállal. Ilyenkor teste bíborszínű az erőlködéstől és haldoklás közben csodálatosan szép színárnyalatokon megy át. De ezzel még nincs vége. Van olyan hal is, kinek zöld színűvé válik a csontja, mikor meghal s úgy tűnik el a vízben, mintha piciny arany-cserepekkel fedett házikó süllyedne le a mélybe, hogy később fehér hasára fordulva, ismét felvetődjék és erenyedten, szétnyílt körszájjal, pillanélküli, kiégett szemeivel, holtan is a világot nézze, a hullámokon ringatózva alszik, míg lecsap egy madár és felviszi a magas mennyországbba.

Irigyeltem ezt a vén bolondot, aki láttá, hogyan hallgatja szájtátva a hal az erdők muzsikáját, nézi a víz

tükrében a fölötté elvonuló világok változását és aki váltig bizonygatta, hogy a szerelmes halat pusztával kezzen meg lehet fogni... Hát amikor mutogatta nekem, mint a gyermeknek, hogyan kell a riadozó kis halat elkapni, marokkal kimeríteni és ha a dús fogáson csodálkoztam, csak ennyit árult el kacsintva:

— A fehémépet s a halat a kíváncsisága ejti bajba.

Már letettem róla, hogy valaha is megtudjam a titkát s éppen hazára készülődtem a havasról, mikor — mondomb — beállít hozzá Mózsi bá s azt mondja komoran:

— Meggondoltam a dolgot, tekéntetes úr!

— Milyen dolgot, Mózsi bá?

— Hát a halak dolgát!

Tartóztatnom kell magamat, hogy öröömömben fel ne kiáltsak.

— S maga megmutatná?

— Mehetünk! — mondja kurtán.

Kapom a horgot, csalit, sürgölődöm, idegeskedem, de Mózsi bá undorodó pillantást vet a „felszerelés“-re.

— Hagyja itthon azt a játékszert!

— Csak így megyünk? — kérdezem.

— Csak így!

— A káribid-lámpát se vigyem? — kérdezem — mert erősen hanyatlak a nap és mindenjárt este lesz.

— Azt se!

— De az éjjeli halászathoz!...

— Ne tudjon többet! — utasít rendre és nekivág a havasnak.

— Nem a patak felé megyünk? — bökkenek meg,

de az Öreg válaszra sem méltat, csak szuszog fel a hegyoldalon.

— Ejnye, beh különös ma az öreg! — gondolom, de nem szólok, nehogy felmérgezőjék s még meggon-dolja magát.

Bokros, mocskos, borsikás, elvadult helyen törtetünk át. Elég bajom van magammal, hogy az arcom, gúnyám megmentsem. A kezem is vérzik a tövisektől. Mózsi bá azonban az erdőjárók nesztelenségével siklik át köztük. Hátra se néz, csak bevált újra az erdőbe. Igazi ősvadon. Töretlen, járatlan. Alig haladunk fertályórát, teljesen elveszíttem a tájékozó-képességemet. Kellemetlen érzés.

— Vájjon merre járunk? — loholok az öreg nyomában a nedves, víztől szortyogó mohán tovasietve.

A hegység fordul és magas sziklák vetik felém kemény arcélüket. Csak most hallom, hogy valahol a tövükben a patak morajlik.

— Áhá! Most már tudom, hogy átvágunk a kanyarulatait.

Mózsi bá befordul két szikllalap közé, mintha valami óriási eldobott, széltől szétfűjt sziklakönyv két lapja közé mászott volna be.

Követem. Fölöttünk fekete köd terjeng, mintha a lappangva égő szirtek fekete füstje volna, amivel az éjszaka összeszövi a fejüköt. Viharoktól letördelet szál-fenyők, lezuhant kő-özön között bukdácsolunk. Bénító csend van. Csak néha pilinkézik le a tetőn kapaszkodó nyomorék nyírfáról néhány piros levél, mintha lefelé tartott csőrrel, félignyitott szárnyakkal kicsi hajnal-madárkák hullanának le a sziklák tövébe.

A vén székely érzéketlenül halad el köztük és szinte az orromnál fogva vezet az alig lábnyomnyi ösvénykén, míg nyomott, rejttet félbarlangban lyukadunk ki, melynek lapos, szürke boltozata alatt kövér, súlyosvízű tó csillog.

— Ez az! — lihegi Mózsi ba.

Bennebb olyan sűrű a setétség, hogy a székely szinte beleragad, míg a szikla lábától elveszi a világítót és örülök az első felpattanó csillagnak, melynek a vízre hulló kicsi fénye úgy csalja fel a halakat, mint a beleöntött vér. »

A Mózsi bá kezében fellobban a szurkos kalán, az erdei fáklya, melynek lehulló cseppei továbbégnak a vizen is, mikor a sziklafalhoz dörzsöli.

Tempósan beszúrja a fáklyát egy repedésbe, mellém cammog, leül egy kőre és szótlanul nézi a vizet. Én se szólok. A meglepő kép elbűvöl és csak loppal merek körülnézni. A patak vájta a sziklába ezt a rejttet tavacs-kát, melynek boltozata tompán borul fölénk. Néhol a boltozatnak zöld moha-haja van, a durván véssett köerek közül hínar-rojtok csüngenek le és halkan cseppen az izzadó szirtekről egy-egy vízcsepp a tóba, amely olyan vastagon csillog, mintha a sziklahegy fehéresszürke agyveleje volna. A fénnyel megtelt víz üvegszerű és bűvösen átlátszó. A szurkos kalán lángja fennebb csalja a pisztrángokat. Oldalukon a piros pettyek úgy lászanak, mintha kivilágított hajók vesztekelnének a vizen. Pérhalak, márnák, balinok is jönnek és csakhamar az összes drágakővek fénye, a szivárvány színei tükrözések a tóban a fáklya szeszélyes világánál. minden mozdulatra megriadnak a halak és eltünnek a szikla-

meder csorbái közt, ahol a víz bemélyed és fekete, reves uszadékfa között szétmállott rákok piros-fekete páncél-töredéke látszik. Van olyan hal is, amelyik felugrik a fény felé és farkával lefelé esik vissza, mint a megvénült nemes ezüst. Mások élő kövekként a fenéken hevernek, vagy néhány finom mozdulattal búvárkodnak, felszállanak, ha az elszakadt hínár-fonál elindul a víz tükrén és ők sietve hozzákapnak. Ilyenkor az úszósugarak meleg illanása olyan, mintha a fáklyatüzből ellenpont fényecs-két vinnék magukkal a szárnyukon. Kisujjnyi halacsák óvatos csúcs-szája kiszagol a vízből és műlő buborékot vet. Ott, amott sürű gyöngysorok szállanak fel a titok-zatos mélyből, mintha néma halkacagás volna.

Soha, sohasem láttam ilyen szépet!

Az orvhalász is megenyhül, jólesően elmosolyodik és dicsekedve azt mondja:

— Ez mind az enyém! Senki se tud róla!

Nem bírok szabadulni a megejtő képtől. Újból és újból leköt valami friss mozzanat.

A vén orvhalász azonban hirtelen felugrik, jelt ad, hogy csendben legyek és a sziklahasadékból hegyesre fent szigonyt kap elő. Igazi ősi szerszám. Nem afféle mutatós bolti holmi, hanem „kipróbált vas“. Maga mester-kedte kasza fokából, vagy ócska patkóból. A világolt izgatottan a kezembe nyomja, maga feszülten vigyázza a vizet.

— Tartsa közelebb a vízhez! — suttogja.

Ahogy a víz jobban beveszi a fényt, magatn is látom, hogy hatalmas hal közeledik. Síkos teste túrja a vizet. A vén halász két lógó bajszaszála úgy vonaglik az

izgalomtól, mintha az is a hal két szájfonala volna. Az öles szigony szúrásra mered, karja feszül. Lángot vet a csóva, lángot vet a hal szeme is.

— Most! — érzem és már kirepül a fegyver.

A víz piros lesz a vértől, az orvhalász felujjongan:

— Megvan!

Pillanat alatt partra rántja a halat, de ahogy ránéz, összerezzen.

— Nagy baj van!... Szörnyű baj!

— No.

— Megfogám az órhalat!

— Mit fogott meg?

Nehezen kitudom, hogy az órhal csak nagy viharra és nagy veszedelemre jön fel a mélyből. Kinek az útjába akad, annak a házánál halál lesz.

Nem hiszek a babonában, mégis megüt a szele.

Kissé irtózva nézek az átlátszó állatra, amely súlyos, mint az ón és dühöldten csapdossa farkával a partot. Csak most veszem fezre, hogy százával tolongnak felénk mindenünnen a tóból a többi halak is, mintha támadni akarnának.

A vén halász fehéren meghátrál.

— Vesse vissza a vízbe!

Fél hozzájárni, de én is csak önkénytelen borzongással csavarom ki a szigonyt a hátából és visszarúgom a halat, amely foszló vörös vérvonalat húz a vízbe, amint eltűnik újra a mélyben. A többiek is utána merülnek, de még sokáig furcsán forr a víz nyomukban.

Mózsi bá, ez a félig barbár, kemény, inas székely látóhatólag tusakodik magával.

— Nincs más mód! — morogja.

Olyan elszánt, feszült, indulattól lobogó, vak, mintha kés volna a kezében.

— Hát most láttá, úgy-e! — támad rám.

— Mit? — hebegem.

— Hogy ilyen hal-hely nincs több a havason!

— Hát az igaz! — szorongok, mert az ember elszánt és nem tudom, hogy mit akar.

Szinte gyűlöködve sisteregnek elő a szavak.

— Tudja-e az ür, hogy harminc esztendőn keresztül ebből a tóból éltünk... Ez volt a minden napí kenyérünk!

Bólintonk, hogy elhiszem.

— Dehát mondja meg, hogy mit akar — megyek neki én is.

A vén halász megrándul, mintha hideg hal csapott volna a szívéhez.

— Én... én — küszködik — ezt az egész gübüt halastól, mindenestől magának adom s esküszöm arra a fennvaló-egyigaz-istenre, hogy többet az életben még a tájékára sem jövök!... Nem mondhatja, hogy nem vagyok tiszteességes ember!

— De miért? — döbbenek meg.

Mózsi bá nem bírja tovább. Ellagyul, megrokkan és felfogott kézzel instál:

— Legyen minden a magáé, csak gyógyítsa meg!...

— De kit?

— Szegény Borit!

— A feleségit?

A vén halász reménykedve sürget:

— Mindent megmutattam. Saját szemivel győződhetett meg... Nem kívánom ingyen!... Az utolsó falatomat adom oda, csak segítsen rajta¹

— De... de — szabódék.

Azt akarom mondani, hogy nem vagyok orvos, nem értek a gyógyításhoz, de Mázsi bá félreérte, azt hiszi, hogy keveslem a fizetséget. A szigonyt is a kezembe nyomja, valahonnan a horgát is előrántja, amelyen ott fityeg a pisztráng-csali színes kakastollból, amely után méterre is felugrik a hal és mindenjárt teljes leikéből magyarázza is, hogyan kell bánni vele. Mutatja is:

— így kell hordozni a víz felett, mintha repülő virág volna... Ez is legyen a magáé! Ilyen horog nincs több!...

Most már igazán nem foszthatom meg szegényt minden reményétől. Idefenn, a havason, úgysem kapna jobb segítséget. Napi járóföldre nincsen doktor.

— Menjünk! — biztatatom meghatottam

Az örööm megrázza az öreg embert.

— Tudtam én azt, hogy jó helyt járok!

A máskor szótalan, zárkózott embernek egész úton jár a szája, mint a gyermeknek.

— Az Isten hozta fel a havasra a tekéntetű urat. Tudom, hogy nagytudományú ember, biztosan segíthet, ha akar...

— Nono! Meglátjuk! Majd meglátjuk! — mérsékelem, hogy ne legyen nagy a csalódása.

Az éjszaka kavarog a fák között s a havas már játvában alszik. Csak mi törtetünk át hegyen-völgyön, izzadva, lihegve.

— Még csak a Csíndon kell átmennünk! — biztat.

— Mindjárt ott vagyunk!

— Van-e valaki a beteg mellett?

Nekem is most jut eszembe, hogy megkérdezzem.

— Az Üllei Ádám felesége! — nyugtat meg.

— Akkor jól van!

Üggyel-bajjal feljutunk a Csínod tetejére. Ide már látszik a Mózsi bá kalibájának a tüze. Ettől új erőre kap.

— Még fenn vannak!

Futva vág újra neki az erdőnek.

Én mindenütt a nyomában.

— Még csak a sirülő van hátra! — szól vissza örvendve, de alig lép néhányat, egyszerre megtorpan és állva marad, mintha gyökeret vert volna a lába.

— Mi az? — állok meg én is és belefülelek az erdőbe.

— Elkéstünk! — hebegi a vén halász.

A tűz felől alig hallszó énekszó ver ide:

„Oh, keserves jajszó, mindnyájan meghalunk!” .._s

Az Ülkei Ádám felesége virraszt csedesen a halott felett.

A vén halász leejti a fejét:

— A hal! Az őrhal! Tudtam én azt!... — és csedesen belép a fák közé, mintha koporsó után ballagna,

A hideg fokozódik.

Ősz van.

A halak maholnap leszállnak a mélybe.

Hal, ember egyaránt!...

XX

SZARVASBŐGÉS

A lomberdő már piros, sárga, ezüst, szivárvány-színekben haldoklik. Jól mondják, hogy az ősznek arany lába van s ahová lép, mindenget bearanyoz. A havas fölött már átlépett. A fenyves is elkomorult és megvénült. Az éjszakák hidegek, még a szép nap is álmos és jóleső fáradtság horgasztja le a vadak fejét.

Királykúja sűrűjében napok óta várja végét az öreg király, egy harminckettes, remek szarvasbika. Alig bírja már koronáját, olyan súlyos lett. Fejét hosszan elnyújtja a mohán, hogy viselhesse. Ködruhában állanak fölötté a fák és lassan feltérdel, nézi az eget, mert most kél a nap. Merev, lefityegő ajkán úgy látszik a gyér, hosszú, ezüst sörte, mintha fényszakálla volna. Ferde könnygödreí kiapadtak, homloka behorpadt, egyenes orrgerince szikáran ütközik ki, az egykor könnyed paták ólomsúlyúak és hidegek. Sovány, erőtlen lett szégeny, didereg a harmattól és fullasztja az erős havasi levegőt. Lassan feláll, kitámolyog az erdő szélére, hogy csontjai még egyszer átmelegedjenek a napfénytől. Nedves bundája páráivá szárad és reszkető dümmögéssel kó-

szál. Még egyszer „templomba megy“. Oldalt összenyomott hosszú nyakát feltartja és körülnéz, de kialvó szemei már csak sejtik a hatalmas hegyeket, gyönyörű rengeteget, ahol eddig ő volt az úr. Nem is igen lát, inkább csak álmodik. 'A fák, a tisztás még egyszer tele lesznek fehér virágokkal, mintha a tavasz teje öntötte volna el az erdőt, önkénytelen lehajlik az édes fű után, de már nem kell az étel se. Ide-oda támolyog a feje, mintha ma született, erőtlen esíraborjú volna és fához kell támaszkodnia, hogy megpihenjen. Félelem szállj a meg és búsan hörög, mintha embert fotogatnának. Aztán csend lesz. A szarvas a fához támaszkodva álszik.

Semmi sem zavarja. Még a tengő-lengő őszi légy se száll reá. Utolsó napja legyen szegénynek csendes. minden kíméli. A fa susog neki, a nap langyos fénnyel csendesen Öntözi. A vadhajtó kutya is befogja a száját, míg ijedten hátracsapott fülekkel elhalad mellette.

így alszik egész nap. Fekete-barna agancsai olyanok, mintha feje fölött bokrot vetett volna a fa törzse. Csak akkor ébred fel, mikor sárga hasa alá süt a lenyugvó nap.

Felrezzent és maga is meghökken a szinte hihetetlen változáson. Ereje visszatért, mintha kilépett volna a halál árnyékából, mintha újjá született volna. Honnan tudta volna szegény oktalan állat, hogy ez mindössze a vég előtti utolsó felragyogása csak az életnek.

Mind a három hangja megjött, mert három hangja van a szarvasnak: riasztó, mint az özbaké, bömbölő és panaszkodó. Ércesen kürtőit és felvetett fejjel hallgatózott a többi után, de választ nem kapott, pedig soha jobban nem vágyott a többi után. Gyöngyös szarva csör-

rent az ágak között, mikor megrázta és kiugrott, hogy nyomot keressen. Hetvenhét jele van a szarvasnak az erdőben, nem volt nehéz rátalálnia. A szag is vezette. Egyenesen átvágott a madaras! részbe és az ingoványos felett megállóit. Dühösen fújva szagolta a nyomot. Egy másik bika ment el itt, erős, nehéz szarvasbika. Ahol elhaladt, mindenütt levágta a füvet. A sátés, mocsaras helyen jött keresztül és még „pecsétet“ is hagyott, ahol lerúgtja sár-bocskorát. Az öreg gyorsan haladt a nyomon, amely csakhamar kihült, de később a köves, levert erdei úton újra rátalált a zöld nyomra, hol a másik a levágott füvet kihullatta csülkei közül. Ez a ffivesztés az erdőben lombjelekben folytatódott, ahol agancsával a gyenge lombocskákat letörölte. A hangyabolyig kísérte, amellyel a másik enyelgett, földig szántó szarvaival szétverve a bolyt és itt abbahagyta. Néhány, lábán rotható, mélyrehúzott kalapú gombát megszagolt és várt. Csendesen esteledett. Minél jobban setétedett, izgalma annál inkább fokozódott. A reggel még halálverejtéken fürdő nyers csuhája megfeszült és furcsa tüzet érzett tagjaiban. Az üzemedés vágya mégegyszer feltámadt az öreg bikában, a világ minden kincse ott ragyogott a szemeiben és csak a jelre várta.

Mire odaérett az est, a jel is megjött. Valahol Szék-havasa oldalában barcázni kezdett egy hím. Bögése megrázza az éjszakába dermedő erdőt. Az öreg király a hang irányába veti figyelő fejét és előnti az indulat. Felső ajkait fintorgatva rágia, fogait csikorgatja, szemeit dühösen forgatja és lehajtott fövel belefűj az avarba. Többé nincsen nyugta. Kurtát hörögve száguldani kezd az erdőn végig, a rigyető hely felé, ahol már évek óta megtalálta

boldogságát. Teleholdfény szemetez az erdőre, de a bikáknak ilyenkor nincsen szükségük világosságra. Eléggé világít a két szemük és a szívük, ábogy hátraszegett fővel kürtőinek, vagy orrukat a földre tartva szakadatlanul lótnak-futnak, keresik a sutákat, szétrebbentve a fiatal, fejletlen leánynépet, kamasz nyársasokat, míg megtalálják kedveseiket és úzik, hajtják maguk előtt a rigyető helyre, a félig ezüsttel kivilágított szép szálfák közé, hol hallgat a csend, puha a moha, ízes a rügy, ághajtás, szálfű és lombok takarják el a csókot és minden lélekzetre egy-egy piros levél hull le a fákról. Ilyen piros szavakkal beszél az ősz és a szerelem. Jó, jó, jó itt lenni és a barna, vértől izzó suták lombuktól takartan, remegve nézik a vőlegény büszke táncát a holdfényben, ki hatalmas, kihívó szózattal hívja viadalra az erdő legényeit, vérbe-futott szemekkel felbiggyesztve ajkát és pusztításra kész harciasságában felduzzadt nyakkal, izgalmában nekiront a fáknak, felhánya a gyepeket és szétszórja a hantokat.

Az öreg király megbüvölve torpan meg és félelem rándul végig a gerincén. A hatalmas erő lenyűgüzi. Nem mer moccanni se és elhamvadnak szemei, mintha a halál esernyőt tartana fölibe. Neki már vége... öreg, aszott, gyenge, árnyéka már csak önmagának. A kicsi suták lábaikkal a földön dobogva undorodnak tőle és bosszúsan böffentenek oda a deli bikának, hogy úzze el onnan, de az erdő daliája észre se veszi, az édes ingertől egész testében nyújtózva megmerezedik, remek agancsa fénylik, mintha aranybokor volna és ágainak fehér hegyéből fény csap ki, mintha esodagyertyák égnének rajta.

Az öreg király gyönyörködve nézi. Nehéz érzése elmúlt. Mintha önmagát látná. Éppen ilyen volt ő is

évekkel ezelőtt. Ilyen nemes és szívós, hatalmas és deli. Akkor nem kellett ilyen nyomorúságosán meghúzódnia a kidölt fák mögött. Lesújtja a lemondás és szomorúan ejti le kiszáradt, üres fejét, melyben már pusztaiéban az élet. A következő pillanatban azonban ijedten rezzen össze. Hát a mögött zúgó szarvasbögés harsan fel, hatalmas és az egész havason átszálló, mintha az erdő orgonája zendült volna meg. Tele erővel és szilaj sággal. Az öregnek még a csontjai is reszketnek tőle, pillanatig el-siketül és hosszan zúg a feje tőle. Harcra kapja szarvait, mert jön a vetélytárs, csörtet, dobog az erdőn keresztül. Orrlikai *fehér, forró párát* fújnak. Teste szenvedélytől tüzes, nehéz bak-szagot áraszt, mikor elront a végét járó öreg bika mellett és kidobban a tisztára a másik élébe.

A varázslat teljes lesz.

Az erdő köröskörül felzendül, mintha csak ezt a pillanatot várta volna, hol itt, hol ott zúg bele az éjszakába a szarvasok kürtje olyan erővel, hogy nyugtalanul megmozdulnak tőle a falevelek, felriadnak az alvó fák és a szerelem aranypárája úszik a levegőben. Menekülő suták dobognak valahol, szarvak csattannak össze, mintha ezüstpálcakat vemények egymáshoz, összetiprott fák recsegnek, majd hirtelen elhal minden nesz, mintha a riadó szarvasok önmaguktól megijedtek volna.

Csak a két büszke bika áll egymással szemben el-vakultan. Nem látnak, nem hallanak. A düh és szenvedély végsőkig forrott bennük. Méltó ellenfelek. Örömében tapsolhat egy reves faoduból kileső halál, mert ezek addig nem tágítanak, míg valamelyikük ott nem marad kiontott vérében, vagy nyakatörötten. Dühös vörös tekintetük egymásba olvad, mozdulatlanná dermednek, a

két súlyos test szinte láthatólag sülyeszt a lábakat a földebe, a hatalmas izmok feldudorodnak, megfeszülnek, a lobogó vér forró patakként hallhatólag lüktet, árad bennük s a kitágult orrlikak között a fény-száj mohón remeg.

Fenséges pillanat. minden élvez. Az egész erdő, a komor havas. A szálfák mintha minden arrafelé hajlanának, hogy a két bajvívónak egyetlen moccsánását se mulasszák el. A hold teljessé tárul a gyönyörűségtől, a bokrok úgy reszketnek, mint éretlen, kicsi leánykák, kiket elfeledtek elszidni onnan. A szerelmes suták, a válogatott hárem boldog izgalommal előrenyomul a szálfákig és alig várja a pillanatot, hogy az értük küzdők összüssenek. A feszültség már-már elviselhetetlen.

Az öreg bika is elbódultan kiegyenesedik és rámered a képre. A különös légkör őt is újjáteremti. Az ő agya is elbódul, hideg nyelve elforrósodik, erőtlent lábai megacélosodnak, csontjai forrók lesznek és már-már kíront, de a két ifjú bika leszegett fövel most egymásnak rohan. Azt hinnéd, szikra pattant ki a két homlokából, ahogy összecsattan. Több hang nincs is. Némán vívják a viadalt felfüjt testtel, egymásba robbant, láthatatlan erővel, kocogó, csengő agancsokkal és csak fűjő, szaggatott lélekzetükről látni a fojtott dühöt, a halált megvető, emésztő kábulatot, amely bensőjüket eltöltötte. Néha az acélos paták megdobbannak a földön és úgy belefűródnek, hogy az alant rejlő víz buborékot vet szétfeszült csülkeik között. A két hatalmas, a lekötött erők mozdulatlanságával küzdő rőt vad olyan, mint két rozsdás szobor, amelyek azonban mégis úgy telítve vannak élettes és indulattal, a művészet örökkévalóságával, mintha azt

mondanánk: — „Az Isten se volt, amikor mi már itt állottunk!...“

Ha kacagni tudnának, kacagnának a felajzott suták örömkükben, mert értük van mindez.

Nehéz felhő vonul át az erdő fölött és elsötétíti a küzdöket, mintha az éjszaka nem bírná tovább nézni a halálos erőfeszítést és közébük ereszkedett volna. Fejüket eltakarja az árnyék és most olyanok a bikák, mintha a boldogság, a megálmodott új világ fekete kapuját akarnák bedönteni.

Tovább, csak tovább, mert a legyőzött hang nélkül összerogy és kicsordulnak könnyei. Erre vár mindenki, hogy elmondhassa a rengeteget betöltő mennydörgő himnuszát.

A véres diadal azonban még messzi van. Erejük nemhogy lankadna, hanem még fokozódik. A vas-idegek, izmok töretlenek és elpusztíthatatlanok. Ha a fejek le-siklanak egymásról, újra és újra összecsapnak.

A látványra felajzott öreg bika az élvezettől felhúzott innyel, koronáját hátára borítva, egyenesre nyújtott fövel nézi a gímek küzdelmét. Lépésről-lépéstre közeledik, mohón, elborult szenvédélytel, de az erőtlenségtől összerogy. Belesóhajt a fübe, de a csattogó szarvak ismét talpra állítják, tovább szédeleg, nem is tud róla, hogy haldoklik és csak a vágya, a lelke utolsó fellobbanása az, ami él benne, hogy még egyszer, csak még egyszer!... Sietnie kell, mert mindenjárt vége a harcnak. A két nehéz bika a végső tusát vívia. Már érzi a vér szagát és beledobban vén tagjaiba a düh. Szemei fátyolosak és csak derengőn lát, inkább érzékei mondják meg, hogy mi történt. A vér, a vér!.., A csillapító vér!.. Az egymásnak fe-

szült bikák feje elcsúszott és felhasították egymás oldalát, de piros agancsokkal is tovább küzdenek. A dobbanások kurtábbak és gyengülnek. Jól hallja az öreg. Gyengülnek ... Percek kérdése a győzelem! Figyel, hogy nem hallja-e az eltört nyak roppanását... A suták a végőkig izgatottak, testük különös dühítő szaga a végsőkig fokozódott. Ez a hangtalan, de ellenállhatatlan bíztatás: — „old meg!“ ... A furcsa áram tovább viszi az öreget, kiér a fák közül, de elkésett. Nem látja, csak tudja. Érzi, hogy valamelyik kiontotta a másiknak beleit, mert a gyomorban levő füvek illata betölti a levegőt...

A győzelem harsonája azonban elmaradt..Miért maradt el?

Ijedt dobogást hall.

— Hová futnak ezek? Mi történt?

Nem látja szegény a rémületet, amit okoz, amikor kitátorog a fák közül az éjszakától ijesztővé nagyított, sovány, kopár testtel, tántorogva, szinte a fák tetejéig emelt koronával, sorvadt, hatalmas csontvázként rogyadózva, magánkívül.

A küzdő bikák, szerelmes suták rémülten néznek a viadalra hívó bőgőre tátott szájra, melybe belerekedt a hang és iszonyodva menekülnék el, mert a haldoklók a legerősebbek a világban.

Az öreg bika mit sem tud már a külső világról. Új világ nyílott benne és kavargó, meggyötört szemei új színt váltanak.

És megkezdődik az öreg királybika utolsó bögése a havason.

Ő is eljárja utolsó táncát a gyepen, megküzd a fákkal, felszántja a mohát, hantot és büszke tartással, ere-

jenek utolsó maradékával belebög az erdőbe. Utána még tompább, még nyomottabb lesz a némaság, mert minden tudja, hogy ez csak halálkiáltás volt, de a vén bika felfigyel, mert ő hallja a választ. Az erdő minden zugát betöltő harsonát és halált megvető bátorsággal várja ellenfelét, aki jön is csörtetve, erőt és fényt, szenvedélyt áraszta maga körül... De mintha a fák fölött száguldana, ahogy bőmbölve leereszkedik a madarasi tető csúcsáról, hol eddig őrt állott az éjszakában. Soha nem látott vörös bika, ki testével mint nádszálakat hajtja félre útjából a szálfákat és az egész alvó világot felébreszti csontot-velőt átjáró bögésével. A vén király azonban nem retten. Lehajtott szarvakkal várja és dühtől vörös fény lövell ki orrlikain, agya elbódul, nyaka felduzzad és olyan erőt érez, hogy a hegyeket el tudná hányni a helyükből.

— Most! — találja ki az összecsapás pillanatát és nekimerevedik ellenfelének, de a velőtrázó ütés helyett mindössze könnyű, meleg érintést érez, mintha tűz melege nyalta volna végig a testét és a vörös bika semmivé foszlik.

— Ez furcsa! — gondolja magában, mikor tehetetlenül a földre rogy és nehéz koronája az ég felé rántja fejét...

Még elmosódottan hallotta a bikák bögését a hegylátsó oldaláról, még egyszer megrándult tőle, a könnye kicsordult és mozdulatlan maradt.

Akkor már kezdett virradni.

AZ ŐZ

Hasad a hajnal.

Halk zúgás borzong az erdő tetején és a derengésben zöld fény csap ki a fenyők csúcsából. A hegyeket lengő ködhidák kötik össze, melyek lassan felszakadnak, megülik a szirtek fejét, a felbukó naptól átszínesednek és arany lavinaként legurulnak a szakadékokba. A piros hasú felhők elúsznak és lebuknak a láthatár mögött.

A havas lassan világosodik. A rengeteg mélyében még mozdulatlan a sötétség. Komor, nehéz helyek ezek. A világ végéig nem fog megvirradni bennük. Homályos bümfészkek, hol csak vak, savanyú hangyák élnek. Rotahadt, meleg lélekzetük elkábítja a vadakat is, melyek zavaros tekintettel osonnak át rajtuk. Félelem didereg bennük és a hatalmas szálfák is olyanok, mint fekete, ijesztő felkiáltójelek. Ezektől jön minden rossz a világra.

Szerencsére odalenn a völgyekben nyugodt, enyhe idő van. A harmattól nehéz, ázott lombrengeteg párája fehér füstként száll fel róluk. Tiszta, ártatlan és szép minden.

Csend van és mozdulatlanság.

A bokrok sítra alatt lábon állva alszik egy öz. Ko-

rán van. A hegyek még szédülnek a föld első, zavaros lendületében és a hajnal mámorában piros, zöld, fekete, fehér színpoltokká mosódik minden.

Aztán álmában felkacag egy madárka.

Újra csend. Még minden alszik. Bár soha többé egyetlen szem fel ne nyílna! Bár minden így maradna ebben a meleg, öntudatlan, néma kábulatban. Bár...

Hirtelen lövés dördül valahol. Éles, erőszakos, csúf, halálos lövés és utána ijedt, fájdalmas öz-sikoltás hasít bele az erdők drága csendjébe.

A kicsi, lábán alvó öz megugrik, szemébe vércepp hull és rémült futással menekül. Üjabb lövés csattan utána, de szerencsére nem talált. Valaki káromkodik. Olyan nyersen, olyan istentelenül, hogy az erdő beleremeg és minden felriad tőle.

Ember van az erdőben. Tudja minden, mert megfertőzött minden. A vadak fogukat csikorgatják rejtekükön és gyűlölettel tajtékanak. A gyengébbek remegnek és félelem bénítja meg őket. A medve baljós pillantással morog barlangjában. Izmok, karmok feszülnek, a szájak vigyorgó görcsbe rándulnak, a kígyó testét a furcsa inger a levegőbe pattantja és dühösen belemar a sziklába. A madarakba belefullad az ének és a szikla is olyan komor, mintha napszúrást kapott volna. A fák mereven nézik, hogyan üzi lihegve a sebzett kis özét, ki az előbb még a lábán aludt alattuk.

A szerenesétlen kicsi állat pedig irtózva menekül és minden ugrásnál egy-egy vérceppet hullat a földre, fal levelekre. Egy-egy néma piros vérceppet.

Szédítő futásában úgy látja, hogy az egész világ menekül. Füleiben fütyül a levegő, mintha a testből tá-

vozó lélek sikoltana. A hirtelen elmaradó fák egymáshoz verődnek, az erdő boltozata zöld síkká folyik össze, a hegyek szembe futnak vele, a vörös láthatár zavarosan szédül mögéje és az egész világ csakhamar vörös gömbbé válik tekintete előtt.

Az egész világ őt menti az ember és a halál elől és minden remegye vágyja, bár a kicsi őz ne lankadna. Amerre elhalad, szinte egyenes vonallá nyúlt kicsi barna teste a fák boltozata alatt, még a falevelek is megreszketnek fölötté és halkan susognak:

— Siess!... Siess!

Szél támad a nyomában, úgy úszik a vágtató állat dermedt szívvel, két nedves orrlikán kigőzölgő forró lehelettel, öntudat nélkül. Talán már nem is élőlény, hanem csak menekülő test. Nem lát, nem hall, csak a legyőzhetetlen ingert érzi: futni, futni!...

Közben hull, hull a vére. minden lépésnél egy-egy csepp, alig egy csepp, de az élete ennyivel rövidebb.

Borzasztó ez a véres út!

Már nem bírhatja sokáig.

Lábai már gyengülnek, rőtbarna bundája verejtéken úszik, szarvacskái hidegek és már-már torkába fullad lélegzete.

Pedig könnyű, alig látszó kis sebet kapott és mégis bele fog halni. Úgy fog elszállani utolsó lélezete, mint ahogy a falevérlől, fúszárlól eltűnik a harmat. Finom kis Lelke elpattant, mint a buborék.

Mondom, ami maradt belőle, az csak test. Szelíd, szűzi kis apácatest, kinek egyéb bűne nem volt, mint egyszer... Egyszer mégis titkos szerelmi vággyal megcsókolta egy éjszaka a patak vizében látszó holdat.

Talán ezért fognak nagy leányszemei örökre becsukodni, hiszen — jaj Istenem — már véresek az ajkai is és alig tátorog a Kúptatakopár hegyoldalán.

Csak még egyszer beérne a sűrűbe!

Fejcsőválva néz utána a cserefa szürke ágán ülő rövidlátó öreg fülesbagoly:

— Mi lelte ezt az őzet?

Aztán visszamélyed súlyos matematikai problémáiba. Nem ér rá ilyen kicsiséggel törödni.

Az őz nem is tudja, hogy már alig vánszorog. Észrevétlenül rogyík össze egy boróka bokor alatt, de úgy érzi, hogy tovább fut szabadon, fáradtság nélkül, utólerhetetlenül. Még szédítő az irama. Félig behunya szemeit és úgy érzi, mintha világokat röpülne át gátlás, félelem nélkül. Csodálatosan szép, langyos erdők maradnak mögötte és a virágos mezők fényében szájjig éró édes füvek közt vezet útja, a bokrok tarka árnyéka alatt pedig lábai nyomán úgy cseng az ösvény, mint az arany. Fölötté vörösen ragyognak a fejalakú sziklák, mintha arany agyük volna és zeng a levegő. Mitől zeng, nem tudni. Az ég könnyű kupolája a hegyeken nyugszik és — azt hiszem — megcsendül, mint valami kék harang, mikor egy-egy bódult madár nekiütődik. Sasok kiáltanak, kis madarak esnek ágról-ágra, éhség érzik a vadak forró szájában és mikor felveti még egyszer szemeit az őz, látja, hogy kék mókus ugrál a rengetegben ágemeletről ágmeletre.

Ha valaki az erdőn kék mókust lát, aznap meghal az, de ezt nem is sejt a kicsi őz. Kissé elbámul, hogy a kék mókusok megszaporodtak. Tele lesz velük az erdő, szinte kivilágosodnak fényüktől a nehéz, hideg, sötét

szurdokok, villognak az ágak reszkető levél-függönyei közt, majd lehullanak holtan a földre és köröskörül kék lesz tőlük a hely. Más vadak, madarak is látják és ijedten menekülnek onnan:

— Jaj, a kék mókusok!

A kopár hegyoldalon fekete kövek ütköznek ki, mint földet túrt vaddisznóhatak, távolról a láthatár szélén, hol a hegy a mélységbe hajlik, egymástól elmaradó fák sora látszik, mintha temérdek testű, kerekfejű ferences barátok mennének mezítláb az égbe. A patakok olyan tisztán hullanak le a hegyekből, mintha az Isten mosta volna meg bennük a kezét. Ahol megszakad a fenyőerdő, a Réz oldalában, könnyű nyírfák süttetik fehér lábukat a nappal, a parton pedig egy szomorúfűz szürke hajával játszik a szél. És él, örvend, mozog minden. A hegyláncok összefogott kézzel forognak és magukkal húzzák a haldokló öz fáradt szemeit.

Aztán lassan összefolyik minden előtte. Még egyszer felugrik a földről, mintha bőffentve virágos bokron szöknek át játékosan és lassan besötétedik körülötte.

Már öntudatlan utolsó sírása, ahogy gyengeségtől nehéz fejét emelgetve hozzáveri a földhöz. Ügy sír, mint a haldokló gyermek. Az egész erdő visszhangzik tőle. Véres arcához száraz falevelek, mohatörmelék ragadt. Hosszan tart végső panasza, míg fokozatosan gyengülve utolsó sóhajtásban elhal.

Valami nagyot csattan füleiben, oldalára fordul és vékony pálcálábai kinyúlnak.

Az utolsó pillanatban kék mókus ugrott a hátára, majd az is halványodni kezdett, végül semmivé foszlott az is.

Az öz halott.

A föld pillanatra megáll, aztán a nap mégis továbbmegy az égen.

Minden boldog, csak az öz halott.

Szép volt a világ ...

De még szebb a halál...

Végre nyugalom....

A kicsi öz-holttestre orvul, némán rákúszik az árnyék ...

A NAGY PIROS VADTEHENEK

Tetőfenyőt megkerülve ereszkedem le az erdőpásztor, Ádám Emri bá szállásához, ahol Élthes Zsigával, az aljegyzővel, egymásnak találkozót adtunk, és gyönyörködöm a tájban. A sudár fenyők itt már bokrokká törpülnek s a ragyogó szirtek örök némaságban fekszenek. Távol a Kárpátok azúrkék gerincén fehéren vonulva legelnek Isten juhai, a felhők. Meg nem rendülő békeségen él idefenn Emri bá a leányával, Ámálival s a vadakkal, madarakkal, mióta a feleségeinek ezelőtt tizenhat esztendővel kiloccsantotta az agyvelejít a medve. Azóta nem történt semmi baj, így összel azonban a köd kellemetlen. Se tűz, se szél el nem hajtja. Két rongyos, gyapjas kecskéje van Emri bának, az is egész nap nedvességtől csepegező szakállal, dideregve mekeg fel az égre. Az idei ősz azonban jól viseli magát. Aranyosan ver a nap a mészkő szirteken, még meg-meglebben a fény, mintha a pátriárkák szakállya száradna rajtuk.

— Netene! — örvendezik Emri bá. — Hova írjam fel?

— Hát kied? — vetem le a puskát, tarisznyát a tűz mellé.

- Megvagyok én es!
- Hát Ámáli?
- Valahol itt sétálnak a jedzö úrral... Nincs több félórájánál, hogy megjött Ő es.
- Eddig nagy leány lett Ámáli! — tudakozodom.
- Van három esztendeje, hogy nem láttam.
- Biza megnőtt... Készül férjhez.
- Csak nem? — lepődöm meg. — Kihez megy?
- A Csedő úr volt szolgájához, Kárujhoz. Úgy tervezik, hogy a nagyfalusiaktól árendába veszik a fűrészt, amelyik ott van Szökőpataka felett... Csak még a pénzből sok hibázik, s az árenda felül előre kérík, — magyarázgatja Emri bá.
- S mennyi az árenda?
- Nyócezör, de ameddig nincs pénz, nincs fűrész, s nincs lakodalom.
- No szegények! — sajnálom őket, mert nyócezör nagy pénz a havason.
- Ámáli bízik, hogy az összel kicsinálja! — vigasz-talgalat az apja.
- Azt ugyanbiza miből?
- Emri bá vállat von.
- Aszondja, hogy szarvasbikát addig nem lő senki a havason, míg neki nem fizet.
- Mit beszél?
- Én azt, — bizonykodik Emri bá — hogy ennek az én leányomnak a szavára úgy mennek a nagy piros vadtehenyök, mint a kezesbárányok, s ha egyet sikojt nekik, még az országból is kifutnak.
- Jójzút kacagok rajta, mert szokott effélit lódítani Emri bá, s tréfásan éppen oda akarom kiáltani Zsigá-

nak, ki éppen az ösvényen befordul a leánnyal, hogy:

— „No Zsiga, arról a bogos gyertyánfáról vágj le magadnak egy szép tizenhatost, s menjünk, mert itt ma más agancs nem lesz!”, de a torkomon akad a szó, mikor a leányt meglátom. Arányos, szép, bamapiros, kormos, vad teremtés. Úde, tiszta, romlatlan, vadmadár, tele lappangó tűzzel, színnel. Még a lélekzete is fenyőillatú. Piros kapcabocskorkája úgy fénylek, mintha tűzbe lépett volna.

— Szökjél az ölömbe s beszélgettünk! — gavalléroskodom, s az orcaja felé nyúlok, de Ámáli hirtelen ráüt a kezemre.

— Nyughassék, tekéntetes úr!

— Ejnye, vadmacskája! — gyönyörködök benne.

— Hát elfelejtetted, hogy én hoztalak le a fáról, mikor a madár után másztál s a kicsi kezed bészorult volt a likba?

A leány arca kedvesen ellagyul.

— Hallom, hogy mégy férjhez?

— Én igen, ha az Isten megsegít! — mondja zavarodottan.

— Alihoz a málészajú Károlyhoz! — bosszantom.

— Ha ügyes legén kell, itt vagyok én, vagy a jegyző úr. Ő is legényember még.

Fel sem tünt, hogy akkor milyen különösen néztek egymásra.

— De azt már nem hiszem, — jár a szájam — amit apád mondott a szarvasokról...

— Pedig az úgy van! — bizonykodik konokul a leány.

— Én se hiszem, — szól bele Zsiga is — de egye

fene azt az ezer lejt, há megadom, ha igaz, amit mondasz, Ámáli.

A leány megrándul örömében.

— Ügyelj a jegyző úrra! — kerregék, mint a kakkas, ha ülüt lát. — Nagy veszedelme ő a szép leányoknak.

Ámáli elpirul, de így szól:

— Ne féltsen maga engem!

Hát nem is kell félteni. Úgy lehet benne olvasni, mint a nyitott könyvben. Jólesik látni szenvédélyes mohóságát, ahogy a pénz után nyúl, a háláját, örömet, hogy most közelebb van a kiesi fűrészhez, amely ott van Szököpataka felett a fák közé rejtett barna házacskával, aminek minden pillanatban madárka száll az ablakára. Nem bírja leplezni örömet. Tisztán és nyíltan előttünk éli át minden vágyát, minden álmat és — bűn, vagy nem bűn, — de szinte irigylem azt az iromba, nehéz testű parasztlegényt, ki ilyen szép harmatos, piros hónaljú madárkát fogott magának. Hiszen annak az egészséges, acélos, finom testétől még a feredővíz is megpirosodik. Tiszta kár és vétek, hogy ez a drága teremtés így elvesztegetődjék. Cseppet sem csodálkozom Élthes Zsigán, hogy alig bír uralkodni magán és sürget, hogy indulunk már.

— Előbb falunk valamit! — csillapítom, de az étel egyikünknek se igen kell, s a vacsorát csak elfuseráljuk.
— Hová megyünk? — adom meg én is magamat, mert látom, hogy a fiatalok türelmetlenek.

— Csak ide Havaskert széjjibe! — aszondja Ámáli.

Meghökkenek.

— Te, ne tégy bolonddá, leánka! Mióta a világ

világ, Havaskertnek még a környékét is elkerülte a szarvas!

— Honnan (ismeri olyan jól a tekéntetes-úr a nagy piros vadtehenök útját? — incselkedik velem Ámáli.

— Jó, jó! — hagyom mentire a dolgot, mert tetszik, hogy „nagy, piros vadtehenek”-nek nevezi a szarvasokat.

Kicsit korán is van még. Legalább két órát várni kéne, míg a bögés megkezdődik... Különben mindegy. Úgy se komoly dolog az egész. Játék az csak.

Az idő külön! en gyönyörű. Közben a hold is felkél. Nagy, teleszájí! hold. A hegyek olyanok a fényben, mintha tej ömlött volna végig rajtuk. Nesz nélkül másunk fel Királykútja fölött és lágyékit süppedünk az évszázados mohabuckákba.

A tetőn megszusszanunk. Gyönyörű írtás ez a Havaskert. Mindössze néhány öreg fenyő beszélget benne. Szarvasoknak azonban híre-pora sincs.

— Itt szoktam ülni! — susogja Ámáli.

— Ülhetünk akár hét nap, hét éjjel, ide szarvas nem dugja az orrát! — kuncogok, de Zsiga vág a szemivei, hogy minek az anyám öröminek nem maradtam otthon.

A leány elnyílt, nagy, kerek szemekkel nézi a lábunk alatt köröskörül morajló fekete rengeteget, mintha azt kutatná, hogy merre is lehetnek azok a „nagy piros vadtehenek”. Izgatott és remegő, mintha ismeretlen szer-tartás előtt állana és babona-szavakkal, nehéz varázsigékkel erőszakosan imádkozná bele magát a különö: hangulatba, titkos erőket kényszerítene elő a leikéből. Szinte láthatólag kínosza magát és olyan sápadt lesz, hogy a hold akadálytalanul átsüt az arcán. Már olyan,

mintha mi ott se volnánk, csak az éjszaka volna vele a rengeteg varázslatában. Nem természetes, ami ezzel a leánynyal történik és borzongva nézünk rá. önkéntelen előre nyújtott hosszú, vékony gyermekujjai kinyúlnál? a setében és két kicsi barna keble halmot rak a szakadt ingecske alatt. Terhes, ingerlő és minden erőt szétoldó ez a látvány. Lehet, hogy az éjszaka is teszi ezt a különös varázst, az idegeinken átmorajló, alattomos rengeteg, ez a titkos, fekete feszültség, amely mind elviselhetetlenebb és szinte felszabadulok, mikor a leányból sajátos, sikoltásszerű ének tör elő és furcsa ízével megrázza az erdőt.

— Vájjon mért énekel? — gondolok rá hirtelen és azt hiszem, hogy ezzel az ősi módszerrel akarja ide csalni a szarvasbikát; de mégis különös ez a „csali“. Nem a szarvassuta bokorra böfftentő, kurta hangja, hanem ének, valóságos ének, soha nem hallott izgató, mély dallam és beszéd az erdőről, ami van valahol. — Erdő, erdő, erdő, csudálatos kerek erdő. Madár lakik benne, madár lakik tizenkettő... Rémlük, hogy én is tudtam valamikor efféle nótát, de nem így, de nem ezt, ilyen edpedően, szerelemesen, hogy hasad meg töle a jávorfa szíve s a földig ejti ágait a lankadt bokor. Úgy belém szikrázik hirtelen minden érzés, ezer szép gondolat, mintha elpattant csillag forró cseppe hullott volna a fejemre... Miféle fekete nótá ez?... Küszködnöm kell magammal, hogy torkon ne fogjam ezt a leánykát és szomjas csókkal a szájába ne fojtsam a dalát. Idő kell hozzá, míg annyira lerázhatom magamról a nyúgét, hogy ismét magam ura bírok lenni. Nem. Nem is tudtam eddig, hogy a dal enyire átvilágítja az éneklő nőt, mintha aranytüzet gyúj-

tottak volna benne, melynek fénye, csóvája kicsap tátott száján át... Kutya legyek, ha az erdő háta is láthatólag nem emelkedik töle, mintha ezek a hegyek körös-körül az éjszakában pihenő öslények, barna mammutok volnának, kiket pásztoruk, az erdei leány énekével felköltött az ösláp ingoványából és most feldudorodó hatal felkelnének, hogy új hazát tapossanak maguknak... A felriadt nyúl úgy ül álomittasan a fenyő tövében, mintha fehér hálóréklibe öltözött, kerekfejű édesanya felsírt kicsinyét szoptatná az ágyban... Jójzüt kacagok rajta és már cseppet sem csodálkozom, hogy valahonnan Bélhavas felől a mély rengetegből egymás után jönnek a szarvasok; kicsi ünök, félelemtől remegő térdű tehenek, egymáshoz toldott pálcalábú nyársasok és sokágú, büszke bikák, kiknek emelt, királyi koronájuk barnán ragyog szé a fejük ről és fekete lobot vet a szemük.

Ilyent ember sohasem látott... Hogy ezek a nemes, riadt állatok megálljának szembe a leány énekével alig harminc lépésre tőlünk olyan szilárdan, mintha oda-öntötték volna őket s rőtbarna szörük úgy szikrázzék, mintha apró csillagok miriadja gyűlt volna ki az oldalukon... Ilyent — mondrom — ember sohasem látott, s tán a Jóisten maga is keveset, hogy a rengeteg vadai egy ilyen se iskolát, se templomot sohase látott félvad leány-gyermekek énekére összefussanak és feláldozzák magukat, csakhogy Ámáliék a fűrészt a nagy-falusiaktól árendába kivehessék, annak jövedelmire egy-bekelhessenek, s nehány esztendeig kínládhassanak a kicsi barna házban, melynek ablakára minden pillanatban új madárka szálldos ... De tán még ennél is nagyobb csuda, hogy ott hever a két töltött fegyver a térdünkön

s még csak eszünkbe se jut, hogy a ritkaszép zsákmányra fogjuk; hanem a mély titokká nehezült élet alatt lihegve, könnyes szemekkel nézzük az éneklő leányt, mint maguk a nagy, piros vadtehenek és vágyunk mi is a kicsi vízifürész után, a borona-kalyiba édes nyomorúságára s magára erre az alig nyílott leánykára, ki ilyen szépen és szemérmesen tud szeretni... Hiába szólítjuk meg, hogy: — „Ámáli!“ — nem lát, nem hall mást, csak azt a legényt látja, az „uram“-ot, ki lapos ácspiajbásszal azt számigálja, hogy melyik tőkéből vágjon félcílos deckát, háromnegyedest s melyikből colost, vagy elgondolkodva nézi az igyekvő kicsi fűrészt, melynek tövéből úgy szökkik fel a fehér, gyantás, illatos fenyőpor. mint apró szö - - kőkút... Osztán eljön az ideje annak is, hogy két apró, szörös lovacska is vehetnek, akikkel békében járnak a fát a városba Guttmann úrholoz...

Istenem, hogyné volna szép az ének s hogyné nemúlna meg az erdő tőle!...

Én nem bánom, történjék akármi, de én ezt a leányt!...

Hirtelen ránézek és elsötétülök. Mi ez? Mi történt?

Csak most látom, hogy Zsiga, a barátom és a leány egymásba veszve, egymás kezét fogják és szinte gyűl meg az erdő körülöttük.

Kijózanodom. Kicsit fáj így látni őket, aztán magamban gyalázni kezdem a magáról megfeledkezett fohérnépet. Pedig csak irigységből teszem... Áh! Ez is olyan, mint a többi. Ebben az egész szarvas-misztériumban sincs semmi különös. Ismert vadászfogás. Valahol olvastam is, hogy északon, talán a tundrákon, a vadász énekkel lopja be a szarvast. Valahogy rájött erre ez a

leány. Semmi különös nincs benne, sőt... ha jól meg-gondolom, aljasság elhódítani a széppel a szegény állatot, piros ködbe kényszeríteni az agyát, minden érzékét s mikor nem is sejtí, akkor verni kést a szívébe.

Bosszankodva ugróm fel, a szarvasok abban a pil-lanatban eltünnek, a leány éneke megszakad, Zsiga ma-gából kikelten, ellenségesen azt mondja:

— Mi lelt?... Mi bajod?

— Semmi! Gyerünk haza! Elég volt!

Zsiga talán megérzi, mi ment végbe bennem, mert nem ellenkezik, sötéten kapja a puskáját. A leány fázó-san, ijedten kullog a nyomunkban, majd előresiet, hogy mutassa az utat. Hamar belevész a sötétségbe s csak kap-cabocskorkájának piros villanása látszik.

Mire hazaérünk a füzünkhöz, meg is bánom, amit cselekedtem és nagy hangon igyekszem jóvá tenni a szamárságomat.

— No, Emri bá! — mondomb az apának. — Eny-nyire megvénültem, de effélit se nem láttam, se nem hal-lottam. Hogy ez az Ámáli...»

Emri bá'nak jólesik, hogy a leányát dicsérem.

— Ez ilyen, ez az én leányom! Egészen esszeszokott a vad tehenyökkel. Még meg is feji őket!...

— Lehetetlen!

— Ammeg! Már üngös leánka korában velük jádz-tott, ott matatott köztük, simogatta őköt, s azok a vi-lág sűrű kincsiért nem bántanák. Megnyalják a kézit, ar-cáját s akárhová elmennek a szó vára... Megérte a pénzt, úgy-e? — fordul kedvesen a barátomhoz is, aki mordul, komoran néz bele a tűzbe.

— Meg! — válaszol kelletlenül.

Tudom, hogy mi bántja.

— Te Zsiga! — mondomb neki németül, hogy az egyszerű emberek ne értsék. — Tán nem ment el a szép eszed. Hagyj békét ennek a leálynak.

Zsiga nem is válaszol, pedig én érzem, hogy ma valami baj lesz. Nagy baj lesz. Benne van a levegőben. Az effélit előre megérzi az ember.

— A jó ágyak készen vannak! — kedveskedik Emri bá. — Ha elfáradtak, tegyük el magikat holnapra. Nekem most el kell mennem a szögála tba. Meg kell járnom a fertájomat minden éccaka, mert a csicsaiak erősen lopják a fát. Hajnal előtt nem igen kerülök haza, de magik érezzék úgy magikat, mint otthon. A tüzzel bajik ne legyen, mert azt eligazítja Ámáli. No, nyugodalmas jóecakát!

Alig tesz pár lépést, akkor jut eszibe.

— Te Ámáli!... Szavamat ne felejtsem, itt vala Káruj s a bériből néceáz lejt hozott... Oda tevém a többihez!...

A leány megrándul, de nem újul meg a hírre. Csak én lágyulok el és minden érzésemmel Káruj mellett vagyok, aki követ hány tovatúl Szépmezőben, kínlódik, inkább éhezik is, csakhogy a „néceáz“ meg ne csonkuljon. Szép dolog ez mindenképpen. Segíjen az Isten titoktak, szegény gyermekeim!..,

Fáradtan nyúlok el a tűz mellé rakott „finom“ csekrelyeágyon, melyre lomos piros csergét is terített Emri bá és elgondolkodom. Olyan jó így feküdni, míg az arccal játszik a tűz és a hulló harmat. Ámáli a tűz túlsó oldalára kuporog s Zsiga elnyúlik mellette. Együtt

igazgatják a tüzet. Ha Zsiga nézett keresztül rajta, fekete lett a láng, ha a leány nézett bele, piros lett a láng...

Hamar elszenderedtem és már csak félálonban halom a suttogásukat:

— Azt te ugy-e tudod, Ámáli, hogy én téged szeretlek 1...

— Jaj, meghallják! — remeg össze boldogan a leány.

— Én nem bánom, ha az egész világ meg is hallja...

Újra bekoppan a szemem. Nehéz, fárasztó éjszaka van, pedig a fenyők olyan szépen susognak s a patak vize óvatosan csúszik tova a köveken, hogy a havas álmát ne zavarja. Ez az az időpont, mikor semmi se neszsz, motoz, sem állat, sem növény s még a szú is megáll a fában, mialatt édes mézzel minden leönt az álom...

Hogy osztán tovább mi történt, azt nem tudom. Éppen pitymallott, mikor a hidegtől megborzongva felütem a fejemet, de csak Emri bát látom a tűz mellett.

— Elmentek! — veszi észre, hogy felébredtem. — A tekéntetős jedző úr még egyszer látni akarta a piros yadtehen yoköt!

— Igen? — rándulok meg, de egyebet nem mondok.

— Aludjék még egyet! — biztat kedvesen Emri bá.

— Korán van még.

Lángot gerjeszt a tűzön, hogy ne fázzam. Jól esik a meleg... Tegnap túlsókat jártam. Zsibong minden tagom. Jó feküdni. Élvezem a lángot, füst fenyőillatát, a rámboruló piros eserge meleg kábítását.

Később mégis megmozdul a lelkismeretem. Szólom kellene ennek a gyanúltan embernek, hogy a fiatalokat ne

hagyja magukra ... Baj lesz ma odakint a leányával!... Vagy nekem kellene mennem... Eh! Minek haragítsam még jobban magamra Zsigát! Felnőtt, okos ember, lássa mit csinál!... Különben sem dől össze a világ, ha egy kicsit cicázik azzal a leánnyal. Nem gyermekek már!... Mégis!... Affene vizezi össze magát ebben a bő, nagy harmatban. Mi közöm hozzá?... De miért nem hallom a leány énekii?... Aha! Most!

Velőtrázó sikoltás hasít bele a havasba.

Felugróm és Emri bára meredek:

— Mi volt ez?

Emri bá nyugodtan mosolyog:

— Semmi! így szokta kezdeni!... Ezzel hívja a nagy piros tehenyököt!...

— Úgy? — mordulok a bajszom alá, mert sehogy sem tetszik ez a sikoltás. Ebben rémület, baj, vérátás, iszonyat, félelem volt! Még a tűz is meglobogott tőle.

Csak most látom, hogy Emri bá is lassan veszíteni kezdi a színét, arca behorpad, elapad, kemény járomcsontjai kiülnek s sárga fogait erőszakosan összeharapva ül. öt is kezdi hatalmába keríteni a baljós sikoltás, s csak miattam uralkodik magán. Még reménykedik, állatja magát, hogy nincs semmi baj... Nem lehet, hogy valami baj legyen! N-e-m le-het!... Az ő leánya nem olyan! Nem szabad, hogy baj legyen, mert...

Szívós teste láthatólag kemény bogokba ugrik a durva condra alatt, mégis elködösül, ökle hidegre feketédik s az a fennvalóúristen orozzon meg mindenkit!... az ő leánykája nem lehet olyan!...

— Á-má-li! — morogja bele a tűzbe nehezen.

Alig fér ki a szó száján, szinte fulladozik tőle s olyan a szája, mintha az ördög csókolta volna meg.

Már sokáig nem bírhatja.

— Én ... méges megnézem ... tekéntetes úr!... — nyögi, de csak visszaroskad a fenekére.

Irtózik felkelni, mert ha egyszer felkelt... az Isten legyen irgalmas, akkor... akkor vége mindennek!...

Lihegne imádkozom én is magamban, hogy bár csak felhangzanék az ének az erdőről, amelyben madár lakik tizenkettő, vagy sírna, tovább sikoltana a leány, valami hang volna s ne ez a szörnyű csend!...

De nincs semmi, csak a rengeteg fáinak sötét koronája szédül a szemünk előtt.

Nem lehet ezt tovább kibírni. Kapom a puskámat, hogy legalább kérdező lövést adjak le Zsigának s Emri bá is aggodalomtól szürke arccal int, hogy jól teszem; de ekkor fennebb a bokrok közt zaj támad. Reménykedve, feszülten arra fordulunk, meresztjük a szemünket, mert még setét van, alig hasad a hajnal s csak akkor látjuk meg, mikor a tűz fénykörébe toppan egy izgattott, csapzott, kínzott szép szál székely legény.

— Káruj! — hebegi Emri bá. — Te vagy az, Káruj?

A legény kicsit megtántorodik, de újra kifeszítí magát, s kevélyen közelebb lép:

— Hocci azt a néccáz lejt, amit az este odaadtam kiednek!

Emri bá összecsuklik.

Ő is, én is tudom, hogy miért kéri vissza ez a legény a fűrészre spórolt, megkínlódott, ezer álommal

meghíntett kicsi pénzt, aminek a fiával még két szörös lovacskát is vettek volna, hogy legyen amivel a fáf Guttmann úrhoz bévihessék... Hát ennek most vége! Hocci azt a nccáz lejt!

Nem tudom megmondani, hogy *szegény* Emri bá reszketett-e jobban, mikor a pénzt szó nélkül kihozta a „ház“-ból, a legény reszketett-e jobban, mikor átvette, vagy én; de az bizonyos, hogy ritkán rendültettem meg jobban az életben.

Mielőtt elfordult volna tölünk, a legény büszkén azt mondta nekem.:—

— Maga lépjék ki ide Havaskertje végibe, s a társát hozza haza!

— Mit csináltál, Káruj!... Tán nem ölte meg?

A legény elnézett a fejünk fölött.

— Én nem, csak megcsaptam!

A fejszére pillantok, hogy nem véres-e. A legény könnyen legyint a kezével.

— Nem kellett annak fészi... De azért vigyenek lámpát, ha a fogait is essze akarják szedni!...

És büszkén elindul, de az Emri bá kiáltása megállítja:

— Hát Ámáli?...

A legény felfacsarja arcát az ég felé, végigszenvedi a nehéz indulatot, majd elernyed, fejét leejti és tompán azt mondja:

— Ámáli pedig nem kell!...

Hallomásból tudom, hogy ettől a perctől kezdve a piros vadtehenek soha többet elő nem jöttek az Ámáli

szavára, pedig szegény azóta is minden áldott este kiül Havaskertje fejibe és szíveszakadtan énekel a nagy kerek, sűrű erdőről, melyben madár lakik tizenkettő. Mondom, úgy énekel, hogy zeng bele a rengeteg.

Favágó emberek, kik arra járnak, ilyenkor megemelik a fővegüket.

Az Isten legyen velünk!

XXIII

A FARKAS HALÁLA

Fekete ködök ülték meg a hegyek fejét. A nap fáradt karja már nem bírja felemelni őket. Megsötétült az erdők mélye s a síró avaron a halál sóhajtott végig. A medve szédült, alig bírta nehéz, álmos fejét. Tompa morgás morajlott benne s nem lelte helyét a rotható erdőben. Nyugtalanul szagolta a széldöntött fák tövét. Az Őzek fáztak a sárga bokrok között, meg-megriadtak és nem mertek felnézni a baljós, mocskos, szürke égre. A komor vaddisznó — ez a fekete szántó — megdöbbent, ok nélkül felröppent: — „Mi van velem?...” A nyúl rémülten lapult egy mohos fa tövében, mintha borzasztó híreket hallgatna rádión. A róka is szórakozottnak látott és sárga farkával idegesen separte a lehullott faleveleket. A varjak hirtelen időtlenül hullottak le a levegőből egy kopár cserfa száraz ágaira.

Ekkor ment a haldokló farkas utolsó útjára, hogy elrejtőzzék. Láztól nedves, rőt szőre borzas volt, elsorvadt, hatalmas teste szédelgett, csontjai kimeredtek, nagy feje erőtlenül a földig csüggött és kiejtett, lihegő nyelvéről zavaros nyál csepegett. Nehezen szédelgett végig a hegymaláncon, szürke talpai már hidegek voltak, karmai

megfakultak és tehetetlen vonszolta maga után nehéz farkát. A sziklára igyekezett, mely szürkén tornyosult a hegyek fölé, hogy elénekelje halál-dalát. Innen szokták a vadak a világba kiáltani örömköt, haragjukat, diadalukat és utolsó szavukat. Sokszor meg kellett állania az erőtlenség miatt és ilyenkor düh vicsorította össze sárga fogait, homloka vad ráncokba tűrődött és belemart saját magába. Az utolsó iram így is alig sikerült. Teste tehetetlenül verődött hozzá a hideg sziklához, fák törzséhez és bokrok, gyökerek közé gabalyodott lábait alig-alig bírta kiszabadítani. Epesztően súlyos és kietlen volt utolsó útja és a fáradtságtól, kimerültségtől vöröslő, tűz-beborult szemei előtt hideg véreső hullott nyúlós fonalakban az égből, mikor leroskadt a szürke sziklán.

Aztán megnyugodott, szemei kitisztultak és látta, hogy ősz van.

Ügy feküdték alatta a vizes, fekete hegyek, mintha az elstülyedés nagy pillanatát várnák. A vizek megsűrűsödtek, a halak ezüstje megfakult s a partok kifoszlott fagyökerein erőtlennel lógtak a nehézkes rákok.

Fáradt volt minden szív, fáradt volt minden száj.

Az erdei emberek lesoványodtak és sötéten néztek maguk elé.

— Haza kéne menni! — mondották tompán, de fájt megmozdulni. A rongyos condra penészedett rajtuk és húzta a föld magához.

Ósz volt.

A havas elnémult, a pusztán maradt öreg sziklák megfeküdték az agyat. A fejsze se tudott többé sújtani, a tűz se akart égni. Maguk a fák is kinosan mozdultak,

ha szél támadt és a favágók egyetlen kecskéje elgondolkodva a kínlódó tűzbe bámult.

Minden meg volna mentve, ha a nap kisütne.

Bár a nap kisütne!...

A farkas végignéz a, tájon. A halászíkláról az egész világot lehet látni. Mégegyeszer megnézi, mielőtt lehunyná szemeit. A láthatár peremén, hol egymásba folyanak a hegyek, a világ végén szikár, fekete emberárnyak mennek mezítláb a levegőben a másvilágra s hátul a halál görcsös bottal hajtja őket. A farkas elnézi, míg elmosónak és eltűnnék a szürke ködben.

Közelebb egy lerágott juhlegelő-hegy tetején úgy áll egyetlen, pásztorgyermekettől kiégetett vén cserefa pár felmeredő bogba dagadt ágával, mintha ökleit az égbe rázó édesanya átkozódnék zilált hajjal, mert Isten elvette gyermekait.

Lenn a völgyben apró kis székely falucskák tevényrnyi foltjai lapulnak, mintha félnének látszani.

Milyen kár, hogy nem tudnak elbújni annyi veszedelem elől!

Nekik se sok idejük van hátra. Jön az éjszaka és megföjtja okét.

A farkasnak jólesik erre gondolni. Ez az utolsó örömé: a halál beteljesülése minden...

Nem lehet rá ezért haragudni, hiszen erre rendeltek tett és a természet a végzete.

Valami megmozdul mellette. Elkésett kígyó vonszolja magát téli szállására. A ködtől nedves, ázott, mintha szentelt víz hullott volna rá.

Különben siket, nehéz csend mindenütt.

Az állat megremeg tőle.

Pillanatig minden megdermed és ilyenkor a lélekzet is elakad. Szédül és sötét ezalatt minden. Szinte elviselhetetlen a perc, mialatt a fáradt föld egyik oldaláról a másikra fordul.

Szerencsére néhány fekete madár vékony ívben egyik hegyről a másikra száll, mintha egyik hegyn a másiknak dobta volna át.

Mindössze ennyi az élet. Ezért bizony nem érdemes élni.

Mégis szép volt!...

A heverő farkas két kinyújtott mellő lábának völgyébe simítja fejét és behunya szemeit.

Bizony szép volt a futás ezeken a hegyéleken a szűz havon, csengő jéggyöngyök között, üveggé fagyott holdvilág mellett a ragyogó fehér végtelenségen és kínzó éhség kéjes mohóságával marni bele a puha, meleg torokba és feledhetetlen vérben fürdő fogakkal és bódultán élvezni a vér különös, sós szagát, mialatt az utolsó halál-ordítás örökre elszáll.

Sohasem esett azonnal a zsákmánynak. Előbb fölötté szétvetett lábakkal nézte, elvezte és farka hegyéig tüzes lángként csapott végig benne a szennedély, amely minden izmát görcsbe rágatta és örömeiben felüvöltött, hogy minden hallja győzelmét. Kegyetlen, kérlelhetetlen, vad és aljas volt, mint egy ember. Egyetlen mentsege, szerenceséje azonban, hogy nem volt ember, hanem vadállat, ki legalább a halál színe előtt nem várja, hogy ezért emléke „örökre legyen áldott“.

Természetes, hogy most ő van soron és életért élettel fizet.

Irigyelni lehet, hogy farka utolsó rangatásával mindörökre el bírja törülni a múltat és nincs szüksége másvilágra, hogy minden kiegyenlítődjék.

Nem gyónik, nem vall rettegett titkokat, nem szán-bán semmit, nem esik kétségbe gyáván a végső percekben, senki és semmi nem siratja, nem átkozza, kegyetlen, de egyenes és természetes volt az útja. Az életnek vége, a nyom megszűnt. így van jól.

Mire felnyitja szemeit, a világ már meg is változott. Félig belehajlott az örök sötétségbe.

Kezdődik az utolsó harc a semmi küszöbén.

Éles kín szúr végig rajta, mintha beleit szétszag-gatnák. Horpasza majdnem átlyukad tőle. Forró lehel-lététől nedves lesz a kö, merre orrát ejtette és kime-resztett szemekkel küzd a leereszkedő tompa sötétség ellen. minden szöreszálá hirtelen előreborzad és óvato-san mellső lábaira kapaszkodik. Lát valamit. Sötét ködalak, mely feléje közeledik... Óvatosan, a vadászó vad ravaszágával, utolsó erejével összehúzódik, izmait még egyszer végigönti a régi erő és a kiszámított pilla-natban a levegőbe ugrik és vadul összecsattannak fogai a híg levegőben.

A halál torkának ugrott, de elhibázta. Nem si-került.

Tehetetlenül zuhan vissza.

Meg kell adnia magát.

Felemeli fejét és panaszos üvöltése végigszáll az erdők fölött. Ez a búcsú-kiáltás. Nem lehet tudni, hogy mi van a remegő, kietlen kísérteti hangban, de minden megérти. A vadak megrázkódnak és megállanak vadászó

út jókban. A medve komoran lehajtja busa fejét, a vad-disznó földbetűrt fészkében mocanni sem mer, az özek egymásra pillantanak és könnyes szemmel észrevélt keresztlejt kaparnak a földre. A nyulak rettegve avar falevelet takarnak magukra, a madarak a faághoz dermednek, a fák glédában állva mereven tisztelegnek, a félvad erdei ember leveszi vedlett báránybőrsapkáját és azt mondja:

— Haldoklik a farkas!

A gyászos üvöltés nem szúnik. Mélységes morgás-sal kezdődve lassan erősödik és felhat az egekig. Aztán ismét lehanyatlak, minden gyengülve, utolsó sóhajtással megszűnik.

Végül csend lesz.

Senki és semmi nem meri megnézni, hogy mi történt a farkassal, a havas hű fiával. Senki sem látja, hogyan mered bele utolsó tekintete a világba, hogyan omlik össze minden: hegyek, völgyek, fák, ég és föld az utolsó vörös ködben alaktalan tüzgömbbé, amely szédülve imbolyog egyideig, majd az egész láthatárt átvilágító fényzuhataggá robban és szörnyűt dördülve hirtelen kialszik.

Siket, fekete semmi marad utána, mint a teremtés előtt...

A farkasnak vége.

Lassan setétedik. Hegy, völgy, patak, minden el-enyészik.

Csend van.

Minden fény megszűnik, minden száj megnémul. A tátongó barlangok, az öreg föld ablakai lassan ki-alszanak.

Csend van . . .
Ősz van . . .
Setétség . . .
Némaság . . .
A havas halott . . .
Az Isten kezdheti elől . . .

AZ ERDŐ REMETÉJE

Az alsó erdőövben, lenn a bükkösben a vaddisznó szántotta az avart a későöszи esteledésben. Jólesett a haldokló föld korhadó, savanyú, nedves illatát beszívni, ami elhódítja az agyat, különös látást ad a szemnek és hűsíti a szenvedélyektől forró állati testet. Túlhabzott benne az életerő, szájáról fehér tajték fröcsesent szét, agyarai hatalmasan belemeredtek kemény állába, sortéi cserszegtek a belső tüztől. A felhasogatott föld szeszélyes, fényes vonalai olyanok voltak, mintha a hirtelen benne fogamzott vers fekete sorait róttá volna fel a föld domború homlokára. Tovább a megesuszott föld komor szakadásában sárga embercsontok és hanyatt esett koponya hevert. A vaddisznó megtorpant. Csak most vette észre, hogy körülötte a feldült avar is kísérteties fényvel világítani kezd.

— Mi ez? — röffent fel babonás félelemmel és a következő pillanatban rémülten, vakon elcsörtetett a bokrok között.

— Buta paraszt! — húzta el a száját megvetőleg a fennebb figyelő borz, az erdők fehérre őszült, tudós remetéje, kit az állatok „bolond német“ -nek, a gerlék

„Brúnó úr“-nak csúfoltak és ezüst pocakját kidüllesztve, kényelmesen leereszkedett, hogy közelebbről megvizsgálja a különös természeti tünményt, a világító avart.

— Herrlich! — böfftent fel önkéntelen a csodálat-tól, mikor alaposabban szemügyre vette az elébe táruló tündéri világot.

Mert az volt.

Az egész őszi erdő az enyészet virágoskertje a földön. Üvegszerű, átlátszó, lehelletgyöngé gombafonalak ágaskodnak a korhadó levelek között, aransárga ecset-gombák szövik össze az elmúlt faleveleket, hasadó-gombák, bolyhos, puffadt, kocsányás humusz-gombák milliárdjai ragyognak. Fehér, sáfrányszínű, szürke, korom és aransárga az egész penész-erdő, melynél csodálatosabb látvány nincs a világon. A borznak sötétséghez alkotott szemei hatalmassá nagyítják a frissen lehullott falevelekkel eltakart, rejtett világot, a halál valóságos paradicsomkertjét, melyhez legfeljebb csak a mohok, zuzmók szépsége és változatossága hasonlítható, de az is jóval durvább és egyhangúbb. Nincs az a forróövi ős-erdő, mely vetélkedhetnék egyetlen korhadó falevélke sírjának tündéri szépségével és hangulatával. A borz — ki különben valóságos élő mikroszkóp — sorra vizsgálja őket. Ráhajlik a különös gomba-fákra, melyeknek aranyfonál-törzse felmered és dús koronája millió apró gomba-gömbből van összetéve, mintha ezer színben ragyogó, tiszta gyöngyök füzére csüngene alá. Alattuk parányi penézbokrok, melyeknek ágacskái úgy kunkorodnak, mintha mindenik püspöki pásztorbot aranykankalékja volna, vagy átlátszó gyémántvázából kicsüngő, soha nem sejtett virágok csokra fényének az Isten ablakában. Föl-

dig hajló gomba-pálmák néznek ki a rózsaszín kerítések mögül, melyeknek rácsait soha meg nem születő nagy művész gondolta ki, vagy titokban lopta hozzá a min-tát az egek tornácaról. A másik fácskáról ismét csak azt kell mondani, hogy a mennyelek országának pici aranykulcsai csüngenek alá ágairól. A harmadik maga a hirtenlen gyönggyé dermedt finom zene. A negyedik ... Nem. Ezek nem lehetnek földi lények, hiszen ha csak a lehellel is éri őket, elmúlnak, semmivé lesznek. És mégis élnek. Ez a fölöttük derengő, kísérteties fény a lélekzetük. Isten engem úgy segíjlen, a lélekzetük!... Hát ezek a titokzatos, fekete golyócskák? A borz elsápad félelmében, mikor rájuk néz, mintha a Teremtő mélyes szemeibe tekintett volna; de mégse bír megválni tőlük, elfutni onnan. Újra csak arra kell gondolnia, hogy valaki feldúulta a teremtés műhelyét és az ablakán át hánnya ki ezeket a kincseket.

Kicsi szellő rezdül s a spórák felhője indul útnak ezer színben. Pillanatonkint szállnak halottat keresni és belőlük új életet teremteni, mert nincsen halál, csak átváltozás és minden össze csak párt cserélünk az élet megáltalánthatatlan táncában.

— Mikor ölök, teremtek! — mormogja az erdők morcos, komor remetéje és elgondolkodva megint reámered a felsebzett földre, hogy tovább élvezze a felséges színjátékot, amelynek csak színpada a föld, függönye néhány tovamozdult falevél, színészei a csoda-erdőben nyüzsgő állatkák: atkák, ászkák, sörtelábuak, ostoros ázalékok, gyökérlábuak, kerekes-férgek, fura kis medve-állatkák, melyek valósággal dúsának az elpusztult életek maradványai: hideg kő-sejtek, növényi szövetek és

felmorzsolta bogár-páncéldarabkák temetőjében. Rögöcskék, pelyhecskék, golyócskák rezegnek, lebegnek, kezdettől végig bél csatorna-férgek és földdel töltött gilisz-ták nyúlnak el jólesően a föld elillanó leikétől rózsaszínű világosodott testtel. Lépésről-lépéstre újabb meglepetés tárul elébe. Lenyűgöző, nagy dolgok.

Ez a világteremtsés és a borz láta, hogyan történik.

A földben élők miriádjai emelik hátukon a kicsi füvet éppen úgy, mint a hatalmas szálfákat és a borz láta, hogyan emelik.

A földben élők szövik a virágos réteket és a borz tudja, hogyan szövik.

Minden, ami van, ennek a kísértetiesen sápadt világnak hatalmában van.

Még maga a borz is megremeg ettől a tudattól, pedig ő a föld bútúra, ki méhében lakik és ismeri titkát. Szinte áhitattal bandukol végig a vaddisznó-túras vonalain és olyan, mintha közeltartott orral az igazi világötörénelem fekete sorait olvasná elmélyülten és csak akkor mordul fel mérgesen, mikor a földcsuszamlás árkában rátalál az emberi csontokra, reves koponyára.

— Hogy kerül ez ide?

Gyanakodva körülszaglász és pár lépéssel odább az avar közt megleli a már korhadó, pusztuló, kidölt fakeresztet. Már süllyedőben van az is és pár év múlva végleg eltűnik, de még kivehető rajta az írás:

„Hősi halált haltak a hazáért“

Az öreg remete bólint.

— Tehát temető volt itt! Harctéri tömegtípus!

Homályosan emlékszik is valamire, hiszen akkor is itt lakott, ezen a vidéken. Éppen álmából verte fel a tompa ágyúszó.

Akkor temették ide ezeket a katonákat és úgy látszik, megfeledkeztek róluk. Megvetőleg elferdítí a száját:

— Milyen ostobák és igazságtalanok az emberek!

Lobogó gyűlölettel elpusztítják, legyilkolják egymást és mikor a vérköd elszáll szük agyukról, a kihült testeket megcsókolják, díszbe öltöztetik, magasztalják és szomorú szertartások közben leeresztik a föld fekete markába, hogy az tegye jóvá, amit dk vétkeztek.

— Hősi halált haltak! — olvassa elgondolkodva a múló betűket.

Hát az igaz, de mennyivel igazabb és szébb, szenebb egyetlen falevél halála, kit nem gyilkos fegyver taszít a halálba, hanem békesen, önmagát megadva száll alá sírájába, hogy új életet adjon a földnek, frissítse erejét és testecskéjével is nagyobbá tegye hazáját. minden lehulló falevél, elmúlt fűszálacska, ledobott galyacska fölött oda lehetne szúrni a keresztet: — „Meghalt a hazáért!“

— így van! — bólint önmagának a vén remete és arra gondol, hogy milyen szép lenne, ha így összel ki-jönnének a papok és a népek, hogy megadják a végtisztességet a halott erdőnek, mezőnek.

Mélységes imádság közben a papok magukra ölte-nek a szent ruhákat, megáldott vízzel meghinteznék, illatos tömjénnel megfüstölnek a lehullott faleveleket, elaggott füveket, összetört, száraz galyacskákat, a kidölt, vagy lábukon elpusztult fákat, az erdő sárba, barna, vörös-

színű gyönyörű ravatalát, s a némaságban felzendülne a fedetlen fejű, gyászoló emberek haláldala... A késő-ősz nap bánatosan égne az égen, a kicsi madarak — már akik itt maradtak — búsan lehajtanák fejüköt, a holló fekete kendőt kötne, a vadak megilletődve elrejtőznének ...

— Vájjon hogy nem jutott eszébe senkinek, hogy így kellene csinálni? — sóhajt az erdők remetéje, de a következő pillanatban újra a szemébe ötlik az emberkoponya.

A tudós lelkesedésével gyönyörködik benne. Nem a világtalan szemüregek, a vicsorgó fogak, zegzugos csontok, varratok tetszenek, hanem a rajta élő parányi világ, mely egészen belepte. Smaragdzöld „ős-gömbök“ milliói borítják. Közöttük lilaszínű, arany, barna, fekete, bíborszínű pálcikák, a hasadó-moszatok tömege virít. A repedéseken, a szemek gödrén át csodálatosan szép mohafüzérek nyúlnak le a koponya ürességébe, lengő moszatok reszketnek, furcsa virágcsészék, égszínek pártácskák díszítik a homlok sárga csontját, a fogak egymáshoz érő barázdáján vörös fonálkák nyúlnak le, mint ha vér szívárogra belölük, az arccsontokba pici ametisztűk fúródtak, a haj helyét ezüst moha burkolja s ez az egész színes világ úgy fénylik, villog, ragyog, mint valami csodálatos ékszer. Különben az egész koponyát a földgömbhöz is lehetne hasonlítani, melyen Isten éppen most osztja el az életet.

— Bámulatos! — lelkesedik a borz és meg se meri érinteni, sőt, még a lélekzetét is visszatartja, nehogy ez a harmatzsenge élet összeomoljon.

— Ez már a feltámadás, pajtás! — bíztatja mosolyogva a hősi halottat. — Irigyellek érte!

El is lehet neki hinni, mert senki sincs a havason, ki jobban ismerné az élet nagy körforgását, mint ö.

Pillanatig arra gondol, hogy gödröt ás a csontoknak és újból eltemeti. De minek? Ezek a csontok már az új élet újtát járják és nem szabad elibök állani. Az a kereszt is fel fog támadni, de nem azért, hogy ismét kereszт legyen belőle.

— No de ideje, hogy hazamenjek! — ásít.

Felnéz az égre. A fölötté úszó hold éppen akkor hajlik be a fák közé.

— Késő van! — mormogja. — Jól eltöltöttem az időt, de megérte!

Éppen indulni akart, mikor a lövés eldördült.

Nagy elmerültségében észre sem vette a közel orozkodó vadászat, aki örvendve rohant át a bokrok közt az elejtett vadhoz és megállott fölötté.

A borz felpillantott rá, megnézte, de nem haragudott, nem dühöngött, csak elhaló hangon megismételte kedvenc mondását:

— Aki öl, az teremt!

A vadászember nem értette, hogy mit höög az erdő haldokló, vén remetéje, csak ostoba diadallal állott fölötté.

A borz pedig az előbb vizsgált puha avaron kinyújtózott, símán lefektette fejét és még egyszer körülnézett. Nem érzett semmi fájdalmat, csak azt láta, hogy az előbb megcsodált pici gomba-erdő nőni kezd az égig és ezer színben tündöklik fölötté. Az átlátszótestű gomba-pálmák, páfrányok, aranykulcstermő fák, a drága-

kő-ágak, a fényt lélekző csodás füvek; levegőben úszó virágok, égből lecsüngő arany liánok, a gyémánt pálcikákat termő, csengő furcsa bokrok, csillagmohok még egyszer teljes díszben felragyognak körülötte.

— A halál az élet kenyere! — suttogja bölcsen a tűnő gondolat végső idegerekjével az erdők öreg remetéje és búsan lehunyja szemeit, hogy helyet csináljon azoknak, akik utána következnek,..

SZERENCSÉITLENSÉG

Kietlen dolog ez az őszvégi esteledés idefenn a havason. A hegyek előregörbednek, mint a hirtelen megvakult ember, aki azon csodálkozik, hogy miért nem lát és tehetetlenül inogni, szédülni kezd, mielőtt végleg magába roskadna. A lombhullatott, kopár fák dermedten fűródnak bele az éjszakába és sűrű fekete ködök hevernek a völgyekben, szakadékokban, mint a szirtekről legurult rettentő szikladarabok, s a sárga avar hidegen vörösük, meddig a szem ellát. Az ég borzasztó magasságba emelkedik és elviselhetetlen a minden megbénító némaság. A minden emberiességből rég kivetkőzött, vad favágó fejszét ragad és dühös csapásokkal fát kezd ródalni a tűzre, hogy meg ne bolonduljon. Unokája, alig öt-hat éves, vékony kicsi leányka a tűz körül szökdösik és a rászakadt kínzó ingertől aprókat sikolt. Alig pár hete hagyta itt az anyja, mikor elment szolgálni.

— Nyughass! — mordul ra a favágó.

Láb alatt van szegényke mindenkinék. Megvetett, szerencsétlen, törvénytelen gyermek. Kár, hogy a világon van. Pedig ártatlan és szép. Lábacskái feketék és repedezettek. Piros kapcabocskora éktelenkedik rajtok. Vézna

testén néhány tépett, színes cigányrongy a ruha. A nyáról maradt az is. Szerencesére még nem tudja mi az élet, mert gyerek és kacagva játszik a tüzzel. Körültáncolja, vagy nagy szemeit a felverő lángokra vetve bámul. Ki tudja, mit gondol ilyenkor?

Minél sűrűbb a setétség, annál szébb a tűz.

Arany, arany, arany minden!

A nagy százados szálfák úgy állnak körülötte, mintha fütöznének. Törzsükön, ágaikon szüntelen csöpög a fény és koronájukat bódultán a fehér füstbe tartják. A néhány boronafából összerődult kalyiba nagy és szép lesz a fényben, mint különös kastély, melynek üstöké a csillagokig ér.

Néha átsóhajt a szél a fák között, majd csend lesz és megnyugszik minden. A hegyek, völgyek, fák, az erdők belemerülnek a sötétségbe.

Este van.

Ki tudja, mi van a fekete fák mögött?

A leányka belenéz, de nem fél.

A vad favágó ledobja a fejszét és a tűzhöz lép, hogy vacsorát főzzön. Tempósan akasztja rá a kormos üstöcskét a láncra puliszkatívának és rekedten káromkodik, mert nincs víz, a hasas köröndi korsó üres.

— Az Isten! — zúgolódik, mert messzi van a forrás, de mi a fenét csináljon, mennie kell.

— Maradj itt, amíg vizet hozok! — mondja a leánykának és nehéz mozdulatokkal elindul az ösvényen.

Semmiré sem gondol, csak megy a bokrok közt vert iszamos ösvényen le a csörgőhöz a túlsó szakadékig, ahol a földbe szúrt fenyőkéregcsatornán át ezüstösen omlik a forrás és haragoszöld moha lepi be a sziklákat.

Késő ősz didereg végig az erdőn, vigasztalan, sáros és fekete, kihült minden. A kopár fák izzadtak a nedves ködtől, ázottak és kietlenek. A patakok, völgyek torkából sírszag árad és a tompa kábulatban merevek lesznek a favágó csontjai és hideg, oktalan düh izgatja, mint a vadállatokat, önkéntelen fel-felmordul és fekete-szürke ábrázatában félig őrülten lobognak szemei. Ez az az idő, mikor a farkas a földbe harap tehetetlen izgalmában és hétrét kunkorodva dermed meg a kígyó az avaron. Émelyítő szagokat áraszt a havas és a nyúl ülepe megőszül a félelementől. Ilyenkor torzulnak görcsös bogokká a fák ágai, s a meghasadt cserefákból gennyes nedv csurog ki. A baglyok tüzbeborult szemekkel átkozódnak, baljós varjak kelnek szárnyra, minden különös, rémítő alakot ölt és az egész föld olyan torzképet vág, mint az ördög, kinek Szentmihály arkangyal lépett a farkára. A gyilkosok időszaka ez mindenképpen és a sötét, dermesztő bűnöké.

A tűz is bántani akarja a leánykát. Orvul feléje kap és alattomosan csavarog fészkében. Még aki alszik, az is nyugtalan és semmi se leli helyét.

Mi történt a földdel?

^rA gyermek is végigborzong, hirtelen megszünik játska és halkan felsikoltva végigfut az ösvényen a vén favágó után.

Néhány gall megmozdul a nyomában, aztán tompa csend lesz.

Az idő telik, az éjszaka vénül.

Félórás is eltelik, mire a favágó a vízzel visszacamamog a tűzhöz.

Megáll a fényben és kissé csodálkozik.

A leányka nincs sehol.

— Majd előkerül! — gondolja és nyugalmasan belebugyogtatja a korsóból a vizet a kormos üstöcskébe, hogy puliszkat főzzön. A tüzet az üst alá gyűjti, kihozza a kalyibából a sót, lisztet, maréknyit a szürke sóból a vízbe vet és vár, míg a víz buzogni kezd. Megszokásból végigvakarja szürke, mocskos haját és ül gondolat nélkül, mozdulatlan. Csak akkor ébred ismét öntudatra, mikor az üstben fövő víz kifut a tűzbe. Széles markával bele-nyúl a liszthe és dörögve méri a porciót:

— Neköm!... A leánkának!... De hol az a Icánkat

Most már mégis kiált:

— Véérike hó!

Semmi válasz.

Ha nincs annyi!

Megkeveri, megsüllenti a puliszkat és kiborítja a lapítóra. A borítóból kevés kék, pimpós túrót kavar közbe és nekihasal az ételnek.

— Mégsem jön az a leánka? — hökken meg kissé. — Hova a szemevilágába tudott elbódorogni?

Becsülettel újra beordít az erdőbe:

— Véri!... Jere, nehogyn menjek utánad!

Ismét semmi válasz.

— Noha nem jössz, több jut nekem! — mordul egy-kedvűen és lassan enni kezd.

A tűz nézi, a fák nézik, hogyan eszik, különben csend van.

— Nem tiszta dolog! — jut eszébe újfent a leányka.

— Csak nem történt valami baja?... Majd előkerül! — nyugtatja meg magát és újabb falatot tör le a puliszka-halomból.

Már nem éhes, már csak élvez, kóstolhat, míg öklömnyi darab marad a puliszkból.

— Ezt méges meghagyom a leánkának! — mondja jóindulatulag. — De hol lehet az a gyermek?...

Komótosan végighordozza szemeit a tisztáson. A felázott földön nem nehéz meglátni az apró lábnyomokat. Bevezetnek az ösvényen a forrás felé ...

— Méges utánam jött a kecskebéká! Pedig megporonesoltam, hogy ne mozduljon seholva ... No megállj, leánka! A hajadnál fogva hozlak vissza!

A maradék puliszktól félre teszi, hogy valami állat, fel ne falja. A kalyibából szurkos kalánt hoz elő, amibe vastagon fenyőszurkot csepegtetett, belemartja a lángba, egyszer-kétszer megcsóválja a feje fölött, hogy jobban égjen és a fényénél elindul a gyermeket keresni a nyomra horgasztott fövel, mint a kutya.

Még nem gondol semmi rosszra. Nyugodt, hiszen itt van előtte a nyom. Néhol a síkos földön megcsúszott a bocskorka.

— No várj! — fenegeti magában.

Csak akkor érez némi szorongást, mikor az ösvény elágazásához ér.

--- Hát itt tévedett el! — mosolyog, hogy magái megnyugtassa.

Nem is ösvény, vadcsapás az, amelyen a vadak a vízre járnak. Titkos, bozótos alagútfele a bokrok boltozata alatt. A vén favágó alig bír meggörnyedve átvergődni a sűrű szövevényeken. Itt a leányka már ijedten futott előre, mint az egerke. Látszik a nyomain.

Az erdei ember felhorkan, mert friss, veszedelmes szagok rekedtek meg a rejtegett ösvényen. Érzi, hogy csak

most járt itt a farkas. Üstöke előreborzad és minden erejét összeszedve beleordít a fojtó némaságba, hogy elriassza az ólalkodó vadállatot.

Most már csörtetve, törve-zúzva veri át magát a bokrok közt a piros tűzcsóvával, melyről tüzes gömbökben csepegt az égő szurok. Liheg és vad indulat lobog benne. Már ő is fut előre és vörös lobot vet a szeme. Ott, ahol a csapás balra hajlik és felvezet az embememjárta rengeteg sűrűségébe, egyszerre megtorpan és rámered a földre.

Elkésett.

Tenyérnyi vérfolt rozsdállik a sáron és alig két lépéstre színes rongydarab akadt fenn a tövisbokron. A leányka ruhájából szakadt le, mikor a farkas a vállára vetve eliramodott vele.

Az ember fakó lesz, mint a halál...

A földre ejti a szurkos kalánt és rémülten lerántja lyukas, veres, égett, vedlett báránybőrsapkáját. Áll, áll hosszan. Idő kell hozzá, míg a csapás gondolatához hozzászokik. Rettentő indulattal meg-megrázza ökleit a halál-ösvény fölött, melyre könnyei hullanak. Nem tud belenugodni a szerencsétlenségbe.

— Nem lehet igaz! Nem lehet igaz! — makogja részketve.

Felkapja a földre ejtett szurkoskalánt és sírva, fájdalmában a leányka nevét ordítva, végigkutatja az erdőt.

Semmi sem maradt a leánykából, csak ez a pár rongydarab a tövisbokron. Bele kell törődnie.

‘ — Talán jobb is így! — sóhajtja.

Elhagyatott, reménytelen, szegény, sorstalan, pusztulásra ítélt árva volt úgyis szegényke. Jobb, hogy az Isten így rendelte!...

Mégis fáj, hogy itt hagyta. minden pillanatban a fülébe cseng a szava, kacagása, szemei előtt repdes egész kicsi vézna alakja. Ezután nem fog érni semmit az élet és az erdő.

Remegő kézzel szabadítja ki a nehány véres rongyoskát, mi a leánykából megmaradt és hajonfejt viszi vissza a kalyibához. Ott istenesnagy tüzet tesz, ami bevilágítja a félhavast, aztán — mit gondolt, mit nem — ásót kerít elé és a tüzzel szemben a sátoros vén fenyő alatt hozzáfog a sírásáshoz.

Azzal is elkészül valahogy.

Aztán fogja a drága kicsi rongyokat és a leányka képében szépen eltemeti.

Nem tud semmiféle szertartást, más imádságot, csak annyit, hogy:

— Adjon Isten neked örök nyugodalmat, Véríke!... Azért mi ezután is együtt leszünk!...

Még el is mosolyodik erre a gondolatra.

Szentül meg van győződve, hogy Véríke visszajön. Vissza hát! Annál bizonyosabb semmi sincs!...

Gondosan elteszi a puliszka-részét, hogy legyen mit a kezibe adni, ha éhesen egyszercsak kibukkan a bokrok közül...

FADÖNTŐ EMBEREK

Három napja nem hallottam emberi szót. Félig már megbolondított a havas. Szinte egyhete, hogy nem akart megvirradni. Hideg köd porzott, áztatott minden. A vi-gasztlan, mocskos, őszvégi avar betegen rothadozott. Az ember szája kihült, benedvesedett, ha nyitva feledte. A szálegyenes bükkökből néma erő, vad kérlelhetetlenség áradt. Nehéz szagok ülték meg az erdő mélyét és fázott a moha a bokrok alatt. Csak a vadak elhullatott piszka ragyogott zsírosán, mint a cseppegett szurok. Izgatott, sötét és álmos voltam. Setét gondolatok tekergőztek agyamban és ok nélkül káromkodnom kellett.

Az aljban favágók táboroztak. Száraz gallyakat tör-delve ereszkedtem le hozzájok.

— Jó napot!

Nem fogadták, csak zordul néztek. Dühösen repedt fekete markukba köptek és tovább vágták a fát.

— Bánja az Isten! — gondoltam és odaeammogtam a tűzhöz, mely az egymásnak támasztott szálfákból hevenyésszett kalyiba előtt kínlodott.

A favágók elkísértek a szemükkel.

— Hé! Mit keres maga itt? — károgott rám rekedten egyikük, de számba se vettem.

Kibontottam a hárításákat, hogy faljak valamit.

A favágó dühösen magasra emelte fejszéjét és le-sújtott a fára. Arca eltorzult, az ütés csattant és kemény, bántó visszhangot vert a rengetegben. Megrándultam, mintha homlokombá sújtott volna.

Ketten fűrészelték. A harcsafürész kietlenül sírt a kezükben.

Minden nesz ingerelt. A tüzet megvarizáltam, ágakat dobtam rá és néztem. Hideg, vörös orromon végigszippantottam a fanyarillatú meleg füstöt, a láng arcomba sütött. Jól esett. Ásítva nyújtóztam és élveztem az evést. Kéjesen hosszúra nyújtottam, minden falatot külön élvezve, megbecsülve, játékosan, úri göggel, semmibe véve a fára görnyedő nyomorultakat, kik úgy néztek rám, mint veszett farkasok, majd elfordították fejüket és hülyén belebámultak az erdőbe.

— Meg kell adni, hogy dolgoztak! — néztem végig a letarolt erdőn.

Egymásra dölve, nyugtalanító zűrzavarban hevert a sok ledöntött fa. Halott, merev, vastag törzsek ágaiktól megfosztva, csonkán, bénán, vagy felhasogatva lassan bámulták a levegőn. A félígemeddig kiapadt nedv úgy olvadt meg rajtuk, mint az emberi vér. Szegény meggyilkolt fatestek! Távolabb a meghagyott magfák alatt kész kaszaiyok sorakoztak.

Kutyakemény dolog a fadöntés. minden ütés megrázza a testet, lelket. A fáradt kar szinte kiszakad a tövéből, a feltört marok ég, sajog. Próbáltam én is eleget és gúnyolódva kacagtam, hogy nem kell csinálnom. Ingerel-

tem is őket. Jól esett látnom, hogy az ételt valósággal ki-nézik a kezemből, a fehér kenyeret, szalámit, gyönyörű szalonnát, az ezüstpapírba csomagolt úri sajtot. Morog-tak magukban, mint a kutyák és gyűlöltek. Én is gyű-löltem őket, ők se tudták, hogy miért, én se tudtam, hogy miért; csak olyan fekete lett a szívünk, hogy összesírtult a ször a mellünkön. Elfordullak, kínládtak, de nem tud-ták a szemüköt levenni rólam.

Egye fene, mit bánom!

Jóllaktam és a láng aranyfüggönyébe burkolva szi-varozgattam.

Egyik fa'd'ontő ember durván rámbödült:

— Hé!... Szedje a sátorfát s menjen innen, míg jó dolga van!

— Miért? — dobtam oda a szót foghegyről.

— Ne kérdezze, hanem menjen, amíg lehet!

— Mit fenyeget?... Mi baja velem? Most már csak azért sem!

Az ember nem ért rá válaszolni, mert a fa meg-ingott, zuhanni készült. Ezek életveszélyes pillanatok. minden fa ledöntésénél újra és újra meg kell menteni az életet, A veszedelem kiszámíthatatlan. Hiába döntöm oda a fát, ahova akarom. A vége felpattanhat, vagy a magasba repülő, letört ágak verhetnek agyon. Még egy-két fejszecsapás, az emberek hátra ugranak, a szálfa meg-inog, reccsen és hatalmas ívben, zúgva, törve végigzuhan a földön.

Sikerült.'

Megkönnyebbülünk.

Pillanatra elfeledkeztek rólam. De csak pillanatra. Baljós pillantást vetnek felém, hogy még ott vagyok.

Nem szólnak, csak megcsóválják a fejüket és odacammognak a másik fához,

Baj lesz.

Ők is, én is, a fák is, az erdő is, minden tudta, hogy, baj lesz. Ma valami nagy baj lesz!... A halál ólál-kodik itt.

— Az én halálom! — rezzen tem meg és valami unszolt, hogy fussak innen, de keményen összeszorítottam a számat. — Mit? Hogy elfussak gyáván, mint a megvert kutyák?... Az Istennek sem!

Pedig a perc közeledett.

A ködcseppek ólmosabbak lettek, az erdő setéebb, a tűz haragosabb, az álló faszálak merevebbek, az ég el-hagyottabb, a föld súlyosabb és bénább.

— Mégis megyek!... Bolond volnék, ha itt agyon-üttetném magamat ezekkel a vadállatokkal!... Mit vé-tettem nekik?...

Tudom, azt vétettem nekik, hogy úr vagyok, dolog-talan, kényes úr, ki hetek óta itt csavarog a havasban, lopja a napot, jádzik, élvez, kirándult, pénze kell, hogy legyen, minden megvan, míg ők éhesen, nyomorultul kínlódnak a fával, otthon meg a fene eszi meg a családot. A sok baj megvan, az adóért ölik, üzik, hajtják ezer felé, két hete egy krajcárt sem kaptak, az élelmük is elfogyott. Két napja nem ettek s ez a nadrágos tekergő idejön, csú-folódik velünk. Hogy a Fennvalóisten!...

Minél inkább telik az idő, annál sűrűbb a gondolat, sötétebb a homlok. Már nem bírhatják sokáig.

Igazuk van és még sincs igazuk!

Azért sem megyek! Miért akarják rajtam kitölteni a bosszú jókat! Lesz, ami lesz!

Szalonnabört hajítok a parázsba és nézem, hogyan kunkorodik. Pompás illatát a favágók orrába csapja a szél. Semmi sincs, ami az éhes embert jobban megvadítaná. A medvét is így hajtják ki a barlangjából.

És tényleg, mintha elvágták volna, a munka hirtelen megáll. Odanézek.

A féligr berőtt fa tövéből az ember felegyenesedik, marokra kapja a fejszét és megindul felém. Látszik rajta, hogy révedezik, kábult, szinte nincs magánál.

Talán nem is tudja, hogy mit csinál, csak jön.

A többiek is eleresztették a fejszét, eldobták a szaggató fűrészt és néztek. Rajtuk is világosan látszott, hogy valami minden megbénító erő, érzés, indulat, vagy tudja a fene, mi igézte meg őket. Egyik-másiknak mozgott is hangtalanul a szája, hogy odakiáltson a gyilkolni jövő embernek, de képtelen volt cselekedni.

A fadöntő ember pedig közeledett.

Lassan jött, őrült nézésével előre igézve, önkéntelen lopakodva, neszt kerülve, ösztönösen óvakodva.

Zsibbadás gyengített el, ültem és nem bírtam mozdulni. Homlokcsontom, ahová bele fogja vágni a fejszét, összehúzódott, pillanatra elsötétedett a világ. Nyelvem elakadt a számban és nem tudtam felordítani, önkéntelen négykézlábra szédülnem és furcsán bizsergett a gerincem. Jól esett az elszédülés.

Aztán felugrottam, harag lobbant szét bennem. Arcom eltorzult, izmaimon eláradt az erő.

— Meg fogom ölni ezt az embert!...

Homályos tiltakozás támadt bennem, de olyan halk, olyan bizonytalan és szótlan, mintha a világ végén kiáltották volna:

— Ne... ölj!... Nem ... sza-bad!... f

Hirtelen elpattant az agyamra feszülő fekete burok és örvendeni kezdett egész bensőm, mert csak most láttam, hogy a fadöntő ember gyenge, kiéhezett, piszkos, rongyos, nyavalnyás, elszorvadt félavadállat, ki velem nem mérközhetik.

El kell az ilyent pusztítani, mert megsértette az egész világrendet azzal, hogy él.

Valami effélét éreztem.

Soha ilyen felajzott gyűlölet nem rázott meg és előre habzott a szájam a vérontás őrült pillanatához, összeragadt öklökkel, némán várta, a magából kivetközött ősember éberségével.

No, most!

Visszatorpantam, mert az ember egy lépéssel előttem megállott.

A rápillantás sietségével láttam, hogy fiatal, fekete és szörnyű.

Ha egyet moccan, vége van!...

Valami zengeni kezdett bennem, mintha kifeszített beleimen hegedültek volna.

Az ember most összerázkozott és a felemelt fejsze kiesett a kezéből, karjai ott maradtak a levegőben félíg begörbített ujjakkal. Nehéz feje kóválygott, lassan pislogni kezdett, mint aki most ébredt. Fakó és kopár volt. Az indulattól kifeszült arca behorpadt, csontjai kiütköztek, szemei visszasüllyedtek fekete üregükbe. Szemem láttára soványodott, apadt, száradt, sorvadt ijesztőre.

A veszedelem elmúlt.

Megkönnyebbültem, de lihegtem és a szívem erősen

vert. Bizonytalan, kimerült voltam, mintha egy szál kötélen függnék a felhők között.

A fadöntő ember szégyenkezve, bánatosan mondta:

— Engedjen meg a tekéntetes úr!

— Nincs semmi baj! Nem történt semmi! — bátorítottam és rámeredt a kenyérre, szalonnára, ami ott hevert a lábainál a tűz mellett.

— Éhes vagyok! — hebegte lángoló orcákkal.

Megrendültem és kedvesen kínáltam:

— Hát egyél, testvér!... Nem tudtál szólni?

Most már sajnáltam és szerettem szegényt.

Felszabadulva, mosolyogva a többinek is oda-kiáltottam:

— Hé emberek!... Hagyják abba a munkát, jöjjenek és faljanak valamit!

Az emberek egymásra néztek és lassan megindultak a tűz felé.

A SZALONKAMADÁR

Végét járta az erdő. A ragyogó arany, vörös, sárga, bronz, fekete, őszi színek eltünőben voltak. Nedves, síró köd, hideg permet szállongott a szürke félvilágosságban. Az élet lehanyatlott. A víz is haldokolt és utolsó lélekzete szürke páráként feküdt rajta. A tűzem füstje elerőtlenedett és nem bírt felszállni még a fák tetejéig se. Hideg nedvesség csepegett a dermedező ágakról. A jóság a lábán állva reszketett és esett fővel szomorkodott. Csapzott, kietlen és keserű volt minden. A vadak elrejtőztek és némák maradtak. A medve lomhán feküdt, sáros fenékel, morogva keresett magának száraz helyet s a némán váró őzeknek csak fehérke, kicsi lehellete mutatta, hogy még élnek. A farkasok néha dühösen a magasba ugrottak és vicsorgó foguk összecsattant, mintha Isten látthatatlan kezét akarnák megharapni. Aztán ők is megadták magukat. A hegyek meggörnyedtek, a völgyek hidegen kinyúltak, mint a halott. minden várt valamit, ami történni fog és elkerülhetetlen, de ami ismeretlen, rejttett és titkos s csak sejteni lehet. A moha felborzolódott félelmében a fák lábain, a fekete rothadt gombák Összerogytak, a száraz füvek egymáshoz verték üres fejü-

két s csak a csedesen hulló fenyőtoboz Roppant néha a földön. Ilyenkor minden lesüti a szemét és fél a nesztől is, hogy semmi ne zavarja a havas kietlen és mégis fenséges haldoklását. minden érzi, hogy jön, de nem szabad kimondani a nevét annak, ami jön.

Ebben a feszült, sejtelmes, féligr kábult várakozásban szakad reánk az alkony. Azt is csak onnan tudjuk, — mert az időnek is vége van, — hogy az a kevés, beteg világosság is lassan fogy, ami eddig a reményt valamennyire fenntartotta. Ettől a gondolattól önkéntelen összerezzenek a fák, állatok, de utána még kínzóbb, még mélyebb lesz a némaság. Hogyan tud ez a nagy mindenség ilyen rettentő csendbe süllyedni! Nem bírok helyben maradni. Történék akárm, mozognom kell, különben beleörülök. Hiába. Még a lépés sem ver zajt, az is nesztelen, mintha csak lélek járna az avaron.

Kimenekülök a sűrűből a vágottba, hol már felkaptak a fák, cserjék, vékony, sudár bükkök a déli lejtőn. Itt valamivel világosabb. A láthatár azonban sötét, mintha fekete hurok volna a föld nyakába vetve. Valami unszol, sürget, ijeszt, hogy meneküljek. Ez lehet az az érzés, inger, ami a vándormadarat szárnyra ragadja. De minek? Elkéstem. Nincs már hova menekülni ezen a világon!...

Fáradtan ülök le egy ázott, szürke csutakra, ledobom a puskát és várok én is, mint az állatok. Már-már önmagamba roskadok, mikor valami felriaszt:

— Piszt! Piszt!

Mi ez? Ki mer piisszegni?

Alig pár lépéstre tőlem valami tompán levágódik, mintha az erdőből követ hajítottak volna utánam. A két

nagy, ijedt szeméről látom, hogy szalonka. A tekintettemmel melengetem egész alakját: magas homlokát, hosszú, keskeny, érzékeny csőrét, rozsdaszínű, csíkozott testét, a földhöz nyomott szennyesfehér torkát. Kékes lábat behúzta maga alá. Nem mozdul. Talán már a szíve se ver. Valami lelte. Tudom már. Olyan erővel jött és olyan szerencsétlenül vágódott le egy hegyes kavicsra, hogy kövér melle meghasadt.

— Hát te vagy az? — enyhülök meg.

— Piszt! Piszt! Korr! — hangzik újra a levegőben a másik elhúzó madár, mintha azt mondaná: — „Vigyázz! Jön!”

De mi jön? Mi elől menekültök madárkáim? Valahol valami történt, hogy ez a hallgatag, szótalan madár, ki úgy hallgatott egész nyáron, mintha gyónási titkok örizne, így meg van rémülve.

Nagy dolognak kellett történnie, mert ez most is úgy rejzőzik, lapul, olyan, mintha avar falevelekkel takargatta volna be a hátát.

— Piszt! Piszt!... Jön!

Aha! Már tudom. A halál jön, a föld halála és az remítette meg őket ennyire.

Milyen mások most szegénykék, mint voltak tavasszal, mikor szintén itt vártam >ájuk és gyönyörködtem benne, hogyan nyilait, kanyargóiit, cikázott a koronák között és hanyatlott le az ágak mögé, mikor az első csillag kigyúlt, a többi madarak éppen bevégezték esteli éneküket s a hegyek, távoli fák odatapadtak az éghez. Akkor is minden várt. Az ágak fölötttem rezzenni se mertek, a bokrok leguggoltak a földre s csak néha szállta körül fejemet a csupasz denevér, hogy meggyőződ-

jék: helyemen vagyok-e. Mennyi ígéret, titkos inger és ébredő élet volt akkor itt! Hogy megrándultam, mikor a madár nesztelel árnya elhúzott a szűk nyiladékok közt és forrott a hűvös levegő szárnyai alatt, ahogy elosont, majd nyílegyenesen lebukott. Aztán a bokrok alatt elfutott és vége volt mindennek.

Milyen régen is volt minden. Egészen megfeledkeztem róla. Nem is csoda, hiszen szegény szalonkamadárnak tavasszal is, a nász idején is, mikor minden olyan szép, minden össze csak tíz percig tart a boldogsága, mondhatnám, az élete. Aztán kis gödröcskét tipor fészeknek és hirtelen úgy eltűnik, mintha a világban se lett volna.

De ne hazudjak! A nyáron láttam, hogy itt-ott, a fák homályában felforgatta az avart és szitává lyukgáttá a gombák kalapját. Lehet, hogy valami tuskó tövében remegett akkor is, de ügyet se vetettem rá. Alázatos, titkos, nemes, szerény madár, ki nappal nem mer felrepülni és az estbe rejtőzve se száll túl a fák hegyén. Furcsa, néma sírásó, ki folyton a mélyben kutat és úgy szürja bele csörét, mintha hőmérővel a föld lázát mérné, vagy a halottak kenyérét kóstolgatná. A némaság s az est jegyese ő, a csak tíz percig szerelmes, fűszáltól is megrezzenő, félénk szűz.

Mi lehet az oka, hogy óvatosságáról ennyire megfeledkezett! Szép barna szemei irtózattal merednek szét és tárt szárnyakkal úgy fekszik, mintha a földet védené és kicsi, véges tollacskáival az egészet be szeretné teríteni: — „Jaj! Ne bántásatok!“

Ki mondotta meg neki, hogy nagy veszedelem fenyegeti a földet és ki adott erőt a gyenge madárkának, kit a legkisebb ág is agyonsújthatna, hogy ezt a pokolba

megcímzett, nyomorult földet védje? Le kéne lőni azt is, aki szót mer emelni az érdekében. Pusztuljon, mert hibás, mert megtüri hátán az embert és azt a sok gazságot, aljasságot, melyet minden pillanatban elkövet! Sőt nemcsak megtüri, hanem még táplálja, vizével itatja, aranyával hiszlalja, élébe veti méhének minden kincsét, csak azért, hogy beszophassa a sok rántott vért, minél több vért és gyűlöletet. Régen megszűnt rajta minden, amiért érdemes volt élni... Es még védi ez a szerencsétlen madár? Úgy szétlövöm azt is, hogy ítéletnapig se szedik össze a csontjait!

Vörös vér loccsan agyamra és már-már markolom a puskát, de az inger, ahogy jött, el is múlik, és fáradtan fanyalgok a madárnak:

— Hidd el, hogy nem érdemes!

Bosszankodva felemelkedem, hogy ott hagyjam az egészet, de akkor harmadikszor hangzik fel:

— Piszt! Piszt!

Valóban, — lepődöm meg — valami észrevéltelen történik körülöttem. A hideg ködben didergek, arcomat, kezemet fagyottra permetezte. Szemhéjaim álmosak, alig bírom emelni és mégis forróak. Visszaroskadok a csutakra, mintha a sötétség nyomott volna vissza. Különös ez a sötétség is. Finom, híg s ha kissé homályosan is, de átlatók rajta. Súlytalan és mégis olyan fojtóan nehéz, hogy dönt le a lábaimról. Ilyen érzése lehet a halottnak, ki felébred koporsójában, de mégse bír feltámadni, mert visszanyomja a szemfedő. Pedig az is látszólag könnyű fátyol, amit az igaz szívéből gyászoló egyetlen sóhajtásával elfújhatna halott kedvese orcájáról. Az én lélekzetem is mind nehezebb s fogyóban van,

— Egészstelen idő! — mondom természetesen, de valami azonnal kételkedik bennem: — Jó, jó! Egészstelen idő, de...

A körülvevő néma mozdulatlanság mintha megmozdult volna. Meresztem a szemeimet, hogy jól látok-e. Földi szemem azt mutatja, hogy nem igaz, amit én mozgásnak, kétségbeesett védekezésnek látok, hogy a fák ágai ijedten egymásba kapaszkodtak volna és mintha megfeszítenék törzsüket, hogy valami láthatatlan veszedelem el ne sodorja s a hegyek kifeszített, fekete mellel láncba állottak és mintha a bokrok is lekuporodtak volna, hogy a földet védjék.

Nem lehet igaz és mégis így van. minden a földet védi. Kezdette ez az igénytelen szalonkamadárka, folytatták a fák, bokrok, hegyek. A sziklák bordája is kidudorodik az erőlkodéstől s az erőtlén, száraz fűszálak is egymásba kapaszkodnak, hogy ezt a nyomorult, széthullani készülő sárgolyót valahogy összetartsák. Még mintha a víz színe is fekete ráncokba futott volna a gondoktól...

Isten engem úgy segéljen, olyan szélcsend van, hogy a lehulló vörös falevélke is alig bír földet érni és mégis érzem, látom a világnak, hegyeknek, fáknak, mindennek ezt az összerandulását, baljós feszülését és hallom a néma segítségiáltást. Soha édesanya kétségbeesettebben nem védte gyermekét, mint ahogyan minden védi ezt a tehetetlenné roskadt földet az ismeretlen veszedelemtől, ami mindjárt itt van.

Isten engem úgy segéljen, az én öklöm is akaratlanul rándult össze, mert a magasságban, a megvakult égen rémült gágogással vadludak húztak el a fejem fölött.

Elkésett vadludak, kik a hátukon mar havat visznek, mintha hideg verejtékük fagyott volna meg rajta.

Eh! Szamárságokat gondolok össze-vissza és jobb lesz, ha hazamegyek a kalyibámba, lefekszem és kipihe-nem magamat!

Jó, jó! De... Magyarázza meg valaki, miért van, hogy én is szeretném ennek a kihűlő, elítélt, nyomorult földnek csak akkora pontján végigvetni magamat, amekkorát testemmel el bírok takarni, mint ez az esztelen szalonkamadár és azt mondani: — „Mégis az enyém vagy, halálos ítélet, nyomor, pusztulás, bűnök és a há-tádon végighengeredő ágyuk ellenére is!“ — és segítségért kiáltok én is azzal a dermesztő némasággal, mint minden körülöttem.

Józan eszem tiltakozik ellene, amit érzek, gondolok, de akkor miért áldozta fel magát ez a kicsi szalonka-madár? Miért nem akarnak haza ereszteni a fák, az ágak? Miért állják utamat? Miért húzzák vissza lábai-mat a halott, száraz füvek és miért feledkezem meg a puskáról, vadászásról, ölesről, mikor későre mégis haza vánszorgok?

Miért?

Az igaz, hogy reggel kicsit szégyellem magamat, de az is igaz, hogy a változás, ami jött, amitől féltünk, mégis megtörtént.

Pedig egyszerűen szólva csak annyi történt, hogy azon éjjel leesett az első hó s mikor visszamentem a csu-takosba a puskámért, a szalonkát ott találtam meg-fagyva széttárt szárnyakkal, akkor is a földet védve és szája el volt nyílva, mintha utolsó segélykiáltása után

többé nem bírta volna összefogni, vagy — mikor látta, hogy nem tehet semmit a végzet ellen — talán önmaga tátotta ki a száját, hogy felfogja ennek a szerencsétlen, megkínzott, bűnös földnek utolsó lélekzetét.

Különben a fák, bokrok, hegyek csedesen, behavazottal! állottak helyükön, mintha azon éjszaka megőszültek volna.

XXVIII

A HAVAS HALOTT

Azon a napon a vadmadarak látszólag minden igazők nélkül nyugtalankodni kezdettek. Sasok veszedektek a levegőben, vércsék vijjogtak, a sólymok nyilaiává vágtak be a sziklák hasadékaiba, a fákról felkerekedtek a varjak és fekete csapatokban károgtak le a falvakba. A cinkék, sármányok, pintyek szintén ott-hagyták az erdőt. Megzavarodott madárfelhők tévelyegtek a levegőben a fehér hófelhők alatt hideg ködtől nedvesen, érezték a havas veszedelmét, pedig csend volt, a tegnapi porkahó érintetlen feküdt a földön, egyetlen faág nem mozdult g a cserefák száraz levelei békesen vöröslöttek bele a komor, szürke világba.

Az öreg, magános vérmedve éppen téli álomra képzült s nehezen kapaszkodott fel a sziklák között, Sajgó-bérce oldalában a barlangjához és a fensík peremén lilegve megállott. Az utolsó napokban ő is különös változáson ment át. Nyugtalan, morcos, ingerült volt, nehéz fejét alig bírta, egy hét óta se étel, se ital nem ízlett és álmossan ásított fel a homályos égre. Zavaros vágyak kínozták és előretürődött homloka alatt égő apró szemei már fekete ködben láttak minden. Feketék voltak a

tovariadó őzek, a ciheresben lappangó farkas, a szakadékokban robajló vaddisznók, az egész havas, a szédülő hegyek, a patakok vize. Tátott szájjal lihegett és forró lehelllete fehér párába burkolta otromba fejét. Homályosan érezte, hogy meg fog halni ma a havas. Alig akart megvirradni, de a kínládó derengő félvilágosságban mégis látni lehetett a közelgő veszedelmet. Az éjnek már vége volt. Szennyes, tejszínű, alaktalan zürzavarrá folyt szét a feje fölött. Messzi a fensik szélén juhnyáj közeledt feléje. A medve azt nézte és dühösen felfordult az ember-szagra. Mint minden állat a havason, a medve is tudta, hogy mindenki fog törni a hóvihar, amelyben semmi élő meg nem menekül és a rettentő színjátékot meg akarta várni, mielőtt álomra hajtaná a fejét. A halál jegye volt már azon a juhnyájón és a pásztoron s a vérengző dúvadnak jólesett ez a tudat.

Csak a szerencsétlen pásztorember nem sejtett semmit. Harmadik napja vonultak hazafelé lassan, kíméletesen, legelve, delelve, előntve a torzsáig rágott havasi legelőket. A pásztor büszkén néz végig a háromszáz darab gyönyörű állaton és elszorul a szíve, ha arra gondol, hogy meg kell válnia tőlük. Nem is juhok ezek, hanem saját gyermekei. mindenket külön-külön is személyesen ismeri, hiszen kora tavasztól késő őszig dédelgette őket. Egyetlen darab el nem pusztult és áldás volt minden lépésekön. Csak úgy ontották a tejet, a sajtot, ordát, zsendieét. Most is az orrában érzi áldott, zsíros tőgyük illatát. Selymes, dús gyapujuk a földet éri, szinte rálépnek menetközben. Ha lehetne, szívesen vinné őket az ölében, hogy le ne romoljanak; annyira szereti őket. Hiszen rajtuk kívül nincs is neki senkije, semmije. És most ezektől

is meg kell válnia. Úgy érzi, mintha temetőbe kísérné őket.

Mondom, nem sejtette, hogy ma hal meg a havas.

Először csak néhány kósza hópehely kezdett száll-dosni. Még jól is esett látni a komor, nehézsínen világban ezeket a röpködő fehér csillagokat, melyek ártatlanok, tiszták és olyan könnyűek, hogy még az erőtlen fűszál se rezzen meg alattuk. Úgy tüntek el a földön, mint ahogy az áldozó ember nyelvén elolvad a szentostya. A bolond, együgyű pásztor még mosolygott is nekik és nagy, széles markával játékosan fogdosta őket. Később könnyű szél, suhant végig a fensíkon s a hópehelyek megsürűsödtek. Kristályos hideg ereszkedett alá és a föld rotható, nehéz szaga eltűnt. A juhok csudálkozva emelték fel szép, csigás orrukat és hirtelen megállották, mintha odacövekelték. volna őket.

A pásztor szintén felütötte a fejét, ö is megérezte a különös változást és riadtan körülnézett. A szálegyenes fák egyszerre „vigyázz“ -ba állottak, a bokrok lekuporodtak és olyanok voltak, mint köröskörül a földreborult kerek-rokolyás székely asszonyok, kik alázatosan térdelve várják meg, míg Isten a fehér szentséggel áldást oszt. Nagy, nagy béke és csend szállotta meg hirtelen a világot.

— Havazik! — motyogta önkénytelen gyöngédséggel a durva pásztorember és pillanatra ő is megbénult, hogy sapkáját levéve megtisztelje a fenséges pillanatot, mikor a fehér szemfedő beteríti a kimúlt föld ráncos, fekete arcát.

Hirtelen azonban vad szél vág bele a rengetegbe s a fenyves zajlani kezd, mint a tenger. Egy árnyalatot

szürkül a világ s a hóhullás zavart, kavargó forgataggá válik.

— Nem lehet továbbmenni! — azt mondja a pásztor és tanácsralanul néz körül, hogy hová húzódjék a közelgő hóvihar elől, de elkésett, mert már a láthatár mögül terhes hófelhők gördülnek elő és rázúdulnak a fák koronájára, melyek recsegve hajolnak meg a nehéz nyomás alatt. Annyi idő sem telik bele, míg a madár a lábával megvakarja a füle tövét, a hegyek közül előreront a szél. Pusztító, kietlen, éles, dermesztő szélvihar.

A vérmedve a szakadék szélén elégedetten húzódik a sziklaszítek védelmébe és hatalmas testével előremered, hogy jobban lásson.

Ez az, amire várt! Ha tudna, felkacagna örömeiben, mert a pásztorember megremeg és halászápadt lesz. Tudja, hogy nincs menekvése. Akit ez az egét, földet romboló fergeteg meglep, vége van annak. Ha a juh menekülve futni kezd előre, felragadja a földről és percek alatt a fához, földhöz, sziklához veri, vagy az egész nyáját belesodorja a szakadékba. Az erdőbe kellene menekülniök, de az erdő messzi van és kétségbeesett, riasztó kiáltását hangtalanul kapja el a szél a szájáról. Kutyáit is hiába uszítja. Vinnyogva, remegye futnak el, hogy menedéket keressenek. Magának kell küzködnie, rohannia, kézzel, lábbal dolgoznia, hogy megfordítsa a nyájat. A juhok azonban érzéketlenül, tompán elmeredt szemekkel helyben maradnak és borzadva bámulnak rá a viharra, amely az egek megkavart méhéből rájuk tört. A pásztor maga is tehetetlenül megáll. Egyszerre minden megváltozott körülötte. Az erdő, hegyek árnya csak halványan dereng szemei előtt az özönlő ködök, hófergeteg

zavaros fátyla mögött. Az orraig se lát. Ég és föld alak-talan tömeggé olvad a fehér zűrzavarban. Arcát, kezeit csípi a jeges dara, szemei lángolnak, szikráznak, mintha minden tüzet ki akarna fújni belőlük a vadul süvitő szél. Alig áll a lábán. Vakon tapogatózva szédeleg egy magános fenyőhöz és az életféltes mohóságával kapaszkodik meg a törzsében, hogy az akadálytalanul száguldó szél őt is el ne sodorja. A bamba rémülettel összebújt juhok nem bírják el a gerincüket meghajlító, rettentő szélnyomást, szerencsére lábuk megbicsaklik és tehetetlenül a földre lapulnak. A pásztor a recsegő fához tapadva bir-kózva felhördül örömben. A drága jószág pillanatnyilag meg van mentve, de csak addig, míg idegekkel bírja a juh. Ha egyetlen egy is összeroppan és megbolondul, vége mindennek. A pásztor szinte megőrül az aggodalomtól, ha erre gondol, de tehetetlen, mert a vihar ereje mindinkább fokozódik. Borzadva hallgatja a derékban kettétört fák recsegését, a tövestől kifordult vén fenyő-óriások tompa döndülését és fel sem mer nézni az égre, mert ott is az összetört erdők roncsai úsznak, röpködnek. Teljes a pusztulás, a veszedelem.

Minden remeg és borzad, csak a havas ura, az öreg vérmedve boldog, megelégedett a szikla alatt. Nekivaló, fenséges látvány ez. Sötét ereje, vadsága, zord, fekete szíve teljesen kitárul benne, mintha ő tombolna, ő tépné darabokra a havast, borítaná fel a hegyeket, tördelné ízekre az őserdőt, fújná el egyetlen lehelletével a világ hazug, nyomorult „békéjét“, véres ínyivel harapná át minden élő nyakát és az ördög fekete farkába kapaszkodva ő rohanna át a fergeteg táncában az egész mindeniségen. Alattomos, csontot-velőt átjáró morgásra tor-

zul a szája, mintha felborzolt szörrel újabb, még erősebb pusztításra biztatná a vihart... Időbe telik, míg valamennyire úrrá lesz szenvedélyének első ingere fölött a felemelt fövel körülöz, hogy lássa, mi lesz a földdel... Csak most veszi észre a fatörzsön lógó rémült pásztorembert és többé le sem veszi róla a szemeit, mintha rajta kívül a világban semmi, de semmi nem érdekelné. Most jön a vég, az ember vége és azt semmiért el nem mulasztaná. Nincs ránézve megnyugtatóbb látvány, mint az ember pusztulása. Egyetlen igazság a földön, ha egy ember elpusztul. Elég ok hozzá az, hogy — ember. A vérszomjas dúvad teste majdnem szétrebban a türelmetlen-ségtől, hogy az elszálló lelke látassa.

A vihar, mintha szót fogadna, rettentő táncba kezd. A szerencsétlen pásztorember azonban észre sem veszi. A fehér hóözönön át, minden érzékével csak a juhait lesi. A nyájat, minden örömét, büszkeségét, egyetlen boldogságát. Háromszáz szép gyermekét... Csak megmeneküljenek!... Náluk nélkül az ő élete se ér semmit. Inkább őt vegye el az Isten, semhogy egynek is baja történjék.

— Csak meg ne mozduljanak!...

Híaba remegett, imádkozott, leste féltőn. Az újabb vihar-rohamra a vezérlő kos felugrott. Nem bírta tovább. Megrázta magát és irtózva elferdült szájjal bége-tett. Erre a többi kosok is megmozdultak.

A pásztor kínjában felordít.

Vége mindennek! Nincs hatalom, hogy a széltől fizott nyájat meg bírja állítani...

Gyorsan kell cselekednie!... De mit csináljon. Szinte a fához dermed rémületében. Végigvillan az agyán, hogy ha a nyáj elpusztul, minden odavan. Keserves

munkával szerzett néhány garasa, kicsi földje, mit a tavaly szerzett, kenyere, kunyhócskája, ami ki sincs fizetve. Hiába kínlódott eddig. Tán tömlöcbe is kerül.

— Nem, nem lehet! — hebegi félénk tébolyultan, de mit csináljon! Magával az Istennel mégsem birkóztatik...

Most a vezérlő kos újabb jelt ad' és erre a nyáj is megmozdul.

— Hóhahó! — üvölti a pásztor torkaszakadtából és felkapja görcsös botját.

Ebben a pillanatban örööm vonaglik át fagyott ar cán. Tudja már, hogy mit kel] csinálnia. Ha a kosokat megállíthatja, meg van mentve a nyáj.

— Hóhahó!

Megfeszített erővel fut, tántorog, kalimpál, hogy a nyáj elé vágjon.

Elkéssett.

A vezérlő kos mar a szakadék szélén járt.

Nyomában a nyáj. Riadt, rémült bégetésük belevesz a vihar bömbölésébe. Ez a békétés volt az utolsó életjellük, aztán alig derengő, szűk, kis nyomuk végleg elsötétedik. Halálfutásukról már semmit se tudtak, csak rohantak előre vakon, siketen, a megbomlott idegek érzéketlen hülyeségével, hasig tipródva a hóban, melyet félelmükben elerdt ürülékükkel vörösre pörköltek. Aztán a szél közibük vág és szétszórja őket, mint a pelyhet.

— Hóhahó! — sír kínjában a pásztor és a viharral küszködve, elzuhantha, újra talpra állva, megzavarodott, aggyal, magánkívül rohan juhai nyomában. Sapkáját lekapta a vihar a fejéről, de csak annyit érez, mintha jeges ruhát dobtak volna forró fejére. Már alig is lát, melle,

torka szorong, mert vége, mindenjárt vége a nyájnak, a gyönyörű juhoknak, amiknek nem volt párja a havason, nem is juhok voltak, gyermekei voltak, minden büszke sége — és az ő indulatai is elszabadulnak, mint a viharéi, gyilkos, vad és kétségebesett már ő is, azt sem tudja, mit cselekszik és csak homályosan rémlik, hogy valami a fejében megpattant; az ő szemei is vörbefutottak, vörösnek látja a hóhullást, az erdőt, a juhait, az egész világot és értelem nélkül üvölti utolsó gondolatát:

— A kosok! A kosok!

A kosokat agyon kell vernie, mert máskép lehetetlen megállítani... Áhá! Már itt is van egy!...

— Hó! Hó!

Örömében felkacag, mikor a bunkóval leütött állat véresen mozdulatlanul elnyúlik a földön.

— Itt is van egy!... Ott is van egy!... Ez is kos!...

És zuhog a bot.

— Tíz! Tizenegy! Tizenkettő! — számolja lihegve és minden egyes számnál sötétebb lesz az agya.

Már alig bírja. Forróság lepi el a testét, verejtéke a szemébe hull, kurtiját is ledobja, karjai fáradtak, de nem szabad abbahagynia.

— Ez is kos! Az is kos!... Hó! Hó!

Múló pillanatra megütközik.

— Mi ez? Hát nem akar a kosoknak végeszakadni?...

A szerencsétlen úgy látja, hogy hosszú, vörös szarvak csavarodnak elő minden juh fejéből és minden rohan a szakadék felé.

— Ez is! Az is!... ötvenegy! ötvenkettő!...

Elvakult indulatában a vihart is alig hallja, csak

sújt a bottal szakadatlan, míg a juhok körülötte újra lefekszenek.

Nehéz, fárasztó küzdelem volt, de sikerült.

— Háláistennek! — mormogja horpadt, feketére fagyott arccal. — Reggel majd továbbmegyünk.

Tántorogva kiegyenesedik, majd rágörbed a hóba szúrt botjára.

Agyonvert juhaitőrzi.

— Nincs semmi baj, most már nincs semmi baj!

A nyáj csendes, a vihar is szüñoiben van.

Csak ne volna olyan álmos!

Nem szabad elaludnia. A nyájat minden órában fel kell riasztania, meg kell jártatnia, hogy juhocskái, kedves gyermekei meg ne fagyjanak.

Csak ne volna olyan álmos!...

El se zuhant. Úgy fagyott hozzá a botjához.

Mikor a vihar elült, a vérmedve lerázta magáról a havat és odacammogott a pásztorhoz, ki olyan volt, mintha csendesen aludnák. Sűrű, tömött bajsza fehér a zúzmarától. Olyan, mintha a lelke fagyott volna hozzá. A medve körül szaglásza, belenéz üres, zavaros szemeibe, valamit dörmög és elégedetten elcammog. A barlang szájában mégegyeszer megáll, meghordozza tekintetét a halott havas fölött, únottan beleásít az éjszakába, befordul az üregbe és elégedetten álomra gömbölyödi ö is.

A havas halott.

Csak a hó hull szépen, csendesen, hogy eltakarja a világ szennyeit.

GERGŐ LEGYEN A TE NEVED

Háromszor jött a kóbor farkas azon az éjszakán a kalyibához, ráfűjt a tenyérnyi ablakra, hátsó lábaival hárnya a havat s kísértetiesen vonított. Ingben-gatyában, mezítláb kiment Gergő a fészivel s elriasztotta, de harmadikszor maga is azt mondta az asszonynak:

— Belé kell nyúgunni!... Méges meghal kiesi Gergő! A farkas megjelentette!

— Jaj, csak meg vóna keresztelve! — sikoltott a menyecske.

A halál maga is elég nagy baj, de rettenetes, ha valaki kereszteletlenül hal meg. Sem ég, sem föld be nem fogadja, a lelke sírva jár a havason a világ végezetéig.

— Ebben a cudar időben hogy menjek a faluba a papért! — húzódozott az erdei ember, mert két nap, két éjjel szakadatlan hullott a hó s nehéz az út, de hogy a farkas így megijesztette, mégis csak nekiöltözött s meglábolta a havast.

Mire pitymallott már zergetett is az öreg Mihók sekrestyés ablakán:

— Baj van, Miháj bá! Eresszen bé!

- Ki a? — riadt fel Mihók Mihály egyházi ember,
 — Ez én! Csutak Gergé a havasról!
- Miért nem ülsz otthon ilyen üdőben az anyád
 örö miben! — lépett le az ágyból Miháj bá, hogy kikó-
 csolja az ajtót. — Mit lármázod fel az embert?
- Lehet, hogy nem éri meg a reggelt! — hozako-
 dott elő Gergő a nagy bajával.
- Ki nem éri meg a reggelt?
- Kicsi Gergő, a fiam!
- Nem szégyenled magadat? — támadt rá a vén-
 ember. — Egy nyálas kölyökből ekkora dógot csinálni!
- Igen, de a farkas háromszor baukolt felette' —
 bátortalankodott az erdei ember. — A gyermök nincs
 megkeresztelve, tudja-e?
- Ammá nagy baj! Igennagy baj! — csendesedett
 meg Miháj bá is. — De akkor mért nem méssz a paphoz,
 mit törsz reám?
- Hiszen éppen ezért jöttem, hogy kied intézkedjék
 a tiszlendúrnál!
- Én nem intézkedhetek! — csattant fel Mihók bá
 újra mérgesen.
- Osztán métt nem? — kezdett fenyegető lenni a
 Gergő hangja is.
- Mert nincs itthon a pap s ahogy nekem jelentette,
 nem is jön haza két napig!
- Hijj a teremtésit! — vesztette el minden remény-
 ségit Gergő. — Most mit csináljak?
- Az a te dógod! — felelt kurtán Miháj bá s visz-
 szafeküdt az ágyba a vénasszony mellé, ki a falig lapulva
 hallgatta a férfiak beszédét. Valamit gondolt azonban ma-
 gában, későbben mégis azt mondta:

— Hátha méges tudna segítem rajtik!... Gergé nem olyan ember, aki ingyen kívánná ...

— Meghálálnám! — kapott a szón Gergő is. — Pénzem ugyan nincs, de egy-két szekér fát megeresztenék. Nem néznék oda, mikor kied erdőlni jön ...

Ettől a vénember is megereszkezett.

— Szítsd fel a tüzet s füttözzél meg! — adta meg magát.

— Nem es tudod eléggé megköszönni Miháj bátyának, hogy segít rajtak! — járt a szája a vénasszonynak, míg Gergő a tüzet fújta tele szájjal. — Mi az a két szekér fa ilyen nagy bajban ... Hiszen tudod, hogy ez az énuram milyen értő, tanólt ember! Negyven esztendeje, hogy a kezin van a templom s az egy szentségen kívül mindenhez szabad hozzányúlnia ...

Ásítva, szuszogva öltözökött Mihók bá, mintha nem is hallaná, hogy mit beszél a felesége. Aztán komótosan megfrustokolt, fogta a templom kulcsát s tekintélyesen azt mondta:

— Mehetünk!

Elfogódva nézte Gergő a néma, kicsi templomban, hogyan bugyogtat tele Miháj bá egy háromdecis, mosatlan, vak üveget szentelt vízzel s pakol fel melléje egy avult, szúette, arasznyi fakeresztet, keres elő egy még vénebb, dohos, nedves levelű szent könyvecskét, amelynek vedlett táblájába már belerágta magát a penész. Értelmesen betűrte azt a helyet, ahol használni kell s Gergő-höz fordult:

— Tudsz-e olvasni?

— Én nemigen, — ijedt meg az erdei ember — de az asszon, ha meg nem felejtette, tudott.

— Ebben a könyvecsében minden benne van, hogy mit kell csinálni! — magyarázta Miháj bá.

— Hát kied nem jön? — szontyolodott el Gergő.

— A falu végéig sem tudnék eljutni ebben a hóban, — rázta a fejét a vénember — de nem is kell, mert azt a gyermeket ti is megkeresztelhetitek. Akár te, akár a feleséged.

— Lehetetlen! — hitetlenkedett Gergő.

— Ha én valamit mondok, neked ne járjon a szájad!

— senkizte le Gergőt a vénember. — Abban a könyvecsében is megvagyon írva, hogy szükség esetén mindenki kereszthet s ez éppen olyan érvényös, mintha a pap vagy én kereszteletem volna meg!... Inkább kevés szentelt sót is adok, hogy foganatosabb legyen ...

Valamit ümmögött kedvetlenül Gergő, hogy ő azt gondolta, hogy méges, ha Miháj bá eljött volna ...

— Mit akarsz többet azért a két rongyos szekér fáért! — támadott rá az öreg. — Ha még sokat jár a szád...

Gergő ijedten behúzta a nyakát, a kürti zsebibe betette a szentdolgokat s elindult.

— A szentkereszt s a könyvet osztán hozd viasza!

— kiáltott utána Miháj bá s tekintélyesen odalépett az alig pislogó örökmeccshez, hogy vastag ujjaival levegye a hammát...

Mire Gergő kiért Szépaszó tetejére, a havazás megszűnt. A havas teljes pompájában ragyogott. Semmi sincs szebb a frissen behavazott puha, fehér erdőnél. Még ezt a félvad Gergőt is megejtette tiszta varázsaival és szinte áhitattal ment a magasságokba nyúló szép szálfák között,

melyeknek mindenike mintha gyönyörű ezüstoszlop volna, az erdő hatalmas templomában. A vakító, zúzmarával díszített, hóval prémezett, dermedt ágak finom tetővé szövődtek a feje fölött. A kéken derengő hóban mozdulatlan minden, csak a levegő jégtűi zajlanak a lenyugvó nap könnyű fényében, mint megzavart pici ezüsthalacskák. Néhány öreg fán szakadozott zuzmó-térkép. A fák rava-talt állanak a befagyott patak fölött. Csend van és a Gergő feszült érzékei mégis valami finom zenét hallanak, valami olyan különös zenét, mintha szél fújna át a szarvasok agancsai közt.

— Csak nem a fiam lelke!... Csak nem késtem el! — ijed meg és meggyorsítja léptéit, majd megáll és riadtan hallgatózik. — Mégis a kicsi Gergő lelke volt! — sír fel benne valami, mert gyanús ez a rettentő némaság. Semmi se rezdül s a hópelyhekkel, mint fehér méhraj-füzérekkel rakott vesszőfonalak is mozdulatlanok.

— Jövök, Kicsigergő! — kiáltja rekeden és a félelemtől, gyötrődéstől kiült verejték megfagy a homlokán, mert most már biztos, hogy meghalt Kicsigergő.

Ezt abból is lehet tudni, hogy sehol egyetlen élőlény sincs... Pedig ilyenkor a madarak le szoktak szállani az ágakról, hogy ákombákom, három-ujj jeleikkel teleírják, összesétálják a friss havat. Nem tudják megállani, hogy meg ne tegyék. Éppen így vannak vele a vadak: özek, nyulak, szarvasok, farkasok, a vaddisznó, hiúz is. Az egyetlen sasmadár nem száll le a hora, de az is közel repül ilyenkor a földhöz, hogy tiszta-ságában gyönyörködjék... Most pedig sehol semmi!

— Kicsigergő! — fullad bele a szó is az erdei ember szívébe. — Jövök, lelkem s magát Urunkjézust hozom!...

Hirtelen megáll, mintha gyökeret vertek volna a lábai, mert most veszi észre, hogy nincsen árnyéka, mintha a saját árnyéka se akart volna vele jönni. Ez már pedig mindenél biztosabb jel...

Sötéten bámul fel a felhőkkel összeolvadt hegyekre, melyek fölött már megjelent az alkonyat. A hó kékül, majd élettelenül szikrázik körülötte. A fagy jeges hullámai rázódnak a havasra. A fáradt, kimerült ember már nem siet.

-- Minek? — gondolja setéten és nehezen túrja magát előre az övig éró hóban.

Szinte rosszul esik, mikor félőre múlva meglátja egy vén bükk oldalához támasztott kicsi kalyibáját... Abban fekszik hóttan Kicsigerő ... Felszálló füst se látszik, a tűz fénye se játszik ablakán, kihalt, gyászos, fátyolos benne minden. Az asszony se mer elébe menni...

Maga is úgy érzi, mintha idegen hajlékba lépne be és bártalanul megáll az ajtóban.

— Él?...

A menyecske vicogva ugrik oda, hogy a tenyerével befogja a vadember jégcsapos száját.

— Fel ne költse, mert éppen most szenderedett el!

— Él? — akar felsíkoltani örömeiben Gergő, de csak a reménységtől nagyra nőtt szemefehérje ég az esteidésben.

— Nincs semmi baj! — nyugtatja az asszony. — Egész nap az özekkel, vadnyulakkal jádzott!

— Özekkel, vadnyulakkal?

— ... Idejöttek az ablakhoz, figuráztak egész áldott nap s a lelkemfiam kacagott nekik ...

— Akkor nincs semmi baj! — pihegte boldogan az

erdei ember. — Hát ezért nem láttam egyetlen vadat se, amíg jöttem! Mind itt voltaké

— Mind itt voltak! — bizonykodott az asszony. — Még a madár es megrepdeste az üvegtáblát!

— A madár es megrepdeste? — dölt el fáradtan a tüzecke mellett Gergő, hogy egy cseppet nyugodjék.

— Hát a keresztelés? — kíváncsiskodott az asszony.

— Szinte el es felejtettem! — kap a condrakurti zsebéhez Gergő s mondja, hogy mi történt.

Nehezen húzza elő a fafeszületet, az ósdi könyvecskét, mert vastagok, érzéketlenre fagyta a bütykös ujjai a hidegben.

— A szent sót hova es tevém? — keresi hiába, mert bizony a szentelt só valahol elveszett. Hanem akkor ijed meg igazán, mikor a szentelvizes üvegréte nyúl. Szinte megtántorodik a csapástól, mert bizony a szentelt víz megfagyott útközben és széjjelhányta az üveget. Nehány jégdarabka maradt az egészről. Szerencsére az asszony pohárba teszi, hogy az is oda ne legyen. Attól nem kell férni, hogy a hideg kalyibában megolvad.

— Most mit tudunk csinálni! — keseregnek mind a ketten.

Órák telnek el, mire a gyermek felébred. Még tüzes a kicsi orcája, de már mosolyog.

— Lám mire méssz? — biztatja Gergő az asszonyt, mert neki kéne fogni a keresztelésnek.

Szegény fiatal menyecske a tűz világánál eleget fórlatja az avult, dohos keresztelőkönyvecskét, de bizony nem tud eligazodni rajta.

— Ha tudnám, hogy ez a nagy „Fe“-e vagy a nagy „Tö“-betű! — kínlódik a sillabizálással irulva-pirulva.

— Hadd el! — int sötéten Gergő. — Ha nem megy, hát nem megy! Hiába tevém meg a nagy utat!

Étel se kell, úgy nyúlik el gúnyástól a tűz mellett és mindenjárt el is nyomja az álom.

Az asszony töprengve virraszt. Kívül szel indul s a vén bükkfa ágai karcolják a kalyiba tetejét.

— Ügy látszik, vihar lesz! — gondolja az asszony és odalép, hogy istránggal bekötözze a kalyiba ajtaját.

Valahol farkas üvölt.

Az asszony összerázkódik és didergő kezekkel kiteszi a fafeszületet a ablakba, hogy távol tartsa a veszedelmet.

A farkas azonban újra üvölt és a gyermek felsír. Már újra tűzben ég egész teste. Most kezdődik újabb harca a halállal. A feketére fagyott kicsi asszony érzi, tudja, kínálódik tehetségtelenül.

Csak az urát fel ne vemé a farkasordítás!... Csak azt tudná, hogyan kell keresztelni!... Sírva töri a fejét, de sehogy se jut eszébe... Csak az a farkas hallgatna!

A sírás, vihar, farkasüvöltés mégis felveri Gergőt a tűz mellől.

Már ő is tudja, mi történik.

A kétségeses asszony csak akkor veszi észre a férfit, mikor az setéten a gyermekhez lépik.

— Nincs baj, semmi baj! — hebegi. — Már tudom, hogyan kell kereszteni! — hazudik, hogy a zord, vad férfit megnyugtassa. — Megolvastam a könyvből!...

Gergő elhiszi és feléled benne a reménység. Kapja a poharat, feszületet és az asszony kezébe nyomja.

— Akkor fogj hozzá!

Szegény asszony áll pillanatig, szeme segítségért repdes, de hirtelen nagy, meleg gondolat lobban fel benne.

Térdre veti magát a gyermek ágya előtt, egyik kezében a feszülettel, másik kezében a jégesap-szenteltvízzel. Forró csókkal megtisztítja kicsinye homlokát, a jégesap-pal keresztet rajzol rá és mondja, ahogy tudja: — *Kicsi-gergő, én téged megkeresztelek...*

A férfiben szintén feléled az emlékezés.

— Jól van, Rózsáli! — dicséri boldogan.

Az asszonyt azonban elkapta a szent hit.

— Most kied következik! — parancsolja az urának.

Erdei Gergő pedig szintén kiegyenesedik, ujjai közé fogja a jégesap-szenteltvizet, ő is keresztet rajzol a gyermek homlokára s keményen azt mondja:

— Gergő legyen a te neved!

És vastag hüvelykujjával megnyomja a keresztet a gyermek homlokán, mert ő nem tud írást, ami fölött nem is lehet csodálkozni...

MOST MÁR JÖHETSZ, JÉZUSKA

Idefenn a setét havasok között minden esztendőben valami baj van a karácsonyi szent ünnepekkel. Ezeknek a szegény, egyszerű pásztorembereknek, favágóknak, kik esztendők óta itt vágják a fát valami brassai zsidóknak, — ha haragszik Szentfelsége, ha nem, — semmiletteképpen nem lehet úgy megülni a szent ünnepeket, ahogy az írás parancsolja: éjfeli misével, betlehemmel, pappal, tömjénnel, orgonaszóval, deák nyelven, gyönyörűséges evangéliumokkal. Ami nem lehet, hát nem lehet. Eleget erőltették, de nincs mód benne no! Egyik esztendőben hárman-négyen szinte életük árán vágtak át a mellig éró havon, jégen, farkasok nyála freccsent az arcukba, minden veszedelemmel megküzdőitek s csak amikor beérkeztek a faluba, akkor derült ki, hogy kerek négy nappal azelőtt megvolt a karácsony s ők hiába jártak. Elvétették az időszámítást, amin nem is igen lehet csodálkozni. Eleget ette a méreg, hogy ebben az esztendőben egy faláska Jézust sem kaptak. Még ki is kacagták a faluban. — Másik esztendőben a Kormos bikával akartak utat törni a rengeteg hóban, de a vihar ott nyomta az úton s alig

tudának meghúzóni előle a Csalavágó patakában. Á drága bika is szinte ott pusztult, hogy az embereket ne is említsem. Lehetetlen az Úristen se kívánhat szegényektől. Hogy mégis egészen el ne kárhozzanak, a múlt esztendőben idefenn a havasban maguk csináltak betlehemet, még tán szebbet is, mint az a zsidóországbéli. Ott volt a Kőlik, abban egész csorda-ember elfér. Tágas, nagy térhely. Faragtak jászlat, abba Jézuska képiben beletették a Mihók Trézsi kicsi fiát, ki már úgy kéthonaposka volt, de már — Énistenem — a havason a biblia is nehezebb, mint városon. Néhány marhát, juhokat is tereltek a jászol köré, hogy reá ja lehöl jenek, ahogy írva vagyon és szépen ki is világították szurkos kalánnal, hogy úgy ragyogott a barlang, mint maga a mennyország s osztón szépen elimádkozgattak mellette. Szavamat ne feledjem, a vén Üdő Marci báosi volt Szentjózsef, a többi hivatalbólileg úgyis pásztor volt. mindenéppen szépséges dolog volt no. — Az idén erről se lehetett szó, mert a Trézsi fiacskáját elvitte a torokgyík, Szentjózsefnek való se volt, mert Üdő Márton bácsi is meghött az ósz farkán, az Isten nyugosztalja. Megvallva az igazat, kedve se igen volt senkinek az ünnephez, mert a brassai zsidók tönkrementek, a favágás abbamaradt s az emberek széjjel mentek, összevissza három ember maradt a szállásokon: a Csedő úr szolgája, idősb Márton Feri vénlegény s Ülkei Ádám, kinek a múlt télen hótt vala meg a felesége. Esett szerencsétlen emberek mind a hárman, keserűek, morcosak. Eszük ágában se yolt nagy dolgot csinálni a Kicsijézus születésiből.

— Legalább istenigazába kialszom magamat! — mondotta a Csedő úr szolgája, mikor szó volt róla, hogy az idén miként rendezzék az innapot.

Márton Feri vénlegény kártyázni szeretett volna á szentestén, de se kártyájuk, se pénzük nem volt hozzá.

Üllei Ádám még mindig haragudt a Jóistenre, hogy elvette a feleségit. Egy szalmaszálat se szándékozott tovább tenni az érdekében. Kicsit bosszút is akart állani Szentfelségin, hogy őket ilyen nyomorult sorsba tasztotta, vagy ha nem is tasztotta, de ki se emelte belőle. Keményen tartották magukat.

— Nem s nem! — pogánykodtak.

Ünnep szombatjára virradó éjjel történt azonban valami, ami az Üllei Ádám számítását kissé megzavarta. 'Ádám, akinek a kalyibája legszélről volt, késő este dühös kiáltoztásokat s puskalövéseket hallott.

— Bizonyosan az urak vadásznak! — azt gondolta s többet nem is törödött az egéssel. Éppen lefekvéshez készülődött, mikor megzörgették a kalyiba ajtaját.

— Ki az? — szólott az ajtó felé Ádám.

— Ha Isten üsmersz, eressz bé! — felel valaki oda-künn.

Üllei Ádám odacammogott az ajtóhoz s elvette a támasztó karót.

— Te vagy-e, Feri?

Azt hitte, hogy Márton Feri, a vénlegény, ki unalmában jött hozzá, hogy együtt verjék az üdöt; de szinte sóbálvánnyá vált, mikor láta, hogy egy véres ember tántorog be a kalyibába s rémülten azt suttogja:

— Óts el minden világot!

— Szentkereszt legyen velünk, hiszen ez Péter, a gyilkos! — hőkölt hátra Ádám s hirtelen kirántotta, a

hóba hánnya a világoló fahasábokat. — Tán nem szöktél meg a tömlöcből, Péter?

— Én biza meg! — hebegi a gyilkos, kit nyolc esztendőre ítéleztek, mert féltékenységből megölte a feleségit.

— Ugyanbiza hol volt a szépeszed? — feddette Ádám, de a gyilkos rá sem hallgatott, hanem kimerültén, borzasztó szemekkel rámeredt az ajtóra.

— Zárd bé, rejts el valahova, mert jönnek!

— Kik jönnek? — ütközött meg Ádám.

— A csendőrök... Tepej lábánál meglőttek.

— Meglőttek?

— Meg.

— Eltaláltak?

— El.

— Hol?

— Itt a lapockám alatt.

— Azért vagy véres?

— Azért!

— Az elég baj! — tekergette a fejét Ülkei Ádám, de eszébe se jutott, hogy a sebet megnézze, kimossa, bekösse. A meglöött ember se mondta.

— A nyomodon mindenki itt lesznek! — ijesztette Ádám.

— Igen, de esik a hó! — kacagott a gyilkos. — Keresheretnek!

— Akkor nincs baj! — könnyebbült meg Ülkei Ádám. — Füttőzzel! — biztatta a másikat.

— Nem fázom! — kuporgott Péter a tüzecske mellett.

— Nem ennél valamit? — kérdezte később Ádám.

— Nem vagyok éhes! — rázta fejét a gyilkos.

Az idő telt. A szél kívül búgni kezdett s a hó omlott az égből. Ülkei Ádám kihallgatózott s elmosolyodott:

— Most már nem jön senki. Az ördög se találna ide ebben az időben.

A gyilkos is örvendett.

— Ott az ágyam, lefekhetsz! — biztatta Ádám. — Nyúgudd ki magadat!

— Nem alhatnám! — válaszolt Péter.

— A te dolgod! — vont vállat Ádám. Nézte a gyilkos ruháján a fekete vérmoscskot. — Mit gondolsz, megmaradsz, vagy megmurálsz?

— Neköm végem! — válaszolt egykedvűen a gyilkos.

— Csúf lövés volt! — tekergette a fejét Ádám.

— Csúf! — ismerte el a gyilkos is.

Ülkei Ádám meghányta-ve tette magában a dolgokat, de sehogy se tudott zöldágra vergődni a gondolataival. Végül is kitalálta, hogy mi nyomja a lelkét.

— Az Istennek se értem a dolgodat, Péter! Minek e tüzlángjának nem tudtál ott ülni, ahol voltál, a jó meleg tömleben, ahol minden kényelmed megvolt? Minek kellett kifutnod a bajba, nyomorúságba?

A gyilkos arcát hirtelen fény verte át. Forró volt a szava is, mikor bevallotta.

— A gyermek miatt!... Van félesztendeje, hogy semmi hírt sem kaptam felőle... Osztán itt van a szent karácsony is... Reám jött, hogy csenáljak neki kicsi karácsonyfát, jászolykát, Jézuskát s együtt énekelgessünk el mellette. Kicsi harisnya es kéne neki, csizmácska a

télrre, gúnyácska, jó meleg kurticska... Hisze nincs senkije, ki gondoskodjék róla.

— Hát ezért? — enyhült meg Ülkei Ádám.

— Ezért!

Ülkei Ádám nézte a tüzet s azt mondta keményen:

— Jól tetted, Péter, hogy megléptél! Reggel bémegyek a faluba s kihozom a fiadat... Ügy-e, Dénöskénék hívják?

— Annak! — hebegte boldogan a gyilkos, elszédülve a tűz mellett. — Aztán legyen, ami lesz! — motyogta, mert az ilyen félvad erdei emberek önmagukkal is beszélnek.

— Dőljünk le legalább fertáj órára! — biztatta Ülkei Ádám. — Eltőt az üdő, nyúgudjunk valamit!

A gyilkos engedelmesen nyúlt el a földön. Ádám is elszenderedett.

Egyszer csak hallja, hogy a gyilkos szólítja:

— Te Ádám!... Hallod-e?

— Mi baj? — riadt fel Ádám. — Mi a fenének nem alszol?

— Nekem mennem kell!...

Így a gyilkos.

— Hova a szemed világába akarsz ilyenkor menni?

— ásított álmossan Ádám.

— Én a másvilágra!

Ülkei Ádámnak kiszökött az álom a szemiből.

— Tám nem bolondultál meg? — ijedett meg, de a tűz világánál mindenjárt láttá, hogy a gyilkos igazat beszél. Éktelen nagyok, forrók voltak a szemei, a színe sárga,

mocskos, a teste félíg hideg, keze-lába reszket s a vére las-san szívárog bele a tűzbe.

— Üjra megindult a sebem — mondotta a gyilkos bocsánatkérőleg.

— Be kellett volna, hogy kössük! — szidta magát Ülkei Ádám. — Kinek jutott eszibe?

A gyilkos legyintett, hogy késő.

— Méges hiába lövetém meg magamot! — panasz-kodott. — Mégsem láthatára a legénkét!...

— Eléggé restellem a dógot! — mentegetőzött Ad ám — Ha legalább félnapig tartóztatni tudnád a halált, míg megjárom a falut!... Három óra oda, három óra vissza kell ebben az időben.

— Már ne verd miatta a fejedet! — morgott bána-tosan a gyilkos. — Ügyes késő!

— Én méges megpróbálom! — szökött fel Ádám.

Péter leintette.

— Egyetse!... Hanem egyebet mondok... Te jó voltál hozzáim, Ádám. Helyet adtál, elrejtettél a csendőrök elől...

— Szót se érdemel! — szerénykedett Ádám.

A gyilkos lázas szemekkel felnézett Ülkei Ádámra s szinte nyersen mondotta:

— Te, azt tudod-e, hogy ezör pengő van kitűzve a fejemre?...

— Szép pénz! — üsmerte el Ádám.

— Ez az ezör pengő legyen a tied, Ádám! — hagya-kozott a gyilkos.

— Te, kinek gondolsz engem? — pattant fel Ádám.

— Ne járjon a szájad! — torkolta le a gyilkos. — Szólsz a jegyző úrnak s mindenki kifizeti.

Ülkei Ádám tiltakozni akart, de már nem volt kivel veszekedni, mert a gyilkos hirtelen hanyatt dőlt s elkezdett torkaszakadtából énekelni. Azt fújta, hogy:

*„Csordapásztorok, midőn Betlehember
csordái órizének éjjel a mezőben,
éjjel a mezőben...“*

Ülkei Ádám tisztelettel lekapta a sapkáját s úgy hallgatta, hogy a gyilkos hogyan ünnepeli a karácsonyt. Ének közben fel-felkiáltott:

— Dénöske!... Dénöske, lelkem fiam!...

— Hát méges találkozott vele! — mondotta Ádám a meghatódottságtól sűrűre tűrödött homlokkal. — Méges haza segítette az Isten!... Nem hala meg anélkü!...

Továbbad együtt örvendett a gyilkossal, kinek a tömlőében lenyirt feje verejtékben fürdött, száján folydogált a vére, de azért kacagott, borzasztónan tátott, fekete szájal kiáltozott:

— Ni, milyen szép kicsi csizma, Dénöske!... Kicsi harisnya!... Nem fázol meg a télen bennük!... Várj, mert behívom édesanyádat es!... Mari te! Maári!...

Ülkei Ádám borzongott.

— Az asszonyt kiáltja, kit ő gyilkolt meg!...

A gyilkos önkívületében tovább játszotta a karácsonyt, míg utolsó szavai belebugyborékoltak a száján előtörő vérébe s egyszerre utolsót rúgott a tűz mellett.

— E meghala! — vakarta a fejét Ülkei Ádám s csendesen ülte a holttest mellett sokáig gondolkodott.

Mit fundált ki, mit nem, egyszer csak feláll, a katona-ládája fenekéről kivesz egy ökörfejére való láncot, odalép a halothoz s jó keményen összeköti vele a halott derme-dező kezeit.

— Így ni! — mondotta setéten s öltözködni kezdett.

A bundát felöltötte, fogta a Ífejszét, a ház ajtaját békóesolta s mire pitymallott, már útban volt a falu felé.

Dél felé járt az idő, mikor megérkezett a község-házára és haptákba vágta magát a jegyző előtt.

— Jelentem alásan, a gyilkos Pétert, ki megszökött a tömlöcből, az éjszaka sebesülünk egymagam elfogtam, megkööztem s most kérem a fejire kitűzött ezör pengő!

A jegyző tiszteles ember volt, megundorodott a vérdíj utáni mohóságtól.

— Szégyelhetné magát! Ráér még megkapni azt a pénzt!

— Nekem most kell! — csökönyösködött Ülkei Ádám.

— Miért olyan sürgős? — kérdezte kedvetlenül a jegyző.

— Neköm azért, — remegett a hangja a vad embernek — mert ma van karácsony este s én azt a pénzt a Péter árvájának szántam, Dénösöknek... Szeretnék rajta kicsi csizmát venni, kicsi harisnyát, jó meleg posztó kur-tácskát, báránybőr sapkát, hogy meg ne fázzék a télen... Legalább annyi öröme legyen szegény árvának... Az a pénz úgyis a gyermeket illeti. Az apja az életével fizetett érte... Legalább az a pár krajcár maradjon utána. Sen-kinek nagyobb jussa nem lehet hozzá, mint annak az áratlan gyermeknek. Legalább neki legyen karácsonya ebben a cedar világban!... Nincs igazam?...

Míg a jegyző reszkető kézzel a penna után nyúlt, kegy intézkedjék, a vad pásztor szálfa-egyenesen, büszkén körülnézett az irodában, hadd lám, van-e valaki, ki azt meri mondani, hogy neki nincs igaza!...

Mikor a pénzt megkapta s estére el is intézte, amit akart, a hóna alá szorította a csizmácskákat, kicsi harisnyát, kurticskát s büszkén felszólott az égbe:

— Most már jöhetsz, Jézuska!...

MÁTÉ, A KUTYA

Látszólag semmi baja nem volt Ártó Káruj bának s mégis egy este azt mondta a kutyájának:

— Mit gondolsz, Máté, hazamenjek-e meghalni, vagy itt maradjak?

Emberi nevet adott a kutyájának, hogy legyen, aki vel elbeszélgeszen, mert ebben az istenverte havasban két-napi járóföldre emberi teremtménynek híre-pora sincsen. Titokban hamuzsírt főzött az öreg s az efféle tiltott dologgal jó elhúzódni olyan helyre, hol a nyomát sem sejtik az embernek. Olyan sötét ősvadon volt, ahová elrejtőzött Káruj bá, hogy aki betette a lábat, úgy érezte, mintha minden lépéssel száz esztendőt menne vissza az időben, így télen mégis kivilágosodott valamennyire az övig éró hótól, de a hideg akkora volt, hogy még a vadállatok is messzi elkerülték.

Máté, a kutya azonban hűségesen kitartott és éjszakánkint egymás mellé bújva aludtak a kalyibában a tűz mellett. A karácsonyi szent ünnepeket is együtt ülték meg friss, jó egészségben. Akkor se érzett semmi fájdalmat, mikor a kutyáját megkérdezte, hogy hazamenjen-e

meghalni, vagy itt pusztuljon el a havason, ami végeredményben mindegy.

— Mert itt az idő, Máté! — bizonygatta a kutyájának.

Honnan tudta, miből tudta, hogy itt a végórája, azt az Isten tudja. A kutya is tudta, mert azon az este igen különösen viselkedett, órákig szomorkodott a gazdája mellett s tán még a könnye is kicsordult, olyan bánatos volt. Néha keservében felkomyikált az égre, mire a vénember sóhajtva így válaszolt:

— Hadd el, Máté, mert ennek így kell lenni!

Első nap mégis úgy határozott, hogy itt várja be a vén csontszopót, a halált.

— Mit küzködjem a nagy hóban, hidegen, amíg hazaérek? Miért csináljak csak bajt, költséget, alkalmatlanságot otthon is? így is alig élhetnek szegények. Mégis itt maradok, Máté! Te osztán lássad, hogy mit csinálsz, ha felfordultam!

Alig pitymallott, hozzájárult, hogy egyet-mást még eligazítson halála előtt s valami ravatalfélét is készítsen magának, mert az ember mégis ember s nem oktalan állat, nem fordulhat fel akárhogy s akárhól. Amennyire lehet, meg kell adni a módját az utolsó kinyújtózásnak is, akárhogyan nem állhat az ember Isten elé.

A kutya bánatosan bólintott rá, mintha azt mondaná: „Ami igaz, az igaz!“

Azért mégis rosszul van berendezve ez a világ, hogy az ember még halála napján se tud a sok dolgotlól szabadulni. Hagyatéka úgyszólvan semmi se volt Karaj búnak, mégis úgy eltöltötte a drága napot, mintha hat-

ökrös nagygazda volna. Amíg a szerszámokat: fejszét, szekercét, fűrót, egyet-mást számbavett s a ravatalt is gömbölyű fenyőcsapokból összerötta, jó vastagon beterítette szénával, a tűzhelyet is ellátta fával, hogy amíg életben van, legalább legyen, mit a tűzre vetni — biza este lett. Különben is kurták ezek a téli napok, mint a nyúl farka.

Valahogy mégis elkészült.

Aztán megették az utolsó vacsorát is Mátéval, a kutyával. Még tréfált is az öreg:

— Legalább egyszer az életben lakjunk jól!

A hasuk félreállott a sok jó holmitól, puliszkatól, szalonnától, túrótól, de nem is maradt semmi.

— Nekem nem is igen kell többet az életben! — nyugodott bele Káruj bá.

Kicsit még komótosan töltötte az időt a tűz mellett, de úgy tíz óra felé eszébe jutott, hogy fel kellene magát ravataloznia.

Tetőtől-talpig olvasztott hólében megmosta a testét, fejér inget, gatyát vett, felfeküdt a Szentmihály lovára s még a két lábfejét is összekötötte, ahogy dukál. Két bogos, fekete kezét összefogta a mellén és kinyujtázott.

A kutya odatelepedett a fejéhez.

— Te csak virrasztgass, míg a lelkem dolgát is eligazítom! — parancsolta a kutyának.

A leikével se volt sok baja. Hamar megértették egymást az Istenkel. Szegény ember is volt, öreg ember is volt. Ami kicsi vétket ezen a földön elkövetett, eléggé megszenvedett érte. Arra gondolt, hogy ha a lelke a Nyilánk oldalán felgyalogol a tetőre, egyetlen lépéssel

beléphet a mennyországbba. Egészen közel laktak egymáshoz ő s a jó Isten. Más szomszédja nem is igen volt az utolsó tíz esztendőben.

— Igenösen neki teszek jelentést! — mosolygott megnyugodva s behunyta a szemét.

Kiesi baj történt azonban.

A halál sehogysem akart jönni. Várt egy óráig, várt két óráig, a tűz is leszakadt, már fázni is kezdett az ingben-gatyában s az összekötött lábai hidegek voltak, mint a jég.

— Még megjárom, Máté, — mondotta a kutyának — ha nem találok meghalni s az utolsó vacsorán meg-évök mindenünket! — csóválta a fejét, mikor kioldozta a lábait, hogy vessen a tűzre s a juhászbundát is magára terítette.

Későbben kicsit megzavarodott a látása, a feje elnehezedett, a szeme bekoppant és azt láttá álmában, hogy szép zöld erdőben sétál, térdig jár a virágos füben s az ágakon mókusok szökdösnek s úgy csattognak a madarak, hogy hasad ki a torkuk. Egészen megfiatalodva ébredt fel s kicsit sajnálta, hogy meg kell halnia.

— Mi volt ez a hetven esztendő! — panaszkodott.
— Csak egy kurta álom!

A józan esze azonban azt mondta, hogy: „Elég volt!
Ne légy szamár, Káruj!”

Még szégyelte is magát, hogy így meggyengült s meg sajnálni tudta ezt a rongyos életet s nem is mert a kutya szeme közé nézni szégyenletében, de szerencsére eszébe jutott, hogy nagy mulasztást követett el, mert a pipáját elfeleddte a feje alá tenni. Olyan elevenen perdült le a ravatalról, mintha húszesztendős legény lett volna:

— A pipám s a zacskóm, halálig futok s mégsem hagyom! — morgolódott.

Ha már a kezében volt, csupa megszokásból dohányt kapart a kostökből a pipába, hogy egy utolsó füstöt veszen s búsan arra gondolt, hogy ebben a nagy hidegben az útra egy csepp pálinka sem ártott volna, de ha nincs, hát nincs!...

A pipa se esett jól. Félig se szíttá el, a feje újra kóvályogni kezdett, hanyatt esett s valami rémlett, hogy: „No most!“ Érezte, hogy fülei zúgni kezdenek s mintha langyos esőben rettentő mélységebe hullana. — Egyszerre azonban kutyaugatást hallott s kelletlenül felébredt. Akkor veszi észre, hogy a kutyája feje fölé görbedve, teletorokkal üvölt:

— A fene a dolgodat, Máté! Nem tudtál békét hagyni? — szidta. — Kezdhetem elől! — mérgeződött.

Minden kedve elment. Nem kicsi doleg, mikor az embert a kutya felugatja a halálból. Pedig valami kellemes, jóízű doleg volt s most egyszerre minden megváltozott. Félni, dideregni kezdett s kietlen, üres, ijesztő lett minden körülötte. A gyermekei is eszébe jutottak. Mégis el kellett volna búcsúznia tőlük. A fia megházsodott. A leánya valahol szolgál. Ott hadd üljenek!

— Hát az Isten segítsen tü tököt! — búcsúzott e] tőlük gondolatban.

Hajnalig csendesen feküdt a ravatalon. Hogy ezalatt mi történt vele, azt nem lehet tudni, de mikor a havas teteje világosodni kezdett, hirtelen ismét felugrott és meredten kiegyenesedett. Máté, a kutya felborzolt szőrrel hátrált előle, mert Káruj bának rettentő volt a nézése. Mintha megörült volna, úgy lobogtak a szemei és

verejtéken fűrdött az arca. Komor és tekintélyes volt a fehér ingben-gatyában, mint valami nagyúr.

— Mehetünk! — hörögte oda a kutyának.

Elővette a láncát, a szeges örvet és az eb nyakára kötötte.

— Vezess! — fogta a lánc végét.

A kutya ijedten húzódozott, de a haldokló rárivalt:

— Szedd össze magad, Máté, mert a másvilágra megyünk! — és kemény mozdulattal kicsapta a kalyiba ajtaját.

Félig önkívületben cselekedett és merev mozdulatokkal megindult a hóban mezítláb, egy szál fehérben a Nyilánk oldalán fel, ahonnan csak egy lépés a másvilág.

A kutya szükölve követte.

Megfejthetetlen csoda, hogy tudtak abban az isten-telen hidegben felérni a hegy tetejére.

Ott aztán a haldokló ember hátrafeszített fövel bele-nézett az égre és utolsó szédülettel hanyatt zuhant a puha hóba. Percek alatt világító fehérre fagyott. Görcsbe rán-dult kezével akkor is fogta a kutya láncát.

Az eb megrázkódott, de nem futott el. Kísértetiesen, hangosan felkornylált az égre a gazdája lelke után, aztán felborzolt szőrrel fölébe meredt a holttestnek.

Sem vad, sem madár nem mozdult, mintha minden élőlény kihalt volna a földön. A fák üveggé fagyottak a nagy hidegben és ha szél támadt, a téli vaknap remegő fényében hófelhők táncoltak a völgyek, szakadékok felett.

Hogy tovább mi történt a kutyával, csak sejteni lehet.

Napok, talán hetek múlva, valami sebzett vaddisznót hajszoló vadászok találták meg a két holttestet.

A kutya akkor is a gazdája fölé borzadva négy lábon állott, merevvé fagyva és széttágult két orrlikából két véres jégecsap nyúlt ki.

Kicsit csodálkoztak a vadászok, hogy sem vadállat nem bántotta egyiket sem, sem a kutya el nem menekült. Pedig elég lett volna egyetlen mozdulat, hogy a halott ember kéziből kirántsa a láncát, vagy egyetlen harapás a halott kezére, hogy megszabaduljon és megmentse az életét. Egyiket se tette. Ugyanazon a helyen maradt, ahol gazdája elzuhant. A hátára aranyos hó rakódott.

A vadászok meghökkentek, mikor meglátták a halál“ bán is örködő kutyát, valamelyikük fel is tette a kérdést, hogy miért nem menekült el a kutya, miért maradt itt, de aztán vállat vontak.

Talán tudták, hogy a mai világban embernek értetetlen nagy dolog történt ezzel a kutyával, talán nem tudták.

Mindegy!

A kutyát félrerúgták az útból, az embert hazahozták.

Azt sem mondták „félkalap“ annak a szerencsétlen állatnak.

A halott Káruj bá fia a temetés után mégis kiment egy kövágó csákánnyal, ásóval, hogy a szerencsétlen ebet bekaparja a földbe, de akkorra Máté, a kutya eltűnt. Hó lepte-e be, vad hurcolta-e el, mi történt vele, nem lehet azt tudni.

Az is lehet, hogy... Mert innen a Nyilánk tetejéről csak egy lépés a mennyország...

(VÉGE.)

TARTALOMJEGYZÉK.

I. A tavasz	1
II. Miháj	9
III. A szénégető legény	15
IV. A nádi ember	23
V. Az éjszaka	31
VI. Leánykérés	39
VII. A füleorüle	47
VIII. Ez már a nyár	57
IX. A vihar	66
X. Napfúzgyűjtás	75
XI. Hazug István	84
XII. Az anyamedve	94
XIII. Cigány az erdön	103
XIV. Farkasok	110
XV. A kígyók	126
XVI. Bajvívás	136
XVII. Első lesen	144
XVIII. Hall immár a fenyőtoboz	153
XIX. Halak	165
XX. Szarvasbógés	175
XXI. Az öz	184
XXII. A nagy piros vadtehenek	190
XXIII. A farkas halálá	205
XXIV. Az erdő remetéje	212
XXV. Szerencsétlenség	220
XXVI. Fadöntő emberek	227
XXVII. A szalonkamadár	234
XXVIII. A havas halott	242
XXIX. Gergő legyen a te neved	251
XXX. Most már jöhetsz, Jézuska	260
XXXI. Máté, a kutya	270